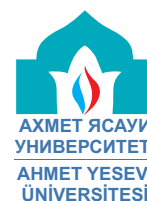

Азия/Еуропа

Ақпараттық сараптама журналы

Басылымның 5-ші жылы, №51, Мамыр (5) 2020

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ'NÜN AYLIK YAYINIDIR ЕУРАЗІЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТІТУТЫНЫҢ АЙ САЙЫН ШЫҒАТЫН БАСЫЛЫМЫ

PANDEMIC AND POLITICS: STRATEGIES OF THE CENTRAL ASIAN STATES

ПАНДЕМИЯ И ПОЛИТИКА: СТРАТЕГИИ СТРАН ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

RÖPORTAJ СҰХБАТ

SEDAT SAĞIRKAYA,
TRT AVAZ KANAL
KOORDİNATÖRÜ

TRT AVAZ TELEARNASYNYŇ
DIREKTORY SEDAT
SAFYRKAYA

**KÜRESEL SİLAH
PAZARINDA ÇİN**

ӘЛЕМДІК ҚАРУ-ЖАРАҚ
НАРЫҒЫНДАҒЫ ҚЫТАЙ

OMIRBEK HANAYI

**THE NEED FOR
INFORMATION HYGIENE**

НЕОБХОДИМОСТЬ
ИНФОРМАЦИОННОЙ ГИГИЕНЫ

GULNAR NADIROVA

Asya Avrupa / Азия Еуропа
(Haber – Yorum) / (Ақпараттық сараптама)

Avrasya Araştırma Enstitüsü Yayınıdır
Еуразия ғылыми-зерттеу институты басылымы

Sahibi / Меншік иесі
Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü /
Ахмет Ясауи университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институты директоры
Doç. Dr. Vakur Sümer

Genel Yayın Yönetmeni / Бас редактор
Zhengizkhan Zhanaltay

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Жауапты редактор
Dr. Suat Beylur

Haber Müdürü / Жаңалықтарға жауапты редактор
Dr. Zhandos Ranov

Tercüme Ekibi / Аудармашылар тобы
Omirbek Hanayi
Aigerim Manatkızı
Kanat Makhanov

Sekretarya / Хатшылық
Asel İngaybekova

Metin Redaksiyon / Мәтінді өңдеу
Dr. Suat Beylur
Dauren Aben

Teknik Redaksiyon / Техникалық редактор
Kanat Makhanov

Yayın Kurulu / Редакция алқасы
Doç. Dr. Vakur Sümer
Zhengizkhan Zhanaltay
Dr. Suat Beylur
Dr. Zhandos Ranov
Dr. Gulnar Nadirova
Dauren Aben

Yönetim Merkezi / Басқару орталығы

Almalı Audanı, Mametova 48, 050004
Almaty, Kazakhstan
Tel. +7 (727) 279 97 94
Fax. +7 (727) 279 97 94
E-mail: info@eurasian-research.org

Sürelî yayın tescil belgesi No: 15793-Ж, tarihi: 27.01.2016.

Kazakistan Cumhuriyeti Haberleşme ve İletişim Bakanlığı tarafından verilmiştir.

Tüm hakları saklıdır. Mülakat, haber-yorum ve analizlerde ifade edilen görüşler yazarların kendi görüşleri olup Enstitü'nün yayın politikasını yansıtmamaktadır. Bu yayında yer alan yazılar ve fotoğraflar izinsiz, kaynak gösterilmeden kullanılamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Tiraaj: 300 adet. Her ay yayınlanmaktadır. Dağıtımı Kazakistan Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti sınırlarını kapsamaktadır. Dağıtımı ücretsizdir.

Мерзімді баспасөз басылымын есепке қою туралы куәлік №: 15793-Ж, күні: 27.01.2016 ж.

Қазақстан Республикасы Ақпарат және коммуникациялар министрлігі тарапынан берілді.

Барлық құқықтар қорғалған. Сұхбат, ақпараттық сараптама мен талдауларда айтылған пікірлер тек авторлардың жеке көзқарастары болып табылады және Институттың ұстанымын білдірмейді. Бұл басылымда жарияланған мақалалар мен фотосуреттерді рұқсатсыз және дереккөзді көрсетпей пайдалануға тыйым салынады. Дереккөзді көрсетіп, сілтеме жасауға болады.

Тираж: 300 дана. Ай сайын жарияланады. Қазақстан Республикасы мен Түркия Республикасы аумағында тегін таратылады.

DOÇ. DR. VAKUR SÜMER

Değerli okuyucularımız,

2019 yılı bitip 2020 yılı başlarken Çin'de, yeni tip bir virüsün yayılmakta olduğu haberleri gelmeye başladı. Bu ülkenin Hubei bölgesinin Wuhan kentinde ortaya çıktığı belirtilen ve sonrasında COVID-19 olarak adlandırılacak olan bu virüs, esas olarak akciğerleri tutan bir grip benzeri hastalık olarak tanımlanmakta idi. Ancak ilk veriler, söz konusu hastalığın gripten en az on kat daha öldürücü olduğu bilgisini vermektedir. Dünyanın en kalabalık ülkesindeki bu yeni hastalık, Çin'deki yeni yıl tatiline denk geldiği için hızlı bir yayılım göstermektedir. COVID-19, Ocak ayının ikinci yarısında sıfır noktası kabul edilen Wuhan'ın sınırlarını çoktan aşmış, altmış milyonluk Hubei eyaletini etkisi altına almaya başlamıştı. Dış dünyaya hastalıkla ilgili bilgi akışının çok az olduğu Çin'de Şubat ayına girildiğinde, artık ölümler binlerle ifade edilmeye başlanmıştı, ve Hubei eyaletinde sıkı karantina uygulamaları devreye sokulmuştu.

Çin, kendi içinde son derece ciddi tedbirler aladursun, dış sınırlarını kapatmamaya özen gösteriyordu. Dolayısıyla, Çin'den yüzbinlerce insan, ocak ve şubat aylarında dünyanın farklı ülkelerine seyahat ederek hastalığı tüm küreye yaymaya başlamıştı. Hiç şüphesiz, Çin, hastalıkla ilgili durumu ilk baştan itibaren dünyaya tüm açıklığı ile duyurabilir ve sınırlarını kapatarak bu virüsün küresel bir salgın haline dönüşmesine engel olabilirdi. Ancak Çin bunun yerine hastalığın tüm ülkelere yayılmasına izin vermeyi tercih etti. Diğer ülkeler ancak, hastalığın uzun kuluçka süresi sona erip ilk vakalar görülmeye ve hastalığın muazzam bir hızla yayılmasını tecrübe etmeye başlayınca durumun vahametini anladılar ve derhal Çin ile olan uçak seferlerini durdurmaya başladılar. Ancak Çin'in bu ölümcül ihraç ürünü çoktan küresel yolculuğuna başlamıştı. Tüm bu süreçte Çin, hastalıkla ilgili bilgilendirici videoları dünya kamuoyu ile paylaşmaya çalışan vatandaşlarını yakalayıp mahkum etmeye odaklanmıştı.

Çin kaynaklı bu virüs Mayıs ayı başları itibariyle, dünyanın en küçük ülkelerine ve ülkelerini de en küçük yerleşim birimlerine kadar sirayet ederek adeta bir küresel katliam gerçekleştirmektedir. Umuyoruz sürdürülen yoğun bilimsel çabalar hızla sonuç verir ve 21. Yüzyılın bu en büyük felaketi daha fazla can almadan durdurulur.

Yeni sayımızda görüşebilmek umuduyla,

Құрметті оқырмандар,

2019 жыл аяқталып, 2020 жыл басталғанда Қытайда вирустың жаңа түрі белең алғандығы туралы жаңалықтар тарала бастады. Қытайдың Хубэй провинциясына қарасты Ухань қаласында пайда болған, COVID-19 атауымен белгілі бұл вирус негізінен өкпе жолдарын зақымдап, тұмауға ұқсас ауру ретінде сипатталған еді. Алайда алғашқы мәліметтерден аталмыш аурудың тұмауға қарағанда он есе көп өлімге әкелетіндігі белгілі болды. Жаңа ауру әлемдегі халқы ең көп елде Жаңа жыл мерекесіне тұспа-тұс келгендіктен тез тарала бастады. COVID-19 қаңтардың екінші жартысында індет ошағы болып саналған Ухань қаласының шекараларынан асып, алпыс миллиондық Хубэй провинциясына кең жайыла бастады. Сыртқы әлемге аталмыш ауру туралы өте аз ақпарат берген Қытайда ақпан айында қаза болғандар саны мыңдаған адамға жетті және Хубэй провинциясында қатаң карантиндік шаралар енгізілді.

Қытай ел ішінде қатаң шаралар қабылдағанымен, сыртқы шекараларын жабуға асықпады. Осының салдарынан қаңтар және ақпан айларында Қытайдан жүздеген мың адам әлемнің әртүрлі елдеріне саяхаттап, ауруды бүкіл әлемге тарата бастады. Әрине, Қытай ауруға қатысты жағдайды әлемге басынан ашық жариялап, шекараларын жауып, бұл вирустың жаһандық індетке айналуының алдын алуына болатын еді. Алайда, Қытай керісінше аурудың барлық елдерге таралуына жол берді. Басқа елдер жағдайдың ауырлығын аурудың ұзақ инкубациялық кезеңі аяқталып, алғашқы жағдайлар пайда бола бастаған кезде және ауру үлкен қарқынмен тарала бастаған кезде ғана түсініп, дереу Қытаймен арадағы әуе рейстерін тоқтата бастады. Дегенмен, Қытайдың бұл қауіпті экспорттық өнімі өзінің ғаламдық сапарын баяғыдан бастаған еді. Осы кезде Қытай ауру туралы ақпараттық бейне жазбаларды әлемдік жұртшылықпен бөлісуге әрекет жасаған азаматтарын ұстап, оларды соттауға кірісті.

Қытайдан шыққан бұл вирус мамыр айындағы жағдай бойынша әлемдегі ең кішкентай елдер мен елдердің ең кішкентай елді мекендеріне дейін таралып, жаһандық қырғын жасағандай болды. Қарқынды түрде жүргізіліп жатқан ғылыми іс-шаралар тез арада оң нәтиже беріп, ХХІ ғасырдағы ең үлкен апат бұдан былай адам шығынына жол бермей тоқтатылады деген үміттеміз.

Келесі санымызда қайта қауышқанша!

ÖN SÖZ АЛҒЫСӨЗ

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ ДИРЕКТОРЫ DOÇ. DR. VAKUR SÜMER.....	1
--	---

RÖPORTAJ СҰХБАТ

SEDAT SAĞIRKAYA, TRT AVAZ KANAL KOORDİNATÖRÜ TRT AVAZ ТЕЛЕАРНАСЫНЫҢ ДИРЕКТОРЫ СЕДАТ САҒЫРКАЯ.....	4
---	---

GÜNCEL ӨЗЕКТІ ПІКІР

PANDEMIC AND POLITICS: STRATEGIES OF THE CENTRAL ASIAN STATES ПАНДЕМИЯ И ПОЛИТИКА: СТРАТЕГИИ СТРАН ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ ALBINA MURATBEKOVA.....	12
KÜRESEL SİLAH PAZARINDA ÇİN ӘЛЕМДІК ҚАРУ-ЖАРАҚ НАРЫҒЫНДАҒЫ ҚЫТАЙ OMIRBEK HANAYI.....	28
THE NEED FOR INFORMATION HYGIENE НЕОБХОДИМОСТЬ ИНФОРМАЦИОННОЙ ГИГИЕНЫ GULNAR NADIROVA.....	36
SOME INDICATORS OF THE HEALTH CARE DEVELOPMENT IN KAZAKHSTAN НЕКОТОРЫЕ ПОКАЗАТЕЛИ РАЗВИТИЯ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ В КАЗАХСТАНЕ KANAT MAKHANOV.....	43
TÜRKİYE'NİN GÖÇ AKINI İLE MÜCADELESİ: GENEL DURUM DEĞERLENDİRMESİ ТҮРКИЯНЫҢ КӨШІ-ҚОН АҒЫНЫМЕН КҮРЕСІ: ЖАЛПЫ ЖАҒДАЙҒА ШОЛУ ZHENGIZKHAN ZHANALTAY.....	50
FUTURE OF THE GLOBAL SUPPLY CHAINS БУДУЩЕЕ ГЛОБАЛЬНЫХ ЦЕПОЧЕК ПОСТАВОК AZIMZHAN KHITAKHUNOV.....	59

AVOIDING DUTCH DISEASE IN THE OIL INDUSTRY OF KAZAKHSTAN КАК ИЗБЕЖАТЬ ГОЛЛАНДСКУЮ БОЛЕЗНЬ В НЕФТЯНОМ СЕКТОРЕ КАЗАХСТАНА ILANA DAUTOVA	67
HOW INNOVATIVE IS THE EURASIAN ECONOMIC UNION? НАСКОЛЬКО ИННОВАЦИОННЫМ ЯВЛЯЕТСЯ ЕВРАЗИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ СОЮЗ? AZIMZHAN KHITAKHUNOV	76
WOMEN IN POLITICS: GLOBAL AND KAZAKHSTAN TREND ЖЕНЩИНЫ В ПОЛИТИКЕ: МИРОВОЙ И КАЗАХСТАНСКИЙ ТРЕНД ILANA DAUTOVA	84
TÜRKİSTAN BÖLGESİ'NİN ETNO-DEMOGRAFİK DURUMU, YÖNLERİ VE DÖNÜŞÜMÜ ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫНЫҢ ЭТНОДЕМОГРАФИЯЛЫҚ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ БАҒЫТТАРЫ МЕН ТРАНСФОРМАЦИЯСЫ DAULET ZHAILYBAYEV	91
FUTURE OF INTEGRATION IN POST-COVID-19 WORLD БУДУЩЕЕ ИНТЕГРАЦИИ В МИРЕ ПОСЛЕ COVID-19 ASSET ORDABAYEV	98
ANNIVERSARY OF THE NUCLEAR NON-PROLIFERATION TREATY: 50 YEARS OF SUCCESS OR FAILURE? ЮБИЛЕЙ ДОГОВОРА О НЕРАСПРОСТРАНЕНИИ ЯДЕРНОГО ОРУЖИЯ: 50 ЛЕТ УСПЕХА ИЛИ ПРОВАЛА? DAUREN ABEN	106

ETKİNLİKLER İC-ШАРАЛАР

..... 118

İNFOGRAFIK ИНФОГРАФИКА

..... 128

SEDAT SAĞIRKAYA, TRT AVAZ KANAL KOORDİNATÖRÜ

TRT AVAZ ТЕЛЕАРНАСЫНЫҢ
ДИРЕКТОРЫ СЕДАТ САҒЫРКАЯ

Bilindiği üzere Asya Avrupa dergimizde alanında uzman ve tanınmış kişi ve kurum temsilcileriyle röportajlar yapmaktayız. Bu şekilde, farklı alanlardaki güncel gelişme-

«Азия-Еуропа» атты журналымызда өз саласының білікті мамандарымен және танымал адамдармен сұхбат жүргіземіз. Осылайша, әртүрлі салалар-

leri ilk ağızdan okuyucuya ulaştır-
maya çalışmaktayыз. Okuyucuları-
mız için biraz kendinizden bahse-
debilir misiniz?

1964 yılında Ankara'da dünyaya gel-
dim. Yüksek öğrenimimi Gazi Üniver-
sitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Tek-
noloji Eğitimi bölümünde tamam-
ladım. 1986 yılında TRT Televizyon
Dairesi'nde göreve başladım. TRT
AVAZ Kanal Koordinatörlüğü'nde
uzun yıllar Teknik Müdür olarak gö-
rev yaptım. 2014 yılında TRT Diyanet
Kanal Koordinatörlüğü görevine ge-
tirildim. Yaklaşık üç yıl sürdürdüğüm
bu görevin ardından TRT AVAZ Ka-
nal Koordinatörlüğü'ne atandım ve o
tarihten itibaren kanaldaki görevimi
yürütmekteyim.

**Türkçe konuşan çok geniş bir alan-
da bir kültür köprüleri kurma he-
defiyle yola çıkan TRT AVAZ'ın,
Türk dünyasının ortak kanalı ve**

**ANCAK 11 YILLIK
SÜREÇTE, GASPIRALI
İSMAİL'İN "DİLDE,
FİKİRDE, İŞTE BİRLİK"
VECİZ SÖZÜNÜ
İLKE EDİNER
KANALIMIZIN BU
MİSYON ETRAFIGINDA
BİR YAYIN ANLAYIŞINI
HAYATA GEÇİRDİĞİNİ
VE BUNDA DA CİDDİ
BAŞARI KAYDETTİĞİNİ
SÖYLEYEBİLİRİM**

АЛАЙДА, 11 ЖЫЛ
ІШІНДЕ ЫСМАЙЫЛ
ҒАСПЫРАЛЫНЫҢ
«ТІЛДЕ, ПІКІРДЕ,
ІСТЕ БІРЛІК» ДЕГЕН
СӨЗДЕРІН ҚАҒИДА
РЕТІНДЕ ҰСТАНҒАН
АРНАМЫЗ БҰЛ
МАҚСАТ ТӨҢІРЕГІНДЕ
ЖҰМЫС ЖАСАП,
ҮЛКЕН ЖЕТІСТІКТЕРГЕ
ЖЕТТІ ДЕП АЙТА
АЛАМЫН

дағы өзекті мәселелер туралы
ақпарат ұсынуды мақсат етеміз.
Ең алдымен, қонақтарымызды
оқырмандарымызбен танысты-
рып келеміз. Өзіңіз жайлы біраз
айтып өтсеңіз.

Мен 1964 жылы Анкара қаласында
дүниеге келдім. Жоғары білімді
Гази университеті Кәсіптік білім
беру факультеті Технологиялық
білім беру бөлімінде алдым. 1986
жылы TRT Телевизия бөлімінде қы-
змет ете бастадым. TRT AVAZ арна-
сының басқармасында техникалық
директор болып жұмыс істедім.
2014 жылы TRT Diyanet арнасының
директоры болып тағайындалдым.
Үш жылдай қызмет атқарғаннан
кейін TRT AVAZ арнасының дирек-
торы болдым.

Түркия Республикасы мен түр-
кітілдес республикалар арасын-
да мәдениет көпірі ретінде Түр-
кі әлемінің ортақ арнасы мен
ортақ үні болуды мақсат еткен
TRT AVAZ телеарнасы Орталық
Азия, Кавказ, Түркия және өзге
аймақтарда эфир тарататынын
білеміз. 2009 жылы алғаш рет
хабар тарата бастаған TRT AVAZ
телеарнасы Түркі әлеміне бағыт-
талған арнайы бағдарламалар
дайындап, түркітілдес халықтар
арасындағы байланыстардың
дамуына үлкен үлес қосып ке-
леді. Телеарнаның құрылуы, да-
муы және бүгінгі қызметі туралы
айтып өтсеңіз.

Өзіңіз атап өткендей, TRT AVAZ
2009 жылы трансляциясын баста-
ды және биыл арнамызға 11 жыл
болды. Әрине, бұл кезеңде атқа-
рылған жұмыстардың барлығын
рет-ретімен тізіп шығу мүмкін емес.
Алайда, 11 жыл ішінде Ысмай-
ыл Ғаспыралының «Тілде, пікірде,
істе бірлік» деген сөздерін қағида
ретінде ұстанған арнамыз бұл мақ-
сат төңірегінде жұмыс жасап, үлкен

ortak sesi olma vizyonu ile Türkiye dışında Orta Asya, Kafkasya, Balkanlar başta olmak üzere farklı bölgelere yayın yaptığını biliyoruz. Yayın hayatına başladığı 2009'dan itibaren Türk dünyasına yönelik özel programlar hazırlayarak Türk dili konuşan halklar arasında ilişkilerin geliştirilmesine önemli katkılar sağlayan TRT AVAZ'ın kuruluş ve gelişim süreci ile güncel faaliyetlerinden bahsedebilir misiniz?

Sizin de belirttiğiniz gibi TRT AVAZ, 2009 yılında yayın hayatına başladı. Bu yıl 11. yayın hayatını tamamlamak üzere. Bu süreç içinde yapılan çalışmaların her birini sırayla saymak elbette imkan dahilinde değil. Ancak 11 yıllık süreçte, Gaspıralı İsmail'in "Dilde, fikirde, işte birlik" veciz sözünü ilke edinen kanalımızın bu misyon etrafında bir yayın anlayışını hayata geçirdiğini ve bunda da ciddi başarı kaydettiğini söyleyebilirim. 2017 yılında gerçekleştirdiğimiz "çalıştayla" birlikte tüm faaliyetlerimizi değerlendirerek ileriye dönük stratejilerimizi de belirledik. Türk dünyası ile ilgili kurum ve kuruluşların temsilcilerinin, akademisyenlerin,

жетістіктерге жетті деп айта аламын. 2017 жылы өткізілген «семинар-практикум» нәтижесінде барлық қызметімізді қайта саралап, болашаққа бағдарланған стратегиямызды да анықтадық. Түркі әлемінен келген мекемелер мен ұйымдардың өкілдері, ғалымдар, жазушылар, баспагерлер және зиялы қауым өкілдері бас қосқан семинар-практикумның нәтижелерін ескере отырып, хабар тарату қызметін жалғастырып келеміз. Эфир таратылатын аймақтағы Түркі тектес халықтардың атаулы күндері мен маңызды тарихи кезеңдерін көрсететін бағдарламалар арқылы тарихи танымды арттырып, ынтымақтастық рухын нығайтуға барынша үлес қосып келеміз. Білім беру, мәдениет, өнер, балалар мен отбасы, тарих, география, тіл және ой тақырыптарындағы бағдарламалар арқылы Түркі әлемінің ортақ үні болуға деген ұмтылысымызды паш етуге тырысамыз. Осы негізде біз трансляция аймағында ең көп қаралатын халықаралық арна болуды көздейміз. «Мұра болып қалған аймақтар», «Түп-тамырдың ізімен», «Ильбер Ортаылымен ежелгі қалалар», «Диуани хикмет әңгімелері», «Түркістан-

яazarларын, yayıncılarын ve entelektüel-lerin bir araya gelerek gerçеkleştirdiği bu çalıřtaydan çıkan sonuçlara baėlı kalarак yayın faaliyetlerimizi sürdürmekteyiz. Yayın yaptığımız coėrafya-daki Türk soylu halkların önem atfetti-ği özel günleri, tarihi süreçteki önemli dönüm noktalarını öne çıkaran içerik-lerle tarih bilincinin ve dayanışma ru-hunun güçlenmesine katkı sağlamak-tayız. Eėitim, kültür, sanat, çocuk ve aile, tarih ve coėrafya, dil ve düşünce temalı yayınlarla Türk dünyasının ор-tak sesi olma iradesini başarıyla орта-ya koyma çabası içinde olduk. Yayın coėrafyamızda en çok izlenen ulus-lararası kanal olma hedefimizi bu ze-min üzerine inşa etme gayretindeyiz. Miras Coėrafyalar, Köklerin İzinde, İl-ber Ortaylı ile Kadim Şehirler, Divan-ı Hikmet Sohbetleri, Türkistan'ın İslam Mirası, İmam Maturidi, elli bölümlük Türkler belgeseli gibi yapımlarla tarihi ve kültürel coėrafyamızın, Türk ve İslam tarihinin dinî, edebî, askerî ve idarî şahsiyetlerinin ve fikirlerinin önemine ve değerine temas ederek milli ve manevi kimliğini, yayın yap-tığımız bütün coėrafyalarda güç ka-zanmasına çalışıyoruz.

Türk dili konuşan ülkeler arasında-ki işbirliğine yönelik çalışmaların her alanda geliştiğini görmekteyiz. Sizce, bu süreçte, halklar arasında-ki iletişim ve birbirlerini daha ya-kından tanımaları konusunda han-gi faaliyetlere ağırlık verilebilir? Bu kapsamda TRT AVAZ'ın yürüttüğü ve planladığı çalışmaları nasıl de-ğerlendirirsiniz?

Türk soylu halkların birbirlerini daha yakından tanımaları ve işbirliğini ar-tırmaları konusunda elbette müşterek değerlerin öne çıkarılması, bu değer-ler etrafında amaç birliği yapılması elzemdir. Bu yalnızca kültürel alanda deėil, her türlü mesele karşısında ор-tak irade beyanını da esas kılar. Biz

TÜRK SOYLU HALKLARIN BİRBİRLERİNİ DAHA YAKINDAN TANIMALARI VE İŞBİRLİĞİNİ ARTIRMALARI KONUSUNDA ELBETTE MÜŞTEREK DEĞERLERİN ÖNE ÇIKARILMASI, BU DEĞERLER ETRAFINDA AMAÇ BİRLİĞİ YAPILMASI ELZEMDİR

TÜRKİ TEKTEС ХАЛЫҚТАРДЫҢ БІР-БІРІН ЖАҚЫНЫРАҚ ТАНЫП, ЫНТЫМАҚТАСТЫҒЫН АРТТЫРУЫ ҮШІН ОРТАҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ НАСИХАТТАУ ЖӘНЕ ОСЫ ҚҰНДЫЛЫҚТАР ТӨҢІРЕГІНДЕ МАҚСАТ БІРЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МАҢЫЗДЫ

ның ислам мұрасы», «Имам Мату-риди» және елу бөлімнен тұратын «Түркілер» деректі фильмі сияқты телеөнімдермен тарихи аймағымыздың, Түркі және ислам тарихының діни, әдеби, әскери тұлғалары мен билеушілерінің және олардың идея-ларының маңызына тоқтала отырып, бүкіл трансляция аймағында ұлттық және рухани бірегейлікті нығайтуға әрекет етеміз.

Түркітілдес елдер арасындағы ынтымақтастықтың әр салада қарқынды дамып келе жатқанына куә болып отырмыз. Сіздің ойыңызша, халықтар арасындағы байланыс нығайып, бір-бірін жақынырақ тануы үшін не істеуге болады және TRT AVAZ телеарнасының осы мәселе бойынша атқарған жұмысы туралы кеңірек баяндап берсеңіз.

Түркі тектес халықтардың бір-бірін жақынырақ танып, ынтымақта-стығын арттыруы үшін ортақ құн-дылықтарды насихаттау және осы құндылықтар төңірегінде мақсат бірлігін қалыптастыру маңызды. Бұл тек мәдени салада ғана емес, барлық салаларда ниет туралы мәлімдемені қажет етеді. Хабар тарату компания-сы ретінде біз өз жұмысымызда бұған ерекше назар аударамыз. Наурыз, Мақом өнері фестивалі сияқты ортақ мерекелер мен фестивальдерді, сон-дай-ақ «Қазақстан барысы» турнирі, Дүниежүзілік көшпенділер ойында-ры және т.б. іс-шараларды түркітіл-дес бауырларымыздың ұлттық БАҚ-тан тыс арнада қызығушылықпен тамашалауына мүмкіндік береміз. Осылайша, біз жанашырлық шең-берімізді кеңейтіп, Түркия мен Түркі республикалары арасындағы мәде-ни және спорттық өзара іс-қимылға серпін беруге тырысамыз. Мәселен, біз «Түркі әлемінің мәдени астана-сы» іс-шарасының ашылу және жа-былу рәсімдерін трансляцияладық; «Ош» және «Хиуа» атты жарнама-

яын kuruluşу olarak gerçekleştirdiğimiz çalışmalarда buna özen gösteriyoruz. Nevruz, Maqom Festivali gibi ortak bayram ve festivaller ile Kazakistan Parsı, Göçebe Oyunları gibi önemli faaliyetlerin ulusal medya dışında da ilgiyle izlenmesine imkan tanıyor, bu surette hem sempati alanımızı genişletiyor hem de Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasındaki kültürel ve sportif etkileşime ivme kazandırmaya çalışıyoruz. Bu kapsamда yaptığımız çalışmaları biraz daha açacak olursak; Türk Dünyası Kültür Başkenti açılış ve kapanış törenlerinin yayını gerçekleştirdik; Oş ve Hiva tanıtım filmlerini, belgesellerini hazırlayarak Türk dünyasının kültürel faaliyetlerine güç kattık. Bununla da yetinmeyip 5 Türk lehçesinde ve Rusça yaptığımız haber yayınlarıyla Türk dünyasının ortak gündeminde belirleyici bir rol ifa etmeye çalışıyoruz. Birbirimizi daha iyi anlamanın imkanlarını geliştiriyoruz. Günlük politikalardan bağımsız bir şekilde, bölgelerden yaptığımız canlı bağlantılarla haftanın beş günü yayınlanan “Avrasya Gündemi” programımız ve “Avaz Haber” programımız bu bağlamда önemli bir fonksiyon icra ediyor.

Sizin de bahsettiğiniz gibi, Türk dünyası

лық фильмдер мен деректі фильмдерді әзірлеп, Түркі әлемінің мәдени іс-шараларына атсалыстық. Бұнымен шектеліп қалмай бес Түркі тілінде және орыс тілінде жаңалықтар беріп, Түркі әлемінің ортақ күн тәртібінде шешуші рөл атқарамыз. Яғни, бір-бірімізді жақсырақ түсінуге мүмкіндік жасаймыз. Күнделікті саясаттан тәуелсіз сипатта аймақтардан тікелей эфирге шығып, аптасына бес күн көрсетілетін «Еуразия күн тәртібі» мен «Аваз хабар» бағдарламалары бұл тұрғыда маңызды рөл атқарады.

Түркі әлемі елдерінің бірлігін нығайту бойынша көптеген жұмыстар жүргізіліп келеді. Қазіргі технологиялық дәуірде коммуникация мен жаңалықтарға қол жеткізудің кең таралған құралы болып табылатын теледидар арналары арқылы халықтар арасындағы байланысты нығайту мәселесі Түркі кеңесінің күн тәртібіне енгізіліп, ортақ Түркі телеарнасын құру туралы шешім қабылданды. Осы шешімге қатысты ой-пікіріңізбен бөліссеңіз.

Түркі кеңесі Бодрум саммитінде ортақ телеарна құру туралы шешім қабылдаған болатын. Алайда, 2018 жылы Қырғызстанда

арасында бірлігін pekiştirilmesi adına pek çok çalışmalar yürütülmektedir. Günümüz teknoloji çağında iletişim ve enformasyonun yaygınlaştığı mecra olan televizyon kanalları üzerinden halklar arası bağların güçlendirilmesi hususu, Türk Konseyi'nin gündemine alınmış ve bu doğrultuda ortak bir Türk televizyonu kurma kararı alınmıştır. Bu karar hakkındaki görüşlerinizi öğrenebilir miyiz?

Türk Konseyi, Bodrum Zirvesi'nde ortak bir haber kanalı konusunda karar almıştı. Fakat daha sonra 2018 yılında Kırgızistan'da gerçekleştirilen Liderler Zirvesi'nde TRT AVAZ'ın, bu işlevi gördüğü ifade edilerek Türk dünyası kanalları ile TRT AVAZ işbirliğinin güçlendirilmesi yönünde bir irade ortaya konuldu. Buna bağlı olarak TRT AVAZ, erişimle ilgili tüm problemleri aşarak Türk Konseyi üyesi ülkelerin devlet kanallarıyla yoğun bir işbirliği içinde çalışmaktadır. Türk dünyasına hizmet eden diğer tüm kurum ve kuruluşlarla da aynı amaca matuf faaliyetlere destek sağlamaktadır. TRT AVAZ, Kafkasya'dan Asya içlerine kadar uzanan sahada var olan inancın, kültürün,

**LİDERLER
ZİRVESİ'NDE
TRT AVAZ'IN, BU
İŞLEVİ GÖRDÜĞÜ
İFADE EDİLEREK
TÜRK DÜNYASI
KANALLARI İLE TRT
AVAZ İŞBİRLİĞİNİN
GÜÇLENDİRİLMESİ
YÖNÜNDE BİR İRADE
ORTAYA KONULDU**

**КӨШБАСШЫЛАР
САММИТІНДЕ TRT
AVAZ ТЕЛЕАРНАСЫ
БҰЛ ФУНКЦИЯНЫ
АТҚАРАТЫНДЫҒЫ
ЖАЙЛЫ АЙТЫЛЫП,
TRT AVAZ БЕН ТҮРКІ
ӘЛЕМІ АРНАЛАРЫ
АРАСЫНДАҒЫ
ЫНТЫМАҚТАС-
ТЫҚТЫ КҮШЕЙТУ
ЖӨНІНДЕ ҰСЫНЫС
ЖАСАЛДЫ**

өткен Көшбасшылар саммитінде TRT AVAZ телеарнасы бұл функцияны атқаратындығы жайлы айтылып, TRT AVAZ бен Түркі әлемі арналары арасындағы ынтымақтастықты күшейту жөнінде ұсыныс жасалды. Осыған байланысты TRT AVAZ арнаға қол жеткізу бойынша барлық мәселелерді шешіп, Түркі кеңесіне мүше елдердің мемлекеттік арналарымен тығыз ынтымақтастық орнатты. Арнамыз Түркі әлемінде қызмет ететін барлық мекемелермен және ұйымдармен де осы мақсатқа бағытталған іс-шараларға септігін тигізуде. TRT AVAZ – Кавказдан Азияның ішкі бөлігіне дейін созылған аймақта наным-сенім, мәдениет, өнер, саяси-экономикалық ортадағы өзгерістер мен күнделікті өмірде өз орнын тапқан жалғыз коммуникациялық алаң. 2019 жылы қол қойылған хаттамаға сәйкес, TRT AVAZ телеарнасы хабар тарату бойынша ТҮРКСОЙ-дың демеушісі болып табылатынын атап өткім келеді.

TRT AVAZ телеарнасы Түркі әлемінің көптеген аймақтарында эфир таратады. Әртүрлі аймақтардағы елдердің күн тәртібіндегі басты мәселелерге

санатın, siyasi ve ekonomik gelişmelerin, gündelik yaşamın kendine yer bulduğu тек iletişim platformudur. 2019 yılında imzalanan protokolle TRT AVAZ, TÜRKSOY'un da yayın sponsoru olmuştur.

TRT AVAZ olarak Türk halklarının bulunduğu pek çok farklı bölgede yayın yapmaktasınız. Farklı coğrafyalardaki çeşitli ülkelerin değişik gündem önceliklerini de takip eden yayınlarınızı izlemekteyiz. Bu bölgelerdeki güncel olayları değerlendirmede çeşitli uzman ve kuruluşlarla da işbirliklerini yürütmektesiniz. Bu kapsamda bizlere Kazakistan ve genel olarak Orta Asya'daki faaliyetlerinizden bahsedebilir misiniz?

TRT AVAZ, müstakil özel bir yayın kuruluşu değildir. TRT AVAZ, Türkiye Cumhuriyeti'nin en saygın kurumlarından biri olan TRT'nin imkanlarıyla ve Genel Müdürümüz Sayın İbrahim Eren'in özel önem atfederek verdiği direktiflerle yayın hayatını sürdürmektedir. Dolayısıyla TRT'nin Türk dünyasındaki bütün varlığı, imkanları ve itibarı TRT AVAZ'ın en ciddi güç kaynağıdır. Bunun başında da bölge temsilciliklerimiz gelmektedir ki sağlıklı bir koordinasyon içerisinde hemen her konu gündemimize alınarak değerlendirilmektedir. Biraz önce de ifade ettiğim gibi ilk defa bölgeden yapılan/yaptırılan programlarla, bağlantılarla Türkiye dışındaki Türklerin dil, yaşam, inanç ve soy özelliklerinin tanınırlığı ve buna bağlı farkındalık güçlendirilmekte, Türk dünyasına dair her mesele en ciddi şekilde irdelenerek gündeme getirilmektedir.

Kuruluşundan günümüze TRT AVAZ olarak çok sayıda başarılı yayın ve projeye imza attığınızı görmekteyiz. Başarı ile yürütülen bu sürecin devam ettirilmesi yönündeki temennilerimizi iletirken geleceğe yönelik planlama ve programlarınız hakkın-

BİR KÜLTÜR KANALI OLARAK TÜRK SOYLU HALKLARIN DIŞ DÜNYAYA AÇILAN PENCERESİ OLAN TRT AVAZ “DİLDE, FİKİRDE, İŞTE BİRLİK” İDEALİ ETRAFINDA YAYIN ANLAYIŞINI ZENGİNLEŞTİRMEYE DEVAM EDECEK VE BU İLETİŞİM SAHASININ İMKANLARINI AZAMI DÜZEYDE DEĞERLENDİRECEKTİR

МӘДЕНИ АРНА РЕТІНДЕ ТҮРКІ ТЕКТЕС ХАЛЫҚТАРДЫҢ СЫРТҚЫ ӘЛЕМГЕ ТЕРЕЗЕСІ БОЛЫП ТАБИЛАТЫН TRT AVAZ «ТІЛДЕ, ПІКІРДЕ, ІСТЕ БІРЛІК» МҰРАТЫ ТӨҢІРЕГІНДЕ ХАБАР ТАРАТУ ТУРАЛЫ ТҮСІНІКТЕРДІ ОДАН ӘРІ БАЙЫТА ТҮСІП, КОММУНИКАЦИЯ САЛАСЫНЫҢ МҰМКІНДІКТЕРІН БАРЫНША ПАЙДАЛАНАТЫН БОЛАДЫ

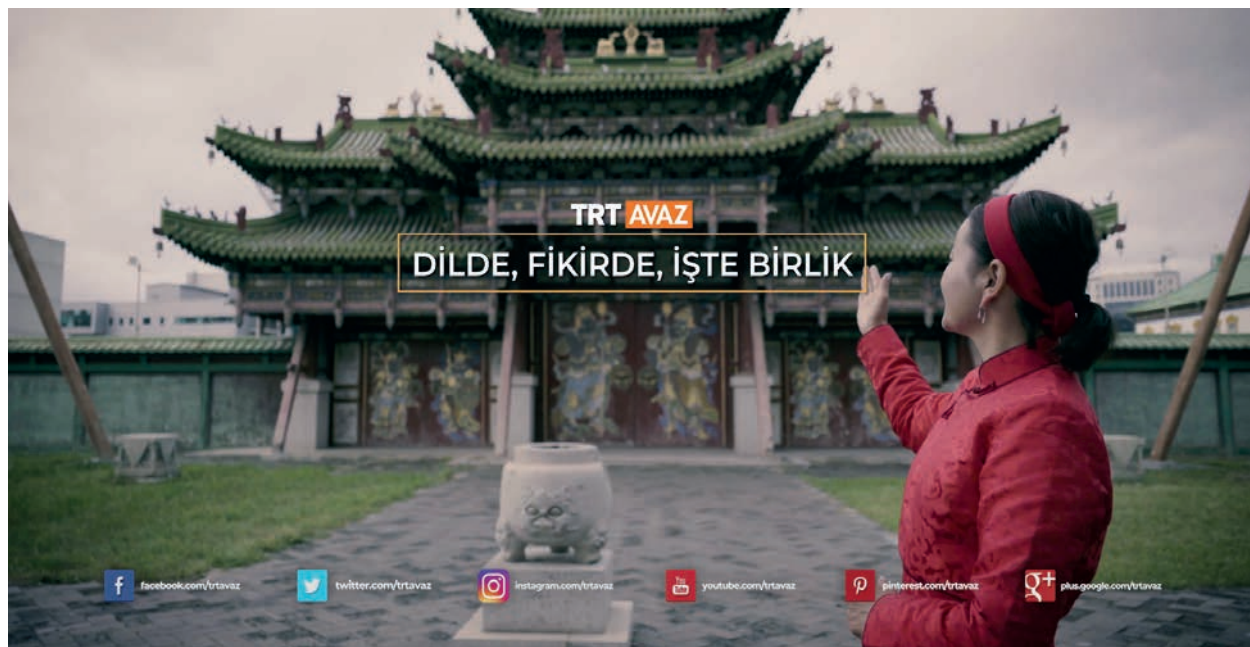

назар аударатын бағдарламаларыңызды үзбей көруге тырысамыз. Бұл аймақтардағы өзекті оқиғаларды қарастыру үшін түрлі сарапшылармен және ұйымдармен ынтымақтасасыз. Осы тұрғыда бізге Қазақстандағы және жалпы Орталық Азиядағы қызметіңіз туралы баяндап берсеңіз.

TRT AVAZ жеке меншік хабар тарату ұйымы емес. TRT AVAZ Түркия Республикасының ең беделді мекемелерінің бірі TRT телерадиокомпаниясының мүмкіндіктерімен және бас директорымыз Ибраһим Ерен мырзаның ерекше нұсқауларымен өз қызметін жалғастырып келеді. Демек, TRT-ның Түркі әлеміндегі бүкіл мүмкіндіктері мен беделі TRT AVAZ-дың маңызды қуат көзі болып табылады. Сонымен қатар, аймақтық өкілдіктеріміздің дұрыс үйлестіруінің арқасында бүкіл тақырыптар күн тәртібімізге алынып қарастырылады. Жаңа айтып өткенімдей, алғаш рет аймақтан жасалған бағдарламалар мен тікелей эфирлер арқылы Түркиядан тыс Түркі халықтарының тілі, өмір салты, наным-сенімдері мен шығу тегі ерекшеліктері кеңінен насихатталып, оларға қатысты хабардарлық артуда. Сондай-ақ, Түркі әлемі туралы әрбір мәселе егжей-тегжейлі қарастырылып, күн тәртібіне енгізілуде.

TRT AVAZ телеарнасы құрылған күннен бері көптеген бағдарламалар мен жобаларды сәтті жүзеге асырғаны мәлім және бұл жетістік әрі қарай ұзағынан сүйіндірсін деп тілегіміз келеді. TRT AVAZ ретінде болашақ жоспарларыңыз бен бағдарламаларыңыз туралы сөз қозғай кетсеңіз?

Коммуникация дәуірінің маңызды құралдарының бірі теледидар екені сөзсіз. Жаңа медиа саласы күн сайын дамып келе жатқанымен,

da bizimle neler paylaşabilirsiniz?

İletişim çağının en önemli araçlarından biri hiç şüphesiz televizyondur. Yeni medya sahasının her geçen gün güç kazanmasına rağmen, televizyon, kitle iletişim araçları arasındaki önemini korumaktadır. Televizyonun gelecek yıllarda da yerel ve küresel bağlamda belirlenen hedeflere ulaşmaya katkı sağlayacağı, toplumların ve bireylerin algı dünyasında, şekillenme sürecinde ve birikiminde etkisini sürdüreceği muhakkaktır. Bir kültür kanalı olarak Türk soylu halkların dış dünyaya açılan penceresi olan TRT AVAZ “Dilde, fikirde, işte birlik” ideali etrafında yayın anlayışını zenginleştirmeye devam edecek ve bu iletişim sahasının imkanlarını azami düzeyde değerlendirecektir. TRT AVAZ’ın en etkin olduğu alanlardan biri de sosyal medya mecralarıdır. İlerleyen süreçte bu mecralardaki etkinliğimiz daha da artacak ve bu alana yönelik özel içerik üretimi de ivme kazanacaktır. Ortak kültürün sesi, ortak duyguların tercümanı, birlik ve dayanışma çabalarının destekçisi olma kimliğini daha da belirgin kılacak yapımlarla yayın coğrafyasının en çok izlenen uluslararası kanalı olma hedefini temin etme gayretimizi sürdüreceğiz.

Değerli vaktinizi ayırarak dergimize katkı sağladığınız için okuyucularımız adına çok teşekkür ederiz.

теледидар бұқаралық ақпарат құралдары арасындағы маңыздылығын сақтап келеді. Теледидар алдағы жылдарда да жергілікті және жаһандық тұрғыдан қойылған мақсаттарға қол жеткізуге ықпал ететіндігі және қоғам мен жеке тұлғалардың дүниетанымында, олардың тұлға ретінде қалыптасуы мен білім жинақтау үдерісінде өз ықпалын сақтайтындығы күмәнсіз. Мәдени арна ретінде Түркі тектес халықтардың сыртқы әлемге терезесі болып табылатын TRT AVAZ «Тілде, пікірде, істе бірлік» мұраты төңірегінде хабар тарату туралы түсініктерді одан әрі байыта түсіп, коммуникация саласының мүмкіндіктерін барынша пайдаланатын болады. TRT AVAZ-дың белсенділік танытқан салаларының бірі – әлеуметтік медиа арналары. Алдағы кезеңде TRT AVAZ-дың бұл арналардағы белсенділігі одан әрі артып, қарқынды жұмыстар жүргізілмек. Ортақ мәдениеттің үні, ортақ сезімдердің аудармашысы, бірлік пен ынтымақтастықтың жақтаушысы болуға мүмкіндік беретін бағдарламалар арқылы хабар тарату аймағында ең көп қаралатын халықаралық арнаға айналу мақсатына жету үшін бар күшімізді саламыз.

Сұхбат беруге келісіп, алтын уақытыңызды бөлгеніңіз үшін мың алғыс айтамыз!

PANDEMIC AND POLITICS: STRATEGIES OF THE CENTRAL ASIAN STATES

ALBINA MURATBEKOVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
JUNIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ПАНДЕМИЯ И ПОЛИТИКА: СТРАТЕГИИ СТРАН ЦЕН- ТРАЛЬНОЙ АЗИИ

The ongoing COVID-19 pandemic has already infected almost 3 million people all over the world with more than 200,000 fatal cases, as of the end of April 2020. Although, for a long time, Central Asia was among the few regions in the world without registered positive coronavirus cases, since mid-March 2020 the situation has changed. Kazakhstan became the first Central Asian country that recorded infected patients on March 13, followed by Uzbekistan on March 15 and Kyrgyzstan on March 18. As of the end of April, Kazakhstan had over 3,400 positive cases, Uzbekistan was behind Kazakhstan with more than 2,000 cases, and Kyrgyzstan had almost 750 infected patients [Worldometer, 2020]. Tajikistan and Turkmenistan remain among the few countries in the world that have not officially registered any cases of infection. In this paper, the author attempts to analyze the strategies of the Central Asian governments in dealing with the new reality of 2020 and interim results that stem from the implemented measures.

As many countries of the world, Kazakhstan, Uzbekistan, and Kyrgyzstan are following the practice of lockdown to counter the spread of COVID-19.

**BY INTRODUCING A
STATE OF EMERGENCY,
THE AUTHORITIES
AIM TO RESOLVE
SIMULTANEOUSLY A
NUMBER OF ISSUES
CAUSED OR REVEALED
BY THE PANDEMIC**

**ВВЕДЯ
ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ
ПОЛОЖЕНИЕ,
ГОСУДАРСТВА
ПОПЫТАЛИСЬ
РЕШИТЬ
СОПУТСТВУЮЩИЕ
ВОПРОСЫ,
ВЫЗВАННЫХ ИЛИ
ОБНАРУЖЕННЫХ
ПАНДЕМИЕЙ**

Текущая пандемия COVID-19 уже заразила почти три миллиона человек в мире с более чем 200 000 смертельными случаями, по состоянию на конец апреля. Хотя, долгое время Центральная Азия была одним из немногих регионов мира, без зарегистрированных положительных случаев коронавируса, с середины марта 2020 года, ситуация изменилась. Казахстан стал первой страной Центральной Азии, зарегистрировавшая инфицированных пациентов 13 марта, за которым последовал Узбекистан 15 марта и Кыргызстан 18 марта. По состоянию на конец апреля, в Казахстане зарегистрировано более 3400 положительных случаев, Узбекистан позади Казахстана с 2000 случаями, а в Кыргызстане более 750 инфицированных пациентов [Worldometer, 2020]. Таджикистан и Туркменистан остаются одними из немногих стран в мире, которые официально не регистрировали ни одного случая заражения. В данной статье, автор делает попытку проанализировать стратегии правительств стран Центральной Азии в отношении новой реальности 2020 года и промежуточные результаты, вытекающие из принятых мер.

All three governments has chosen proactive methods by implementing preventive measures and immediately putting total domestic quarantine once the positive cases emerged. Kazakhstan declared a state of emergency on March 16 and introduced the strict quarantine regime in major cities, Nur-Sultan, Almaty and Shymkent, while other regions put quarantine in place depending on the epidemiological situation. Kyrgyzstan introduced a state of emergency on March 22 and imposed a curfew in the cities of Bishkek, Osh and Jalal-Abad, as well as in the Nookat, Kara-Suy and Suzak districts. Uzbekistan announced the so-called enhanced regime against the spread of coronavirus on March 24 and adopted a number of restrictions, including the prescription not to go outside unless absolutely necessary. Moreover, all three countries closed educational institutions and switched to distance learning, suspended traffic between cities and introduced a home-office/day-offs until the end of the quarantine regime. It is noteworthy that both Kazakhstan and Kyrgyzstan extended the state of emergency, initially introduced for one month, first until the end of April and then until May 11, 2020, while Uzbekistan prolonged its restrictive measures until the later date at once.

Как большинство стран мира, Казахстан, Узбекистан и Кыргызстан последовали практике полного карантина для противостояния распространению COVID-19. Все три правительства последовали проактивному методу, реализовывая превентивные меры, ввели полный домашний карантин сразу после появления положительных случаев. Казахстан объявил чрезвычайное положение 16 марта и ввел строгий карантин в крупных городах Нур-Султан, Алматы и Шымкент, в то время как другие регионы ввели карантинные режимы в зависимости от эпидемиологической ситуации. Кыргызстан ввел чрезвычайное положение 22 марта, а также ввел комендантский час в городах Бишкек, Ош и Джалал-Абад, и в Ноокатском, Кара-Суйском и Сузакском районах. Узбекистан объявил 24 марта о так называемом усиленном режиме против распространения коронавируса и принял ряд ограничений, в том числе предписание не выходить на улицу без крайней необходимости. Более того, все три страны закрыли учебные заведения и перешли на дистанционное обучение, приостановили междугородние сообщения и ввели удаленную работу/отпуск до конца карантинного режима. Примечательно, что и Казах-

While the world media argue on the effectiveness of authoritarian regimes in controlling the pandemic, the Central Asian leaders use the situation to consolidate their power. By introducing a state of emergency, the authorities aim to resolve simultaneously a number of issues caused or revealed by the pandemic. In Kazakhstan and Kyrgyzstan, officially, the state of emergency was necessary to ease the bureaucratic mechanisms for responding promptly to the emerging needs of the healthcare system and other relevant structures, such as urgent purchases of medical products. At the same time, it timely contributes to overcoming popular discontent arising from the beginning of the world economic recession and devaluation caused by the declining oil prices. In particular, as an oil-dependent country, Kazakhstan experienced an 18% devaluation of tenge, which caused a relatively low level of indignation among the population due to a common fear of the pandemic. In addition, the country's parliament hastily adopted a draft law on rallies, which was criticized by human rights activists as "not complying with international standards" [Informburo, 2020a; Aqattyq, 2020a]. In Kyrgyzstan, there is a high level of tension since almost all small businesses are on the verge of bankruptcy, but this situation is not widely covered. Meanwhile, following the parliamentary elections held amid the pandemic,

стан, и Кыргызстан продлили чрезвычайное положение, первоначально введенное на один месяц, сначала до конца апреля, а затем до 11 мая 2020 года, в то время как Узбекистан продлил свои ограничительные меры сразу до более поздней даты.

В то время как мировые медиа спорят об эффективности авторитарных режимов в борьбе с пандемией, лидеры Центральной Азии пользуются ситуацией для консолидации своей власти. Введя чрезвычайное положение, чиновники одновременно попытались решить ряд вопросов, вызванных или выявленных в результате пандемии. Официально в Казахстане и Кыргызстане чрезвычайное положение было необходимо для того, чтобы бюрократические механизмы могли быстро реагировать на возникающие потребности системы здравоохранения и других структур, таких как срочная закупка медицинских изделий. В то же время, своевременный карантин способствовал преодолению недовольства среди населения в связи с началом мирового экономического спада и девальвации, вызванной снижением цен на нефть. В частности, в Казахстане, как в стране зависящей от нефти, произошла девальвация тенге на 18%, которое вызвало сравнительно низкий уровень возму-

the Tajik parliament elected Rustam Emomali as the chair of its upper chamber, thus making him second-in-line to the presidency [Putz, 2020]. Thus, some governments are taking advantage of the pandemic using the reduced ability of the population to react.

As noted above, Tajikistan and Turkmenistan still declare themselves free from the novel disease. Both countries have not implemented any restrictions on public life, and, moreover, continue to deny the very existence of coronavirus in their countries. In the case of Tajikistan, despite a number of suspicious deaths in a quarantine facility for coronavirus, the Tajik Minister of Health stated that there was "no real basis for quarantine in the country" [Kabar, 2020]. Given that from February 1 to April 13, according to the statistics of the Ministry of Health of Tajikistan, over 7,700 people were quarantined at the medical facilities and two deaths due to pneumonia were officially registered at the quarantine facilities, it is difficult to believe in the absence of infected people [Spuntik, 2020a]. In addition, the fact that over one million Tajiks working in Russia moved back due to the closure of enterprises and the travel ban calls into question the official statistics on coronavirus. Nevertheless, it seems that official Dushanbe is opting to deny any cases of the disease. Moreover, the capital's authorities were busy with preparing the mass celebration of Dushanbe's birthday on April 18, but canceled the event at the last moment [Spuntik, 2020b].

A rather bizarre situation is observed in Turkmenistan, which, on April 7, celebrated the health day with a mass bike ride, and resumed matches of the National Football Championship on April 19 [Chronicles of Turkmenistan, 2020a; Sportbox, 2020]. Besides,

**TAJIKISTAN AND
TURKMENISTAN HAVE
CHOSEN TO NEGATE
CASES OF INFECTION
IN THEIR COUNTRIES
BY PUTTING POLITICS
AHEAD OF PEOPLE'S
HEALTH**

**ТАДЖИКИСТАН И
ТУРКМЕНИСТАН
РЕШИЛИ ОТРИЦАТЬ
СЛУЧАИ ЗАРАЖЕНИЯ
В СВОИХ СТРАНАХ,
СТАВЯ ПОЛИТИКУ
ВЫШЕ ЗДОРОВЬЯ
ЛЮДЕЙ**

щения среди населения из-за всеобщего страха перед пандемией. Кроме того, парламент поспешно принял законопроект о митингах, который был раскритикован правозащитниками как «не соответствующий международным стандартам» [Informburo, 2020a; Azattyq, 2020a]. В Кыргызстане существует высокий уровень напряженности, поскольку почти все малые предприятия находятся на грани банкротства, при этом данная ситуация не вызвало широкого освещения. Между тем, после парламентских выборов, проведенных в условиях пандемии, таджикский парламент избрал Рустама Эмомали председателем своей верхней палаты, сделав его вторым по значимости лицом в стране после президента [Путц, 2020]. Таким образом, некоторые правительства пользуются пандемией, используя сниженную способность населения реагировать.

Как было отмечено, Таджикистан и Туркменистан объявлены странами, свободными от новой болезни. Обе страны не вводили никаких ограничений на общественную жизнь, более того, продолжают отрицать случай коронавируса в своих странах. В Таджикистане, несмотря на ряд подозрительных смертей в карантинном учреждении для коронавируса, министр здравоохранения Таджикистана заявил, что «нет реальной основы для карантина в стране» [Кабар, 2020]. Учитывая, что с 1 февраля по 13 апреля, согласно статистике Министерства здравоохранения Таджикистана, более 7 700 человек были помещены в карантин в медицинских учреждениях, и в карантинных учреждениях было официально зарегистрировано два случая смерти от пневмонии, трудно согласиться с отсутствием инфицированных пациентов [Спутник, 2020a]. Кроме того, факт, что более

in Turkmenistan, it is restricted to use the word “coronavirus” in public, and people are detained for discussing the pandemic. Even after the meeting with the ministers of health and education on preventing the entry of coronavirus into the country, the president ordered further comprehensive work to identify cases of acute respiratory illness, not coronavirus, in Turkmenistan [Chronicles of Turkmenistan, 2020b]. Nonetheless, in early March, the media informed about two potential patients who were quarantined under conditions of “strict isolation” and later diagnosed with COVID-19 [Azattyq, 2020b]. However, it was not confirmed officially. Either way, the government reinforced disinfection in public places and put additional restrictive measures to prevent the spread of the novel disease in the country.

Definitely, Tajikistan and Turkmenistan have chosen to negate cases of infection in their countries by putting politics ahead of people’s health, and by that the governments appear to hide obvious flaws of their public health systems. It is especially vivid in Turkmenistan, where President Gurbanguly Berdymukhamedov turned the healthcare system into an essential component of his nation-building ideology and cult of personality. Since being elected in 2007, President Berdymukhamedov has been using the healthcare system as an instrument to promote his regime by claiming that the medical sector reached the peak of modernity during his rule and making the health sector a core feature of the Turkmen nation. However, while promoting healthcare as a pillar of nation-building, he abuses it as a tool of regime survival. Yet, international organizations report on the outdated infrastructure and shortage of investments, as well as on the low level of medical training

DURING SUCH A CHALLENGING TIME FOR THE WORLD, REGIONAL SUPPORT AND COORDINATION ARE VERY IMPORTANT

В ТЕКУЩЕЕ ВРЕМЯ НЕОПРЕДЕЛЕН-НОСТЕЙ РЕГИОНАЛЬ-НАЯ ПОДДЕРЖКА И КООРДИНАЦИЯ ОЧЕНЬ ВАЖНЫ

миллиона таджиков, работающих в России, вернулся из-за закрытия предприятий и запрета на поездки, ставит под сомнение официальную статистику по коронавирусу. Тем не менее, похоже, что официальный Душанбе предпочитает отрицать любые случаи коронавируса. Более того, столичные власти были заняты подготовкой массового празднования дня рождения Душанбе 18 апреля, но в последний момент отменили мероприятие [Спутник, 2020b].

Довольно странная ситуация наблюдается в Туркменистане, где 7 апреля отмечали день здоровья массовым велопробегом и возобновили матчи Национального чемпионата по футболу 19 апреля [Хроники Туркменистана, 2020a; Sportbox, 2020]. Кроме того, в Туркменистане запрещено использовать слово «коронавирус» публично, и людей задерживают за обсуждение пандемии. Даже после встречи с министрами здравоохранения и образования по вопросам предотвращения распространения коронавируса в стране, президент поручил провести дальнейшую комплексную работу по выявлению случаев острого респираторного заболевания, не коронавируса, в Туркменистане [Хроники Туркменистана, 2020b]. Тем не менее, в начале марта СМИ сообщали о потенциально двух пациентах, которые были помещены на карантин в условиях «строгой изоляции», а затем были диагностированы с COVID-19 [Azattyq, 2020b]. Однако это не было подтверждено официально. В любом случае, правительство усилило меры по дезинфекции в общественных местах и ввело дополнительные ограничительные меры для предотвращения распространения нового заболевания в стране.

Определенно, Таджикистан и Тур-

[Peyrouse, 2019]. In addition, the economic crisis of the past several years has seriously affected the already poor conditions of the Turkmen medical sector. Therefore, the government has been attempting to avoid the destabilization of the country by claiming that the authorities control the situation and combat the spread of COVID-19. Considering that Turkmenistan has an experience of banning the diagnosis of tuberculosis and other diseases, it is expected that this practice will continue unless a dramatic change of the situation takes place.

Tajikistan, similarly, has essential flaws in the health sector. The Tajik health system with weak budgeting practices has fewer health-care professionals per capita than other Central Asian countries [Jacobs, 2020]. Taking into account that the presidential election is scheduled in the country in 2020, the essential flaws of the socio-economic policy might heavily affect outcomes of the election. It seems that Rahmon's government attempts to display the absence of infected people as the right course of the government in controlling the spread of coronavirus. However, in reality, doubtful deaths cause uncertainty among the population.

On the other hand, every country has its own

кменистан решили отрицать случаи заражения в своих странах, ставя политику выше здоровья людей и тем самым, правительство пытается скрыть очевидные недостатки системы общественного здравоохранения. Особенно ярко это проявляется в Туркменистане, где президент Гурбангулы Бердымухамедов считает систему здравоохранения важнейшим компонентом своей идеологии национального строительства и культа личности. С момента своего избрания в 2007 году, президент Бердымухамедов использовал систему здравоохранения в качестве инструмента для продвижения своего режима, утверждая, что медицинский сектор достиг пика современности во времена его правления, и стал основной чертой туркменской нации. Однако, продвигая здравоохранение как опору государственного строительства, он использует его как инструмент выживания режима. Тем не менее, международные организации сообщают об устаревшей инфраструктуре и нехватке инвестиций, а также о низком уровне медицинской подготовки [Пейруз, 2019]. Кроме того, экономический кризис последних нескольких лет серьезно повлиял на и без того плохие условия в туркменском медицинском секторе. Поэтому правительство пытается избежать дестабилизации страны, утвержда-

problems in public healthcare. The public health sector of most of the Central Asian states has problems with inefficiently allocated funds, low-qualified personnel, poor working conditions, especially in rural areas, among other issues, which is dangerous in case of an increase of infected patients. For instance, in Kazakhstan, there were scandals with the lack of protective equipment, and two infectious diseases hospitals were closed for quarantine, with over 20% of infected patients being medical doctors [EurAsia Daily, 2020]. Likewise, in Kyrgyzstan, medical personnel claimed the absence of protective equipment, whereas 19% of infected patients are medical staff [Kudryavtseva and Orlova, 2020]. Uzbekistan, meanwhile, is taking decisive actions to control the dissemination of information about the conditions of medical care. All gadgets, including mobile phones and even bank cards, are seized from people placed under the coronavirus quarantine, allegedly to prevent the spread of infection, but, in fact, to eliminate the circulation of unreasonable and distorted information [Spuntik, 2020c].

Meanwhile, President of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev was the first to introduce incen-

ет, что власти контролируют ситуацию и борются с распространением COVID-19. Учитывая, что в Туркменистане есть опыт запрета диагностики туберкулеза и других заболеваний, ожидается, что эта практика будет продолжена до тех пор, пока не произойдут кардинальные изменения ситуации.

Таджикистан, также имеет существенные недостатки в секторе здравоохранения. В системе здравоохранения Таджикистана, со слабой бюджетной практикой меньше специалистов здравоохранения на душу населения, чем в других странах Центральной Азии [Джейкобс, 2020]. Если учесть, что в 2020 году запланировано проведение президентских выборов, существенные недостатки социально-экономической политики могут повлиять на результаты выборов. Похоже, что правительство Рахмона пытается показать отсутствие инфицированных людей как правильный курс правительства в борьбе с распространением коронавируса. Хотя, в реальности, сомнительные смерти вызывают неопределенность среди населения.

С другой стороны, проблемы общественного здравоохранения существуют у ка-

tive payments for medical personnel working with infected patients in the amount between \$500-2,500 per month. He also allocated additional \$10,000 for medical workers, infected with coronavirus while working with patients [President.uz, 2020]. This news was picked up by activists from the neighboring states, and, as a result, the wage coefficient of doctors involved in the treatment of patients with COVID-19 was recalculated in other countries of the region, too. Kazakhstan announced payments for medical workers involved in the treatment of coronavirus between \$500-2,000 in addition to their salary, while infected medical workers will be paid a one-time social payment in the amount of \$4,600, and in the case of death their families will receive \$23,500 [Informburo, 2020b]. Kyrgyzstan will also pay compensation for medical staff ranging between \$500-2,500, with \$2500 to be paid to infected medical workers and \$12,500 in the case of death [Current Time, 2020]. Apart from that, following the example of the Wuhan coronavirus hospitals that were built over a week, three hospitals are planned to be built in Tashkent within a month. Kazakhstan has also announced plans to build three hospitals in two weeks in three major cities as part of the fight against the coronavirus infection. Those measures demonstrate that despite the existing systemic issues in the healthcare sector, the governments have been urgently responding to the needs of healthcare, which also shows the capacity and maturity of the state policy.

Turning to the issue of economic consequences of the total lockdown and an expected downturn of the economy in the aftermath of the pandemic, the Central Asian governments also attempt to optimize their budgets and maintain compensation mecha-

THE LARGE-SCALE AND MULTILATERAL ANTI-EPIDEMIC MEASURES TAKEN IN A TIMELY MANNER BY THE CENTRAL ASIAN STATES, AS WELL AS COMPLEX ANTI-CRISIS MECHANISMS, DEMONSTRATED THE PRAGMATIC APPROACH OF THE LEADERS

МАСШТАБНЫЕ И МНОГОСТОРОННИЕ ПРОТИВОЭПИДЕМИЧЕСКИЕ МЕРЫ СВОЕВРЕМЕННО ПРИНЯТЫЕ ГОСУДАРСТВАМИ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ, А ТАКЖЕ КОМПЛЕКСНЫЕ АНТИКРИЗИСНЫЕ МЕХАНИЗМЫ ПРОДЕМОНСТРИРОВАЛИ ПРАГМАТИЧНЫЙ ПОДХОД ЛИДЕРОВ

ждой страны. Сектор здравоохранения у большинства стран Центральной Азии имеет проблемы с неэффективно распределенными средствами, низкоквалифицированным персоналом, плохими условиями труда, особенно в сельской местности, среди прочих вопросов, что опасно в случае увеличения числа инфицированных пациентов. Например, в Казахстане были скандалы с отсутствием средств защиты, две инфекционные больницы были закрыты на карантин, и более 20% инфицированных пациентов являются врачами [EurAsiaDaily, 2020]. Аналогичным образом, в Кыргызстане медперсонал заявлял об отсутствии защитных принадлежностей, тогда как 19% инфицированных пациентов - медперсонал [Кудрявцева, Орлова, 2020]. Между тем, в Узбекистане принимаются решительные меры по контролю за распространением информации об условиях оказания медицинской помощи. Все гаджеты, включая мобильные телефоны и даже банковские карты, изымают у пациентов, помещенных в карантин коронавируса, якобы для предотвращения распространения инфекции, фактически для устранения распространения необоснованной и искаженной информации [Спутник, 2020с].

Между тем, президент Узбекистана Шавкат Мирзиёев был первым, кто ввел поощрительные выплаты медицинскому персоналу, работающему с инфицированными пациентами, в размере от 500 до 2500 долларов в месяц. Он также выделил 10000 долларов для медицинских работников, зараженных при работе с пациентами с коронавирусом [President.uz, 2020]. Эта новость была подхвачена активистами из соседних стран, в результате которого был пересчитан коэффициент заработной платы врачей,

nisms. President of Kazakhstan Tokayev introduced two anti-crisis packages on March 16 and 31, to support businesses, people and economy, which basically include the deferred credit fees, tax holidays, a moratorium on tax audits and other forms of support for people and business. In addition, he presented a targeted assistance scheme for the population, under which a social compensation was allocated for over 3 million people in the amount of the minimum wage (around \$100) for the loss of income due to the state of emergency [Atameken Business, 2020]. Uzbek President Mirziyoyev on March 19 announced the priority measures to respond to the consequences of the pandemic and on April 3 declared new mechanisms to support businesses, public and economy [Review. uz, 2020]. A more difficult situation is in Kyrgyzstan. From the outset, it was clear that the government would not be able to provide social compensation to the population. Although the authorities announced a preparation of the anti-crisis plan in the beginning of March, the anti-crisis measures were declared only on March 30, yet two days later, the government addressed the parliament, presenting a number of adjustments aimed at stabilizing the socio-economic situation in the country. Moreover, the business community was disappointed with the presented measures that basically granted deferrals for taxes, social security contributions and property leases that only allow adjusting plans of companies for the near future [Kudryavtseva, 2020]. Kyrgyz Prime Minister Abylgaziev admitted that large losses are expected in the country's budget, therefore the government is looking for other sources of money [Masalieva, 2020]. Subsequently, Kyrgyzstan has been involved in negotiations with international donors in a search of sup-

IN THE FACE OF THE COMMON THREAT, THE CENTRAL ASIAN STATES WILL FURTHER DEEPEN REGIONAL INTERACTION THAT WILL ENCOURAGE DEVELOPING EFFECTIVE MECHANISMS OF COOPERATION AND INTEGRATION

ПЕРЕД ЛИЦОМ ОБЩЕЙ УГРОЗЫ, ГОСУДАРСТВА ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ БУДУТ И ДАЛЬШЕ УГЛУБЛЯТЬ РЕГИОНАЛЬНОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ, КОТОРОЕ БУДЕТ СТИМУЛИРОВАТЬ РАЗРАБОТКУ ЭФФЕКТИВНЫХ МЕХАНИЗМОВ СОТРУДНИЧЕСТВА И ИНТЕГРАЦИИ

вовлеченных в лечение пациентов с COVID-19 в других странах Центральной Азии. Казахстан объявил выплаты медицинским работникам, занимающимся лечением коронавируса, в дополнение к их заработной плате в пределах 500-2000 долл. США, а зараженным медицинским работникам будет выплачиваться единовременная социальная выплата в размере 4600 долл. США и 23500 долл. США в случае смерти [Informburo, 20206]. Кыргызстан также выплатит компенсационные выплаты медицинскому персоналу в размере 500-2500 долларов, в то время как 2500 долларов будут выплачены инфицированным медицинским работникам и 12 500 долларов в случае смерти [Currenttime, 2020]. Кроме того, следуя примеру Уханьских коронавирусных больниц, которые были построены за неделю, в Ташкенте планируется построить три больницы в течение месяца. Казахстан также объявил о планах строительства трех больниц за две недели в трех крупных городах в рамках борьбы с коронавирусной инфекцией. Эти меры демонстрируют, что, несмотря на существующие системные проблемы в секторе здравоохранения, правительства достаточно быстро реагируют на потребности здравоохранения, которое демонстрирует возможности и зрелость государственной политики.

Обращаясь к вопросу об экономических последствиях карантина и ожидаемого спада экономики из-за последствий пандемии, правительства стран Центральной Азии также пытаются оптимизировать бюджет и поддерживать механизмы компенсации. Президент Казахстана Токаев представил два антикризисных пакета 16 и 31 марта для поддержки бизнеса, населения и экономики, который в основном включает отсроченные платежи по кредитам,

port to cope with the economic impact of the global outbreak.

As a result, Kyrgyzstan has become the first country for which the IMF approved the allocation of \$121 million to meet the emerging needs of the balance of payments arising from the pandemic. Prior to that, the U.S. government, through the USAID, transferred to three specialized organizations more than \$913,000 that will contribute to the needs of the country. The World Bank will also provide \$12 million, half as a loan and half as a grant, while the German GIZ allocated a grant of 550,000 euros [Asanov, 2020; Zholdoshev, 2020]. In addition to the international financial organizations, President Jeenbekov requested China to postpone payments of the Kyrgyz external debt in order to spend the money allocated for the external debt for eliminating the consequences of the crisis.

Although Tajikistan could juggle with numbers on the cases of infection, it is arguably difficult to repeat in economy. Hence, the Tajik government has also been actively negotiating on attracting financial aid in accordance with its emergency response programs. It is worth emphasizing the success of these efforts as the World Bank allocated \$11.3 million to Tajikistan to combat the threat of coronavirus,

налоговые каникулы, мораторий на налоговые проверки и другие формы поддержки людей и бизнеса. Кроме того, он предоставил адресную помощь населению, выделив социальную компенсацию более 3 миллионам человек в размере минимальной заработной платы (около 100 долларов США) за потерю дохода в результате чрезвычайного положения [Atameken Business, 2020]. Президент Узбекистана Мирзиёев, 19 марта объявил о приоритетных мерах по реагированию на последствия пандемии, а 3 апреля объявил о новых механизмах поддержки бизнеса, общественности и экономики [Review.uz, 2020]. Более сложная ситуация в Кыргызстане. С самого начала было понятно, что правительство не сможет предоставить социальную компенсацию населению. Хотя правительство объявило о подготовке антикризисного плана в начале марта, антикризисные меры были объявлены только 30 марта, но спустя два дня правительство обратилось к парламенту, представить ряд корректировок, направленных на стабилизация социально-экономической ситуации в стране. Более того, бизнес-сообщество было разочаровано представленными мерами, которые в основном предоставляли отсрочки по налогам и взносам на социальное обеспечение, аренду имущества, что позволяет лишь корректировать

in addition to the Asian Development Bank's grant of \$50 million, which will be allocated in three stages. In addition, the country will receive \$866,000 from the U.S. government and 1 million euro from Germany to combat the outcomes of the pandemic [Ashurov, 2020]. Altogether, the Central Asian states have received humanitarian aid from Russia, China and other states, mostly in the form of medical supplies, tests and equipment. On top of that, Kazakhstan has provided humanitarian aid to Kyrgyzstan and Tajikistan in the amount of 5,000 tons of flour, worth over \$3 million, while Uzbekistan has sent humanitarian assistance not only to these two countries, but also to Afghanistan.

Definitely, during such a challenging time for the world, regional support and coordination are very important. That is why the heads of the Central Asian states have been constantly negotiating on the common efforts to combat the spread of COVID-19 and provide mutual support to overcome the negative consequences of the pandemic. In addition, the issues related to maintaining intraregional ties and ensuring unhindered supply of products are highly important. It should be noted that, with or without cases of infection, every country experiences a constant threat of that the situation will dramatically change due to

планы компаний на ближайшее будущее [Кудрявцева, 2020]. Премьер-министр Кыргызстана г-н Абылгазиев признал, что в бюджете страны ожидаются огромные потери, поэтому правительство ищет другие источники доходов [Масалиева, 2020]. Впоследствии Кыргызстан проводил переговорами с международными донорами в поисках поддержки, для преодоления экономических последствий глобальной вспышки.

В результате, Кыргызстан стал первой страной, которой МВФ утвердил 121 млн. Долл. США для удовлетворения возникающих потребностей платежного баланса, возникших в результате пандемии. До этого правительство США через Агентство США по международному развитию передало трем специализированным организациям более 913 000 долларов США, которые будут покрывать потребности страны. Всемирный банк также предоставит 12 миллионов долларов, половина в виде кредита и половина в качестве гранта, в то время как немецкая GIZ выделила грант в размере 550 000 евро [Асанов, 2020; Жолдошев, 2020]. Помимо международных финансовых организаций, президент Жээнбеков попросил Китай отложить выплаты внешнего долга Кыргызстана, чтобы

the pandemic. Therefore, the leaders of all the Central Asian states had at least one telephone conversation with its regional counterpart, during which they discussed bilateral and regional challenges caused by the outbreak of coronavirus. Multilateral platforms, as the Cooperation Council of Turkic Speaking States (Turkic Council) and the EAEU Supreme Eurasian Economic Council, held online summit meetings, where the member states discussed important multilateral approaches to tackle the consequences of the pandemic and common measures to overcome the economic crisis. It is evident that although the priority task is to mitigate the consequences of the lockdown, in the medium-term, the tendency towards weakening economies in the Central Asian countries will continue. Consequently, ensuring economic security, deepening the political dialogue, and expanding trade and economic interaction are highly important.

By and large, the ongoing pandemic revealed the vulnerabilities and core values of our life. First of all, it is a test of strength and maturity for every government. The unprecedented scale of change is anticipated in state policies since the implications of the pandemic are not confined to one sector. Therefore, timely and targeted support of people and businesses is essential to overcome the implications of the crisis. Consequently, the interim outputs from the pandemic could be summarized as follows:

- The positive tendency is that all regional leaders understand the extent and implications of the problem, hence all are in a search for joint solutions. Accordingly, in the face of the common threat, the Central Asian states will further deepen regional interaction that will encourage developing effective mechanisms of cooperation and integration. In this regard, the past two consultation meetings of the heads of the Central Asian countries are believed to contribute to enhancing political trust in the region, which, in turn, will further enhance regional solidarity. It also opens new perspectives for regional cooperation, since by reviving the once common economic system, all of the involved states could gain from

потратить деньги, выделенные на внешний долг, на устранение последствий кризиса.

Несмотря на то, что Таджикистан может маневрировать цифрами по зараженным случаям, это трудно повторить в экономике. Поэтому, правительство Таджикистана также ведет активные переговоры по привлечению финансовой помощи в соответствии со своей программой реагирования на чрезвычайную ситуацию. Стоит подчеркнуть успех этих усилий, так как Всемирный банк выделил 11,3 млн. Долл. США на борьбу с угрозой коронавируса в дополнение к гранту Азиатского банка развития в размере 50 млн. Долл. США, который будет выделен в три этапа. Кроме того, страна получит 866 000 долларов от правительства США и 1 миллион евро от Германии на борьбу с последствиями пандемии [Ашуров, 2020]. В целом, государства Центральной Азии получили гуманитарную помощь от России, Китая и других государств, в основном в виде медикаментов, тестов и оборудования. Кроме того, Казахстан предоставил гуманитарную помощь Кыргызстану и Таджикистану в виде 5000 тонн муки на сумму более 3 миллионов долларов США, в то время как Узбекистан направил гуманитарную помощь не только этим двум странам, но и Афганистану.

Определенно, в такое сложное для мира время, региональная поддержка и координация очень важны. Именно поэтому, главы государств постоянно ведут переговоры об общих усилиях по борьбе с распространением COVID-19 и оказанию взаимной поддержки для преодоления негативных последствий пандемии. Не менее важны вопросы, связанные с внутрирегиональными связями и обеспечением беспрепятственной поставки продукции. Следует отметить, что с или без случаев заражения, каждая страна сталкивается с постоянной угрозой кардинального изменения ситуации из-за пандемии. Поэтому, лидеры всех стран Центральной Азии хотя бы раз имели телефонный разговор со своим региональным коллегой, где обсуждали двусторонние и региональные проблемы, вызванные вспышкой коронавируса. Многосторонние

that as never before.

- The large-scale and multilateral anti-epidemic measures taken in a timely manner by the Central Asian states, as well as complex anti-crisis mechanisms, demonstrated the pragmatic approach of the leaders. Taking into account that three countries of the region have undergone a leadership change in the past several years, the ongoing crisis is a perfect opportunity to assess the political will and strength of the incumbents. By implementing targeted solutions in line with the concept of the "listening state" or under another name, the governments encourage people's hope in the time of an uncertain future.

- At the ground level, the pandemic revealed defects of national programs. In particular, after imposing the quarantine regime, the governments were forced to shift towards digital solutions. Accordingly, the crisis has revealed that state programs, primarily in the fields of education, information technologies, and digitalization, do not meet expectations. Thus, in the post-pandemic world, certain actions are anticipated to solve those issues.

As a conclusion, as said by Winston Churchill, "never waste a good crisis". The pandemic provides humanity with an opportunity to rethink our values and needs, in order to create a new reality, shaped by each of us and all together.

References:

1. Asanov, Bakyt (2020). Kyrgyzstan asked China for debt deferral. What will Beijing answer? Retrieved from <https://rus.azattyk.org/a/kyrgyzstan-kitay-kredit-otsrochka/30557585.html>. Accessed on 21.04.2020.
2. Ashurov, Abdullo (2020). The World Bank will provide Tajikistan \$ 11.3 million to combat the threat of coronavirus. Retrieved from <https://rus.ozodi.org/a/30527605.html>. Accessed on 21.04.2020.
3. Atameken Business (2020). Every third applicant was denied payment of 42,500 tenge. Retrieved

THE CRISIS HAS REVEALED THAT STATE PROGRAMS, PRIMARILY IN THE FIELDS OF EDUCATION, INFORMATION TECHNOLOGIES, AND DIGITALIZATION, DO NOT MEET EXPECTATIONS

КРИЗИС ПОКАЗАЛ, ЧТО ГОСУДАРСТВЕННЫЕ ПРОГРАММЫ, В ПЕРВУЮ ОЧЕРЕДЬ В ОБЛАСТИ ОБРАЗОВАНИЯ, ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И ЦИФРОВИЗАЦИИ, НЕ ОПРАВДАЛИ ОЖИДАНИЙ

платформы, такие как Совет сотрудничества тюркоязычных государств (Тюркский совет) и Высший Евразийский экономический совет ЕАЭС, провели онлайн саммиты, на которых государства-члены обсудили важные многосторонние подходы для преодоления последствий пандемии и общие меры по преодолению экономического кризиса. Очевидно, что хотя приоритетной задачей является смягчение последствий карантина, в среднесрочной перспективе тенденция ослабления экономики центральноазиатских стран сохранится. Поэтому, обеспечение экономической безопасности, углубление политического диалога и расширение торгово-экономического взаимодействия крайне необходимо.

В целом, продолжающаяся пандемия раскрывает уязвимости и основные ценности нашей жизни. Прежде всего, это испытание на прочность и зрелость каждого правительства. Беспрецедентный масштаб изменений ожидается в государственной политике, поскольку последствия пандемии не ограничиваются одним сектором. Поэтому, своевременная и адресная поддержка людей и бизнеса имеет важное значение для преодоления последствий кризиса. Следовательно, промежуточные результаты пандемии могут быть обобщены следующим образом:

- Положительной тенденцией является то, что все региональные лидеры понимают масштабы и последствия этой проблемы, следовательно, все в поисках совместных решений. Соответственно, перед лицом общей угрозы государства Центральной Азии будут и дальше углублять региональное взаимодействие, что будет стимулировать разработку эффектив-

from <https://inbusiness.kz/ru/news/kazhdomu-tremu-pretendentu-otkazali-v-vyplate-42500-tenge>. Accessed on 16.04.2020.

4. Azattyq (2020a). Majilis approved in first reading the government draft law on rallies. Retrieved from <https://rus.azattyq.org/a/30510179.html>. Accessed on 21.04.2020.
5. Azattyq (2020b). Coronavirus reports in Turkmenistan. Authorities' reaction. Retrieved from <https://rus.azattyq.org/a/secretive-turkmenistan-beefs-up-coronavirus-measures-amid-reports-of-first-infections/30472071.html>. Accessed on 10.04.2020.
6. Current Time (2020). Kyrgyzstan will pay \$ 2,500 to infected coronavirus medics, in case of death – \$12,500. Retrieved from <https://www.currenttime.tv/a/kyrgyzstan-coronavirus-mediki-kompensatsiya/30545821.html>. Accessed on 14.04.2020.
7. EurAsiaDaily (2020). In Kazakhstan, 20% of infected are medical personnel. Retrieved from <https://easaily.com/ru/news/2020/04/13/v-kazahstane-20-zarazivshih-sya-medrabotniki>. Accessed on 10.04.2020.
8. Chronicles of Turkmenistan (2020a). The bike ride in Ashgabat took place. The president chose to do without mass greetings. Retrieved from <https://www.hronikam.com/2020/04/nothing-stops-this-train/>. Accessed on 14.04.2020.
9. Chronicles of Turkmenistan (2020b). Berdymukhamedov instructed to check the health of the population. Retrieved from <https://www.hronikam.com/2020/04/health-check-ups/>. Accessed on 14.04.2020.
10. Informburo (2020a). The tenge fell again against the dollar. What happened this time? Retrieved from <https://informburo.kz/stati/kurs-tenge-k-dollaru-snova-upal-cto-proizoshlo-v-etot-raz.html>. Accessed on 10.04.2020.
11. Informburo (2020b). Medical personnel, involved in the fight against coronavirus, will receive a bonus of up to 850 thousand tenge per month. Retrieved from <https://informburo.kz/novosti/mediki-zadeystvovaniye-v-borbe-s-koronavirusom-budut-poluchat-nadbavku-do-850-tysyach-tenge-v-mesyac.html>. Accessed on 10.04.2020.

ных механизмов сотрудничества и интеграции. В связи с этим, две последние консультативные встречи глав государств Центральной Азии, как считается, способствуют укреплению политического доверия в регионе, что, в свою очередь, будет способствовать расширению региональной солидарности. Это также открывает новые перспективы регионального сотрудничества, поскольку, возрождая некогда единую экономическую систему, страны могли бы извлечь из этого пользу, как никогда раньше.

- Масштабные и многосторонние противоэпидемические меры, своевременно принятые государствами Центральной Азии, а также комплексные антикризисные механизмы продемонстрировали прагматичный подход лидеров. Если отметить, что три страны региона претерпели смену руководства последние несколько лет, текущий кризис является прекрасной возможностью оценить политическую волю и силу действующих руководителей. Внедряя таргетированные решения в соответствии с концепцией «слышащего государства» или под

12. Jacobs, Eelco (2020). The politics of the basic benefit package health reforms in Tajikistan. *Global Health Research and Policy* Vol. 4:14. <https://doi.org/10.1186/s41256-019-0104-4>. Accessed on 15.04.2020.
13. Kabar (2020). Tajik Health Minister: "There is no real basis for quarantine in the country." Retrieved from <http://kabar.kg/news/ministr-zdravookhraneniia-tadzhikistana-net-real-noi-osnovy-dlia-ob-iaivleniia-karantina-v-strane/>. Accessed on 14.04.2020.
14. Kudryavtseva, Tatyana (2020). Anti-crisis government plan. Business was not offered anything to survive. Retrieved from https://24.kg/ekonomika/150278_antikrizisnyi_plan_pravitelstva_biznesu_nepredlozili_nichego_dlya_vyivaniya/. Accessed on 18.04.2020.
15. Kudryavtseva, Tatyana and Maria Orlova (2020). Coronavirus in Kyrgyzstan. The incidence of doctors is one of the highest in the world. Retrieved from https://24.kg/obschestvo/150043_koronavirus_vkyrgyzstane_zabolevae-most_medikov_odna_izsamyyih_vyisokih_vmire/. Accessed on 10.04.2020.
16. Masalieva, Zhazgul (2020). The year will be difficult for the country's economy: the government forecast is disappointing. Retrieved from https://24.kg/ekonomika/147242_god_budet_tyajelyim_dlya_ekonomiki_stranyi_prognoz_pravitelstva_neuteshitelen/. Accessed on 14.04.2020.
17. Peyrouse, Sebastien (2019). The Health of the Nation – the Wealth of the Homeland! Turkmenistan's Potemkin Healthcare System. PONARS Eurasia Policy Memo No. 574.
18. President.uz (2020). Shavkat Mirziyoyev: the work of doctors, their dedication to the profession – a model of courage. Retrieved from <https://president.uz/ru/lists/view/3472>. Accessed on 10.04.2020.
19. Putz, Catherine (2020). Tajik President's Son Officially Second-in-Line to Presidency. Retrieved from <https://thediplomat.com/2020/04/tajik-presidents-son-officially-second-in-line-to-presidency>. Accessed on 21.04.2020.
20. Review.uz (2020). New measures to support business and the public in the context of the coronavirus pandemic. Retrieved from <https://review.uz/ru/post/nove-mer-podderjki-biznesa-i-naseleniya-v-usloviyax-koronavirusnoy-pandemii>. Accessed on 14.04.2020.
21. Sportbox (2020). National football championship resumes in Turkmenistan. Retrieved from https://news.sportbox.ru/Vidy_sporta/Futbol/rest_of_the_world/spbnews_

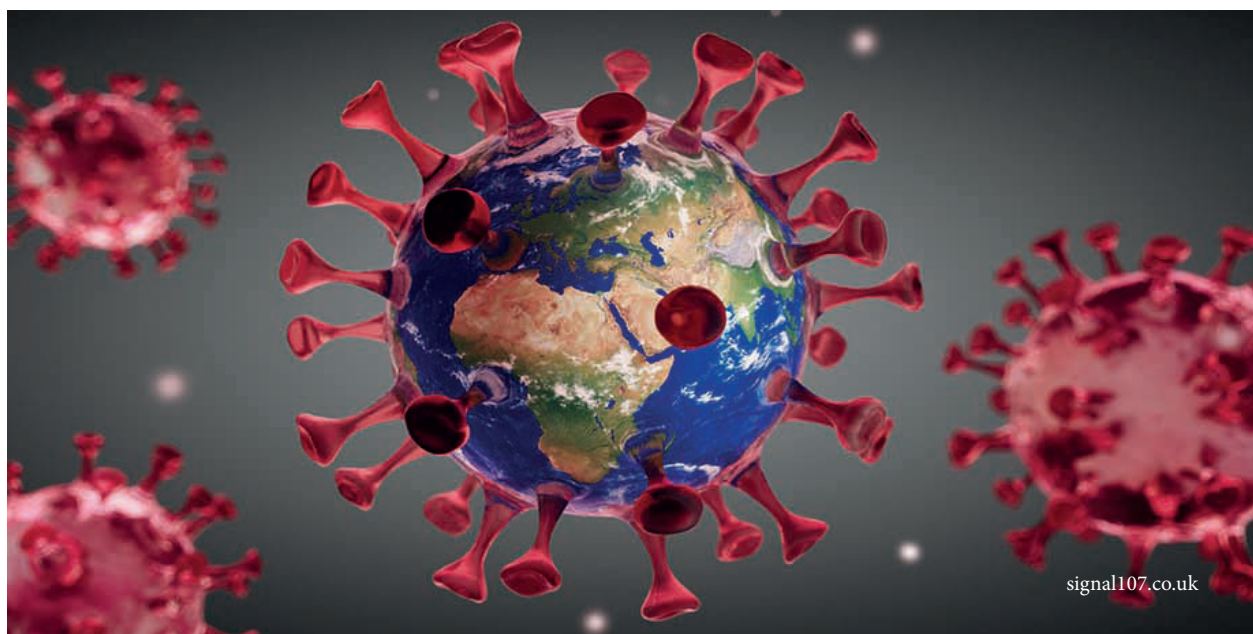
другим названием, они, в любом случае, вселяет надежду людям во времена неопределенного будущего.

- На низовом уровне, пандемия выявила недостатки национальных программ. В частности, государства после введения карантинного режима вынуждены были перейти к цифровым решениям. В следствии чего, кризис показал, что государственные программы, в первую очередь в области образования, информационных технологий и цифровизации, не оправдали ожиданий. Таким образом, в постпандемическом мире ожидаются определенные действия для решения этих проблем.

В заключение, как сказал Уинстон Черчилль, «никогда не тратьте хороший кризис», пандемия дает человечеству возможность переосмыслить наши ценности и потребности, чтобы создать новую реальность, сформированную каждым из нас и всеми вместе.

Источники:

1. Асанов, Бакыт (2020). Кыргызстан попросил у Китая отсрочки по долгам. Что ответит Пекин? Доступен по адресу: <https://rus.azattyk.org/a/kyrgyzstan-kitay-kredit-otsrochka/30557585.html>. Дата обращения: 21.04.2020.
2. Ашуров, Абдулло (2020). Всемирный банк выделит Таджикистану \$11,3 млн на борьбу с угрозой коронавируса. Доступен по адресу: <https://rus.ozodi.org/a/30527605.html>. Дата обращения: 21.04.2020.

- NI1181660_V_Turkmenii_vozobnovilsa_chempionat_strany_po_futbolu. Accessed on 21.04.2020.
 22. Sputnik (2020a). Second coronavirus death under the quarantine: what the Tajik Ministry of Health says. Retrieved from <https://tj.sputniknews.ru/country/20200413/1031057643/vtoraya-smert-karantin-koronavirus-otvet-minzdrav-tajikistan.html>. Accessed on 13.04.2020.
 23. Sputnik (2020b). Dushanbe City Hall prepares for City Day on April 18. Retrieved from <https://tj.sputniknews.ru/country/20200410/1031044032/dushanbe-den-goroda-prazdnik.html>. Accessed on 14.04.2020.
 24. Sputnik (2020c). Why are phones confiscated from patients during quarantine – the answer of the Ministry of Justice. Retrieved from <https://uz.sputniknews.ru/society/20200325/13760998/Pochemu-u-patsientov-konfiskuyut-telefony-na-vremya-karantina--otvet-Minyusta.html>. Accessed on 10.04.2020.
 25. Worldometer (2020). COVID-19 Coronavirus Pandemic. Retrieved from <https://www.worldometers.info/coronavirus/?> Accessed on 13.04.2020.
 26. Zholdoshev, Kubanychbek (2020). COVID-19 in the Kyrgyz Republic: What assistance did the country's authorities request and what have they already received? Retrieved from https://rus.azattyk.org/a/covid-19_v_kyrgyzstane_pomosh_ot_donorov/30512413.html. Accessed on 21.04.2020.
-
3. Atameken Business (2020). Каждому третьему претенденту отказали в выплате 42 500 тенге. Доступен по адресу: <https://inbusiness.kz/ru/news/kazhdomu-tretemu-pretendentu-otkazali-v-vyplate-42500-tenge>. Дата обращения: 16.04.2020.
 4. Azattyq (2020a). Мажилис одобрил в первом чтении правительственный проект закона о митингах. Доступен по адресу: <https://rus.azattyq.org/a/30510179.html>. Дата обращения: 21.04.2020.
 5. Azattyq (2020b). Сообщения о коронавирусе в Туркменистане. Реакция властей. Доступен по адресу: <https://rus.azattyq.org/a/secretive-turkmenistan-beefs-up-coronavirus-measures-amid-reports-of-first-infections/30472071.html>. Дата обращения: 10.04.2020.
 6. Currenttime (2020). Кыргызстан выплатит заразившимся коронавирусом медикам \$2500, в случае смерти – \$12500. Доступен по адресу: <https://www.currenttime.tv/a/kyrgyzstan-coronavirus-mediki-kompensatsiya/30545821.html>. Дата обращения: 14.04.2020.
 7. EurAsiaDaily (2020). В Казахстане 20% заразившихся — медработники. Доступен по адресу: <https://easaily.com/ru/news/2020/04/13/v-kazhastane-20-zarazivshis-hsya-medrabotniki>. Дата обращения: 10.04.2020.
 8. Хроники Туркменистана (2020a). Велопробег в Ашхабаде состоялся. Президент предпочел обойтись без массовых приветствий. Доступен по адресу: <https://www.hronikatm.com/2020/04/nothing-stops-this-train/>. Дата обращения: 14.04.2020.
 9. Хроники Туркменистана (2020b). Бердымухамедов поручил проверить здоровье населения. Доступен по адресу: <https://www.hronikatm.com/2020/04/health-checkups/>. Дата обращения: 14.04.2020.
 10. Informburo (2020a). Курс тенге к доллару снова упал. Что произошло в этот раз? Доступен по адресу: <https://informburo.kz/stati/kurs-tenge-k-dollaru-snova-upal-cto-proizoshlo-v-etot-raz.html>. Дата обращения: 10.04.2020.
 11. Informburo (2020b). Медики, задействованные в борьбе с коронавирусом, будут получать надбавку до 850 тысяч тенге в месяц. Доступен по адресу: <https://informburo.kz/novosti/mediki-zadeystvovaniye-v-borbe-s-koronavirusom-budut-poluchat-nadbavku-do-850-tysyach-tenge-v-mesyac.html>. Дата обращения: 10.04.2020.
 12. Джейкобс, Елько (2020). Политика базового пакета реформ здравоохранения в Таджикистане. Глобальные исследования и политика в области здравоохранения Вып.4:14. <https://doi.org/10.1186/s41256-019-0104-4>.
 13. Кабар (2020). Министр здравоохранения Таджикистана: «Нет реальной основы для объявления карантина в стране». Доступен по адресу: <http://kabar.kg/news/ministr-zdravookhraneniia-tadzhikistana-net-real-noi-osnovy-dlia-ob-ia-vleniia-karantina-v-strane/>. Дата обращения: 14.04.2020.
 14. Кудрявцева, Татьяна (2020). Антикризисный план правительства. Бизнесу не предложили ничего для выживания. Доступен по адресу: https://24.kg/ekonomika/150278_antikrizisnyi_plan_pravitelstva_biznesu_nepredlozili_nichego_dlya_vyivaniya/. Дата обращения: 18.04.2020.
 15. Кудрявцева, Татьяна, и Мария Орлова (2020). Коронавирус в Кыргызстане. Заболеваемость медиков — одна из самых высоких в мире. Доступен по адресу: https://24.kg/obschestvo/150043_koronavirus_vkyrgyzstane_zabolevaemost_medikov_odna_izsamyih_vyisokih_vmire/. Дата обращения: 10.04.2020.
 16. Масалиева, Жазгуль (2020). Год будет тяжелым для экономики страны: прогноз правительства неутешителен. Доступен по адресу: https://24.kg/ekonomika/147242_god_budet_tyajelyim_dlya_ekonomiki_stranyi_prognoz_pravitelstva_neuteshiteln/. Дата обращения: 14.04.2020.
 17. Пейруз, Себастьян (2019). Здоровье нации - богатство Родины! Потемкинская система здравоохранения Туркменистана. PONARS Eurasia Policy Memo No. 574.
 18. President.uz (2020). Шавкат Мирзиёев: труд врачей, их преданность профессии – образец отваги. Доступен по адресу: <https://president.uz/ru/lists/view/3472>. Дата обращения: 10.04.2020.
 19. Путц, Катерина (2020). Сын президента Таджикистана официально занял второе место на посту президента. Доступен по адресу: <https://thediplomat.com/2020/04/tajik-presidents-son-officially-second-in-line-to-presidency/>. Дата обращения: 21.04.2020.
 20. Review.uz (2020). Новые меры поддержки бизнеса и населения в условиях коронавирусной пандемии. Главное. Доступен по адресу: <https://review.uz/ru/post/nove-mer-podderjki-biznesa-i-naseleniya-v-usloviyah-koronavirusnoy-pandemii>. Дата обращения: 14.04.2020.
 21. Sportbox (2020). В Туркмении возобновился чемпионат страны по футболу. Доступен по адресу: https://news.sportbox.ru/Vidy_sporta/Futbol/rest_of_the_world/spb-news_NI1181660_V_Turkmenii_vozobnovilsa_chempionat_strany_po_futbolu. Дата обращения: 21.04.2020.
 22. Спутник (2020a). Вторая смерть на карантине по коронавирусу: что говорит Минздрав Таджикистана. Доступен по адресу: <https://tj.sputniknews.ru/country/20200413/1031057643/vtoraya-smert-karantin-koronavirus-otvet-minzdrav-tajikistan.html>. Дата обращения: 13.04.2020.
 23. Спутник (2020b). Мэрия Душанбе готовится к Дню города 18 апреля. Доступен по адресу: <https://tj.sputniknews.ru/country/20200410/1031044032/dushanbe-den-goroda-prazdnik.html>. Дата обращения: 14.04.2020.
 24. Спутник (2020c). Почему у пациентов конфискуют телефоны на время карантина — ответ Минюста. Доступен по адресу: <https://uz.sputniknews.ru/society/20200325/13760998/Pochemu-u-patsientov-konfiskuyut-telefony-na-vremya-karantina--otvet-Minyusta.html>. Дата обращения: 10.04.2020.
 25. Worldometer (2020). COVID-19 Coronavirus Pandemic. Доступен по адресу: <https://www.worldometers.info/coronavirus/?> Дата обращения: 13.04.2020.
 26. Жолдошев, Кубанычбек (2020). COVID-19 в КР: Какую помощь запросили власти страны и что уже получили? Доступен по адресу: https://rus.azattyk.org/a/covid-19_v_kyrgyzstane_pomosh_ot_donorov/30512413.html. Дата обращения: 21.04.2020.

KÜRESEL SİLAH PAZARINDA ÇİN

OMIRBEK HANAY

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ,
UZMAN ARAŞTIRMACI

ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫ, АҒА ҒЫЛЫМИ ҚЫЗМЕТКЕР

ӘЛЕМДІК ҚАРУ-ЖАРАҚ НАРЫҒЫНДАҒЫ ҚЫТАЙ

Son yıllarda küresel ve bölgesel jeo-politik ve jeoekonomik belirsizliklerin ve istikrarsızlıkların artmasıyla beraber dünya çapında yeni bir küresel silahlanma eğilimi görülmektedir. Özellikle dünyanın birçok bölgesinde ortaya çıkan sınır tartışmaları, iç savaş ve terörizm tehditlerinin yükselmesi, güvenlik ve savunma konusunu ön plana çıkarmaktadır. Dolayısıyla, içinde bulunduğumuz dönemde dünya ekonomisinde her ne kadar bir yavaşlama söz konusu olsa da, küresel silah pazarı genel olarak sürekli ve istikrarlı bir artış içindedir. Örneğin, küresel güvenlik ve savunma araştırmaları alanında önde gelen düşünce kuruluşlarından biri olan Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü'nün (SIPRI) Mart 2020'deki raporuna göre, 2015-2019 yılları arasında küresel silah ticareti 2010-2014 yıllarına göre %5,5 ve 2005-2009 yıllarına göre ise %20 oranında artış kaydetmiştir. 2015-2019 döneminde sırasıyla Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Rusya, Fransa, Almanya ve Çin dünyanın en büyük beş silah ihracatçısı olarak, küresel silah ihracatının toplam %76'sını oluşturmuştur (SIPRI, 2020a).

Küresel silah pazarının mevcut verileri, Çin'in son yıllarda ekonomik olarak yükselerek küresel ekonomideki payını sürekli artırmanın yanı sıra, küresel silah pazarında da en önemli oyuncularından biri haline geldiğini göstermektedir. Örneğin, 2005-2009

**2005-2009 YILLARI
ARASINDA ÇİN'İN
KÜRESEL SİLAH
İHRACATINDAKİ PAYI
SADECE %3 İKEN,
2010-2014 YILLARI
ARASINDA %5'E VE
2015-2019 YILLARI
ARASINDA İSE %5,5'E
ULAŞMIŞTIR**

**2005-2009 ЖЫЛДАР
АРАЛЫҒЫНДА
ҚЫТАЙДЫҢ ӘЛЕМДІК
ҚАРУ-ЖАРАҚ
ЭКСПОРТЫНДАҒЫ
ҮЛЕСІ БАР БОЛҒАНЫ
3% БОЛСА, 2010-
2014 ЖЫЛДАР
АРАЛЫҒЫНДА
5%-ҒА ЖӘНЕ 2015-
2019 ЖЫЛДАР
АРАЛЫҒЫНДА 5,5%-
ҒА ЖЕТТІ**

Соңғы жылдары жаһандық және аймақтық геосаяси және геоэкономикалық белгісіздік пен тұрақсыздықтың артуына байланысты бүкіл әлемде қаруланудың жаңа жаһандық үрдісі байқалуда. Әсіресе, әлемнің бір қатар аймағында туындаған шекаралық талас-тартыстар, азаматтық соғыс пен терроризм қауптерінің артуы қауіпсіздік пен қорғаныс мәселелерінің маңыздылығын арттыра түсті. Сондықтан, қазіргі кезеңде әлемдік экономикада қандайда бір баяулау байқалса да, жаһандық қару-жарақ нарығы жалпы алғанда тұрақты түрде өздіксіз өсіп келеді. Мәселен, жаһандық қауіпсіздік және қорғаныс саласындағы жетекші ғылыми орталықтардың бірі саналатын Стокгольм Халықаралық бейбітшілікті зерттеу институтының (SIPRI) 2020 жылдың наурыз айындағы есебіне сәйкес, 2015-2019 жылдар аралығында әлемдік қару-жарақ саудасы 2010-2014 жылдармен салыстырғанда 5,5%, ал 2005-2009 жылдармен салыстырғанда 20%-ға өскен. 2015-2019 жылдар аралығында АҚШ, Ресей, Франция, Германия және Қытай әлемнің алдыңғы бес ірі қару-жарақ экспорттаушысы болып, жалпы әлемдік қару экспортының 76%-ын құрады (SIPRI, 2020a).

Әлемдік қару-жарақ нарығының ағымдағы деректері, Қытайдың соңғы жылдары экономикалық

yılları arasında Çin'in küresel silah ihracatındaki payı sadece %3 iken, 2010-2014 yılları arasında %5'e ve 2015-2019 yılları arasında ise %5,5'e ulaşmıştır. 2015-2019 yılları arasında Çin'in silah ihracatı 2010-2014 dönemine göre %6,3 oranında artış sağlamıştır. Ayrıca, 2010-2014 yılları arasında 40 ülkeye silah satışı gerçekleştiren Çin, 2015-2019 yılları arasında Pakistan (%35), Bangladeş (%20) ve Cezayir (9,9%) başta olmak üzere 53 ülkeye silah ihraç etmiştir (SIPRI, 2014; SIPRI, 2020a). Ancak Çin'in askeri ve savunma alanında şeffaflığının düşüklüğü dikkate alındığında, Çin'in toplam silah ihracatının bilinenden daha fazla olabileceği de tahmin edilebilir.

Çin'in küresel silah pazarındaki rolünün gide-rek artmasının, son yıllarda Pekin yönetiminin askeri gelişime büyük önem göstermesinden kaynaklandığı ifade edilebilir. Özellikle 2013'den itibaren Pekin yönetimi, askeri ve savunma alanında kapsamlı reformlar gerçekleştirerek, ordunun modernleştirilmesi ve savunma sanayinin geliştirilmesine büyük çaba harcamaktadır. Öncelikle Pekin yönetimi ordu ve savunma sanayi sektörünün kurumsal yönetim yapısını güçlendirmeye büyük önem vermektedir. Bu bağlamda Kasım 2013'te Ulusal Güvenlik Merkezi Komitesi, Mart 2016'da Merkezi Operasyon Komuta

tұрғыдан көтеріліп, жаһандық экономикадағы үлесін арттырумен қатар, әлемдік қару-жарақ нарығындағы маңызды ойыншылардың біріне айналғанын көрсетеді. Мысалы, 2005-2009 жылдар аралығында Қытайдың әлемдік қару-жарақ экспортындағы үлесі бар болғаны 3% болса, 2010-2014 жылдар аралығында 5%-ға және 2015-2019 жылдар аралығында 5,5%-ға жетті. Ал, 2015-2019 жылдар аралығында Қытайдың қару-жарақ экспорты 2010-2014 жылдармен салыстырғанда 6,3%-ға артты. Сонымен қатар, 2010-2014 жылдар аралығында 40 елге қару-жарақ сатқан Қытай, 2015-2019 жылдар аралығында Пәкістан (35%), Бангладеш (20%) және Алжир (9,9%) қатарлы 53 елге қару-жарақ экспорттады (SIPRI, 2014; SIPRI, 2020a). Алайда, Қытайдың әскери және қорғаныс саласында ашықтықтың төмендігін ескере отырып, Қытайдың жалпы қару-жарақ экспортының белгілі болғанынан да жоғары болуы мүмкін екендігін болжауға болады.

Қытайдың әлемдік қару-жарақ нарығындағы рөлінің барған сайын артуы ресми Пекиннің соңғы жылдары әскери дамуға ерекше мән бергендігімен тікелей байланысты екенін атап өткен жөн. Әсіресе, 2013 жылдан бастап ресми Пекин әскери

Komitesi, Ocak 2017'de Askeri-Sivil Entegrasyon Geliştirme Komitesi ve Temmuz 2017'de Askeri Bilimsel Araştırma Yönlendirme Komitesi yeniden kurulmuştur. Çin Merkezi Askeri Komitesi'ne bağlı olan söz konusu kurumlar, ülkedeki askeri modernizasyon, savunma sanayi ve askeri araştırma koordinasyonunun tek merkezden yönetilmesini sağlamaktadır. Bunun yanı sıra, Çin, son yıllarda savunma bütçesini de sürekli artırmaktadır. Örneğin, 2017'de ilk defa 1 trilyon yuan seviyesini aşarak %7'lik bir artışla 1,044 trilyon yuan (yaklaşık 155 milyar dolar) olan Çin'in savunma bütçesi, 2018'de %8,1'lik yükseliş ile 1,107 trilyon yuana (yaklaşık 167 milyar dolar) ve 2019'da %7,5'lik çoğalmayla da 1,190 trilyon yuana (yaklaşık 173 milyar dolar) ulaşmıştır (Gov.cn, 2017; Gov.cn, 2018; Gov.cn, 2019). Çin'in savunma bütçesinin açıklandığından daha fazla olduğuna yönelik tahminler de söz konusudur. Örneğin, Londra merkezli Uluslararası Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (IISS), 2017'de Çin'in savunma bütçesinin 209 milyar dolara ulaştığı öngörüsüne yer verirken, bu konuda ABD Savunma Bakanlığı, 2018 için Çin'in savunma bütçesinin 200 milyar doların üzerinde olduğunu tahmin etmekte olup bu rakam SIPRI'ye göre ise 250 milyar dolar civarındadır (CSIS, 2019). Ayrıca, Pekin yönetimi ülkedeki askeri araştırma enstitüsü ve askeri üretim tesislerini yeniden yapılandırarak savunma sanayi sektörünün teknolojik ve bilimsel bilgi düzeyinin geliştirilmesine de büyük önem göstermektedir.

Çin'in son dönemde askeri ve savunma alanındaki kurumsal reformları hızlandırması, savunma bütçesini istikrarlı bir şekilde artırması ve savunma sanayi altyapısını güçlendirmesinin, ülkedeki savunma sanayi ve askeri üretim kapasitesinin artmasına önemli katkı sağladığı söylenebilir. SIPRI araştırmalarına göre, Çin, Rusya'yı geride bırakarak ABD'ni takiben dünyanın en büyük ikinci silah

ÇİN, 2015-2019 YILLARI ARASINDA PAKİSTAN (%35), BANGLADEŞ (%20) VE CEZAYİR (9,9%) BAŞTA OLMAK ÜZERE 53 ÜLKEYE SİLAH İHRAÇ ETMİŞTİR

ҚЫТАЙ, 2015-2019 ЖЫЛДАР АРАЛЫҒЫНДА ПӘКІСТАН (35%), БАНГЛАДЕШ (20%) ЖӘНЕ АЛЖИР (9,9%) ҚАТАРЛЫ 53 ЕЛГЕ ҚАРУ-ЖАРАҚ ЭКСПОРТТАДЫ

және қорғаныс саласында ауқымды реформалар жүргізіп, армияны модернизациялауға және қорғаныс өнеркәсібін дамытуға көп күш жұмсады. Ең алдымен, ресми Пекин әскери және қорғаныс өнеркәсібінің құрылымдық басқару жүйесін нығайтуға үлкен мән берді. Осыған байланысты Қытайда 2013 жылы қарашада Орталық ұлттық қауіпсіздік комитеті, 2016 жылы наурызда Орталық операциялық командалық комитеті, 2017 жылы қаңтарда Әскери-азаматтық интеграцияны дамыту комитеті және 2017 жылы шілдеде Әскери ғылыми-зерттеулерді басқару комитеті құрылды. Қытай Орталық әскери комиссиясына қарасты бұл құрылымдар елдегі әскери модернизация, қорғаныс өнеркәсібі және әскери зерттеулерді бір орталықтан басқаруды қамтамасыз етеді. Сонымен қатар, Қытай соңғы жылдары қорғаныс бюджетін де үздіксіз ұлғайтып келеді. Мәселен, 2017 жылы алғаш рет 1 трлн. юаннан асқан Қытайдың қорғаныс бюджеті 7% артып, 1,044 трлн. юанды (шамамен 155 млрд. доллар) құраса, 2018 жылы 8,1% -ға артып 1,107 трлн. юанға (шамамен 167 млрд. доллар) және 2019 жылы 7,5% -ға артып 1,190 трлн. юанға (шамамен 173 миллиард доллар) жетті (Gov.cn, 2017; Gov.cn, 2018; Gov.cn, 2019). Қытайдың қорғаныс бюджеті жарияланғанынан гөрі көп деген болжамдар да айтылуда. Мысалы, Лондондағы Халықаралық стратегиялық зерттеулер институты (IISS) Қытайдың 2017 жылғы қорғаныс бюджеті 209 млрд. долларға жетті деп болжайды. АҚШ Қорғаныс министрлігі Қытайдың 2018 жылға арналған қорғаныс бюджеті 200 млрд. доллардан асады деп болжаса, SIPRI деректері бойынша бұл көрсеткіш шамамен 250 млрд. долларды құрайды (CSIS, 2019). Сонымен қатар, ресми Пекин елдегі әскери зерттеу институттары мен әскери өндіріс нысандарын қайта

өreticisi үлке конумна үкселмiштр. Нитеким, 2015-2017 жылари верилерине бактiғимызда дүнйанин ен бүйүк 100 silah өretici фирмалари арасинда Чин Havacilik Sanayi Kurumu'nun (AVIC) 6. sirada, Чин Kuzey Sanayi Grubu'nun (NORINCO) 8. sirada, Чин Elektronik Teknoloji Grubu'nun (CETC) 9. sirada ve Чин Güney Sanayi Grubu'nun (CSGC) 19. sirada yer almasi da dikkat çekicidir (SIPRI, 2020b).

Dolayisiyla, son yıllarda Чин'in savunma sanayi sektöründe stratejik öneme sahip yüksek teknolojiли yerli silahların üretiminde büyük başarılar elde etmesi, küresel silah pazarında Чин silahlarına yönelik ilgi ve isteğini artması ve güvenini oluşmasına da neden olmuştur. Öncelikle Чин'in askeri uzay-havacılık sektöründeki son gelişmeleri uluslararası ortamda büyük ilgi çekmektedir. Örneğini, Чин'in Ocak 2011'de ilk uçuşunu gerçekleştiren ve Kasım 2016'da ilk defa kamuoyuna tanıtılan beşinci nesil savaş uçağı olan Chengdu J-20 hayalet uçağı, Mart 2017'de resmen kullanıma verilmiştir. İleri teknik özellikleriyle Chengdu J-20'nin, ABD'li F-22 Raptor ve F-35 Lightning II gibi dünyanın önde gelen beşinci nesil sa-

құру арқылы қорғаныс өнеркәсібінің технологиялық және ғылыми деңгейін көтеруге де үлкен мән беруде.

Соңғы жылдары Қытайдың әскери және қорғаныс саласындағы құрылымдық реформаларды жеделдетуі, қорғаныс бюджетін тұрақты түрде ұлғайтуы және қорғаныс өнеркәсібінің инфрақұрылымын нығайтуы елдегі қорғаныс өнеркәсібі мен әскери өндіріс қуатының артуына айтарлықтай ықпал етті деуге болады. SIPRI зерттеулеріне сәйкес, Қытай Ресейді артта қалдырып, АҚШ-тан кейін әлемдегі қару өндіретін екінші ірі елге айналды. 2015-2017 жылдар аралығындағы деректерге көз жүгіртсек, әлемдегі қару-жарақ өндіретін 100 ірі фирманың арасында Қытай Авиацялық өнеркәсіп корпорациясы (AVIC) 6-шы орынды, Қытай Солтүстік өнеркәсіп корпорациясы (NORINCO) 8-ші орынды, Қытай Электронды технологиялар корпорациясы (CETC) 9-шы орынды және Қытай Оңтүстік өнеркәсіп корпорациясы (CSGC) 19-шы орынды иеленуі назар аударарлық жайт (SIPRI, 2020b).

ваş уақларыла қарşıластырылабыр дурмда олдуғу билимектедир (China News, 2017). 2013'te кулланима верилеу ақак гемиси табанлы аок роллу саваş уаағи Shenyang J-15'in даха да гелістірілміш версиону олан Shenyang J-15B ве Shenyang J-15S саваş уақакларини гелістірен аін, 2018'de Shenyang J-15D електрон саваş уаағини да денеміштір (Guancha, 2018). 2012'de ески Совьет yapıмн бир ақак гемисинден геістірілміш Liaoning (16) уақак гемисини дениз филосунга еклеен аін, ilk кенди үретими олан Chandong (17) уақак гемисини 2017'de суға индирміш ве 2019'da кулланима верміштір (Xinhua, 2019). İlk 2017'de денизе индирилеу ве Оаа 2020'de кулланима верилеу 055 синифи фузе гудүмлү дестройери, yaklaşık 183 metre узунлуғу, 22 metre генишлиғи ве 11 bin тон ағирлиғиула аін'in шу анки ен буюк саваş гемиси олма өзеллиғини таşимактадир (Xinhua, 2019). Айриа, 2017-2019 yılları арасинда аін, үксек тепки хизина, аок амааили харп баşлиғина ве үксек доғрулуаула вуруш yeteneğine sahip Dongfeng-5C (DF-5C), DF-31AG ве DF-41 gibi son derece iddialı киталарараси балистик фузелери камуоууна таңитміштір (Financial Times, 2019). 2009-2017 yılları арасинда аін'in toplam silah ihracatının %27,86'sını askeri hava арааилари, %24,55'ini аеşитли фузелер ве %13,46'sını да askeri дениз арааилари олущтурдуғу гоз önünde bulundurulduğunda (CHYXX, 2018), аін'in son yıllardaki үксек калители саваş уаағи, фузе ве саваş гемиси аланиндаки диккат аекен баşарилари, аін silahına yönelik ilgiyi артирдиғи белгиртелебилр.

Özet olarak, аін'in son yıllarda küresel silah pazarına aktif katılımı ве kendi payını артирмасинин, ülkenin askeri ве savunma alanındaki stratejik gelişmelerinden kaynaklandığı söyленебилр. Son yıllarda ekonomik gelişmeyle beraber askeri gelişmeye де буюк önem veren аін, 2035'e kadar ordusunu yeni silahlarla donatma ве 2049'a kadar dünyanın ен güçlü ordusuna sahip olma hedefine ulaşма аабасиндадир (People's Daily, 2019).

АІН, РУСУА'УІ GERİDE BIRAKARAK ABD'Nİ TAKİBEN DÜNYANIN EN BÜYÜK İKİNCİ SİLAH ÜRETİCİSİ ÜLKESİ KONUMUNA YÜKSELMIŞTİR

АІТАЙ РЕСЕЙДІ АРТТА ААЛДЫРЫП, АҚШ-ТАН КЕЙІН ӘЛЕМДЕГІ АРУ ӨНДІРЕТІН ЕКІНШІ ІРІ ЕЛГЕ АЙНАЛДЫ

Осыған орай, соңғы жылдары Аытайдың қорғаныс өнеркәсібі саласында стратегиялық маңызы бар жоғары технологиялық аару-жарақ өндіруде үлкен жетістіктерге қол жеткізуі әлемдік аару-жарақ нарығында қытайлық аару-жарақтарға деген қызығушылық пен сұраныстың артуына, сондай-ақ, сенімнің қалыптасуына себеп болды. Ең алдымен, Аытайдың әскери авиация саласындағы соңғы жетістіктері халықаралық ортада үлкен аңыс қозғады. Мысалы, Аытайдың 2011 жылы қаңтарды алғаш рет ұшу сынаған жүргізген және 2016 жылы қарашада алғаш рет көпшілікке таныстырылған бесінші буын соғыс ұшағы саналатын радарға түспейтін Chengdu J-20 жойғыш ұшағын 2017 жылдың наурыз айында ресми түрде қолданысқа берді. Жоғары техникалық сипаттамалары бойынша, Chengdu J-20 жойғыш ұшағын АҚШ-тың F-22 Raptor және F-35 Lightning II сияқты әлемдегі ең мықты бесінші буын жойғыш ұшақтармен салыстыруға болатыны белгілі болып отыр (China News, 2017). 2013 жылы қолданысқа берілген, әуе кемесіне қолдануға бағытталған көп рольді Shenyang J-15 соғыс ұшағының жетілдірілген нұсқасы саналатын Shenyang J-15B және Shenyang J-15S соғыс ұшақтарын жасап шығарған Аытай, 2018 жылы Shenyang J-15D электронды соғыш ұшағын да сынақтан өткізді (Guancha, 2018). Сонымен қатар, 2012 жылы ескі кеңестік ұшақ тасымалдаушы кемеден қайта құрастырып жасаған Liaoning (16) ұшақ тасымалдаушы кемесін әскери-теңіз флотына қосқан Аытай алғашқы өзі өндірген Chandong (17) ұшақ тасымалдаушы кемесін 2017 жылы теңізге түсіріп, 2019 жылы пайдалануға берді (Xinhua, 2019). Ал, алғашқысы 2017 жылы суға түсіріліп, 2020 жылы қаңтарда пайдалануға берілген 055 типті эскадралық миналы кемесінің

Bu açıdan bakıldığında, önümüzdeki dönemde küresel silah pazarındaki Çin'in rolü, Pekin yönetiminin askeri stratejisine bağlı olarak gelişeceği ifade edilebilir. Fakat, Çin'in askeri ve savunma sektörünün uzun yıllardır ithalata dayalı gelişmekte olduğu da unutulmamalıdır. Son birkaç yılda silah ithalatını sürekli olarak azaltmasına rağmen Çin, 2015-2019 yılları arasında dünyanın beşinci büyük silah ithalatçısı olmuştur. Bu dönemde Rusya'nın %16, Ukrayna'nın %31 ve İsviçre'nin %14 silah ihracatı Çin'e yapılmıştır (SIPRI, 2020a). Çin'in bu alandaki önemli rakiplerine baktığımızda, Çin'in geliştirdiği birçok silahın temeli Sovyet yapımı silahlara dayandığı verisi ışığında, dünyanın ikinci büyük silah ihracatçısı olan Rusya, Çin silahlarının önemli bir rakibi olarak sayılabilir. Stratejik açıdan bakıldığında ise, Çin silahlarının en büyük rakibi elbette ABD'dir. Zaten Çin silahlarının en önemli müşterileri de ABD'nin ekonomik veya silah ambargosu uyguladığı ülkelerdir. Uzunca süredir jeoekonomik, jeopolitik ve jeostratejik açılardan ABD'nin hegemonyasına meydan okuyan Çin, kendi küresel ve bölgesel etkisini artırma çabasına devam edecektir. Dolayısıyla, Çin, büyük jeostratejik önem taşıyan küre-

ұзындығы шамамен 183 метр, ені 22 метр және салмағы 11 мың тонна болып, қазірге дейін Қытайдың ең үлкен әскери кемесі саналады (Xinhua, 2019). Сонымен қатар, 2017-2019 жылдар аралығында Қытай жоғары қозғалыс жылдамдығына, көп мақсатты оқтұмсығы мен жоғары дәлдікте соққы беру қабілетіне ие Dongfeng-5C (DF-5C), DF-31AG және DF-41 қатарлы барынша озық құрлықаралық баллистикалық зымырандарын да таныстырған болатын (Financial Times, 2019). 2009-2017 жылдар аралығында Қытайдың жалпы қару-жарақ экспортының 27,86%-ын әскери ұшақтар, 24,55%-ын әртүрлі зымырандар және 13,46%-ын әскери кемелер құрағанын ескерсек (СНУХХ, 2018), Қытайдың соңғы жылдары жоғары сапалы әскери ұшақ, зымыран және әскери кеме саласындағы жетістіктері қытайлық қару-жарақтарға деген қызығушылықты арттырғанын айтуға болады.

Қорытындылай келе, соңғы жылдары Қытайдың әлемдік қару-жарақ нарығына белсенді қатысуы және өз үлесін арттыруы елдің әскери және қорғаныс сала-

sel silah pazarında da kendi payını arttırmaya daha fazla önem göstermeyi sürdürecektir.

Kaynaklar:

1. China News (2017). Chengdu J-20 Havalet Uçağı Kullanıma Verildi. Alınan yer: <http://www.chinanews.com/shipin/2017/03-10/news698563.shtml>. Erişim tarihi: 20.04.2020.
2. CHYXX (2018). 2018'de Çin'in Silah İhracatı Verileri ve İthalatçıları Üzerine Bir Analiz. Alınan yer: <https://www.chyxx.com/industry/201808/667435.html>. Erişim tarihi: 21.04.2020.
3. CSIS (2019). Çin Askeri Anlamda Gerçekte Nelere Harcama Yaptırmaktadır?. Alınan yer: <https://chinapower.csis.org/military-spending/>. Erişim tarihi: 16.04.2020.
4. Financial Times (2019). China Displays Military Advances in Show of Strength to Rivals. Alınan yer: <https://www.ft.com/content/07c7cfb0-e125-11e9-9743-db5a370481bc>. Erişim tarihi: 21.04.2020.
5. Gov.cn (2017). 2017'de Çin'in Savunma Bütçesi 1 Trilyon Yuana Çıkarak %7 Arttı. Alınan yer: http://www.gov.cn/xinwen/2017-03/06/content_5173941.htm. Erişim tarihi: 15.04.2020.
6. Gov.cn (2018). 2018'de Çin'in Savunma Bütçesi 1,107 Trilyon Yuana Ulaşarak %8,1 Arttı. Alınan yer: http://www.mod.gov.cn/topnews/2018-03/05/content_4805966.htm. Erişim tarihi: 15.04.2020.
7. Gov.cn (2019). 2019'da Çin'in Savunma Bütçesi 1,190 Trilyon Yuana Ulaşarak %7,5 Arttı. Alınan yer: http://www.mod.gov.cn/topnews/2019-03/05/content_4837244.htm. Erişim tarihi: 15.04.2020.
8. Guancha (2018). Çin Shenyang J-15D Elektronik Savaş Uçağını Denedi. Alınan yer: https://www.guancha.cn/military-affairs/2018_05_04_455737.shtml?s=zwyx-gtjbt. Erişim tarihi: 20.04.2020.
9. People's Daily (2019). Yeni Dönemde Çin'in Ulusal Savunması. Alınan yer: http://paper.people.com.cn/rmrbhwb/html/2019-07/25/content_1937926.htm. Erişim tarihi: 22.04.2020.
10. SIPRI (2014). Uluslararası Silah Transferinde Eğilimler, 2014. Alınan yer: <https://www.sipri.org/sites/default/files/files/FS/SIPRIFS1503.pdf>. Erişim tarihi: 14.04.2020.
11. SIPRI (2020a). Uluslararası Silah Transferinde Eğilimler, 2019. Alınan yer: https://www.sipri.org/sites/default/files/2020-03/fs_2003_at_2019.pdf. Erişim tarihi: 13.04.2020.
12. SIPRI (2020b). Çinli Şirketlerin Silah Satışları Üzerine Tahminler. Alınan yer: https://www.sipri.org/sites/default/files/2020-01/sipriinsight2002_1.pdf. Erişim tarihi: 17.04.2020.
13. Xinhua (2019). Çin'in İlk Kendi Üretimi Uçak Gemisi Kullanıma Verildi. Alınan yer:

**ÇİN, 2035'E KADAR
ORDUSUNU YENİ
SİLAHLARLA
DONATMA VE 2049'A
KADAR DÜNYANIN EN
GÜÇLÜ ORDUSUNA
SAHİP OLMA
HEDEFİNE ULAŞMA
ÇABASINDADIR**

**QYTAIY, 2035 JYLFQ
DEIYN ARMIYASYN
TOLYQTAIY JAQA
ZAMANAUI
QARULARMEN
JABDYQTAUDY
JANE 2050 JYLFQ
DEIYN ALEMNIQ EQ
KYQTI ARMIYASYNA
IA BOLUDY MAQSAT
ETIP OTYIP**

сындағы стратегиялық өзгерістерге байланысты болғанын айта аламыз. Соңғы жылдары экономикалық дамумен қатар әскери дамуға да үлкен мән берген Қытай, 2035 жылға дейін армиясын толықтай жаңа заманауи қарулармен жабдықтауды және 2050 жылға дейін әлемнің ең күшті армиясына ие болуды мақсат етіп отыр (People's Daily, 2019). Осы тұрғыдан алғанда, алдағы кезеңде Қытайдың әлемдік қару-жарақ нарығындағы рөлі ресми Пекиннің әскери стратегиясына байланысты дамитын болады. Алайда, Қытайдың әскери және қорғаныс саласының көптеген жылдар бойы импорт негізінде дамып келе жатқанын ұмытпау керек. Соңғы бірнеше жыл ішінде Қытай қару-жарақ импортын үздіксіз азайтқанына қарамастан, 2015-2019 жылдар аралығында әлемнің бесінші ірі қару-жарақ импорттаушысы болды. Аталмыш кезеңде Ресейдің 16%, Украинаның 31% және Швейцарияның 14% қару-жарақ экспорты Қытайға бағытталды (SIPRI, 2020a). Қытайдың осы саладағы басты бәсекелестеріне үңілсек, Қытай жасаған қарулардың көбі кеңестік қару-жараққа негізделгенін есепке ала отырып, әлемдегі екінші ірі қару-жарақ экспорттаушы Ресейді Қытайдың маңызды бәсекелесі ретінде қарастыруға болады. Стратегиялық тұрғыдан алғанда, Қытай қару-жарағының ең басты бәсекелесі әрине, АҚШ екені даусыз. Онсыз да Қытай қару-жарағының ең маңызды тұтынушылары да АҚШ тарапынан экономикалық немесе қару-жарақ эмбаргосы енгізілген елдер болып табылады. Ұзақ жылдар бойын геοэкономикалық, геосаяси және геостратегиялық тұрғыдан АҚШ-тың гегемониясына қарсы келген Қытай өзінің жаһандық және аймақтық ықпалын күшейтуге тырысып келеді. Сондықтан, Қытай геостратегиялық маңызы бар әлемдік қару-жарақ нарығында да өз үлесін ұлғайтуға жалғасты күш сала беретін болады.

http://www.xinhuanet.com/politics/leaders/2019-12/17/c_1125357773.htm. Erişim tarihi: 21.04.2020.

14. Xinhua (2020). Nanchang 055 Füze Gündümlü Destroyeri Çin Deniz Filosuna Eklendi. Alınan yer: http://www.xinhuanet.com/politics/2020-01/12/c_1125451631.htm. Erişim tarihi: 21.04.2020.

Әдебиеттер:

1. China News (2017). Chengdu J-20 радарға түспейтін жойғыш ұшағы пайдалануға берілді. Сілтеме: <http://www.chinanews.com/shipin/2017/03-10/news698563.shtml>. Қаралған уақыты: 20.04.2020.
2. CHYXX (2018). Қытайдың 2018 жылғы қару-жарақ экспорты мен импорттаушыларына шолу. Сілтеме: <https://www.chyxx.com/industry/201808/667435.html>. Қаралған уақыты: 21.04.2020.
3. CSIS (2019). Қытай келешекте әскери салада нелерге қаржы жұмсайды? Сілтеме: <https://chinapower.csis.org/military-spending/>. Қаралған уақыты: 16.04.2020.
4. Financial Times (2019). Қытай әскери жетістіктерін күштірек көрсетуге тырысады. Сілтеме: <https://www.ft.com/content/07c7cfb0-e125-11e9-9743-db5a370481bc>. Қаралған уақыты: 21.04.2020.
5. Gov.cn (2017). 2017 жылы Қытайдың қорғаныс бюджеті 1 трлн. юаннан асып 7%-ға артты. Сілтеме: http://www.gov.cn/xinwen/2017-03/06/content_5173941.htm. Қаралған уақыты: 15.04.2020.
6. Gov.cn (2018). 2018 жылы Қытайдың қорғаныс бюджеті 1,107 трлн. юанға жетіп 8,1%-ға артты. Сілтеме: http://www.mod.gov.cn/topnews/2018-03/05/content_4805966.htm. Қаралған уақыты: 15.04.2020.
7. Gov.cn (2019). 2019 жылы Қытайдың қорғаныс бюджеті 1,190 трлн. юанға жетіп 7,5%-ға артты. Сілтеме: http://www.mod.gov.cn/topnews/2019-03/05/content_4837244.htm. Қаралған уақыты: 15.04.2020.
8. Guancha (2018). Қытай Shenyang J-15D электронды соғыш ұшағын сынақтан өткізді. Сілтеме: https://www.guancha.cn/military-affairs/2018_05_04_455737.shtml?s=zwyxgtjbt. Қаралған уақыты: 20.04.2020.
9. People's Daily (2019). Жаңа дәуірдегі Қытайдың ұлттық қорғанысы. Сілтеме: http://paper.people.com.cn/rmrbhwb/html/2019-07/25/content_1937926.htm. Қаралған уақыты: 22.04.2020.
10. SIPRI (2014). Халықаралық қару-жарақ сатылым тенденциясы, 2014. Сілтеме: <https://www.sipri.org/sites/default/files/files/SIPRIFS1503.pdf>. Қаралған уақыты: 14.04.2020.
11. SIPRI (2020a). Халықаралық қару-жарақ сатылым тенденциясы, 2019. Сілтеме: https://www.sipri.org/sites/default/files/2020-03/fs_2003_at_2019.pdf. Қаралған уақыты: 13.04.2020.
12. SIPRI (2020b). Қытай компанияларының қару-жарақ сатуы бойынша болжамдар. Сілтеме: https://www.sipri.org/sites/default/files/2020-01/sipriinsight2002_1.pdf. Қаралған уақыты: 17.04.2020.
13. Xinhua (2019). Қытайдың алғашқы өзі өндірілген ұшақ тасымалдаушы кемесін пайдалануға берілді. Сілтеме: http://www.xinhuanet.com/politics/leaders/2019-12/17/c_1125357773.htm. Қаралған уақыты: 21.04.2020.
14. Xinhua (2020). Қытайдың 055 типті эскадралық миналы кемесі әскери-теңіз флотына қосылды. Сілтеме: http://www.xinhuanet.com/politics/2020-01/12/c_1125451631.htm. Қаралған уақыты: 21.04.2020.

THE NEED FOR INFORMATION HYGIENE

PROF. GULNAR NADIROVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

НЕОБХОДИМОСТЬ ИНФОРМАЦИОННОЙ ГИГИЕНЫ

Among the terms that appeared not so long ago, but firmly taking their place in today's vocabulary, there is another one that sounds somewhat unusual - information hygiene. However, given that hygiene is not just a series of procedures, but science that studies how the external environment affects the human body, we can consider various aspects of this influence, including social ones [Domasenko, 2019]. Around us, there is too much information that a person is no longer able to "digest". The problem is that a significant part of it, perhaps either false or unnecessary for us, but we do not have enough willpower, determination or critical consciousness to refuse to collect mega-, giga-, zeta-bytes of information coming from everywhere, but primarily through gadgets. Experts say that by consuming this information, we subject our brain and thinking to a very ordeal process. Therefore, our brains are overloaded with too much information depriving us from the opportunity to think strictly and logically, to work, analyze and draw conclusions. Involuntarily the famous phrase of Descartes comes to our mind - "I think - that means I exist."

There was a time when we were sur-

**"SWIMMING" IN THE
SEA OF INFORMATION,
WE BEGAN TO
CONSUME MORE,
SPREAD OTHER
PEOPLE'S IDEAS,
BUT PRODUCE LESS
OF OUR ORIGINAL
INTELLECTUAL
PRODUCT**

**«ПЛАВАЯ» В МОРЕ
ИНФОРМАЦИИ,
МЫ СТАЛИ БОЛЬШЕ
ПОТРЕБЛЯТЬ,
РАСПРОСТРАНЯТЬ
ЧУЖИЕ ИДЕИ, НО
ГОРАЗДО МЕНЬШЕ
ПРОИЗВОДИТЬ
СВОЕГО
ОРИГИНАЛЬНОГО
ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО ПРОДУКТА**

Среди терминов, появившихся не так давно, но прочно занявших свое место в сегодняшнем лексиконе, появился еще один, который звучит несколько непривычно - информационная гигиена. Однако, учитывая, что гигиена - это не просто серия процедур, но наука, которая изучает, как внешняя среда влияет на организм человека, мы можем рассматривать различные аспекты этого влияния, в том числе социальный [Домасенко, 2019]. Вокруг нас возникло слишком много информации, которую человек уже не в силах «переварить». Проблема состоит в том, что значительная ее часть, возможно, либо ложная, либо ненужная для нас, но у нас не хватает силы воли или решительности, или критического сознания, чтобы отказаться от собирания мега-, гига-, зетабайтов сведений, поступающих отовсюду, но прежде всего через гаджеты. Эксперты утверждают, что потребляя эту информацию, мы подвергаем свой мозг, свое мышление очень тяжелому испытанию. Мозг перегружается, лишая нас возможности думать строго и логично, работать, анализировать, делать выводы, то есть, мыслить. Невольно вспо-

rounded only by books, many books. But we agreed to endure the tightness, they were dear to us as sources of knowledge that had intellectual value, the more they read books in the family, the more developed and educated their members were. Now the situation has changed. Physical space has changed to information space, and information flows have replaced books. You may not have books in your home today, you can read very little, but can be informed about many things. However, the main feature of books, good books, was and still is that they awaken the creative process, make you generate thoughts, ideas, and images. The reader's intellectual and emotional abilities are involved in the development of imagination, living in the author's world, and as a result, s/he becomes a little different, more developed, experienced, wise, and meditating slowly. Today, "swimming" in the sea of information, we began to consume more, spread other people's ideas, but produce less of our original intellectual product.

минается знаменитая фраза Декарта «Я мыслю, значит, я существую».

Было время, когда мы были окружены только книгами, большим количеством книг. Но мы согласны были терпеть тесноту, они были дороги нам как источники знаний, имевшие интеллектуальную ценность, чем больше в семье читали книги, тем более развитыми и образованными считались ее члены. Сейчас ситуация изменилась. Физическое пространство сменилось на информационное, а потоки информации заменили книги. Сегодня можно не иметь книг в своем доме, можно их читать очень мало, но при этом быть информированным об очень многих вещах. Однако главной особенностью книг, хороших книг, было и есть то, что они пробуждают творческий процесс, заставляют генерировать мысли, идеи, образы. В процессе развития воображения, проживания авторского мира участвуют и интеллектуальные и эмоциональные спо-

For many of us, involvement in the information flow creates the illusion of participation in something important and necessary, although this is not always true.

Phrases like “I believe; this is my opinion” today cause great doubts, because there is a well-founded suspicion that you are not so much expressing your opinion as borrowed from social networks that have penetrated your consciousness and thus become your position. Perhaps the person does not realize this and quite sincerely believes that he is completely independent and independent in his judgments. But the study of other people’s beliefs, one way or another, affects our views. Some experts believe that since certain types of information are no longer the property of only certain groups of people, and become available to all, we live in a post-information world [Francis, 2019]. Obviously, they meant that the information is losing its commercial value, acquiring some other characteristics in return.

It is interesting to note that futurist writers predicted the emergence of information overload as far back as the 70s-80s of the 20th century [Frenzel, 2015]. In general, many inventions of mankind from the printing press to modern digital technologies were aimed at the creation and dissemination of information. Today we are witnessing that there are practically no obstacles to receiving and disseminating information, messages, stories, figures and rumors. But one of the essential features of information waves is that they not only increase the amount of awareness but can disorient, scare, persuade, manipulate us and become a tool to achieve certain goals.

ACCORDING TO INFORMATION HYGIENE EXPERTS, NOW IS THE TIME TO PUT OUR BRAINS IN ORDER, YOU CAN PROTECT YOURSELF FROM INFORMATION JUNK BY FOCUSING ON CLEAR AND SPECIFIC GOALS

НАСТУПИЛО ВРЕМЯ БЫТЬ БОЛЕЕ ОСТОРОЖНЫМ ПРИ ОБРАБОТКЕ ИНФОРМАЦИИ, КОТОРУЮ МЫ ПОЛУЧАЕМ, СЧИТАЮТ ЭКСПЕРТЫ ПО ИНФОРМАЦИОННОЙ ГИГИЕНЕ

собиности читателя, и в результате он становится немного другим, более развитым, опытным, мудрым, неторопливо размышляющим. Сегодня, «плавая» в море информации, мы стали больше потреблять, распространять чужие идеи, но гораздо меньше производить своего оригинального интеллектуального продукта. У многих из нас вовлеченность в информационный поток создает иллюзию участия в чем-то важном и нужном, хотя это не всегда соответствует действительности.

Слова «Я считаю, это - мое мнение», сегодня вызывают большие сомнения, так как возникает вполне оправданное подозрение в том, что вы излагаете не столько свое мнение, сколько заимствованное из социальных сетей, проникшее в ваше сознание и таким образом превратившееся в вашу позицию. Возможно, сам человек этого не осознает и вполне искренне полагает, что он абсолютно самостоятелен и независим в своих суждениях. Но изучение чужих убеждений, так или иначе, влияет на наши взгляды. Некоторые эксперты считают, что, поскольку некоторые виды информации больше не являются собственностью только определенных групп людей и становятся доступными для всех, мы живем в постинформационном мире [Фрэнсис, 2019]. Очевидно, они имели в виду, что информация теряет свою коммерческую ценность, а взамен приобретает некоторые другие характеристики.

Интересно отметить, что писатели-футуристы предсказывали появление информационной перегрузки еще в 70-80-е годы 20 века [Френцель, 2015]. В целом все изобретения человечества от печат-

stress-lavoro

Today, in conditions of total quarantine, the involvement of people around the world in the information space has increased. World Health Organization claims coronavirus outbreak is accompanied by "infodemia" or information epidemic [Hou, 2020]. Firstly, people are trying to understand what is happening and how to confront danger. Secondly, many processes have "moved" into the digital field, regardless of our will. Also, the internet has remained as nearly the only entertainment for people of all ages and professions locked in a limited home space. All this has greatly increased the search for and exchange of information. Perhaps now is the time to be more careful on processing the information that we receive, according to information hygiene experts. Otherwise, as

ного станка до современных цифровых технологий были направлены на создание и распространение информации. Сегодня мы являемся свидетелями того, что практически нет препятствий для получения и распространения информации, сообщений, историй, цифр и слухов. Но одна из существенных особенностей информационных волн состоит в том, что они не только увеличивает объем осведомленности, но могут дезориентировать, пугать, убеждать, манипулировать, они могут стать орудием для достижения определенных целей.

Сегодня в условиях тотального карантина вовлеченность людей во всем мире в информационное пространство возросла во много раз. Всемирная организация здра-

Aldous Huxley once put it, “the truth will sink into a sea of futility” [Biggs, 2017]. We often forget that the purpose of collecting information is to turn it into knowledge. Information is simply data, facts, and figures. If you do not translate them into real understanding, they are useless. While knowledge is that part of the information that has been transformed into a useful and valuable application [Frenzel, 2015].

You can protect yourself from information junk by focusing on clear and specific goals. What do you need to know or study? Scientists have pointed to the existing reticular activating system (RAS) in the brain, which is responsible for selecting the right information and filtering out what is not needed. But there are certain conditions for the successful functioning of this system. First is to define and formulate goals. To correctly and efficiently ask a request to the RAS, psychologists advise writing the task on paper. At the same time, a huge number of neurons are included in the

воохранения утверждает, что вспышка коронавируса сопровождается «инфодемией» или эпидемией информации [Хоу, 2020]. Во-первых, люди пытаются понять, что происходит, и как противостоять опасности. Во-вторых, очень многие процессы «переехали» в цифровое поле независимо от нашей воли. И, наконец, интернет остался едва ли не единственным развлечением для запертых в ограниченном домашнем пространстве людей всех возрастов и профессий. Все это значительно расширило возможности поиска и обмена информацией. Возможно, наступило время быть более осторожным при обработке информации, которую мы получаем, считают эксперты по информационной гигиене. Иначе, как выразился когда-то Олдос Хаксли, «истина утонет в море бесполезности» [Биггс, 2017]. Мы часто забываем, что цель сбора информации - превращение ее в знания. Информация - это просто данные, факты и цифры. Сами по себе, если не переводить их в настоящее понимание, они бесполезны. Знание - это та часть информации, которая была преобразована в полезное и ценное применение. [Френцель, 2015].

Защититься от информационного мусора можно, сосредоточившись на четких и конкретных целях. Что нам действительно нужно знать или изучать? Ученые указали на имеющуюся в мозгу ретикулярную активирующую систему (РАС), которая отвечает за отбор нужной информации и отсеивает то, в чем нет нужды. Но для успешного функционирования этой системы есть определенные условия. Во-первых, нужно определить и сформулировать цели. Чтобы верно и результативно задать запрос в РАС, психологи советуют записывать задачу на бумагу. При этом в процесс включается огромное количество нейронов. Во-вторых, позаботиться о спокойном состоянии организма, хорошем настроении, физическом здоровье, отсутствии стрессов, потому что именно в таких условиях система РАС работает без сбоев.

process. Secondly, take care of the calm state of the body, good mood, physical health, lack of stress, because it is in these conditions that the RAS system works without failures. Otherwise, it can cede its functions to emotions and instincts, which in most cases lead to uncontrollable and irrational consequences, and, in the absence of a critical consciousness, to brain littering [Zen. yandex, 2019].

In addition to limiting the flow of information, it would be nice to learn the technical skills of checking the source of information; experts say that it is quite simple. As an exercise in information hygiene, it is advisable to find the primary source of the information received, especially if you intend to transfer it further, double-check it between several legitimate sources. Finally, you can simply ignore some input, notifications, unnecessary newsletters, unopened emails. We must learn to control the information; otherwise, it will take control over us.

Thus, a person's attitude to information should not be just consumer. Our consciousness must constantly work, make choices, analyze, critically interpret, generate a response. The arsenal of tools for working with information is constantly expanding, which enhances our ability to maintain information hygiene.

References:

1. Biggs, John (2017). Information is garbage. Retrieved from <https://techcrunch.com/2017/02/03/information-is-garbage/>. Accessed on 07.04.2020.
2. Domasenko, Marina (2019). Hygiene is a science that studies the influence of the environment on a person and develops the rules of personal and other hygiene. Retrieved from <https://ktonanovenkogo.ru/voprosy-i-otvety/gigiena-chto-eto-takoe.html>. Accessed on 10.04.2020.
3. Francis, Anthony (2019). Information hy-

**WE OFTEN FORGET
THAT THE PURPOSE
OF COLLECTING
INFORMATION IS
TO TURN IT INTO
KNOWLEDGE**

**МЫ ЧАСТО
ЗАБЫВАЕМ, ЧТО
ЦЕЛЬ СБОРА
ИНФОРМАЦИИ -
ПРЕВРАЩЕНИЕ ЕЕ В
ЗНАНИЯ**

В противном случае, она может уступить свои функции эмоциям и инстинктам, что в большинстве случаев приводит к неуправляемым и нерациональным последствиям, и, в отсутствие критического сознания, к засорению мозга [Zen. yandex, 2019].

Помимо ограничения потока сведений, неплохо бы научиться техническим навыкам проверки источника информации, специалисты говорят, что это довольно несложно. В качестве упражнения в информационной гигиене желательно найти первоисточник поступившей информации, особенно, если вы собираетесь передавать ее дальше, перепроверить ее между несколькими законными источниками. Наконец, можно просто игнорировать некоторые входные данные, уведомления, ненужные рассылки, неоткрытые электронные письма. Мы должны научиться контролировать информацию, иначе она возьмет над нами контроль.

Таким образом, отношение человека к информации не должно быть просто потребительским. Наше сознание должно постоянно работать, делать выбор, анализировать, критически интерпретировать, генерировать ответ. Арсенал инструментов для работы с информацией, постоянно расширяется, что повышает нашу способность поддерживать информационную гигиену.

Источники:

1. Биггс, Джон (2017). Информация мусор. Доступен по адресу: <https://techcrunch.com/2017/02/03/information-is-garbage/>. Дата обращения: 07.04.2020.
2. Домасенко, Марина (2019). Гигиена — это наука, которая изучает влияние внешней среды на человека и вырабатывает правила личной и других гигиен. Доступен по адресу: <https://ktonanovenkogo.ru/voprosy-i-otvety/>

giene. Retrieved from <http://www.dresan.com/blog/2019/01/20/information-hygiene>. Accessed on 07.04.2020.

4. Frenzel, Lou (2015) Too much information? Here's what to do. Retrieved from <https://www.electronicdesign.com/communiqu/article/21802793/too-much-information-heres-what-to-do>. Accessed on 07.04.2020.
5. Hou, Chia-Yi (2020). Shared destiny. Shared responsibility. Retrieved from <https://thehill.com/changing-america/well-being/prevention-cures/481387-were-in-an-infodemic-with-too-much-information>. Accessed on 07.04.2020.
6. Zen.yandex (2019). The reticular activating system as a search engine. Retrieved from <https://zen.yandex.ru/media/id/5b3c8f4d796fdf00aa690f12/retikuliarnaia-aktiviruiuscaia-sistema-kak-poiskovaia-sistema-5e0875dcfc69ab00ad1f5c67>. Accessed on 07.04.2020.

**WE MUST LEARN
TO CONTROL THE
INFORMATION;
OTHERWISE, IT WILL
TAKE CONTROL OVER
US**

**МЫ ДОЛЖНЫ
НАУЧИТЬСЯ
КОНТРОЛИРОВАТЬ
ИНФОРМАЦИЮ,
ИНАЧЕ ОНА
ВОЗЬМЕТ НАД НАМИ
КОНТРОЛЬ**

gigiena-chto-ehto-takoe.html. Дата обращения: 10.04.2020.

3. Фрэнсис, Энтони (2019). Информационная гигиена. Доступен по адресу: <http://www.dresan.com/blog/2019/01/20/information-hygiene>. Дата обращения: 07.04.2020.
4. Френцель, Лу (2015) Слишком много информации? Вот что делать. Доступен по адресу: <https://www.electronicdesign.com/communiqu/article/21802793/too-much-information-heres-what-to-do>. Дата обращения: 07.04.2020.
5. Хоу, Чиа-Йи (2020). Общая судьба. Совместная ответственность. Доступен по адресу: <https://thehill.com/changing-america/well-being/prevention-cures/481387-were-in-an-infodemic-with-too-much-information>. Дата обращения: 07.04.2020.
6. Zen.yandex (2019). Ретикулярная активирующая система как поисковая система. Доступен по адресу: <https://zen.yandex.ru/media/id/5b3c8f4d796fdf00aa690f12/retikuliarnaia-aktiviruiuscaia-sistema-kak-poiskovaia-sistema-5e0875dcfc69ab00ad1f5c67>. Дата обращения: 07.04.2020.

SOME INDICATORS OF THE HEALTH CARE DEVELOPMENT IN KAZAKHSTAN

KANAT MAKHANOV

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

НЕКОТОРЫЕ ПОКАЗАТЕЛИ РАЗВИТИЯ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ В КАЗАХСТАНЕ

The global outbreak of COVID-19 is making dramatic changes to policies in health care of governments around the world. The rapid spread of the new pandemic created huge pressure on the health care system of all countries struggling with the new viral disease highlighting the importance of medicine. Rapid reactions to the situation from most parts of the global community and governments add to the importance of proper management of resources in the health care system. The real size and duration of the current pandemic is still unknown. However, it becomes obvious that the COVID-19 pandemic will reshape previous plans and projections of governments around the world on the development of health care systems and there will be unprecedented growth of the amount of resources to be spent on the global health care industry.

At least during the last two decades we have seen a global trend of gradual increase of the share of public resources that goes to global health care. The share of healthcare in the aggregate government expenditure is commonly accepted as a good proxy showing to what extent health is prioritized by governments. The share of resources a country spends

THE AVERAGE ANNUAL PERCENTAGE OF GDP SPENT ON HEALTHCARE IN KAZAKHSTAN DURING 2000-2009 WAS ONLY AT 2.19%

СРЕДНЕГОДОВОЙ ПРОЦЕНТ ОТ ВВП ВАЛОВЫХ РАСХОДОВ НА ЗДРАВООХРАНЕНИЕ В КАЗАХСТАНЕ В ТЕЧЕНИЕ 2000-2009 ГГ. СОСТАВЛЯЛ ВСЕГО 2,19%

Глобальная вспышка COVID-19 вносит кардинальные изменения в политику в области здравоохранения правительств во всем мире. Быстрое распространение новой пандемии создало огромное давление на систему здравоохранения всех стран, борющихся с новым вирусным заболеванием, подчеркивая чрезвычайную важность медицины. Быстрые реакции на ситуацию со стороны большинства частей мирового сообщества и правительств стран усиливают важность надлежащего распределения ресурсов в системе здравоохранения. Реальный размер и продолжительность текущей пандемии до сих пор неизвестны. Однако становится очевидным, что пандемия COVID-19 изменит прежние планы и прогнозы правительств всего мира в отношении развития систем здравоохранения, и произойдет беспрецедентный рост объема ресурсов, которые будут потрачены на глобальную сферу здравоохранения.

По крайней мере, в течение последних двух десятилетий мы наблюдаем глобальную тенденцию постепенного увеличения доли государственных ресурсов, которые идут на глобальное здравоохранение.

Figure 1. Average annual domestic general government health expenditure as % of GDP

Рисунок 1. Среднегодовые внутренние государственные расходы на здравоохранение в % от ВВП

	2000-2009	from 2010
Kazakhstan Казахстан	2.19	1.93
Heavily indebted poor countries Бедные страны с крупной задолженностью	1.49	1.47
Middle income Страны со средним доходом	2.21	2.70
High income Страны с высоким доходом	6.32	7.51
World Среднемировой показатель	5.41	5.80

Source: World Bank data, 2020

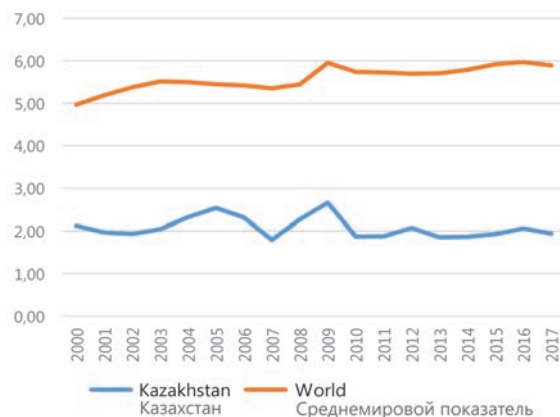
Источник: данные Всемирного банка, 2020

on health care and education is believed to be one of the indicators of development success. In this regard, it should be admitted that Kazakhstan has been extremely under-investing in health care compared to the rest of the world. The average annual percentage of GDP spent on healthcare in Kazakhstan during 2000-2009 was only at 2.19% (\$1.4 billion). This is much lower than the vast majority of other middle-income countries, which on average spend an equivalent of 2.70% of their GDP on health care. Besides, over time the amount of resources directly spent by governments around the world on health measured as a percentage of GDP has increased from 5.41% in 2000-2009 to 5.80% during 2010-2017 (World Bank, 2020). In general, health expenditures have been more significant in wealthy and more developed countries than in developing countries. Currently, the most developed countries devote as much as 10% and even more of their public spending on health.

Given the fact that since 2000, the global population has grown nearly by 24% and the world real GDP growth since then has reached 60%, the global population, in general, has seen very significant growth of health expenditures by states in per capita terms (World Bank, 2020). At the same time,

Figure 2. Average annual domestic general government health expenditure in Kazakhstan vs world average as % of GDP

Рисунок 2. Среднегодовые внутренние государственные расходы на здравоохранение в Казахстане по сравнению со среднемировыми показателями в % от ВВП

Source: World Bank data, 2020

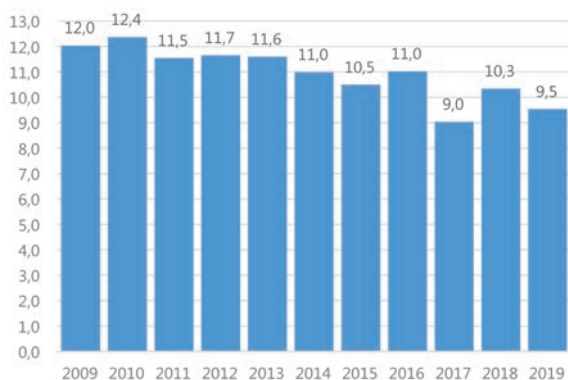
Источник: Комитет по статистике, 2020

ние. Доля здравоохранения в совокупных государственных расходах обычно считается хорошим индикатором, показывающим, в какой степени правительства отдают приоритет здоровью. Считается, что доля ресурсов, которые страна тратит на здравоохранение и образование, является одним из показателей успешности развития. В этом отношении следует признать, что Казахстан крайне недостаточно финансировал свое здравоохранение по сравнению с остальным миром. Среднегодовой процент от ВВП валовых расходов на здравоохранение в Казахстане в течение 2000-2009 гг. составлял всего 2,19% (1,4 млрд. долл. США). Это намного ниже, чем в подавляющем большинстве других стран со средним уровнем дохода, которые тратят в среднем эквивалентно 2,70% своего ВВП на здравоохранение. Кроме того, со временем объем ресурсов, потраченных на здравоохранение во всем мире, измеряемый в процентах от ВВП, увеличился с 5,41% в 2000-2009 годах до 5,80% в 2010-2017 годах (World Bank, 2020). В целом, расходы на здравоохранение были более значительными в богатых и более развитых странах, чем в странах со средним уровнем дохода и в развивающихся странах. В настоящее время большинство развитых стран выде-

it is interesting to note that Kazakhstan has been following the opposite trend decreasing its spending on healthcare. During the first decade of the 21st century, healthcare accounted for nearly 2.2% of its annual government expenditures and by 2017, this figure dropped as low as 1.94%. This decline rate is even worse than in heavily indebted poor, countries¹ where health expenditures' share decreased slightly from 1.49% to 1.47%

Figure 3. Share of healthcare in state budget expenditures
Рисунок 3. Доля здравоохранения в расходах государственного бюджета

Source: Ministry of Finance of Kazakhstan, 2020
Источник: Министерство финансов Казахстана, 2020

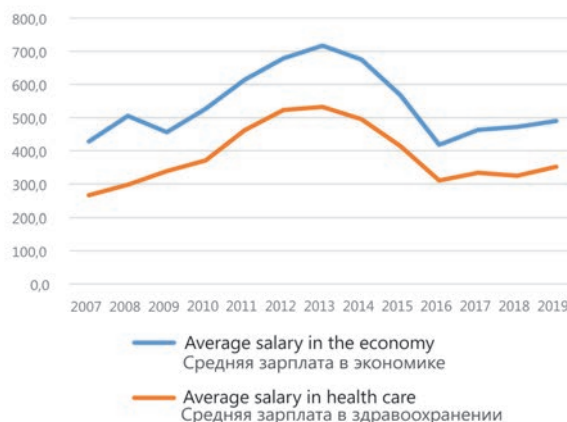
1 World Bank and IMF classification as part of their debt-relief initiative.

ляют на здравоохранение до 10% и даже больше средств от размера ВВП.

Учитывая тот факт, что с 2000 года население планеты выросло почти на 24%, а мировой рост реального ВВП с тех пор достиг 60%, население мира в целом наблюдало очень значительный рост расходов на здравоохранение в расчете на душу

Figure 4. The average salary in healthcare vs average salary in the economy of Kazakhstan since 2007 (in USD)

Рисунок 4. Средняя заработная плата в здравоохранении по сравнению со средней заработной платой в экономике Казахстана с 2007 года (в долларах США)

Source: Statistics Committee, 2020
Источник: Комитет по статистике, 2020

during the last two decades (World Bank, 2020). It becomes even more confusing if we take into account that since 2000 Kazakhstan has had a rather good economic period with more than 6% of average annual GDP growth in real terms (Statistics Committee, 2020).

Fiscal expenditure of the state is an even more precise indicator showing the place for health in the government's priority list, especially during economic growth that Kazakhstan has seen during most of the period since 2000. In 2019, there was 1291.8 billion tenge (\$3.4 billion) allocated to healthcare in the expenditure side of the state budget, which is 9.5% of its total expenditures. Unfortunately, over the last decade, we can see this number decreasing gradually from 12% to 9.5% (Ministry of Finance, 2020).

Salaries are another very important factor that affects any industry and its attractiveness in the labor market. Assuming that most of the healthcare industry in the country is in the public sector of the economy, the salary rates are predominantly determined by the state. Unfortunately, since 2001, the average salary in the healthcare sector of Kazakhstan has been 35% lower than the average salary in the economy (Statistics Committee, 2020), which is a highly negative factor for the development of this essentially important sector. Moreover, as a result of tenge depreciation since 2013, there was a significant decrease in salaries measured in foreign currencies not only in healthcare but also in the entire economy of the country (Statistics Committee, 2020).

The amount of resources along with other factors largely determines the development of any industry in mid-term and long-term perspectives. Healthcare is a very sophisticated industry that requires specific expertise and techniques for proper assessment. However, many international

SINCE 2001, THE AVERAGE SALARY IN THE HEALTHCARE SECTOR OF KAZAKHSTAN HAS BEEN 35% LOWER THAN THE AVERAGE SALARY IN THE ECONOMY

С 2001 ГОДА СРЕДНЯЯ ЗАРАБОТНАЯ ПЛАТА В СЕКТОРЕ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ КАЗАХСТАНА БЫЛА НА 35% НИЖЕ СРЕДНЕЙ ЗАРАБОТНОЙ ПЛАТЫ ВО ВСЕЙ ЭКОНОМИКЕ

населения. (Всемирный банк, 2020). В то же время интересно отметить, что Казахстан следовал противоположной тенденции, уменьшая свои расходы на здравоохранение. В течение первого десятилетия XXI века на здравоохранение приходилось почти 2,2% его ежегодных государственных расходов, а к 2017 году этот показатель снизился до 1,94%. Этот показатель снижения еще хуже, чем в бедных странах с крупной задолженностью, где снижение доли расходов на здравоохранение за последние два десятилетия составили чуть меньше с 1,49% до 1,47% (World Bank, 2020). Причины этого становятся еще более непонятным, если принять во внимание, что с 2000 года в Казахстане был довольно хороший экономический период с более чем 6% среднегодовым ростом ВВП в реальном выражении (Комитет по статистике, 2020 год).

Бюджетные расходы государства являются еще более точным показателем, показывающим место для здравоохранения в приоритетном списке правительства, особенно в период экономического роста, который в Казахстане наблюдался в течение большей части периода с 2000 года. В 2019 году на здравоохранение приходилось 1291,8 млрд. тенге (3,4 млрд. долларов США) из всего расходной части государственного бюджета, что составило 9,5% от его общих расходов. К сожалению, за последнее десятилетие мы можем наблюдать постепенное снижение этого показателя с 12% до 9,5% (Министерство финансов, 2020 г.).

Заработная плата является еще одним очень важным фактором, который влияет на любую отрасль и ее привлекательность на рынке труда. По причине того, что большая часть отрасли здравоохранения в стране находится в государственном секторе экономики, ставки заработной

rankings show a clear decline in healthcare in Kazakhstan over the last two decades. For instance, there is the Healthcare Index, which is a commonly used measure of healthcare development. The index estimates the overall quality of the healthcare system including healthcare professionals, equipment, doctors, costs, etc. (Tandon et al. 2000). In 2014, Kazakhstan ranked 48th with an overall score of 60.19. By 2020, Kazakhstan went down to 86th place in the ranking list scoring 50.70 (Numbeo.com, 2020). Thus, we can clearly see that twenty years of underinvestment in healthcare were characterized by a notable decline of the industry.

The Ministry of Healthcare of Kazakhstan already declared salary increases for the medical workers as well as substantial social benefits during the COVID-19 spread in the country [kursiv.kz, 2020]. However, these are temporary measures that will not have a significant effect on the industry in longer-term perspectives. The current situation of global emergency will require drastic changes in the healthcare system in Kazakhstan and a significant increase in economic resources to support healthcare.

Health and education are considered to be

платы в основном определяются государством. К сожалению, с 2001 года средняя заработная плата в секторе здравоохранения Казахстана была на 35% ниже средней заработной платы во всей экономике (Комитет по статистике, 2020), что является крайне негативным фактором для развития этого чрезвычайно важного сектора. Более того, в результате снижения курса тенге с 2013 года произошло значительное снижение заработной платы, измеряемой в иностранных валютах не только в сфере здравоохранения, но и во всей экономике страны (Комитет по статистике, 2020 год).

Количество ресурсов наряду с другими факторами во многом определяет развитие любой отрасли в среднесрочной и долгосрочной перспективе. Здравоохранение - очень сложная отрасль, требующая специальных знаний и методов для правильной оценки. Тем не менее, многие международные рейтинги показывают явное снижение уровня здравоохранения в Казахстане за последние два десятилетия. Например, Индекс здравоохранения, который является широко используемой мерой развития здравоохранения, оценивает общее качество системы здравоохранения, включая медицинских работников, обо-

the top priority spheres for financing in successful countries and it is essentially important to have a good healthcare system for sustainable development. The statistics show that Kazakhstan has been devoting much fewer resources to its healthcare in comparison to most other countries despite having good economic growth during the last two decades. In order to reach the level of other middle income countries, Kazakhstan needs to increase its healthcare financing by at least 40-50%. Moreover, deeper reforms are needed in order to improve the quality and competitiveness of the sector and the current pandemic situation can be a good pretext for that.

References

1. Kursiv.kz (2020). How much salary supplement doctors will receive for the risks in the fight against Coronavirus? Retrieved from <https://kursiv.kz/news/medicina/2020-03/skolko-vracheypoluchat-nadbavku-k-zarplate>. Accessed on 10.04.2020.
2. Ministry of Finance of Kazakhstan (2020). Budget process statistical bulletins. Retrieved from http://www.minfin.gov.kz/irj/portal/anonymous?NavigationTarget=ROLES://portal_content/mf/kz.ecc.roles/kz.ecc.anonymous/kz.ecc.anonymous/

TWENTY YEARS OF UNDERINVESTMENT IN HEALTHCARE WERE CHARACTERIZED BY A NOTABLE DECLINE OF THE INDUSTRY

ДВАДЦАТЬ ЛЕТ НЕДОФИНАНСИРОВАНИЯ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ ПОСПОСОБСТВОВАЛИ ЗАМЕТНОМУ СПАДУ В ОТРАСЛИ ПО СРАВНЕНИЮ С ДРУГИМИ СТРАНАМИ

рудование, врачей, расходы и т.д. (Tandon et al. 2000). В 2014 году Казахстан занимал 48 место в рейтинге с общим индексом 60,19, а к 2020 году Казахстан опустился на 86-е место в рейтинге с индексом 50,70 (Numbeo.com, 2020). Таким образом, мы можем ясно видеть, что двадцать лет недофинансирования здравоохранения способствовали заметному спаду в отрасли по сравнению с другими странами.

Министерство здравоохранения Казахстана уже объявило об увеличении зарплаты медицинским работникам, а также о существенных социальных выплатах во время распространения COVID-19 в стране [Kursiv.kz, 2020]. Однако это временные меры, которые не окажут существенного влияния на отрасль в долгосрочной перспективе. Текущая ситуация с глобальной чрезвычайной ситуацией потребует кардинальных изменений в системе здравоохранения в Казахстане и значительного увеличения экономических ресурсов для развития здравоохранения.

Здравоохранение и образование

kz.ecc.anonym_budgeting/budgeting/reports_fldr. Accessed on 09.04.2020.

3. Numbeo.com (2020). Health care index by country 2019 mid-year. Retrieved from https://www.numbeo.com/health-care/rankings_by_country.jsp?title=2019-mid. Accessed on 07.04.2020.
4. Statistics Committee of the Ministry of National Economy of the Republic of Kazakhstan (2020). Statistics of labor and employment. Retrieved from <https://stat.gov.kz/official/industry/25/statistic/6>. Accessed on 09.04.2020.
5. Tandon, Ajay, Christopher Murray, Jeremy Lauer, and David Evans (2000). Measuring overall health system performance for 191 Countries. Retrieved from <https://www.who.int/healthinfo/paper30.pdf>. Accessed on 09.04.2020.
6. World Bank data (2020). Domestic general government health expenditure (% of GDP). Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/SH.XPD.GHED.GD.ZS>. Accessed on 07.04.2020.

считаются приоритетными сферами для финансирования в успешных странах, и очень важно иметь хорошую систему здравоохранения для устойчивого развития. Статистика показывает, что Казахстан выделяет гораздо меньше ресурсов на здравоохранение по сравнению с большинством других стран, несмотря на хороший экономический рост в течение последних двух десятилетий. Чтобы достичь уровня других стран со средним уровнем дохода, Казахстану необходимо увеличить финансирование здравоохранения как минимум

на 40-50%. Более того, необходимы более глубокие реформы для повышения качества и конкурентоспособности сектора, и нынешняя ситуация с пандемией может стать хорошим поводом для этого.

Источники

1. Kursiv.kz (2020). Сколько врачей получают надбавку к зарплате. Доступен по адресу: <https://kursiv.kz/news/medicina/2020-03/skolko-vrachey-poluchat-nadbavku-k-zarplate>. Дата обращения: 10.04.2020.
2. Министерство финансов Казахстана (2020). Бюджетный процесс, статистические бюллетени. Доступен по адресу: http://www.minfin.gov.kz/irj/portal/anonymous?NavigationTarget=ROLES://portal_content/mf/kz.ecc.roles/kz.ecc.anonymous/kz.ecc.anonymous/kz.ecc.anonym_budgeting/budgeting/reports_fldr. Дата обращения: 09.04.2020.
3. Numbeo.com (2020). Индекс здравоохранения по стране к середине 2019 года. Доступен по адресу: https://www.numbeo.com/health-care/rankings_by_country.jsp?title=2019-mid. Дата обращения: 07.04.2020.
4. Комитет по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан (2020). Statistics of labor and employment. Доступен по адресу: <https://stat.gov.kz/official/industry/25/statistic/6>. Дата обращения: 09.04.2020.
5. Tandon, Ajay, Christopher Murray, Jeremy Lauer, and David Evans (2000). Измерение общей эффективности системы здравоохранения для 191 страны. Доступен по адресу: <https://www.who.int/healthinfo/paper30.pdf>. Дата обращения: 09.04.2020.
6. Всемирный банк (2020). Внутренние государственные расходы на здравоохранение (% от ВВП). Доступен по адресу: <https://data.worldbank.org/indicator/SH.XPD.GHED.GD.ZS>. Дата обращения: 07.04.2020.

TÜRKİYE’NİN GÖÇ AKINI İLE MÜCADELESİ: GENEL DURUM DEĞERLENDİRMESİ

ZHENGIZKHAN ZHANALTAY

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
DEPUTY DIRECTOR

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
ЗАМЕСТИТЕЛЬ ДИРЕКТОРА

ТҮРКИЯНЫҢ КӨШІ-ҚОН АҒЫНЫМЕН КҮРЕСІ: ЖАЛПЫ ЖАҒДАЙҒА ШОЛУ

2019 жылында, дүние жапында улустарарасы гөчмен оларак кабул едилеңлерин саны 272 миллион гечмиштір. Чешитли неденлерден өтүрү гөнүллі оларак ве зорла гөч еденлери касыан бу ракамин сон 9 ыл ичериинде ciddi бир үкселіш еғилими гөстерек 51 миллион киши арттігі гөрүлмекедир. Бу кишилерин арасында 2018 itibariyle евлеринден зорла гөч etmek zorunda kalanların саны да 70,8 миллионга улашмиштір. Сон он ылда farklı үлкелерде ясанан экономика ве сийаси истикрарсызлыктар иле ич саваш gibi durumlar sebebiyle зорла евлеринден гөч еденлерин саны да neredeysе ikiye katlanмиштір (UNDESA, 2019). Бу оялар арасында дүние ве Түркия гүндеминден ич дүшмең Suriye’deki ич саваш недениле олушан гөч dalgasının etkileri 2011’den бу yana Orta Doğu, Түркия, Balkanlar, Kuzey Afrika ве Avrupa’yı insani yardım konularından bürokratik ве yasal düzenlemelere kadar pek çok alanda çeşitli uygulamaları hayata geçirmeye zorlamaktadır.

Евлеринден зорла гөч etmek zorunda kalanların санындаки artışın сон ыллардаки en büyük nedenlerinden birisi, şüphesiz Suriye’deki ич савашtır. Savaş, başladığı 2011’den itibaren yaklaşık 13 миллион Suriyeli’nin евlerini terk etmesine sebebiyet vermiştir. Bun-

**TÜRKİYE
SURIYELİLER’İN
EĞİTİM, SAĞLIK
VE BARINMA GİBİ
İHTİYAÇLARININ
KARŞILANMASI İÇİN
2011’DEN BU YANA
40 MİLYAR DOLAR
HARCADIĞINI İFADE
ETMEKTEDİR**

**ТҮРКИЯ
СИРИЯЛЫҚТАРДЫҢ
БІЛІМ, ДЕНСАУЛЫҚ
ЖӘНЕ БАСПАНА
СИЯҚТЫ
ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІН
ҚАНАҒАТТАНДЫРУ
МАҚСАТЫНДА 2011
ЖЫЛДАН ОСЫ
УАҚЫТҚА ДЕЙІН 40
МИЛЛИАРД ДОЛЛАР
ЖҰМСАҒАНЫ БЕЛГІЛІ**

2019 жылы әлем бойынша халықаралық мигрант деп танылғандардың саны 272 миллионнан асты. Әртүрлі себептермен өз еркімен және мәжбүрлі түрде көшкендерді қамтыған бұл көрсеткіштің соңғы тоғыз жыл ішінде айтарлықтай өсіп, 51 миллион адамға артқаны байқалады. 2018 жылы үйлерін тастап кетуге мәжбүр болғандардың саны 70,8 миллионға жетті. Соңғы он жылда әртүрлі елдерде орын алған экономикалық және саяси тұрақсыздықтар мен азаматтық соғыс салдарынан мәжбүрлі түрде қоныс аударған адамдардың саны екі есеге дейін өсті (БҰҰ ЭӘМД, 2019). Осы оқиғалар арасында әлемнің және Түркияның күн тәртібінен еш түспеген Сириядағы азаматтық соғыс салдарынан туындаған көші-қон толқынының әсері 2011 жылдан бері Таяу Шығыс, Түркия, Балқан, Солтүстік Африка және Еуропа елдерінің гуманитарлық көмектен бастап бюрократиялық және құқықтық реттеулерге дейін көптеген салаларда әртүрлі жобаларды жүзеге асыруларына себеп болып отыр.

Сириядағы азаматтық соғыс – соңғы жылдары үйлерін тастап қашуға мәжбүр болған адамдар санының көбеюінің басты себептерінің бірі.

reporterspress.it

ларын, 6 миллионға жуық елдегі қауіпсіз аймақтарға қоныс аударса, Біріккен Ұлттар Ұйымының Босқындар ісі жөніндегі жоғарғы комиссияның басқармасында (БҰҰ БЖКБ) тіркелген қалған 5,5 миллионы көрші елдерге бас сауғалады. Сонымен қатар, шамамен 1,1 миллион сириялық Еуропа құрлығына заңсыз жолмен жетті (БҰҰ БЖКБ, 2020). Түркия «ашық есік» саясатын ұстанып, 2011 жылдан бері азаматтық соғыстан қашқан сириялықтарды қабылдап келеді. Қазіргі таңда Түркияда 4 миллион шетел азаматы тұрса, олардың 3,58 миллионын сириялықтар құрайды (Генрих Белль қоры, 2019).

Түркия, кризін басталғандан itibaren елге сınıрларына ұлашан Suriyeli гөчменлери genellikle сınıра yakın şehirlerde oluştırdıđu kamlara yerleştırmıştır. Lakin gelenlerin sayısındaki büyük artıřlar nedeniyle isteyenlerin şehirlerle dađılmasına izin verilmiştır. řu an her 10 Suriyeli'den 9'u şehirlerde kendi imkanları ile yaşamaya çalışmaktadır. Türkiye, Suriyeliler'in eğitim, sađlık ve barınma gibi ihtiyaçlarının karřılanması için 2011'den bu yana 40 milyar dolar harcadıđını ifade etmektedir (İletişim.gov.tr, 2019). Bu süreç içerisinde 2016'da imzalanan Türkiye-Avrupa Birliđi Geri Kabul Anlaşması'na göre iki bölüm halinde Avrupa Birliđi (AB) toplam 6 milyar avro destek sađlama taahhüdü vermiştı (Mfa.gov.tr, 2020). Ancak řu ana kadar Türkiye'deki projeler için aktarılan miktar 2,7 milyar avro olup sözleşmelere

2011 жылы азаматтық соғыс басталғаннан бері 13 миллионға жуық сириялық үйлерінен кетуге мәжбүр болды. Олардың 6 миллионға жуығы елдегі қауіпсіз аймақтарға қоныс аударса, Біріккен Ұлттар Ұйымының Босқындар ісі жөніндегі жоғарғы комиссияның басқармасында (БҰҰ БЖКБ) тіркелген қалған 5,5 миллионы көрші елдерге бас сауғалады. Сонымен қатар, шамамен 1,1 миллион сириялық Еуропа құрлығына заңсыз жолмен жетті (БҰҰ БЖКБ, 2020). Түркия «ашық есік» саясатын ұстанып, 2011 жылдан бері азаматтық соғыстан қашқан сириялықтарды қабылдап келеді. Қазіргі таңда Түркияда 4 миллион шетел азаматы тұрса, олардың 3,58 миллионын сириялықтар құрайды (Генрих Белль қоры, 2019).

Түркия дағдарыс басталғаннан бері ел шекарасына жеткен сириялық босқындарды әдетте шекара маңында құрылған лагерлерде орналастырды. Алайда, келушілер санының едәуір өсуіне байланысты босқындардың біразына қалаларға көшуге рұқсат берілді. Қазіргі таңда әрбір он сириялықтың тоғызы өз мүмкіндіктерімен қалаларда тұруға әрекет жасауда. Түркия сириялықтардың білім, денсаулық және баспана сияқты қажеттіліктерін қанағаттандыру мақсатында 2011 жылдан осы уақытқа дейін 40 миллиард доллар жұмсағаны белгілі (İletisim.gov.tr, 2019). 2016 жылы Түркия мен

бағлы olarak da toplam 4,3 milyar avronun da 2025'e kadar aktarılacağı Avrupa Komisyonu tarafından belirtilmektedir. Bahsi geçen rakamlardan da anlaşılacağı üzere Suriyeliler'e sağlanan insani yardımların karşılanması konusunda en büyük yükü Türkiye neredeyse tek başına omuzlamaktadır (Mülteciler Derneği, 2020).

Türkiye'nin mülteci politikasından bahsederken basın ve bu alandaki bazı akademik çalışmalarda da göz ardı edilen hususlardan birisi, Türkiye'nin belirlediği mülteci statüsü hakkındaki bilgilerin doğru şekilde paylaşılmasıdır. 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokolü, dünya çapında mülteci statüsünü belirleyen iki ana belgedir. Türkiye ise Cenevre Sözleşmesi'ne coğrafi çekince uygulayarak sadece Avrupa'dan gelenler ile Türk köken ve kültüründen gelenleri mülteci olarak kabul etmektedir (Ermumcu, 2013). Bu durumdan dolayı Suriyeliler mülteci statüsünde değerlendirilemedikleri için onlara geçici koruma statüsü verilmiştir. Suriyeliler'in mevcut mevzuata göre statülerinin belirlenememesi üzerine 2013'de yapılan çalışmalar ile 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanunun 91. Maddesinin 1. Fık-

Еуропа Одағы (ЕО) арасында қол қойылған Реадмиссия туралы келісім бойынша ЕО екі бөлікпен 6 миллиард еуро көлемінде қолдау көрсетуге уәде берген болатын (Mfa.gov.tr, 2020). Алайда, осы уақытқа дейін Түркиядағы жобалар үшін 2,7 миллиард еуро ғана бөлінді. Еуропалық комиссия 2025 жылға дейін келісімшарттарға байланысты 4,3 миллиард еуро аударылатынын мәлімдеді. Жоғарыдағы сандардан да көруге болатындай, сириялықтарға гуманитарлық көмек көрсетудің ең ауыр жүгін Түркия бір өзі арқалап келеді (Босқындар қауымдастығы, 2020).

Түркияның босқындар саясаты туралы сөз еткенде баспасөзде және осы саладағы кейбір ғылыми-зерттеу жұмыстарында ескерілмеген мәселелердің бірі Түркия тарапынан белгіленген босқын мәртебесі туралы ақпараттың дұрыс берілуі болмақ. 1951 жылғы Босқындардың құқықтық мәртебесі туралы Женева конвенциясы және 1967 жылғы Босқындардың құқықтық мәртебесі туралы хаттама әлемдегі босқын мәртебесін анықтайтын екі негізгі құжат болып табылады. Түркия Женева конвенциясына географиялық шектеу қойып, тек Еуропадан келгендер мен Түркі тектес халықтарды ғана босқын ретінде қабылдай-

расы'на göre geçici koruma statüsü şu şekilde belirtilmektedir: "ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir" (Mevzuat.gov.tr, 2013). Ne var ki, geçici koruma statüsüne sahip kişilerin de gönüllü olarak kendi ülkelerine dönmeleri beklenmektedir (İçduygu 2014).

Bu doğrultuda, değişik tarihlerde yapılan bazı anket çalışmalarının gösterdiği gibi Türkiye bulunan Suriyeliler'in çoğunluğunun, ülkelerine henüz dönmek istemedikleri görülmektedir. BM-MYK'nin 2018'de yayınladığı bir ankette göre katılımcıların sadece %5'i Suriye'ye yakın bir gelecekte dönebileceğini belirtirken %76'sı belki bir gün dönebileceğini ve %19'u ise dönmeyi düşünmediklerini ifade etmektedir (UNHCR, 2018). Öte yandan Koç Üniversitesi'nin Göç Araştırmaları Merkezi'nin de ortağı olduğu bir çalışmada 18-30 yaş arası gruba, "önümüzdeki 5 sene içerisinde eğer Suriye'deki durum düzelse kendinizi nerede görüyorsunuz?" sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya, katılımcıların %44'ü "Suriye'ye dönerim", %30'u "Türkiye'de kalırım" ve %13'ü ise "üçüncü bir ülkeye giderim" şeklinde yanıtlamıştır (İçduygu & Ayaşlı, 2019). Çalışmaların arasındaki muhtemel farkların göz önünde bulundurulması gerekliliği ile belirli şartların oluşturulması durumunda ülkelerine dönmeyi düşünenlerin sayısında belirli bir artış gözlemlenmektedir. Bu noktada halihazırda ülkenin çeşitli bölgelerinde çatışmaların sürdüğü ve altyapılarını tahrip olmasına karşın şu ana kadar 370,000 civarında Suriyeli'nin gönüllü olarak ülkelerine döndüğü bilinmektedir (Mülteci Derneği, 2020).

Gönüllü geri dönüşü düşünenlerin sayısındaki bu artış eğiliminin nedenleri arasında Türkiye'nin hem sahada hem de masada yürüttüğü çalışmalar gösterilebilir. Astana süreci ile önce-

BU NOKTADA HALİHAZIRDA ÜLKENİN ÇEŞİTLİ BÖLGELERİNDE ÇATIŞMALARIN SÜRMESİNE VE ALTYAPILARIN TAHRİP OLMASINA KARŞIN ŞU ANA KADAR 370,000 CİVARINDA SURIYELİ'NİN GÖNÜLLÜ OLARAK ÜLKELERİNE DÖNDÜĞÜ BİLİNMEKTEDİR

КАЗІРГІ ТАҢДА СИРИЯНЫҢ ӘРТҮРЛІ АЙМАҚТАРЫНДА ҚАҚТЫҒЫСТАР ӘЛІ ДЕ ЖАЛҒАСЫП ЖАТҚАНЫНА ЖӘНЕ ИНФРАҚҰРЫЛЫМДАРДЫҢ ҚИРАҒАНЫНА ҚАРАМАСТАН, ОСЫ КҮНГЕ ДЕЙІН ШАМАМЕН 370 МЫҢ СИРИЯЛЫҚ ӨЗ ЕРІКТЕРІМЕН ЕЛГЕ ОРАЛҒАНЫ БЕЛГІЛІ

ды (Ермумжу, 2013). Осы жағдайға байланысты сириялықтар босқын ретінде қарастырылмағандықтан, оларға уақытша қорғау мәртебесі берілді. Қолданыстағы заңнамаға сәйкес сириялықтардың мәртебесін анықтау мүмкін болмағандықтан, 2013 жылы жүргізілген жұмыстар нәтижесінде №6458 Шетелдіктер және халықаралық қорғау туралы заң қабылданды. Осы заңның 91-ші бабының 1-ші тармағына сәйкес, уақытша қорғау мәртебесі келесідей анықталады: «өз елінен кетуге мәжбүр болған, туған еліне қайта орала алмайтын, шұғыл және уақытша қорғау табу мақсатында шекарамызға жаппай келген немесе шекарамызды кесіп өткен шетелдіктерге уақытша қорғау мәртебесін беруге болады» (Mevzuat.gov.tr, 2013). Алайда уақытша қорғау мәртебесі бар адамдар өз еліне ерікті түрде оралады деп күтілуде (Ичдуйгу, 2014).

Осы мәселеге қатысты әртүрлі кезеңде жүргізілген кейбір сауалнамалардың нәтижелері көрсеткендей, Түркиядағы сириялықтардың көпшілігі әзірге еліне қайта оралғылары келмейді. БҰҰ БЖКБ-ның 2018 жылы жариялаған сауалнамасына сәйкес, респонденттердің тек 5%-ы ғана Сирияға жақын болашақта оралулары мүмкін екендіктерін мәлімдесе, 76%-ы мүмкін бір күні оралатындарын, ал 19%-ы оралуға ниетті емес екендіктерін жеткізді (БҰҰ БЖКБ, 2018). Сондай-ақ, Коч университетінің Көші-қон мәселелерін зерттеу орталығы жүргізген зерттеуде 18-30 жас аралығындағы топқа «Егер алдағы бес жылда Сириядағы жағдай жақсарса, өзіңізді қайда елестетесіз?» деген сұраққа респонденттердің 44%-ы «Сирияға ораламын», 30%-ы – «Түркияда қаламын», ал 13%-ы – «үшінші елге барамын» деп жауап берді (Ичдуйгу және Аяшлы, 2019). Зерттеулер арасындағы ықтимал айырмашылықтарды ескеру қажет болға-

likle çatışmaların azaltılması daha sonrasında Barış Pınarı planlamaları ile Suriye'nin kuzeyinde terörden arındırılmış güvenli bir yaşam alanı oluşturma çabaları ve gerektiğinde bölgede huzurun sağlanması adına yapılan Fırat Kalkanı ve İdlib operasyonları hem yeni göç dalgalarının oluşmasını engellemekte hem de geri dönmeyi düşünenlere umut vermektedir. Bu perspektiften bakınca Türkiye'nin mültecilere yönelik politikasının çok yönlü ve farklı kapsamlarda yürütüldüğü görülmektedir. Türkiye bir taraftan sorunu diplomatik, siyasi ve gerektiği durumlarda askeri hamlelerle kaynağında çözmeye çalışırken diğer taraftan bugüne kadar ülkeye yerleşenlerle gelmeye devam edeceklerin oluşturduğu bürokratik, ekonomik, siyasi ve sosyal sorunların çözülmesine ilişkin çalışmaları yürütmektedir.

Yapılan bazı hesaplamalara göre Suriye'nin savaş öncesi durumuna geri dönebilmesi için ülkeye yaklaşık 400 milyar dolar yatırım yapılması gerekmektedir. Bu, ülkede çatışmaların bitip güvenli bir hale gelmesinin sonrasında uzun yıllar 2010 öncesindeki duruma dönmeyeceğini açıkça göstermektedir (European Council on Foreign Relations, 2019). Sırf bu noktadan bakılması durumunda bile Türkiye'deki pek çok Suriyeli'nin ülkelerine dönmelerinin uzun bir zamana yayılacağı ve neredeyse %90'ının şehirlerde kendi imkan-

нымен, егер жағдай жасалса, өз еліне оралуды қарастыратын адамдар санының өсуі байқалады. Қазіргі таңда Сирияның әртүрлі аймақтарында қақтығыстар әлі де жалғасып жатқанына және инфрақұрылымдардың қирағанына қарамастан, осы күнге дейін шамамен 370 мың сириялық өз еріктерімен елге оралғаны белгілі (Босқындар қауымдастығы, 2020).

Өз еркімен елге оралуға ниетті адамдар санының артуына Түркияның далалық, әрі кеңселік зерттеулері себеп болды деуге болады. Астана үдерісі арқылы ең алдымен қақтығыстарды азайту, одан кейін «Бейбітшілік қайнары» операциясы арқылы Сирияның солтүстігінде лаңкестіктен азат қауіпсіз өмір сүру кеңістігін қалыптастыру әрекеттері және қажет болған жағдайда аймақта бейбітшілікті қамтамасыз ету мақсатында жүзеге асырылған «Евфрат қалқаны» және «Идлиб» операциялары жаңа көші-қон толқындарының пайда болуына жол бермей, елге қайта оралғысы келетіндерге үміт беруде. Осы тұрғыдан алып қарағанда Түркияның босқындарға қатысты саясаты көпжақты, әрі әртүрлі салаларда жүзеге асырылатындығын көруге болады. Бір жағынан, мәселені дипломатиялық, саяси және қажет болған жағдайларда әскери жолмен шешуге әрекет жасалса, екінші жағынан, осы

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
GÖÇ İDARESİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

ларыла yaşamaya devam edeceklerini göstermektedir. Ocak 2016'ya kadar ailelerinin geçimini sağlama adına çalışmak zorunda olan Suriyeliler'in karşılaştıkları sorunlar arasında geçici koruma statüsünün kendilerine resmi olarak çalışma imkanı tanınaması bulunmaktaydı. Bu yüzden kaçak işçi olarak çalışmak durumunda kalanların takribi sayısının 400,000'den fazla olduğu tahmin edilmektedir (Kadkoy & Kaymaz, 2017). Oluşan bu düzensizliğe çözüm olabilmesi için Türkiye hükümeti 6458 sayılı Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmeliği Ocak 2016'da yürürlüğe alarak bu statüdeki yabancılara resmi olarak çalışma imkanı sağlamıştır. Bu yönetmeliğin kurallarına göre, geçici koruma statüsündeki bir kişiye çalışma izni alınması için işverenlerin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na internet üzerinden başvuru yapmaları gerekmektedir. Başvuru kriterleri arasında çalışma izni istenen kimsenin geçici koruma statüsünün en az 6 ay önce verilmiş olması, işe alınması düşünülenlerin sayısının o işyerindeki toplam çalışan sayısının %10'undan az olması gerekmektedir. Ayrıca çalışma izni sahipleri, kayıtlı oldukları şehirde ve izin alınan firmadan başka bir yerde çalışmamaktadırlar (Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020; Mevzuat, 2020). Bu şartlara uyarak çalışma izni alan Suriyelilerin sayısı, Mart 2019 itibarıyla 31,185 kişi olup bu rakam çalışma yaşı (18-64 yaş) grubundaki 2,09 milyon Suriyelinin %1,48'ine ve kaçak çalışanların da %7,4'üne denk gelmektedir. Öte yandan işveren konumundaki Suriyelilerin durumuna bakacak olursak en az bir ortağı Suriyeli olan şirket sayısı da 2011'de 98'den Şubat 2019'da 15,159'a yükselmiştir (Mülteci Derneği, 2020; TUIK, 2019).

Suriyelilere yasal olarak çalışma imkanı tanınmasına rağmen çalışma izni alanların sayısının bu denli düşük olmasının birkaç nedeni bulunmaktadır. Bunların arasında öncelikli olarak bu statüde işe alınacak kişilere en az asgari ücret seviyesinde maaş ödenme zorunluluğu ve alım sürecindeki bürokratik işlemlerin

YAPILAN BAZI HESAPLAMALARA GÖRE SURIYE'NİN SAVAŞ ÖNCESİ DURUMUNA GERİ DÖNEBİLMESİ İÇİN ÜLKEYE YAKLAŞIK 400 MİLYAR DOLAR YATIRIM YAPILMASI GEREKMEKTEDİR

KEYBİR ЕСЕПТЕУЛЕРГЕ СӘЙКЕС СИРИЯНЫҢ СОҒЫСҚА ДЕЙІНГІ ЖАҒДАЙҒА ОРАЛУЫ ҮШІН ЕЛГЕ ШАМАМЕН 400 МИЛЛИАРД ДОЛЛАР ИНВЕСТИЦИЯ ЖАСАЛУ ҚАЖЕТ

уақытқа дейін елге енген және әлі де келіп жатқан адамдарға байланысты туындаған бюрократиялық, экономикалық, саяси және әлеуметтік мәселелерді шешу бойынша жұмыстар атқарылуда.

Кейбір есептеулерге сәйкес Сирияның соғысқа дейінгі жағдайға оралуы үшін елге шамамен 400 миллиард доллар инвестиция жасалу қажет. Бұл елде қақтығыс аяқталып, қауіпсіздік орнағаннан кейін, 2010 жылға дейінгі жағдайға ұзақ жылдар бойы орала алмайтындығын нақты көрсетеді (Халықаралық қатынастар жөніндегі Еуропалық кеңес, 2019). Тек осы тұрғыдан алып қарастырғанның өзінде де, Түркиядағы көптеген сириялықтардың өз еліне қайтып оралуы ұзақ уақытқа созылатыны және 90%-ға жуығының қалаларда өз мүмкіндігімен өмір сүре беруі керек екенін көрсетеді. Отбасы мүшелерінің өмір тіршілігін қамтамасыз ету үшін жұмыс істеуге мәжбүр болған сириялықтардың тап болған мәселелерінің бірі уақытша қорғау мәртебесінің ресми түрде жұмыс істеуге мүмкіндік бермеуі еді. Осыған байланысты заңсыз жұмыс істейтін адамдар саны шамамен 400 мыңнан асты деп болжанады (Кадкой және Каймаз, 2017). Бұл жолсыздыққа шешім табу үшін 2016 жылы қаңтарда Түркия үкіметі №6458 Уақытша қорғау мәртебесі берілген шетелдіктердің жұмыс істеуіне рұқсат беру туралы нормативтік актіні қабылдап, мұндай мәртебесі бар шетелдіктерге ресми түрде жұмыс істеуге мүмкіндік берді. Осы нормативтік акт ережелеріне сәйкес, уақытша қорғау мәртебесі бар адамға жұмыс істеуге рұқсат беру үшін жұмыс берушілер Еңбек және әлеуметтік қорғау министрлігіне интернет арқылы өтініш білдіруі керек. Өтініш білдіруге қойылатын талаптар: жұмыс істеуге рұқсат сұраған адамға уақытша қорғау мәртебесі кемінде 6 ай бұрын берілуі қажет және жұмысқа алынатын адамдар

çokluğu gibi nedenler etkili olmaktadır. Öte yandan %10 limiti ülke çapında matematiksel olarak yaklaşık 3 milyon kişiye kadar resmi olarak çalışma imkanı sağlarken şehirler bazında bakıldığında büyük şehirler dışında belirli teknik sorunlara yol açtığı da fark edilmektedir (TUİK, 2019). Bunların arasında en uç örneklerden birisi Kilis'tir. Şehirde ikamet eden Suriyelilerin sayısı 115,219 kişi ile Kilis'in toplam nüfusunun %80'ine tekabül etmekte olup burada ikamet eden Suriyeliler'in kayıtlı bulundukları şehirde çalışma şartı göz önünde bulundurulduğunda büyük bir kısmının teknik olarak çalışma izni alma imkanı bulunmamaktadır (Mülteciler Derneği, 2020). Muafiyetler konusunda ise, mevsimlik tarım veya hayvancılık işlerinde çalıştırılacak geçici koruma statüsündekilerin çalışma izni muafiyet başvurusu yapılarak bu kişiler resmi olarak çalıştırılabilirler (Mevzuat.gov.tr, 2016).

Özetle Türkiye, yakın tarihteki en büyük göç dalgalarından birisi ile 2011'den itibaren mücadele etmektedir. Türkiye, Suriye'de yaşanan iç savaştan kaçanların yaşadığı insanlık dramına pek çok ülkenin aksine kayıtsız kalmayarak kendi imkanlarını seferber ederek tüm dünyaya örnek teşkil etmesi gereken insani bir davranış sergilemektedir. Lakin bu politikanın neticesi olarak ekonomik, siyasi ve sosyal sorunlar ile de karşılaşmakta ve bunun bir sonucu olarak bir yanda içerdeki söz konu-

саны сол жұмыс орнындағы қызметкерлердің жалпы санының 10%-ынан аспау қажет. Сонымен қатар, жұмыс істеуге рұқсат алғандар тіркелген қалада және рұқсат алынған компаниядан басқа жерде жұмыс істей алмайды (Еңбек және әлеуметтік қызметтер министрлігі, 2020; Заңнама, 2020). Осы шарттарға сәйкес жұмыс істеуге рұқсат алған сириялықтардың саны 2019 жылдың наурыз айында 31,185 адамды құрады. Бұл көрсеткіш еңбекке қабілетті жастағы (18-64 жас) 2,09 миллион сириялықтың 1,48%-ына және заңсыз жұмысшылар тобының 7,4%-ына тең. Сонымен қатар, жұмыс беруші ретіндегі сириялықтардың жағдайын қарастыратын болсақ, кемінде бір серіктесі сириялық болып табылатын компаниялардың саны 2011 жылы 98 болса, 2019 жылдың ақпан айында 15,159-ға дейін өсті (Босқындар қауымдастығы, 2020; Түркия Статистика институты, 2019).

Сириялықтарға заңды түрде жұмыс істеуге мүмкіндік берілгенімен, жұмыс істеуге рұқсат алған адамдар санының осыншалықты аз болуының бірнеше себебі бар. Біріншіден, осы мәртебе бойынша жұмысқа алынатын адамдарға жалақының ең төменгі мөлшерін төлеу міндеттемесі, екіншіден, жұмысқа қабылдау кезіндегі бюрократиялық рәсімдердің көп болуы. Сонымен қа-

su bu sorunlara çözüm ararken diğer yandan yeni göç dalgaları ile ortaya çıkabilecek yeni sorunları önlemek için Suriye'deki iç savaşın barışçıl yollarla çözülmesi yönünde gayret göstermektedir.

Kaynaklar:

1. Avrupa Dış İlişkiler Konseyi (2019). İmar Jeopolitiği: Suriye'yi Kim Yeniden İnşa Edecek?. Alınan yer: https://www.ecfr.eu/article/commentary_the_geopolitics_of_reconstruction_who_will_rebuild_syria. Erişim tarihi: 17.03.2020.
2. Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı (2019). BM, Uluslararası Göçmenlerin Sayısının Tüm Dünya Bölgelerinde Artış Eğilimini Sürdürerek 272 Milyona Ulaştığını Bildirdi. Alınan yer: <https://www.un.org/development/desa/en/news/population/international-migrant-stock-2019.html>. Erişim tarihi: 16.03.2020.
3. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (2020). Küresel Zorla Göç Edenlerin Sayısı 70 Milyonu Geçti. Alınan yer: <https://www.unhcr.org/news/stories/2019/6/5d08b6614/global-forced-displacement-tops-70-million.html>. Erişim tarihi: 16.03.2020.
4. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (2020). Suriye'deki Durum ve Bölgesel Mülteci Yanıtları. Alınan yer: <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>. Erişim tarihi: 15.03.2020.
5. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (2018). Suriyeli Mültecilerin Suriye'ye Dönüş Konusunda Algı ve Niyetleri Üzerine Dördüncü Bölgesel Araştırma (Rpis). Alınan yer: <https://data2.unhcr.org/fr/documents/download/66198>. Erişim tarihi: 17.03.2020.
6. Ermumcu, Senem (2013). Sığınmacıların ve Mültecilerin Sosyal Güvenlik Hakkı. Alınan yer: <https://arastirmax.com/tr/system/files/dergiler/34148/makaleler/4/2/arastirmax-siginmacilarin-multecilerin-sosyal-guvenlik-hakki.pdf>. Erişim tarihi: 16.03.2020.
7. Heinrich Böll Stiftung Derneği (2019). Türkiye'deki Sığınma Mevzuatı ve Politikalarına İlişkin Rapor. Alınan yer: <https://tr.boell.org/sites/default/files/2019-12/ASYLUM%20TR-S.pdf>. Erişim tarihi: 16.03.2020.
8. İçduygu, Ahmet, Ayaşlı, Enes (2019). MiReKoc Çalışma Notları Geri Dönüş Siyaseti: Suriyeli Mültecilerin Dönüş Göçü İhtimali ve Gelecek Senaryoları. Alınan yer: https://mirekoc.ku.edu.tr/wp-content/uploads/2019/05/Mirekoc_Rapor_GeriDonusSiyaseti.pdf. Erişim tarihi: 16.03.2020.
9. İletişim.gov.tr (2019). Cumhurbaşkanı Erdoğan: "Başbakan Harekete Geçmezken Türkiye Adım Atıyor". Alınan yer: <https://www.iletisim.gov.tr/haberler/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-baskalari-harekete-gecmezken-turkiye-adim-atiyor>. Erişim tarihi: 16.03.2020.

ANCAK ŞU ANA KADAR TÜRKİYE'DEKİ PROJELER İÇİN AKTARILAN MİKTAR 2,7 MİLYAR AVRO OLUP SÖZLEŞMELERE BAĞLI OLARAK DA TOPLAM 4,3 MİLYAR AVRONUN DA 2025'E KADAR AKTARILACAĞI AVRUPA KOMİSYONU TARAFINDAN BELİRTİLMEKTEDİR

ALAYDA, OSY UAKYTKA DEYİN TÜRKİYE'DEĞİ JOBALAR ÜŞİN 2,7 MİLLİARĐ EÜRO ƒANA BÖLİNDİ. EÜROPALYK KOMİSSİYA 2025 JYLƒA DEĞİN KELLİSİMŞARTTARƒA BAYLANİSTY 4,3 MİLLİARĐ EÜRO AUDARYLATYNYN MƏLİMDƏDİ

тар, 10%-дық шектеу бүкіл ел аумағы бойынша шамамен 3 миллион адамға дейін ресми түрде жұмыс істеуге мүмкіндік берсе де, үлкен қалалардан тыс жерлерде белгілі бір техникалық мәселелер туындайтыны байқалады (Түркия Статистика институты, 2019). Мұның ең бір айқын мысалы – Килис қаласы. Бұл қалада тұратын сириялықтардың саны қаланың жалпы халық санының (115,219 адам) 80%-ын құрайды. Мұнда тұратын сириялықтардың тіркелген қалада жұмыс істеу шарты ескерілгенімен, олардың көпшілігінде техникалық тұрғыдан жұмыс істеуге рұқсат алу мүмкіндігі жоқ (Босқындар қауымдастығы, 2020). Жеңілдіктерге келетін болсақ, маусымдық ауыл шаруашылығында немесе мал шаруашылығында жұмыс істейтін уақытша қорғау мәртебесі бар адамдар жұмысқа рұқсат алудан босату туралы өтініш жасау арқылы ресми түрде жұмыс істей алады (Mevzuat.gov.tr, 2016).

Қорытындылай келе, Түркия 2011 жылдан бері соңғы кездегі ең ірі көші-қон толқындарының бірімен күресіп келеді. Түркия Сириядағы азаматтық соғыстан қашқандардың бастан кешірген ауыр жағдайына басқа елдер сияқты немқұрайлы қарамай, өз мүмкіндіктерін жұмылдыру арқылы бүкіл әлемге үлгі болатындай адамгершілік танытуда. Алайда, осы саясаттың нәтижесінде экономикалық, саяси және әлеуметтік мәселелерге тап болуда. Бұған қарамастан, қажетті қадамдар жасау арқылы өз еліндегі мәселелерді де, көші-қон толқындарына себеп болған Сириядағы азаматтық соғысты да бейбіт жолмен шешуге барынша күш салуда.

Дереккөз:

1. Біріккен Ұлттар Ұйымының Экономикалық және әлеуметтік мәселелер жөніндегі департаменті (2019). БҰҰ-ның мәлімдеуінше, халықаралық мигранттардың саны 272 миллионға жетті және әлемнің барлық аймақтарында өсу үрдісі жалғасуда. Сілтеме: <https://www.un.org/development/desa/en/news/>

10. Kadkoy, Omar, Kaymaz, Timur (2017). Türkiye'deki Suriyeli'ler - Entegrasyonun Ekonomik Yönü. Alınan yer: http://www.tepav.org.tr/upload/files/14733262577.Syrians_in_Turkey_The_Economics_of_Integration.pdf. Erişim tarihi: 17.03.2020.
 11. Mevzuat.gov.tr (2016). Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik. Alınan yer: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20168375.pdf>. Erişim tarihi: 17.03.2020.
 12. Mevzuat.gov.tr (2013). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. Alınan yer: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>. Erişim tarihi: 17.03.2020.
 13. Mirekoc.ku.edu.tr (2014). Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere. Alınan yer: https://mirekoc.ku.edu.tr/wp-content/uploads/2017/01/Tu%C3%88rkiyenin-Uluslararası%C4%B1-Go%C3%88c%C3%A7-Politikaları%C4%B1-1923-2023_.pdf. Erişim tarihi: 17.03.2020.
 14. Mülteciler Derneği (2020). Avrupa Birliğinin Suriyeliler İçin Türkiye'ye Ödediği Para. Alınan yer: <https://multeciler.org.tr/avrupa-birliginin-suriyeliler-icin-turkiye-ye-odedigi-para/>. Erişim tarihi: 16.03.2020.
 15. Mülteciler Derneği (2020). Suriyelilerle İlgili Doğru Bilinen Yanlışlar. Alınan yer: <https://multeciler.org.tr/wp-content/uploads/2020/01/dogru-bilinen-yanlislar-2020-2.pdf>. Erişim tarihi: 17.03.2020.
 16. Mülteciler Derneği (2020). Türkiye'deki Suriyeli Sayısı Şubat 2020. Alınan yer: <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>. Erişim tarihi: 17.03.2020.
 17. Türkiye Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2020). Sıkça Sorulan Sorular. Alınan yer: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uigm/sikca-sorulan-sorular/>. Erişim tarihi: 17.03.2020.
 18. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (2020). Türkiye-AB Arasında 18 Mart'ta Varılan Mutabakata İlişkin Soru-Cevaplar. Alınan yer: <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-arasında-18-mart-ta-varılan-mutabakata-iliskin-soru-cevaplar.tr.mfa>. Erişim tarihi: 15.03.2020.
 19. Türkiye İstatistik Kurumu (2019). İşgücü İstatistikleri. Alınan yer: http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007. Erişim tarihi: 17.07.2019.
-
- population/international-migrant-stock-2019.html. Karalğan uaqıtı: 16.03.2020.
2. Біріккен Ұлттар Ұйымының Босқындар істері жөніндегі жоғарғы комиссарының басқармасы (2018). Сириялық босқындардың Сирияға қайта оралу туралы көзқарастары мен ниеттері туралы төртінші аймақтық зерттеу. Сілтеме: <https://data2.unhcr.org/fr/documents/download/66198>. Karalğan uaqıtı: 17.03.2020.
 3. Біріккен Ұлттар Ұйымының Босқындар істері жөніндегі жоғарғы комиссарының басқармасы (2020). Әлемдік мәжбүрлеп көшіру оқиғасы 70 миллионнан асты. Сілтеме: <https://www.unhcr.org/news/stories/2019/6/5d08b6614/global-forced-displacement-tops-70-million.html>. Karalğan uaqıtı: 16.03.2020.
 4. Біріккен Ұлттар Ұйымының Босқындар істері жөніндегі жоғарғы комиссарының басқармасы (2020). Сириядағы жағдай, аймақтық босқындарға қатысты шаралар. Сілтеме: <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>. Karalğan uaqıtı: 15.03.2020.
 5. Босқындар қауымдастығы (2020). Еуропалық Одақтың сириялықтар үшін Түркияға берген қаражаты. Сілтеме: <https://multeciler.org.tr/avrupa-birliginin-suriyeliler-icin-turkiyeye-odedigi-para/>. Karalğan uaqıtı: 16.03.2020.
 6. Босқындар қауымдастығы (2020). Сириялықтарға қатысты дақырттар. Сілтеме: <https://multeciler.org.tr/wp-content/uploads/2020/01/dogru-bilinen-yanlislar-2020-2.pdf>. Karalğan uaqıtı: 17.03.2020.
 7. Босқындар қауымдастығы (2020). Түркиядағы сириялықтардың саны, 2020 жыл ақпан. Сілтеме: <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>. Karalğan uaqıtı: 17.03.2020.
 8. Генрих Белль қоры (2019). Түркиядағы босқындар заңнамасы және саясаты жөніндегі есеп. Сілтеме: <https://tr.boell.org/sites/default/files/2019-12/ASYLUM%20TR-S.pdf>. Karalğan uaqıtı: 16.03.2020.
 9. Ермұмжу Сенем (2013). Босқындардың әлеуметтік қамсыздандыру құқығы. Сілтеме: <https://arastirmamax.com/tr/system/files/dergiler/34148/makaleler/4/2/arastirmamax-siginmacilarin-multecilerin-sosyal-guvenlik-hakki.pdf>. Karalğan uaqıtı: 16.03.2020.
 10. Ичдуйгу Ахмет, Аяшлы Енес (2019). Коч университеті Көші-қон мәселелерін зерттеу орталығының ғылыми-зерттеу жұмыстары, Қайта оралу саясаты: сириялық босқындардың оралу көші-қонының ықтималдығы және болашақ сценарийлері. Сілтеме: https://mirekoc.ku.edu.tr/wp-content/uploads/2019/05/Mirekoc_Rapor_GeriDonusSiyaseti.pdf. Karalğan uaqıtı: 16.03.2020.
 11. İletişim.gov.tr (2019). Президент Ердоған: «Басқалары әрекет етпей жатқанда Түркия қадам жасауда». Сілтеме: <https://www.iletisim.gov.tr/haberler/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-baskalari-hareketegecmezken-turkiye-adim-atiyor>. Karalğan uaqıtı: 16.03.2020.
 12. Кадкой Омар, Каймаз Тимур (2017). Түркиядағы сириялықтар – интеграция экономикасы. Сілтеме: http://www.tepav.org.tr/upload/files/14733262577.Syrians_in_Turkey_The_Economics_of_Integration.pdf. Karalğan uaqıtı: 17.03.2020.
 13. Mevzuat.gov.tr (2016). Уақытша қорғау мәртебесі берілген шетелдіктердің жұмыс істеуіне рұқсат беру туралы нормативтік акт. Сілтеме: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20168375.pdf>. Karalğan uaqıtı: 17.03.2020.
 14. Mevzuat.gov.tr (2013). Шетелдіктер және халықаралық қорғау туралы заң. Сілтеме: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>. Karalğan uaqıtı: 17.03.2020.
 15. Mirekoc.ku.edu.tr (2014). Түркияның халықаралық көші-қон саясаты, 1923-2023: Ұлт-мемлекет болып қалыптасудан транслттық өзгерістерге дейін. Сілтеме: https://mirekoc.ku.edu.tr/wp-content/uploads/2017/01/Tu%C3%88rkiyenin-Uluslararası%C4%B1-Go%C3%88c%C3%A7-Politikaları%C4%B1-1923-2023_.pdf. Karalğan uaqıtı: 17.03.2020.
 16. Халықаралық қатынастар жөніндегі Еуропалық кеңес (2019). Қайта құру геосаясаты: Сирияны кім қалпына келтіреді?. Сілтеме: https://www.ecfr.eu/article/commentary_the_geopolitics_of_reconstruction_who_will_rebuild_syria. Karalğan uaqıtı: 17.03.2020.
 17. Түркия Республикасы Сыртқы істер министрлігі (2020). Түркия-ЕО арасында 18 наурызда қол қойылған меморандумға қатысты сұрақтар мен жауаптар. Сілтеме: <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-arasında-18-mart-ta-varılan-mutabakata-iliskin-soru-cevaplar.tr.mfa>. Karalğan uaqıtı: 15.03.2020.
 18. Түркия Статистика институты (2019). Жұмыс күші туралы статистика. Сілтеме: http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007. Karalğan uaqıtı: 17.07.2019.
 19. Түркия Республикасы Еңбек және әлеуметтік қызметтер министрлігі (2020). Жиі қойылатын сұрақтар. Сілтеме: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uigm/sikca-sorulan-sorular/>. Karalğan uaqıtı: 17.03.2020.

FUTURE OF THE GLOBAL SUPPLY CHAINS

AZIMZHAN KHITAKHUNOV

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
JUNIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

БУДУЩЕЕ ГЛОБАЛЬНЫХ ЦЕПОЧЕК ПОСТАВОК

Globalization significantly affected international trade through the global supply chains. Multinational corporations from advanced economies started to produce goods in different developing countries through offshoring of manufacturing and were interested in global market liberalization. Many studies show that this pattern of trade leads to lower consumer prices, higher investment from developed to developing countries, knowledge and technology transfer, and, as a result, significant gains for receiving countries. A good example is the case of China, which became not only a major source of final goods but also a hub of global supply chains. The recent global health crisis shows that this scheme of international trade put the majority of countries at risk. Therefore, many politicians, in particular in the United States (US), started to reverse their attitude towards supply chains. Thus, this commentary aims to show global supply chains related risks and their future perspectives.

In his remarks at the extraordinary G20 leaders' summit, President of China Xi Jinping noted that the outbreak has disrupted production and demand across the globe and proposed to maintain the global industrial and supply chains. He mentioned that China would increase its supply

**GLOBALIZATION
SIGNIFICANTLY
AFFECTED
INTERNATIONAL
TRADE THROUGH
THE GLOBAL SUPPLY
CHAINS**

**ГЛОБАЛИЗАЦИЯ
ОКАЗАЛА
ЗНАЧИТЕЛЬНОЕ
ВЛИЯНИЕ НА
МЕЖДУНАРОДНУЮ
ТОРГОВЛЮ ЧЕРЕЗ
ГЛОБАЛЬНЫЕ
ЦЕПОЧКИ ПОСТАВОК**

Глобализация оказала значительное влияние на международную торговлю через глобальные цепочки поставок. Транснациональные корпорации из стран с развитой экономикой начали производить товары в разных развивающихся странах через оффшоринг производства и были заинтересованы в либерализации мирового рынка. Многие исследования показывают, что такая форма торговли ведет к снижению потребительских цен, увеличению инвестиций из развитых стран в развивающиеся, передаче знаний и технологий и, как следствие, значительным выгодам для принимающих стран. Хорошим примером является Китай, который стал не только основным источником конечных товаров, но и хабом глобальных цепочек поставок. Нынешний глобальный кризис в области здравоохранения показывает, что такая схема международной торговли подвергает риску большинство стран. Поэтому многие политики, в частности в Соединенных Штатах Америки (США), начали менять свое отношение к цепочкам поставок. Таким образом, этот комментарий призван показать риски, связанные с глобальными цепочками поставок, и их будущие перспективы.

В своем выступлении на внеочеред-

of active pharmaceutical ingredients (APIs), daily necessities, and other essential products [Xinhua, 2020]. In fact, China's export restrictions can lead to disruption of global markets. Data shows that this opinion is justified. Many countries are over-dependent on pharmaceutical supplies from China in terms of both final goods and components. According to Taylor (2020), China is among the top providers of active pharmaceutical ingredients, which are the basic components for antibiotics and other prescription drugs consumed by Americans. It accounted for 95% of the US imports of ibuprofen, 91% of hydrocortisone, 70% of acetaminophen, 40% to 45% of penicillin and 40% of heparin. In sum, China makes 80% of antibiotics for the United States. The author also notes that China's role in global supply chains is being considered as political leverage by its media.

According to Swanson (2020), 72% of manufacturing facilities making active pharmaceutical ingredients for American drugs were overseas. The

**MANY COUNTRIES
ARE OVER-
DEPENDENT ON
PHARMACEUTICAL
SUPPLIES FROM
CHINA IN TERMS OF
BOTH FINAL GOODS
AND COMPONENTS**

**МНОГИЕ СТРАНЫ
ЧРЕЗМЕРНО ЗАВИСЯТ
ОТ ПОСТАВОК
ФАРМАЦЕВТИЧЕСКИХ
ПРЕПАРАТОВ ИЗ
КИТАЯ, ВКЛЮЧАЯ
КОНЕЧНЫЕ
ПРОДУКТЫ И
КОМПОНЕНТЫ**

ном саммите лидеров G20 президент Китая Си Цзиньпин отметил, что вспышка подорвала производство и спрос во всем мире, и предложил сохранить глобальные промышленные цепочки и цепочки поставок. Он отметил, что Китай увеличит свои поставки активных фармацевтических ингредиентов (АФИ), предметов первой необходимости и других основных продуктов [Синьхуа, 2020]. Фактически, экспортные ограничения Китая могут привести к подрыву мировых рынков. Данные показывают, что это мнение является обоснованным. Многие страны чрезмерно зависят от поставок фармацевтических препаратов из Китая, включая конечные продукты и компоненты. Согласно Тэйлору (2020), Китай является одним из ведущих поставщиков активных фармацевтических ингредиентов, которые являются основными компонентами для антибиотиков и других рецептурных лекарств, потребляемых американцами. В США на долю Китая приходится 95% импорта ибу-

author mentions that when the United States imports finished drugs from Europe and India, they often contain Chinese components as well. Kurian and Kapur (2020) show that India supplies up to 50% of the United States' generic drug needs. At the same time, India itself highly depends on supply chains as it imports more than two-thirds of components for the production of the APIs from China. According to the authors, the current crisis is also a good opportunity for India to reassess its dependencies and plans for the future. It should be noted that India imposed export restrictions on pharmaceutical products, which increased risks for American consumers but recently decided to lift them with the exclusion of some drugs.

Europe is also highly dependent on China's supplies and there is a concern connected with drug and other medical equipment shortages. Health ministers of the European Union recognize high risks of supply chains and call for strategic change in approach with incentives to bring production back to Europe. According to them, this policy must be a part of national security [Wheaton and Paun, 2020].

All these offshoring related concerns were

профена, 91% гидрокортизона, 70% ацетаминофена, 40–45% пенициллина и 40% гепарина. В целом, Китай производит 80% антибиотиков для США. Автор также отмечает, что средства массовой информации Китая рассматривают его роль в глобальных цепочках поставок как политический рычаг.

Согласно Свэнсон (2020), 72% производственных предприятий, производящих активные фармацевтические ингредиенты для американских лекарств, находились за рубежом. Автор упоминает, что, когда Соединенные Штаты импортируют готовые лекарства из Европы и Индии, они также часто содержат китайские компоненты. Куриан и Капур (2020) показывают, что Индия обеспечивает до 50% потребностей США в общих препаратах. В то же время сама Индия сильно зависит от цепочек поставок, поскольку импортирует более двух третей компонентов для производства АФИ из Китая. По мнению авторов, нынешний кризис также является хорошей возможностью для Индии пересмотреть свои зависимости и планы на будущее. Следует отметить, что Индия ввела ограничения на экспорт фармацевтических

unsuccessfully raised long before the recent crisis. Harris (2009) described all risks connected with healthcare and national security. The author shows that the last plant in the United States, manufacturing the key ingredients for crucial antibiotics like penicillin announced its closure in 2004. The author notes that in that time US politicians concerned about offshoring and lack of its regulation as they could lead to supply disruptions, counterfeit medicines, and even bioterrorism. Therefore, during a pandemic, the US would not be able to rely on vaccines because of possible border closures and supply shortages. In 2007, of the 1154 pharmaceutical plants mentioned in generic drug applications to the Food and Drug Administration, only 13% were in the United States, 43% in China, and 39% in India.

According to Marin (2020), a share of the global value chains in international trade reached 60% during the era of hyper-globalization, which lasted from early 1990-s and up to the global financial crisis. In 2011, crisis-related high uncertainty stopped expansion of the global value chains. The author argues that the recent crisis will accelerate the process of reshoring of production through higher investment in robot adoption. Germany, South Korea, Singapore and other developed countries lead this tendency, which will negatively affect growth models of many developing countries with high dependence on low-cost manufacturing and exports of intermediate inputs.

Thus, all the above-mentioned evidence shows that offshoring of production by multinational corporations substantially contributed to the monopolization of global supply chains with all monopoly-related risks, including higher prices, manipulation of production, low qual-

**THE RECENT CRISIS
WILL ACCELERATE
THE PROCESS OF
RESHORING OF
PRODUCTION
THROUGH HIGHER
INVESTMENT IN
ROBOT ADOPTION**

**НЫНЕШНИЙ КРИЗИС
УСКОРИТ ПРОЦЕСС
РЕШОРИНГА
ПРОИЗВОДСТВА ЗА
СЧЕТ УВЕЛИЧЕНИЯ
ИНВЕСТИЦИЙ
ВО ВНЕДРЕНИЕ
РОБОТОВ**

продуктов, что увеличило риски для американских потребителей, но решила отменить их, исключив некоторые лекарства.

Европа, имеющая высокую зависимость от поставок из Китая, столкнулась с проблемой нехватки лекарств и другого медицинского оборудования. Министры здравоохранения Европейского союза признают высокий риск в цепочках поставок и призывают к стратегическим изменениям с созданием стимулов для возвращения производства обратно в Европу. По их мнению, эта политика должна быть частью национальной безопасности [Уитон и Паун, 2020].

Все эти проблемы, связанные с офшорингом, безуспешно поднимались задолго до нынешнего кризиса. Харрис (2009) описал все риски, связанные со здравоохранением и национальной безопасностью. Автор показывает, что последний завод в США, производящий ключевые ингредиенты для таких важных антибиотиков, как пенициллин, объявил о своем закрытии в 2004 году. Автор отмечает, что в то время американские политики были обеспокоены офшорингом и отсутствием его регулирования, поскольку они могли привести к подрывам поставок, поддельным лекарствам и даже биотерроризму. Поэтому во время пандемии США не смогут полагаться на вакцины из-за возможного закрытия границ и дефицита поставок. В 2007 году из 1154 фармацевтических заводов, упомянутых в заявках на общие лекарства в Управлении по контролю за продуктами и лекарствами, только 13% были в США, 43% в Китае и 39% в Индии.

Согласно Марин (2020), доля глобальных цепочек стоимости в международной торговле достиг-

ity and uncertainty. Indeed, recently, many countries accused China for supplying low quality personal protective equipment and testing kits [BBC, 2020]. Therefore, advanced countries started the process of reshoring using fiscal stimulus. For instance, according to Reynolds and Urabe (2020), Japan prepares to pay its manufacturers to shift production out of China. For this purpose, it designated \$2.2 billion of its economic stimulus package, of which \$2 billion will be directed to companies shifting production back to Japan and the rest of the funds to those manufacturers seeking to move production to other countries. The authors indicate that 37% of the more than 2600 surveyed companies of Japan were diversifying procurement to places other than China. This process will be accelerated not only in advanced economies, but also in developing countries, where public pressure to industrialize will be increased substantially.

Another important problem with the global

ла 60% в эпоху гиперглобализации, которая продолжалась с начала 1990-х годов и вплоть до мирового финансового кризиса. В 2011 году, связанная с кризисом высокая неопределенность остановила расширение глобальных цепочек стоимости. Автор утверждает, что нынешний кризис ускорит процесс решоринга производства за счет увеличения инвестиций во внедрение роботов. Германия, Южная Корея, Сингапур и другие развитые страны лидируют в данной тенденции, что негативно скажется на моделях роста многих развивающихся стран, которые сильно зависят от производства с низкими издержками и экспорта промежуточных товаров.

Таким образом, вышеупомянутое показывает, что оффшоринг производства транснациональными корпорациями в значительной степени способствовал монополизации глобальных цепочек поставок со всеми рисками, связанными с монополией, включая более высокие цены, манипулирование производством, низ-

supply chains is their politicization with high competition of political systems and ideologies. For instance, the US proposes democratic values, rule of law and free market economy, while China is a proponent of strong state model with state capitalism. If in the former international trade is determined by market forces, in the latter it is affected by state and political decisions. Using supply chains and other trade means, including export restrictions and market access bans, great powers propose their political and economic interests, influence global development institutions and compete for a new global economic order. Unfortunately, economists rarely consider this issue, mainly focusing on tariffs and evaluating their impact. It is well known that gains from trade are mainly positive. However, gains from monopolized and politicized global supply chains are questionable and put many countries at risk. Therefore, free trade can maintain its positions, but global supply chains will be transformed significantly.

There are important implications of the current crisis. Firstly, advanced countries will accelerate robot adoption and increase investment in robotics and new technologies. Investments in research and development will increase the competitiveness of new goods and services and widen the variety of new products. Such policy changes will require transformation of existing regulations. Secondly, developing countries will also revise their economic policies in order to make them self-sufficient in strategic production, such as pharmaceutical goods and equipment. They will reassess the role of industrial policies and adopt new measures to develop new sectors and support existing manufacturing. Thirdly, global supply chains will be diversified in

GLOBAL SUPPLY CHAINS WILL BE DIVERSIFIED IN ORDER TO ESCAPE POLITICIZATION AND MONOPOLIZATION

ГЛОБАЛЬНЫЕ ЦЕПОЧКИ ПОСТАВОК БУДУТ ДИВЕРСИФИЦИРОВАНЫ, ЧТОБЫ ИЗБЕЖАТЬ ИХ ПОЛИТИЗАЦИИ И МОНОПОЛИЗАЦИИ

кое качество и неопределенность. Действительно, в последнее время многие страны обвинили Китай в поставках средств индивидуальной защиты и наборов для тестирования низкого качества [BBC, 2020]. Поэтому развитые страны начали процесс решоринга с использованием фискальных стимулов. Например, согласно Рэйнольдсу и Урабэ (2020), Япония готова заплатить своим производителям за перенос производства из Китая. Для этой цели она выделила \$2.2 миллиарда из своего пакета экономических стимулов, из которых \$2 миллиарда будут направлены компаниям, переводящим производство обратно в Японию, а остальная часть средств будут предоставлены тем производителям, которые стремятся перенести производство в другие страны. Авторы указывают, что 37% из более чем 2600 опрошенных компаний Японии диверсифицируют свои закупки из других стран, а не из Китая. Этот процесс будет ускорен не только в странах с развитой экономикой, но и в развивающихся странах, где общественное давление для индустриализации будет значительно усилено.

Другая важная проблема с глобальными цепочками поставок заключается в их политизации с высокой конкуренцией политических систем и идеологий. Например, США предлагают демократические ценности, верховенство закона и экономику свободного рынка, в то время как Китай является сторонником сильной государственной модели с государственным капитализмом. Если в первом случае международная торговля определяется рыночными силами, то во втором на нее влияют государственные и политические решения. Используя цепочки поста-

order to escape politicization and monopolization. As a result, many advanced and developing countries can form new preferential trade agreements, which will capture not only tariffs, but also many regulation issues. For instance, currently the US negotiates a new trade agreement with India, which will have a significant impact on bilateral trade and global supply chains. These changes in global economic and trade policies will need appropriate regulation and will require a revision of the role and norms of the World Trade Organization.

References:

1. BBC (2020). Coronavirus: Countries Reject Chinese-made Equipment. Retrieved from <https://www.bbc.com/news/world-europe-52092395>. Accessed on 10.04.2020.
2. Harris, Gardiner (2009). Drug Making's Move Abroad Stirs Concerns. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2009/01/20/health/policy/20drug.html>. Accessed on 21.03.2020.
3. Kurian, Oommen, and Kriti Kapur (2020). Covid-19 Outbreak Could be Indian Pharma's Big Opportunity in Africa. Retrieved from <https://qz.com/india/1830849/coronavirus-could-be-indian-pharmas-big-opportunity-in-africa/>. Accessed on 07.04.2020.
4. Marin, Dalia (2020). How COVID-19 is Transforming Manufacturing. Retrieved from <https://www.project-syndicate.org/commentary/covid19-and-robots-drive-manufacturing-reshoring-by-dalia-marin-2020-04>. Accessed on 07.04.2020.
5. Reynolds, Isabel, and Emi Urabe (2020). Japan to Fund Firms to Shift Production out of China. Retrieved from <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-04-08/japan-to-fund-firms-to-shift-production-out-of-china>. Accessed on 09.04.2020.
6. Swanson, Ana (2020). Coronavirus Spurs U.S. Efforts to End China's Chokehold on Drugs. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2020/03/11/business/economy/coronavirus-china-trump-drugs.html>. Accessed on 07.04.2020.
7. Taylor, Guy (2020). 'Wake-Up Call': Chinese Control of U.S. Pharmaceutical Supplies Sparks Growing Concern. Retrieved from <https://www.washington-times.com/news/2020/mar/17/china-threatens-restrict-critical-drug-exports-us/>. Accessed on 07.04.2020.
8. Wheaton, Sarah, and Carmen Paun (2020). Europe Braces for Coronavirus-Induced Drug Shortages. Retrieved from <https://www.politico.eu/article/europe-braces-for-coronavirus-induced-drug-shortages/>. Accessed on 09.04.2020.
9. Xinhua (2020). Full Text of Xi's Remarks at Extraordinary G20 Leaders' Summit. Retrieved from http://www.xinhuanet.com/english/2020-03/26/c_138920685.htm. Accessed on 29.03.2020.

вок и другие торговые средства, включая ограничения на экспорт и запреты на доступ к рынкам, великие державы продвигают свои политические и экономические интересы, влияют на глобальные институты развития и борются за новый глобальный экономический порядок. К сожалению, экономисты редко рассматривают эту проблему, уделяя основное внимание тарифам и оценивая их влияние. Хорошо известно, что выгоды от торговли в основном положительные. Однако выгоды от монополизированных и политизированных глобальных цепочек поставок сомнительны и подвергают риску многие страны. Таким образом, свободная торговля может сохранить свои позиции, но глобальные цепочки поставок будут значительно трансформированы.

У текущего кризиса будут важные последствия. Во-первых, развитые страны будут ускорять внедрение роботов и увеличивать инвестиции в робототехнику и новые технологии. Инвестиции в исследования и разработки повысят конкурентоспособность новых товаров и услуг и расширят ассортимент новых продуктов. Такие изменения в политике потребуют трансформации существующего регулирования. Во-вторых, развивающиеся страны также пересмотрят свою экономическую политику, чтобы сделать себя самодостаточными в стратегическом производстве, таком как фармацевтические товары и оборудование. Они будут пересматривать роль промышленной политики и принимать новые меры для развития новых секторов и поддержки существующей обрабатывающей промышленности. В-третьих, глобальные цепочки поставок будут диверсифицированы, чтобы избежать политизации и монополизации. В результате многие развитые и развивающиеся страны могут заключить новые преференциальные торговые соглашения, которые будут охватывать не только тарифы, но и многие вопросы регулирования. К примеру, в настоящее время США ведут переговоры о заключении нового торгового соглашения с Индией, которое окажет

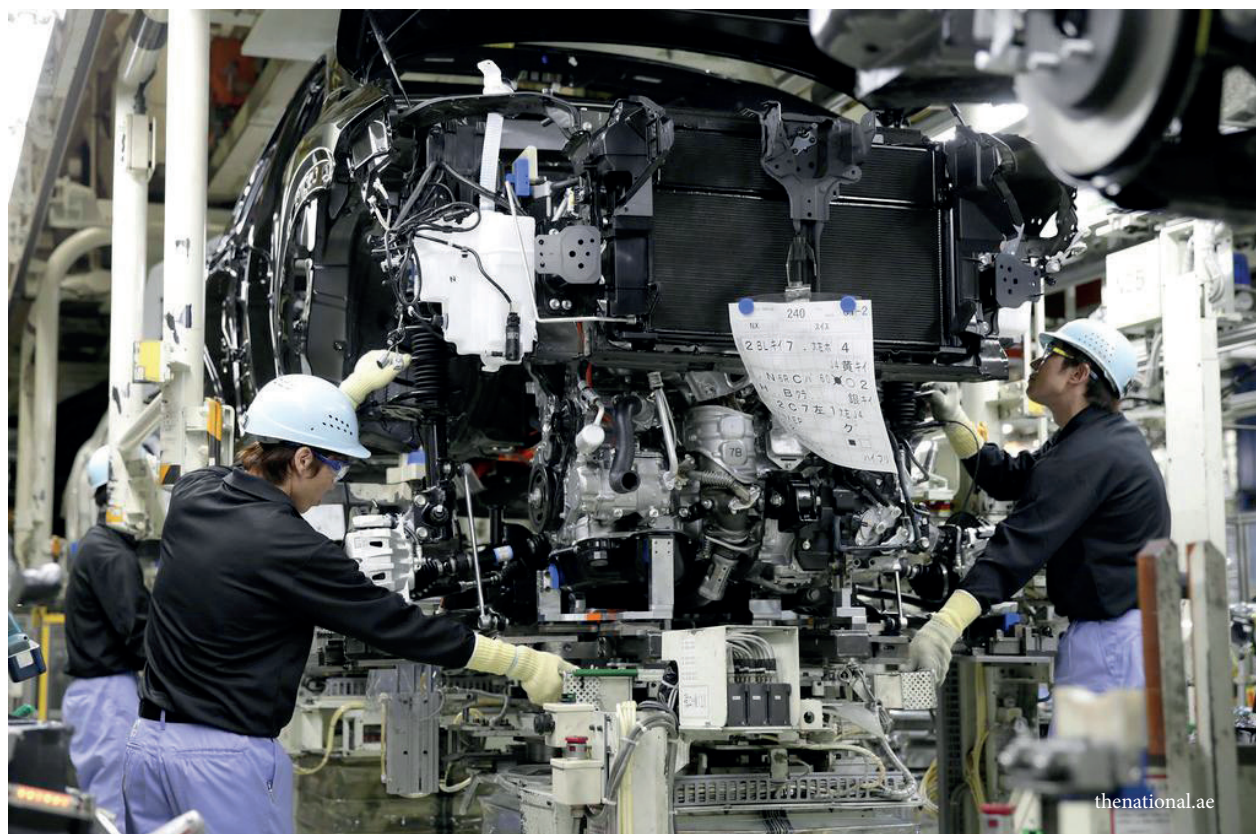
значительное влияние на двустороннюю торговлю и глобальные цепочки поставок. Эти изменения в глобальной экономической и торговой политике потребуют соответствующего регулирования и пересмотра роли и норм Всемирной торговой организации.

Источники:

1. ВВС (2020). Коронавирус: страны отказываются от китайского оборудования. Доступно по адресу <https://www.bbc.com/news/world-europe-52092395>. Дата обращения 10.04.2020.
2. Куриан, Умэн и Крити Капур (2020). Вспышка Covid-19 может стать большой возможностью индийской фармацевтики в Африке. Дата обращения <https://qz.com/india/1830849/coronavirus-could-be-indian-pharmas-big-opportunity-in-africa/>. Дата обращения 07.04.2020.
3. Марин, Далиа (2020). Как COVID-19 трансформирует производство. Доступно по адресу <https://www.project-syndicate.org/commentary/covid19-and-robots-drive-manufacturing-reshoring-by-dalia-marin-2020-04>. Дата обращения 07.04.2020.
4. Рэйнольдс, Изабель и Эми Урабэ (2020). Япония будет финансировать деятельность фирм по переносу производства из Китая. Доступно по адресу <https://www.bloomberg.com/news/>

articles/2020-04-08/japan-to-fund-firms-to-shift-production-out-of-china. Дата обращения 09.04.2020.

5. Свэнсон, Ана (2020). Коронавирус подстегивает усилия США прекратить зависимость от Китая в плане лекарств. Доступно по адресу <https://www.nytimes.com/2020/03/11/business/economy/coronavirus-china-trump-drugs.html>. Дата обращения 07.04.2020.
6. Синьхуа (2020). Полный текст выступления Си на Чрезвычайном саммите лидеров G20. Доступно по адресу http://www.xinhuanet.com/english/2020-03/26/c_138920685.htm. Дата обращения 29.03.2020.
7. Тэйлор, Гай (2020). «Пробуждение»: китайский контроль за поставками фармацевтических препаратов в США вызывает растущую обеспокоенность. Доступно по адресу <https://www.washingtontimes.com/news/2020/mar/17/china-threatens-restrict-critical-drug-exports-us/>. Дата обращения 07.04.2020.
8. Уитон, Сара и Кармен Паун (2020). Европа готовится к нехватке лекарств, вызванной коронавирусом. Доступно по адресу <https://www.politico.eu/article/europe-braces-for-coronavirus-induced-drug-shortages/>. Дата обращения 09.04.2020.
9. Харрис, Гардинер (2009). Вывоз производства лекарств за рубеж вызывает обеспокоенность. Доступно по адресу <https://www.nytimes.com/2009/01/20/health/policy/20drug.html>. Дата обращения 21.03.2020.

AVOIDING DUTCH DISEASE IN THE OIL INDUSTRY OF KAZAKHSTAN

ILANA DAUTOVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
JUNIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

КАК ИЗБЕЖАТЬ ГОЛЛАНДСКУЮ БОЛЕЗНЬ В НЕФТЯНОМ СЕКТОРЕ КАЗАХСТАНА

Due to its geographical location, Kazakhstan is a country rich of natural resources such as copper, iron, aluminum, lead, natural gas and oil. Thus, the resource sector plays a significant role in the economy of Kazakhstan. Extraction and production of natural resources contributed to the economic growth of the country in the 2000s, but the vulnerability of oil prices raised the issue of the natural resource curse, which is also called the Dutch disease.

Nature rewarded some countries with natural resources, while other countries do not have such advantage. However, as studies show, countries with high resource endowment perform worse economically than countries without it. The representative example of such case is the economic success of the Asian Tigers (Hong Kong, South Korea, Singapore, and Taiwan) that obtained high growth rates because of exports of manufactured goods and 'without large resource reserves' [Humphreys et al., 2007]. In contrary, countries with natural resources often fail or face difficulties in implementing important economic policies to achieve the economic growth. The resource endowment and its effects on a coun-

**COUNTRIES WITH
HIGH RESOURCE
ENDOWMENT
PERFORM WORSE
ECONOMICALLY
THAN COUNTRIES
WITHOUT IT**

**В СТРАНАХ С
БОЛЬШИМ
КОЛИЧЕСТВОМ
ПРИРОДНЫХ
РЕСУРСОВ
ЭКОНОМИЧЕСКИЕ
ЭФФЕКТИВНОСТЬ
ХУЖЕ, ЧЕМ У СТРАН
БЕЗ НИХ**

Благодаря своему географическому положению Казахстан является страной, богатой природными ресурсами, такими как медь, железо, алюминий, свинец, природный газ и нефть. Поэтому ресурсный сектор играет значительную роль в экономике Казахстана. Добыча природных ископаемых способствовала быстрому экономическому росту страны в 2000-х годах, но уязвимость, связанная с изменением цен на нефть, подняла вопрос о ресурсном проклятье, которое также называют Голландской болезнью.

Природа наградила некоторые страны природными ресурсами, в то время как другие не имели такого преимущества, как наличие нефти и газа. Однако, как показывают исследования, в странах с большим количеством природных ресурсов экономическая эффективность хуже, чем у стран без них. Наглядным примером является экономический успех Азиатских Тигров (Гонконг, Южная Корея, Сингапур и Тайвань), которые достигли высоких темпов экономического роста благодаря экспорту промышленных товаров и «без больших запасов природных ресурсов» [Хамфрис и др., 2007]. Наоборот, страны с природными

try's economy is not a blessing but rather a curse [Mehlum et al., 2006]. This phenomenon is called the Dutch disease or originally the resource curse. The term 'resource curse' was introduced by Richard Auty in 1993 to describe the "situation at which the countries rich with natural resources weren't able to use this wealth for development of the economy and, contrary to intuition, had lower economic growth than the countries which own smaller natural resources" [Ondagash et al., 2014].

Kazakhstan is one of the major oil producers and has "the second-largest reserves as well as second-largest oil production among the former Soviet republics after Russia" [U.S. Energy Information Administration, 2015]. According to Amineh (2006), after the collapse of the Soviet Union in 1991 and after gaining independence, post-Soviet states, rich of oil and gas, were supposed to easily develop economically, so there were also hopes and positive perspectives for Kazakhstan. Newly independent Kazakhstan did not have the technology and funds to extract oil and gas, so

ресурсами часто терпят неудачу или сталкиваются с трудностями в осуществлении важных экономических реформ для достижения экономического роста. Наличие ресурсов и их влияние на экономику страны – не благословение, а проклятие [Мехлум и др., 2006]. Это явление называется Голландской болезнью или изначально ресурсным проклятием. Термин «ресурсное проклятие» был введен Ричардом Аути в 1993 году для описания «ситуации, в которой страны, богатые природными ресурсами, не могли использовать это богатство для развития экономики и, вопреки прогнозам, имели более низкий экономический рост, чем страны, владеющие меньшими природными ресурсами» [Ондагаш и др., 2014].

Казахстан является одним из основных крупнейших производителей нефти и имеет «вторые по величине запасы, а также по объему добычи нефти среди бывших советских республик после России» [Управление энергетической информации США, 2015]. По словам Амине (2006),

EXTRACTION OF OIL TURNED INTO THE BASIS OF KAZAKHSTAN'S ECONOMIC DEVELOPMENT

**ДОБЫЧА НЕФТИ СТАЛА ОСНОВОЙ
ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ КАЗАХСТАНА**

it attracted foreign investors. Thus, extraction of oil turned into the basis of the economic development of Kazakhstan, which became the first post-Soviet country to attract the large-scale foreign investment [Babak, 2006]. However, foreign companies mainly invested in oil extraction leading to the decline of the non-commodity sector. The focus on the development of the resource sector had a negative impact on the development of other sectors; this effect can be considered as the Dutch disease.

Due to the boom of the oil sector, the government paid less attention to the non-resource sectors, such as agriculture and manufacturing. With the increase of oil prices Kazakhstan started to export more crude oil making it difficult to produce and export non-commodity goods. The revenues from selling oil abroad were spent on imports of foreign-produced consumer goods, which increased the competition to domestic products. Humphreys et al. (2007) state that agriculture is the major suffering sector under the Dutch disease. In a country with high resource endowment, the manufacturing and agricultural sectors are destroyed because of increased prices for non-traded goods that are used as inputs in production. Foreign investment in the natural resource sector forces out the non-natural resource sectors such as manufacturing and agriculture, which do not receive equal economic support and investment. Therefore, it is significant to find ways to prevent the Dutch disease in Kazakhstan.

As the best solution to the Dutch disease, Humphreys et al. (2007) offer to leave oil in the ground and keep it there. However, this solution is utopic and the government will not immediately stop extracting oil, so the main step to fight the natural resource curse is to decentralize and diversify economy. A country with a diversified economy grows sustainably in more non-natural resources-based sectors and creates a more productive environment, while an undiversified economy limits the development and efficient production of the agricultural and manufacturing sectors.

после распада Советского Союза в 1991 году и после обретения независимости, постсоветские страны, богатые нефтью и природным газом, должны были быстро развиваться в экономическом плане, поэтому у Казахстана также были надежды и перспективы. В новом независимом Казахстане не было технологий и средств для добычи нефти и газа, поэтому страна привлекала иностранных инвесторов. Таким образом, добыча нефти стала основой экономического развития Казахстана, который стал первой постсоветской страной, привлекавшей огромные иностранные инвестиции [Бабак, 2014]. Тем не менее, иностранные компании, в основном, инвестировали в добычу нефти, что привело к падению несырьевого сектора экономики. Акцент на развитие ресурсного сектора оказал негативное влияние на развитие других секторов; этот эффект можно считать Голландской болезнью.

Вследствие бум нефтяного сектора правительство уделяло меньше внимания несырьевым секторам, таким как сельское хозяйство и обрабатывающая промышленность. С ростом цен на нефть Казахстан начал экспортировать больше сырой нефти, затрудняя экспорт несырьевых товаров. Доходы от продажи нефти за границу были потрачены на импорт потребительских товаров, что усилило конкуренцию отечественной продукции. Хамфрис и др. (2007) утверждают, что сельское хозяйство является основным страдающим сектором при Голландской болезни. В стране с большим количеством природных ресурсов промышленность и сельское хозяйство страдают из-за роста цен на нерыночные товары, которые используются в качестве сырья для производства. Иностранные инвестиции в сырьевой сектор вытеснили сектора, не связанные с природными ресурсами, такие как промышленность и сельское хозяйство, которые не получают равной экономической поддержки и инвестиций. Поэтому важно найти способы предотвращения Голландской болезни.

Как лучшее решение Голландской бо-

Decentralization of income and diversification are the most important priorities of economic reforms in Kazakhstan. State-owned oil and gas companies dominate the economy of Kazakhstan making it harder for private firms, small and medium enterprises (SME) to develop. According to Amineh (2006), the government should choose a more decentralized model with 'decentralized income redistribution' that favors the private sector and SME. Decentralized income distribution means that income should be fairly distributed across different sectors of the economy rather than focusing only on the natural resource sector. As stated in the national plan "100 steps", initiated by First President of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev, the country aims at decentralizing the budget management [KazISS, 2019]. Moreover, the government can decentralize income with the help of foreign investment as the introduction of investment boosts decentralization of the economy. Kazakhstan should attract foreign investors to non-commodity sectors in order to build a healthy decentralized economy. In addition, it is a key step to diversify the economy. In their article, Ondagash et al. (2014) mention the ways to diversify the economy – the attraction of investments, the

лезни, Хамфрис и др. (2007) предлагают оставить нефть в земле. Однако это решение утопично, и правительство не может сразу прекратить добычу нефти, поэтому основным шагом в борьбе с проклятием природных ресурсов являются децентрализация и диверсификация экономики. Страна с диверсифицированной экономикой устойчиво развивается в секторах, не связанных с природными ресурсами, и создает более продуктивную среду, в то время как недиверсифицированная экономика ограничивает развитие и эффективное производство в сельском хозяйстве и промышленности.

Децентрализация доходов и диверсификация являются наиболее важными приоритетами экономических реформ в Казахстане. Государственные нефтегазовые компании доминируют в экономике Казахстана, затрудняя развитие частных фирм, малого и среднего бизнеса (МСБ). Согласно Амине (2006), правительству следует выбрать более децентрализованную модель с «децентрализованным распределением доходов», которая благоприятствует развитию частного сектора и МСБ. Децентрализо-

reorganization of system of the state investment, the development of the investment market and state-private partnership. The research of Hausmann and Klinger (2007) indicates that Kazakhstan should specialize on exporting those products, in production of which the country has a comparative advantage (wheat, crops). By specializing on products with a comparative advantage, Kazakhstan will be able to build a well-connected structure of the market. The government should stimulate the increase in demand for non-tradable goods to allocate the resources from the tradable resource sector. Additionally, the state should properly supervise government spending to have good management to support diversification of the economy.

The attraction of foreign investment to non-commodity sectors has been one of the significant challenges for Kazakhstan. The government is taking small steps in the direction of decentralization and diversification. Working on attracting investment to sectors other than natural resource extraction, the country has launched several initiatives opening economic sectors to foreign investment so that foreign companies have an equal footing with domestic companies [OECD, 2018]. In the strategy "Kazakhstan 2050", the government announced that the agricultural sector would be the major factor in future economic development and diversification. If fully implemented, this strategy will make Kazakhstan a leader in supplying agricultural products to meet growing global demand. Concerning manufacturing, the Strategy for Industrial and Innovative Development was adopted in May 2003 by the presidential decree [Kazakhstan Business Magazine, 2003]. The strategy intends to move the economy away from resource dependency

**KAZAKHSTAN
SHOULD ATTRACT
FOREIGN
INVESTORS TO
NON-COMMODITY
SECTORS IN ORDER
TO BUILD A HEALTHY
DIVERSIFIED
ECONOMY**

**КАЗАХСТАНУ СЛЕ-
ДУЕТ ПРИВЛЕКАТЬ
ИНОСТРАННЫХ
ИНВЕСТИРОВ И
КОМПАНИИ В
НЕСЫРЬЕВЫЕ СЕК-
ТОРА ЭКОНОМИКИ,
ЧТОБЫ ПОСТРОИТЬ
ЗДОРОВУЮ ДИВЕР-
СИФИЦИРОВАННУЮ
ЭКОНОМИКУ**

↑
ванное распределение доходов означает, что доходы должны быть равно распределены по различным секторам экономики, а не они сосредоточены только на секторе природных ресурсов. Как указано в плане нации «100 шагов», который был инициирован Первым Президентом РК Нурсултаном Назарбаевым, страна на децентрализацию управления бюджетом [Казахстанский институт стратегических исследований, 2019]. Более того, правительство может децентрализовать доходы с помощью иностранных инвестиций, поскольку привлечение иностранных инвестиций способствует децентрализации экономики. Казахстану следует привлекать иностранных инвесторов в несырьевые сектора экономики, чтобы построить здоровую децентрализованную экономику. Кроме того, это ключевой шаг к диверсификации экономики. В своей статье Ондагаш и др. (2014) упоминают способы диверсификации экономики – привлечение инвестиций, реорганизация системы государственных инвестиций, развитие инвестиционного рынка и государственно-частного партнерства. Исследование Хаусманна и Клингера (2007) показывает, что Казахстан должен специализироваться на экспорте тех товаров, в производстве которых страна имеет сравнительное преимущество (пшеница, зерновые культуры). Благодаря специализации на товарах со сравнительным преимуществом Казахстан сможет выстроить хорошо связанную структуру рынка. Правительству следует стимулировать спрос на нерыночные товары для распределения ресурсов из сектора рыночных товаров. Кроме того, государству следует надлежащим образом контролировать государственные расходы, чтобы иметь хорошее управление для

turanasia.com

and support industrial modernization. Thus, the government provides funding and support for the development of the agricultural and manufacturing sectors that will diversify the country's economy.

Le and Munthe-Dahl (2014) suggest creating a strong national fund in order to avoid the natural resource curse. Kazakhstan has the National Fund (NFRK) that was established by the presidential decree No. 402 "On the National Fund of the Republic of Kazakhstan" in 2000 [Ibadildin, 2011]. The main purpose of the National Fund is to save money for future generations from oil and gas revenues. The National Fund was based on the successful example of the Norwegian Government Pension Fund Global, which is known as Petroleum Fund [Kalyuzhnova, 2011]. The Ministry of Finance receives oil and gas revenues, the portion of which is transferred to the National Fund. Moreover, the National Fund has a stabilization function of saving money in oil price fluctuations. During the 2008 financial crisis, the fund was used to stabilize the economic situation of the country by subsidizing the banking sector, but the contribution of the NFRK was not adequately efficient due to non-transparency and poor institutional quality, which tend to lessen the positive influence of the National Fund. Kalyuzhno-

поддержки диверсификации экономики.

Привлечение иностранных инвестиций в несырьевые отрасли было одной из значительных задач Казахстана. Правительство предпринимает небольшие шаги в направлении децентрализации и диверсификации экономики. Работая над привлечением инвестиций в другие сектора, помимо добычи природных ресурсов, страна выдвинула несколько инициатив, открывающих экономические секторы для иностранных инвестиций, чтобы иностранные компании имели равные права с местными компаниями [ОЭСР, 2018]. В стратегии «Казахстан 2050» правительство объявило, что сельскохозяйственный сектор будет основным фактором будущего экономического развития и диверсификации. Если эта стратегия будет полностью реализована, она сделает Казахстан лидером по поставкам сельскохозяйственной продукции для удовлетворения растущего мирового спроса. Что касается промышленности, то в мае 2003 года Указом Президента была принята Стратегия индустриально-инновационного развития [Бизнес Журнал Казахстан, 2003]. Стратегия направлена на то, чтобы вывести экономику из зависимости от ресурсов и поддержать модернизацию промышленности. Таким

va (2011) recommends to make the structure of the fund more transparent and accountable, establish a 'system of specific indicators', follow the Santiago Principles and reduce the dependency on the resource sector revenues. In 2020, the government introduced a change in the National Fund's regulations: the guaranteed transfer will be decreased to 2.7 trillion tenge protecting the state budget from oil price fluctuations [Radionov, 2020]. Thus, the government has implemented necessary changes in the NFRK in order to reduce dependence on oil revenues.

Overall, it is important for Kazakhstan to find a balance between the solutions mentioned above. Kazakhstan needs to follow multiple strategies to reach diversification of the economy and proper management of oil production and investment in non-commodity sectors. The resource sector played a significant role in achieving economic growth in the first three decades of independent Kazakhstan. The Dutch disease is one of the main challenges for a sustainable and long-term economic growth of Kazakhstan. Therefore, the government of Kazakhstan should implement more diversified policies, support the agricultural and manufacturing sectors, attract foreign investors and build competitive non-commodity industries to diversify economy.

References:

1. Amineh, Mehdi Parvizi (2006). The Resource Curse: Oil-based Development in Central Asia. IIAS Newsletter, 42, 27. Retrieved from https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/12773/IIAS_NL42_27.pdf?sequence=1. Accessed on 09.04.2020.
2. Babak, Vladimir (2006). The Oil and Gas Sector in Kazakhstan. Central Asia and The Caucasus, 4 (40), 41-55. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/the-oil-and-gas-sector-in-kazakhstan/viewer>. Accessed on 09.04.2020.
3. Hausmann, Ricardo, and Bailey Klinger (2007). The Structure of the Product

THE DUTCH DISEASE IS ONE OF THE MAIN CHALLENGES FOR A SUSTAINABLE AND LONG-TERM ECONOMIC GROWTH OF KAZAKHSTAN

ГОЛЛАНДСКАЯ БОЛЕЗНЬ ЯВЛЯЕТСЯ ОДНОЙ ИЗ ОСНОВНЫХ ПРОБЛЕМ УСТОЙЧИВОГО И ДОЛГОСРОЧНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА КАЗАХСТАНА

образом, правительство обеспечивает финансирование и поддержку для развития сельского хозяйства и промышленности, что позволит диверсифицировать экономику страны.

Ле и Мунт-Даль (2014) предлагают создать сильный национальный фонд, чтобы избежать ресурсное проклятие. Казахстан имеет Национальный фонд (НФРК), который был создан указом Президента № 402 «О Национальном фонде Республики Казахстана» в 2000 году [Ибадильтин, 2011]. Основной целью Национального фонда является сохранение денег для будущих поколений от доходов от нефти и газа. Национальный фонд был основан на успешном примере Норвежского Государственного Пенсионного Фонда (Глобальный), известного как Нефтяной фонд [Калюжнова, 2011]. Министерство финансов получает доходы от нефти и газа, часть которых перечисляется в Национальный фонд. Более того, у Национального фонда есть функция стабилизации экономики, позволяющая экономить деньги во время колебаний цен на нефть. В период финансового кризиса 2008 года фонд использовался для стабилизации экономической ситуации в стране путем субсидирования банковского сектора, но вклад НФРК был недостаточно эффективным из-за непрозрачности и низкого институционального качества, что, как правило, уменьшает положительное влияние Национального Фонда. Калюжнова (2011) рекомендует сделать структуру Фонда более прозрачной и подотчетной, создать «систему определенных показателей», следовать принципам Сантьяго и снизить зависимость от доходов ресурсного сектора. В 2020 году правительство внесло изменения в нормативные акты Национального фонда: гаран-

Space and the Evolution of Comparative Advantage. Center for International Development Working Paper No.146. Cambridge, MA: Harvard University. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/242563879_The_Structure_of_the_Product_Space_and_the_Evolution_of_Comparative_Advantage. Accessed on 10.04.2020.

4. Humphreys, Macartan, Sachs, Jeffrey David, and Joseph Eugene Stiglitz (2007). Escaping the Resource Curse. New York: Columbia University Press. Retrieved from https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=2ahUKEwiG7-WsuNvoAhXFtYsKHSpE-C9YQFjABegQIARAB&url=http%3A%2F%2Flibrary.gmit.mn%2Fcgi-bin%2Fkoha%2Fopac-retrieve-file.pl%3Fid%3D09f17e7e5050598b42d4b057b10360b-b&usg=AOvVaw3_A1LuE_9E4iyJdKwe3r4. Accessed on 09.04.2020.
5. Ibadildin, Nygmet (2011). Role of the Old and New Institutional Framework in Combating the Resource Curse in Kazakhstan. Tampere: Tampere University Press. Retrieved from <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66726/978-951-44-8391-2.pdf?sequence=1>. Accessed on 09.04.2020.
6. Kazakhstan Business Magazine (2003). Innovative Strategy for Industrial Development in Kazakhstan: the First Phase. Retrieved from <http://www.investkz.com/en/journals/36/185.html>. Accessed on 18.04.2020.
7. Kalyuzhnova, Yelena (2011). The National Fund of the Republic of Kazakhstan (NFRK): From Accumulation to Stress-Test to Global Future. Energy Policy, 39 (10), 6650-6657. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0301421511006239>. Accessed on 09.04.2020.

тированный трансферт будет снижен до 2,7 трлн тенге, защищая государственный бюджет от колебаний цен на нефть [Радионон, 2020]. Таким образом, правительство вносит необходимые изменения в НФРК, чтобы уменьшить зависимость от нефтяных доходов.

В целом, для Казахстана важно найти баланс между решениями, упомянутыми выше. Казахстану необходимо следовать множеству стратегий, чтобы достичь диверсификации экономики и надлежащего управления добычи нефти и инвестициями в несырьевые сектора. Ресурсный сектор сыграл значительную роль в достижении экономического роста в первые три десятилетия независимого Казахстана. Голландская болезнь является одной из основных проблем устойчивого и долгосрочного экономического роста Казахстана. Поэтому правительству Казахстана следует проводить более диверсифицированную политику, поддерживать сельскохозяйственный и промышленный секторы, привлекать иностранных инвесторов и создавать конкурентоспособные отрасли для диверсификации экономики.

8. Kazakhstan Institute for Strategic Studies (2019). National Plan "100 Precise Steps". Retrieved from <http://www.kisi.kz/index.php/en/100-steps-national-plan>. Accessed on 18.04.2020.
9. Le, Tommy Khang, and Oskar Munthe-Dahl (2014). Natural Resources Funds as Mechanisms for Avoiding the Resource Curse: A Comparative Study of Kazakhstan, Azerbaijan and Norway. Retrieved from <https://pdfs.semanticscholar.org/a3d8/38fd7ab014c10f7eb8845b4491c1737d1551.pdf>. Accessed on 09.04.2020.
10. Mehlum, Halvor, Moene, Karl, and Ragner Torvik (2006). Cursed by Resources or Institutions? The World Economy, 29 (8), 1117-1131. Retrieved from <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1467-9701.2006.00808.x>. Accessed on 09.04.2020.
11. Organization for Economic Cooperation and Development (2018). Reforming Kazakhstan: Progress, Challenges and Opportunities. Retrieved from <https://www.oecd.org/eurasia/countries/OECD-Eurasia-Reforming-Kazakhstan-EN.pdf>. Accessed on 18.04.2020.
12. Ondagash, Ainur, Elemesov, Raushan, Makasheva, Klara, Movkebayeva, Galiya, and Mara Gubaldullina (2014). Assessment of Value of Resource Curse Concept for a Practical Solution of the Problem of Industrial and Innovative Development of Kazakhstan. Middle-East Journal of Scientific Research, 22 (11), 1596-1602. Retrieved from [https://www.idosi.org/mejsr/mejsr22\(11\)14/1.pdf](https://www.idosi.org/mejsr/mejsr22(11)14/1.pdf). Accessed on 09.04.2020.
13. Radionov, Vladimir (2020). Almost KZT 5 Trillion Will Go to the National Fund from the Sale of Oil in 2020. Retrieved from <https://zonakz.net/2020/03/10/pochti-t5-trln-postupit-v-nacfond-ot-prodazhi-nefti-v-2020-godu/>. Accessed on 18.04.2020.
14. The U.S. Energy Information Administration (2015). Kazakhstan: Overview. Retrieved from <https://www.eia.gov/beta/international/country.cfm?iso=KAZ>. Accessed on 09.04.2020.

Источники:

1. Аминев, Мехди Парвизи (2006). Ресурсное проклятие: Нефтяное Развитие Центральной Азии. IIAS Newsletter, 42, 27. Доступен по адресу: https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/12773/IIAS_NL42_27.pdf?sequence=1. Дата обращения: 09.04.2020.
2. Бабак, Владимир (2006). Нефтегазовый Сектор в Казахстане. Central Asia and The Caucasus, 4 (40), 41-55. Доступен по адресу: <https://cyberleninka.ru/article/n/the-oil-and-gas-sector-in-kazakhstan/viewer>. Дата обращения: 09.04.2020.
3. Бизнес Журнал Казахстан (2003). Инновационная Стратегия Развития Промышленности в Казахстане: Первая Фаза. Доступен по адресу: <http://www.investkz.com/en/journals/36/185.html>. Дата обращения 18.04.2020.
4. Загозина, Мария (2014). Парадокс Ресурсного Проклятия: Природные Ресурсы и Экономическое Развитие в Бывших Советских Республиках. Доступен по адресу: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152990/Master_Thesis_Zagozina.pdf?sequence=2&isAllowed=y. Дата обращения: 09.04.2020.
5. Ибадилов, Ныгмет (2011). Роль Старой и Новой Институциональной Базы в Борьбе с Ресурсным Проклятием в Казахстане. Tampere: Tampere University Press. Доступен по адресу: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66726/978-951-44-8391-2.pdf?sequence=1>. Дата обращения: 09.04.2020.
6. Инициатива Прозрачности Добывающих Отраслей (2017). Инициатива Прозрачности Добывающих Отраслей: Кто Мы. Доступен по адресу: <https://eiti.org/who-we-are>. Дата обращения: 09.04.2020.
7. Калюжнова, Елена (2011). Национальный Фонд Республики Казахстан (НФРК): От Накопления к Стресс-Тесту и к Глобальному Будущему. Energy Policy, 39(10), 6650-6657. Доступен по адресу: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0301421511006239>. Дата обращения: 09.04.2020.
8. Казахстанский институт стратегических исследований (2019). План Нации «100 шагов». Доступен по адресу: <http://www.kisi.kz/index.php/en/100-steps-national-plan>. Дата обращения: 18.04.2020.
9. Ле, Томми Ханг, и Оскар Мунт-Даль (2014). Фонды Природных Ресурсов Как Механизмы Избежания Проклятия Ресурсов: Сравнительное Исследование Казахстана, Азербайджана и Норвегии. Доступен по адресу: <https://pdfs.semanticscholar.org/a3d8/38fd7ab014c10f7eb8845b4491c1737d1551.pdf>. Дата обращения: 09.04.2020.
10. Мехлум, Халвор, Моен, Карл, и Рagner Торвик (2006). Прокляты ресурсами или Учреждениями? The World Economy, 29 (8), 1117-1131. Доступен по адресу: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1467-9701.2006.00808.x>. Дата обращения: 09.04.2020.
11. Ондагаш, Айну, Елемесов, Раушан, Макашева, Клара, Мовкебаева, Галия, и Мара Губалдулина (2014). Оценка Значения Концепции Ресурсного Проклятия Для Практического Решения Проблемы Индустриально-Инновационного Развития Казахстана. Middle-East Journal of Scientific Research, 22(11), 1596-1602. Доступен по адресу: [https://www.idosi.org/mejsr/mejsr22\(11\)14/1.pdf](https://www.idosi.org/mejsr/mejsr22(11)14/1.pdf). Дата обращения: 09.04.2020.
12. Организация Экономического Сотрудничества и Развития (2018). Реформирование Казахстана: Прогресс, Проблемы и Возможности. Доступен по адресу: <https://www.oecd.org/eurasia/countries/OECD-Eurasia-Reforming-Kazakhstan-EN.pdf>. Дата обращения: 18.04.2020.
13. Радионов, Владимир (2020). Почти 5 трлн Тенге Пойдут в Нацфонд от Продажи Нефти в 2020 Году. Доступен по адресу: <https://zonakz.net/2020/03/10/pochti-t5-trln-postupit-v-nacfond-ot-prodazhi-nefti-v-2020-godu/>. Дата обращения: 18.04.2020.
14. Управление энергетической информации США (2015). Казахстан: Обзор. Доступен по адресу: <https://www.eia.gov/beta/international/country.cfm?iso=KAZ>. Дата обращения: 09.04.2020.
15. Хамфрис, Мкартан, Сакс, Джеффри Дэвид, и Джо-зеф Юджин Стиглиц (2007). Спасаясь от Ресурсного Проклятия. New York: Columbia University Press. Доступен по адресу: https://www.google.com/url?sa=t&rc=1&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=2ahUKEwiG7-WsuNvoAhXftYsKHSpEc9YQfjABegQIARAB&url=http%3A%2F%2Flibrary.gmit.mn%2Fcgibin%2Fkoha%2Fopac-retrieve-file.pl%3Fid%3D09f17e7e5050598b42d4b057b10360bb&usq=AOvVaw3_A1LuE_9E4iyJdKwe3r4. Дата обращения: 09.04.2020.
16. Хаусманн, Рикардо, и Бейли Клиггер (2007). Структура Пространства Продукта и Эволюция Сравнительных Преимуществ. Center for International Development Working Paper No.146. Cambridge, MA: Harvard University. Доступен по адресу: https://www.researchgate.net/publication/242563879_The_Structure_of_the_Product_Space_and_the_Evolution_of_Comparative_Advantage. Дата обращения: 10.04.2020.

HOW INNOVATIVE IS THE EURASIAN ECONOMIC UNION?

AZIMZHAN KHITAKHUNOV

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
JUNIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

НАСКОЛЬКО ИННОВАЦИОННЫМ ЯВЛЯЕТСЯ ЕВРАЗИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ СОЮЗ?

Innovation development is a priority policy in all member countries of the Eurasian Economic Union (EAEU). The EAEU members often host different international conferences, business forums and other events devoted to the popularization of innovations and new technologies. Countries implement programs and special policies, supported by experts of international development and financial institutions. Moreover, they permanently announce new technology development initiatives in order to attract private investment, foreign talents, and affiliates of multinational corporations. Therefore, it is important to review and analyze basic innovation achievements of the EAEU members.

The following Figure 1 shows rankings of the EAEU countries based on the Global Innovation Index (GII). The rankings demonstrate existing gaps in innovation development within the union. Russia is a leading regional innovator, while Kyrgyzstan lacks technological development. Russia is the only country in the region, which improved its ranking for the considered period. If in 2009-2010 period it had 64th position out of 132 countries, in 2019 it improved and was 46th out of 129 countries (48th out of 141 countries in 2015). Armenia and Kyrgyzstan also made a progress in

**INNOVATION
DEVELOPMENT IS
A PRIORITY POLICY
IN ALL MEMBER
COUNTRIES OF
THE EURASIAN
ECONOMIC UNION**

**ИННОВАЦИОННОЕ
РАЗВИТИЕ ЯВЛЯЕТСЯ
ПРИОРИТЕТНОЙ
ПОЛИТИКОЙ ВО
ВСЕХ СТРАНАХ
ЕВРАЗИЙСКОГО
ЭКОНОМИЧЕСКОГО
СОЮЗА**

Инновационное развитие является приоритетной политикой во всех странах-членах Евразийского экономического союза (ЕАЭС). Члены ЕАЭС часто проводят различные международные конференции, бизнес-форумы и другие мероприятия, направленные на популяризацию инноваций и новых технологий. Страны реализуют программы и специальную политику, поддерживаемые экспертами международных институтов развития, в том числе финансовых институтов. Более того, они постоянно объявляют о новых инициативах в области развития технологий с целью привлечения частных инвестиций, иностранных талантов и филиалов транснациональных корпораций. Поэтому важно сделать обзор и провести анализ основных инновационных достижений членов ЕАЭС.

На следующем рисунке 1 показан рейтинг стран ЕАЭС на основе Глобального инновационного индекса (ГИИ). Рейтинги демонстрируют существующие пробелы в инновационном развитии внутри союза. Россия является ведущим региональным инноватором, в то время как Кыргызстан отстает в технологическом развитии. Россия является единственной страной в

2019 compared with the 2009-2010 period, while indicators of Belarus and Kazakhstan worsened. It should be noted that the Global Innovation Index consists of different factors, including institutions, human capital and research, infrastructure, market and business sophistication. All of these input indicators are important and affect the results of innovation policies of the countries. However, the basic one, which has direct and significant impact on innovations, is human capital and research indicator (Figure 2), by which Russia and Belarus are obvious leaders, despite position of Belarus insignificantly worsened. Kazakhstan and Kyrgyzstan have approximately same positions. However, Kyrgyzstan overtook Kazakhstan in 2019. Ranking of Armenia remains far behind its Eurasian partners. One of the basic sub indicators of this factor is expenditure on education, by which in 2019 Kazakhstan ranked 105th, which was obviously its weakness, while resource-poor Kyrgyzstan ranked 9th out of 129 countries. Expenditure on research and development (Figure 3) also significantly affects technological and innovation potential of the countries.

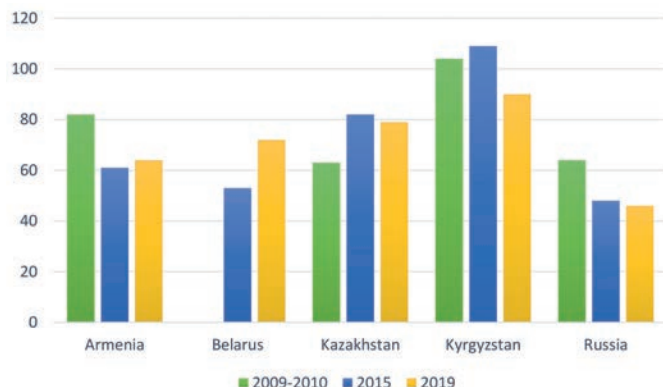
регионе, которая улучшила свой рейтинг за рассматриваемый период. Если в период 2009-2010 годов она занимала 64-е место из 132 стран, то в 2019 году ее рейтинг улучшился до 46-го места из 129 стран (48-е место из 141 страны в 2015 году). Армения и Кыргызстан также достигли прогресса в 2019 году по сравнению с периодом 2009-2010 годов, в то время как показатели Беларуси и Казахстана ухудшились. Следует отметить, что Глобальный инновационный индекс состоит из различных факторов, таких как институты, человеческий капитал и исследования, инфраструктура, развитость рынка и бизнеса.

Все эти входные показатели важны и влияют на результаты инновационной политики стран. Однако основным, который оказывает прямое и существенное влияние на инновации, является показатель человеческого капитала и исследований (Рисунок 2), по которому Россия и Беларусь являются явными лидерами, несмотря на то, что положение Беларуси незначительно ухудшилось. Казахстан и Кыргызстан име-

Figure 1. Global Innovation Ranking of the EAEU countries

Рисунок 1. Глобальный инновационный рейтинг стран ЕАЭС

Source: The author's compilation based on the data from the Confederation of Indian Industry and INSEAD (2010), Cornell University et al. (2015) and Cornell University et al. (2019).

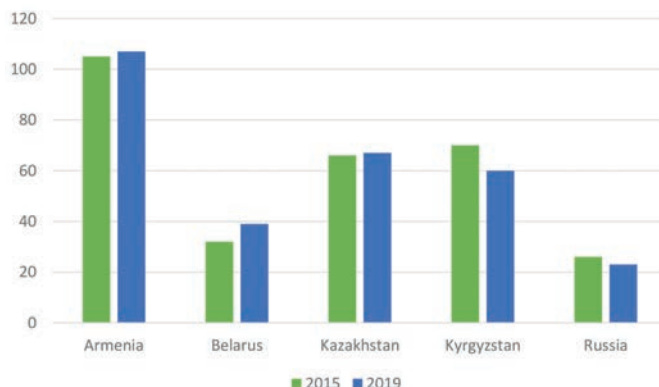
Источник: составлено автором по данным Конфедерации индийской промышленности и INSEAD (2010), Корнельского университета и соавторов (2015) и Корнельского университета и соавторов (2019).

Note: data for Belarus for 2009-2010 is not available.
Примечание: данные по Беларуси за 2009-2010 годы отсутствуют.

Despite announced priority of innovation activity support almost in all countries, the sector remains underfinanced. Within the union gaps are significant. Russia is the EAEU's leader with expenditure equaled 1.1% of gross domestic product (GDP) in 2017, which insignificantly exceeded its indicator in 2000. Belarus follows Russia and its 2017 expenditure was 0.6% of GDP. Data shows that expenditure in Belarus was lower than its initial 0.7% in 2000 and interim 1% in 2007. Financing of innovation has no changes in Armenia, and its indicator remains constant and equals 0.2%. Expenditure on innovation development in Kazakhstan and Kyrgyzstan remains the same. Indicator of both countries was 0.1% in 2000, increased to 0.2% in 2007 and decreased to 0.1% in 2017. These countries have the lowest positions in the union. Therefore, Kazakhstan, despite its state programs, including State program of industrial and innovation development, Digital Kazakhstan, Startup Kazakhstan and others and having more resources than all its EAEU partners (excluding Russia) pays insufficient attention to financing issues.

Figure 2. Global ranking of the EAEU countries by human capital and research indicator

Рисунок 2. Глобальный рейтинг стран ЕАЭС по показателю человеческий капитал и исследования

Source: The author's compilation based on the GII website. Data retrieved from <https://www.globalinnovationindex.org/analysis-economy>.

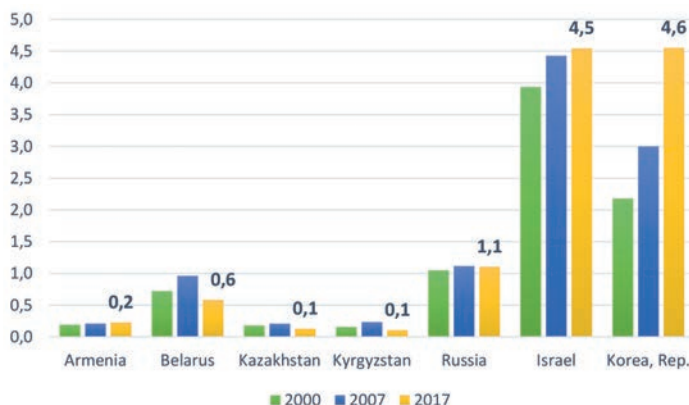
Источник: составлено автором по данным сайта ГИИ. Данные получены из <https://www.globalinnovationindex.org/analysis-economy>.

ют примерно одинаковые позиции. Однако Кыргызстан обогнал Казахстан в 2019 году. Рейтинг Армении заметно отстает от показателей ее Евразийских партнеров. Одним из основных субпоказателей этого фактора являются расходы на образование, по которым в 2019 году Казахстан занял 105-е место, что, очевидно, является его слабой стороной, в то время как не имеющий ресурсов Кыргызстан занял 9-е место из 129 стран. Расходы на исследования и разработки (Рисунок 3) также существенно влияют на технологический и инновационный потенциал стран.

Несмотря на объявленный приоритет поддержки инновационной деятельности практически во всех странах, сектор недостаточно финансируется. Значительная разница наблюдается внутри союза. Россия является лидером ЕАЭС с расходами, равными 1.1% от валового внутреннего продукта (ВВП) в 2017 году, которые незначительно превысили ее показатель в 2000 году. Беларусь следует за Россией, а ее расходы в 2017 году составили 0.6% от ВВП. Данные показывают, что расходы в Беларуси были ниже первоначальных 0.7% в 2000 году и промежуточного

Figure 3. Research and development expenditure (% of GDP)

Рисунок 3. Расходы на исследования и разработки (% от ВВП)

Source: The author's compilation based on the World Bank (2020) data

Источник: составлено автором на основе данных Всемирного банка (2020)

In terms of financing innovations and new technologies, all EAEU members are far behind the global leaders. In 2017, research and development expenditures in Israel and Korea were 4.5% and 4.6% of GDP, respectively. Israel initially had higher values equaled 3.9% in 2000 and 4.4% in 2007, while in the same period Korea's indicators were 2.2% and 3%, respectively. Support from both public and private sector and rise of giant technological corporations allowed Korea to become one of the global innovation leaders.

In order to increase innovation potential of the union, the EAEU implements joint policy, in particular the EAEU 2025 Digital Agenda [Eurasian Economic Commission, 2017]. The Digital Agenda aims to achieve sustainable economic growth by creation of favorable conditions and accelerated development of innovations, formation of new industries and markets, and improvement of competitiveness of the EAEU economies. The basic directions of the agenda include digital transformation of the main economic sectors and markets (goods, services, capital and labor), management and

RUSSIA IS A LEADING REGIONAL INNOVATOR, WHILE KYRGYZSTAN LACKS TECHNOLOGICAL DEVELOPMENT

РОССИЯ ЯВЛЯЕТСЯ ВЕДУЩИМ РЕГИОНАЛЬНЫМ ИННОВАТОРОМ, В ТО ВРЕМЯ КАК КЫРГЫЗСТАН ОТСТАЕТ В ТЕХНОЛОГИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ

1% в 2007 году. Финансирование инноваций в Армении не претерпело изменений, и этот показатель остается постоянным и составляет 0.2%. Расходы на инновационное развитие в Казахстане и Кыргызстане остаются прежними. Показатель обеих стран составил 0.1% в 2000 году, увеличился до 0.2% в 2007 году и снизился до 0.1% в 2017 году. Эти страны имеют самые низкие позиции в союзе. Поэтому Казахстан, несмотря на свои государственные программы, в том числе Государственную программу индустриально-инновационного развития, Цифровой Казахстан, Стартап Казахстан и другие, и имеющий больше ресурсов, чем все его партнеры по ЕАЭС (за исключением России), уделяет недостаточное внимание вопросам финансирования.

С точки зрения финансирования инноваций и новых технологий все члены ЕАЭС значительно отстают от мировых лидеров. В 2017 году расходы на исследования и разработки в Израиле и Корее составили 4.5% и 4.6% от ВВП, соответственно. Первоначально Израиль имел более высокие значения, равные 3.9% в 2000 году и 4.4% в 2007 году, тогда как в тот же период показатели Кореи составляли 2.2% и 3%, соответственно. Поддержка со стороны как государственного, так и частного сектора и рост гигантских технологических корпораций позволили Корее стать одним из мировых лидеров в области инноваций.

В целях повышения инновационного потенциала, ЕАЭС реализует совместную политику, в частности, цифровую повестку ЕАЭС до 2025 года [Евразийская экономическая комиссия, 2017]. Цифровая повестка направлена на достижение устойчивого экономического роста путем создания благоприятных условий и ускоренного развития

integration processes, and development of digital infrastructure. It is expected that by 2025, implementation of the agenda will increase GDP of the EAEU by 11%, which is two times higher than digital development of the EAEU members without common agenda. However, the Digital Agenda does not have any certain information about financing of the innovation projects, which is a main problem as private sector has low interest to finance innovations and the region lacks developed venture funds. This issue is important as countries have different levels of economic development, and in many cases cannot afford themselves to finance projects with good potential. Lack of finance, which is also a problem at the country level, is the weakness of the agenda.

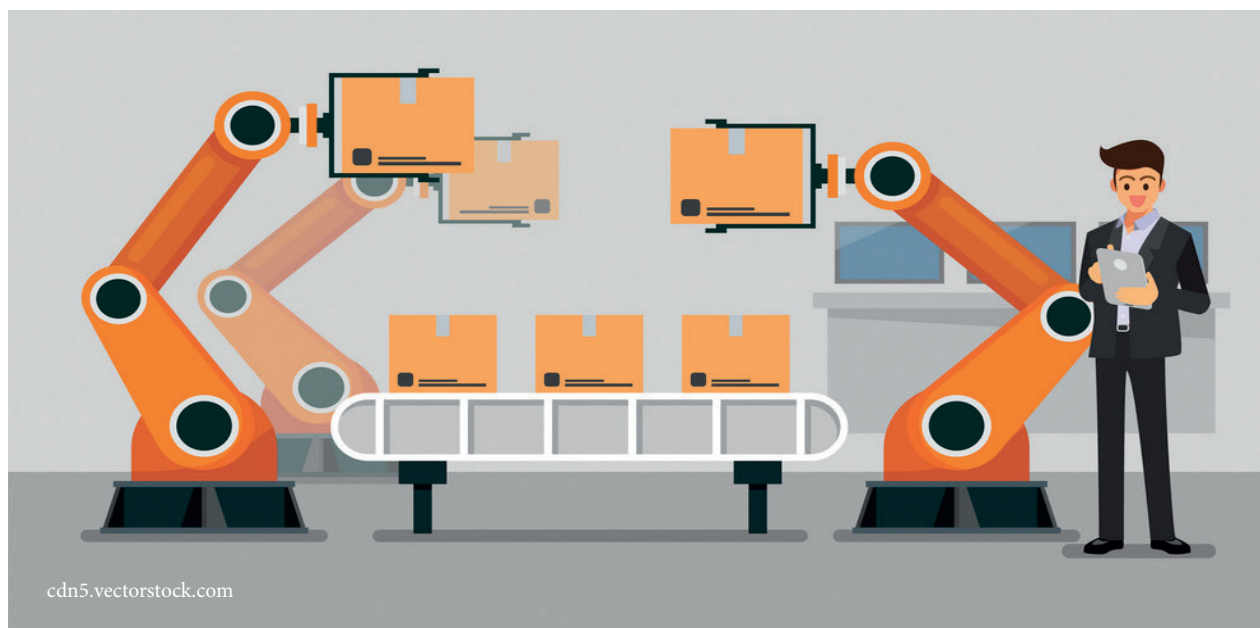
To date, only Belarus demonstrates success of its innovation and technological policy, mainly represented by the Hi-Tech Park, located in its capital Minsk. According to Razumovskaya (2016) education and high qualification of people together with work culture and ethic foster innovation in the park. The Hi-Tech Park is famous for its globally recognized companies and products. Astrasheuskaya (2019) notes that market value of the Epm Systems Inc., a global provider of software engineering and IT expertise is

инноваций, создания новых отраслей и рынков, а также повышения конкурентоспособности экономик ЕАЭС. Основные направления повестки включают цифровую трансформацию основных секторов экономики и рынков (товаров, услуг, капитала и рабочей силы), процессов управления и интеграции, а также развитие цифровой инфраструктуры.

Ожидается, что к 2025 году реализация повестки увеличит ВВП ЕАЭС на 11%, что в два раза выше, чем цифровое развитие членов ЕАЭС без общей повестки. Тем не менее, цифровая повестка не имеет какой-либо определенной информации о финансировании инновационных проектов, что является основной проблемой, поскольку у частного сектора низкий интерес к финансированию инноваций, и в регионе отсутствуют развитые венчурные фонды. Эта проблема является важной, поскольку страны имеют разные уровни экономического развития и во многих случаях не могут позволить себе финансировать проекты с хорошим потенциалом. Недостаток финансов, который также является проблемой на страновом уровне, является слабой стороной повестки.

На сегодняшний день только Беларусь де-

cdn5.vectorstock.com

more than \$11 billion. Agricultural sector of Belarus can benefit from agro-tech company OneSoil, which helps 127 thousand farmers worldwide. The Game Stream company is famous for its popular videogame "World of Tanks." Global technological giants such as Facebook and Google interested in and acquired many products developed by companies and startups of Belarus, in particular Viber messenger, selfie app MSQRD and AIMatter photo editing. The Hi-Tech Park not only stopped brain drain from Belarus, but also stimulated to return Belarusians, who left 10-15 years ago. Returned Belarusians contribute to the development of the Hi-Tech Park by their knowledge and experience gained abroad. Moreover, it attracts talents and investment from many countries, including Kazakhstan and Russia. In 2018, export of the Hi-Tech Park services was \$1.4 billion. In 2019, it increased by 52% and reached \$2.1 billion [BelTA, 2020a]. To date, the number of registered companies in the park is 818 with more than 61 thousand people employed [BelTA, 2020b]. Razumovskaya (2016) adds that Belarus is emerging as the Silicon Valley of Eastern Europe.

Thus, the Eurasian Economic Union has low level of innovation development. There are significant gaps in the level of technological development within the EAEU, and Russia remains a leading regional innovator according

монстрирует успех своей инновационной и технологической политики, в основном представленной Парком высоких технологий, расположенным в столице страны Минске. Согласно Разумовской (2016), образование и высокая квалификация людей вместе с трудовой культурой и этикой способствуют развитию инноваций в парке. Парк высоких технологий известен своими всемирно признанными компаниями и продуктами. Астрашевская (2019) отмечает, что рыночная стоимость Eram Systems Inc., глобального поставщика программного обеспечения и ИТ-экспертизы, составляет более \$11 миллиардов. Сельскохозяйственный сектор Беларуси может извлечь выгоду из агротехнологической компании OneSoil, которая помогает 127 тысячам фермеров по всему миру. Компания Game Stream известна своей популярной видеоигрой «World of Tanks». Глобальные технологические гиганты, такие как Facebook и Google, заинтересовались и приобрели множество продуктов, разработанных компаниями и стартапами Беларуси, в частности мессенджер Viber, селфи-приложение MSQRD и AIMatter для редактирования фотографий.

Парк высоких технологий не только остановил утечку мозгов из Беларуси, но и стимулировал возвращение белорусов, которые уехали 10-15 лет назад. Вернувшиеся

to the Global Innovation Index. Policymakers of the union understand the role of innovations and digital transformation, but provide insufficient support in terms of finance. Moreover, expenditure on education remains low and restricts development of talents for the new digital economy. The Digital Agenda of the EAEU also lacks appropriate information regarding finance issues, which makes technological development complicated for resource-poor members of the union. Belarus achieved success in technological development through its Hi-Tech Park, which has a global recognition. Countries of the union should pay attention to this role model. Moreover, they should reconsider the role of education and research in innovation and economic development and solve finance-related problems in these fields. Otherwise, digitalization and innovation development policies can become permanent processes with poor results.

References:

1. Astrasheuskaya, Nastassia (2019). Funding and stability are key to IT growth in Belarus. Retrieved from <https://www.ft.com/content/c2ef3362-0611-11ea-a958-5e9b7282cbd1>. Accessed on 23.04.2020.
2. BelTA (2020a). Pompeo visits Belarus' Hi-Tech Park. Retrieved from <https://eng.belta.by/society/view/pompeo-visits-belarus-hi-tech-park-14-2020/>. Accessed on 27.04.2020.
3. BelTA (2020b). Belarus' Hi-Tech Park welcomes over 80 new resident companies. Retrieved from <https://eng.belta.by/society/view/belarus-hi-tech-park->

белорусы способствуют развитию Парка высоких технологий своими знаниями и опытом, приобретенными за рубежом. Кроме того, он привлекает таланты и инвестиции из многих стран, включая Казахстан и Россию. В 2018 году экспорт услуг Парка высоких технологий составил \$1.4 миллиарда. В 2019 году он вырос на 52% и достиг \$2.1 миллиарда [БелТА, 2020а]. На сегодняшний день количество зарегистрированных компаний в парке составляет 818, в которых занято более 61 тысячи человек [БелТА, 2020б]. Разумовская (2016) добавляет, что Беларусь превращается в Кремниевую долину Восточной Европы.

Таким образом, Евразийский экономический союз имеет низкий уровень инновационного развития. Существуют значительные разрывы в уровне технологического развития в рамках ЕАЭС, и Россия по-прежнему является ведущим региональным инноватором в соответствии с Глобальным инновационным индексом. Политики союза понимают роль инноваций и цифровых преобразований, но не обеспечивают достаточную поддержку с точки зрения финансов. Более того, расходы на образование остаются низкими и ограничивают развитие талантов для новой цифровой экономики. В цифровой повестке ЕАЭС также отсутствует соответствующая информация по вопросам

- welcomes-over-80-new-resident-companies-129767-2020/. Accessed 27.04.2020.
4. Confederation of Indian Industry and INSEAD (2010). The Global Innovation Index 2009-2010. Retrieved from <https://www.globalinnovationindex.org/userfiles/file/GII-2009-2010-Report.pdf>. Accessed on 24.04.2020.
 5. Cornell University, INSEAD, and WIPO (2015): The Global Innovation Index 2015: Effective Innovation Policies for Development. Retrieved from <https://www.globalinnovationindex.org/userfiles/file/reportpdf/gii-full-report-2015-v6.pdf>. Accessed on 24.04.2020.
 6. Cornell University, INSEAD, and WIPO (2019). The Global Innovation Index 2019: Creating Healthy Lives—the Future of Medical Innovation. Retrieved from <https://www.globalinnovationindex.org/userfiles/file/reportpdf/gii-full-report-2019.pdf>. Accessed on 24.04.2020.
 7. Eurasian Economic Commission (2017). About Main Directions of the EAEU 2025 Digital Agenda. Retrieved from <http://www.eurasiancommission.org/ru/act/dmi/workgroup/Pages/default.aspx>. Accessed on 26.02.2020.
 8. Razumovskaya, Olga (2016). Belarus is Emerging as the Silicon Valley of Eastern Europe. Retrieved from <https://www.google.com/amp/s/www.wsj.com/amp/articles/belarus-is-emerging-as-the-silicon-valley-of-eastern-europe-1481032802>. Accessed on 23.04.2020.
 9. World Bank (2020). Research and development expenditure (% of GDP). Retrieved from <http://api.worldbank.org/v2/en/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS?downloadformat=excel>. Accessed on 25.04.2020.

финансирования, что усложняет технологическое развитие для членов союза с ограниченными ресурсами. Беларусь достигла успеха в технологическом развитии посредством развития Парка высоких технологий, который имеет мировое признание. Страны союза должны обратить внимание на модель Беларуси. Кроме того, им следует пересмотреть роль образования и научных исследований в инновационном и экономическом развитии и решить финансовые проблемы в этих областях. В противном случае политика в области цифровизации и инновационного развития может стать постоянным процессом с низкими показателями и результатами.

BELARUS ACHIEVED SUCCESS IN TECHNOLOGICAL DEVELOPMENT THROUGH ITS HI-TECH PARK, WHICH HAS A GLOBAL RECOGNITION

БЕЛАРУСЬ ДОСТИГЛА УСПЕХА В ТЕХНОЛОГИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ ЧЕРЕЗ СВОЙ ПАРК ВЫСОКИХ ТЕХНОЛОГИЙ, КОТОРЫЙ ИМЕЕТ ГЛОБАЛЬНОЕ ПРИЗНАНИЕ

Источники:

1. Астрашевская, Настасья (2019). Финансирование и стабильность являются ключевыми факторами роста ИТ в Беларуси. Доступно по адресу <https://www.ft.com/content/c2ef3362-0611-11ea-a958-5e9b7282cbd1>. Дата обращения 23.04.2020.
2. БелТА (2020а). Помпео посещает белорусский Парк высоких технологий. Доступно по адресу <https://eng.belta.by/society/view/pompeo-visits-belarus-hi-tech-park-14-2020/>. Дата обращения 27.04.2020.
3. БелТА (2020b). Белорусский Парк высоких технологий принимает более 80 новых компаний-резидентов. Доступно по адресу <https://eng.belta.by/society/view/belarus-hi-tech-park-welcomes-over-80-new-resident-companies-129767-2020/>. Дата обращения 27.04.2020.
4. Всемирный банк (2020). Расходы на исследования и разработки (% от ВВП). Доступно по адресу <http://api.worldbank.org/v2/en/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS?downloadformat=excel>. Дата обращения 25.04.2020.
5. Евразийская экономическая комиссия (2017). Об основных направлениях цифровой повестки ЕАЭС-2025. Доступно по адресу <http://www.eurasiancommission.org/ru/act/dmi/workgroup/Pages/default.aspx>. Дата обращения 26.02.2020.
6. Конфедерация индийской промышленности и INSEAD (2010). Глобальный инновационный индекс 2009-2010. Доступно по адресу <https://www.globalinnovationindex.org/userfiles/file/GII-2009-2010-Report.pdf>. Дата обращения 24.04.2020.
7. Корнельский университет, INSEAD и WIPO (2015): Глобальный инновационный индекс 2015: Эффективная инновационная политика в целях развития. Доступно по адресу <https://www.globalinnovationindex.org/userfiles/file/reportpdf/gii-full-report-2015-v6.pdf>. Дата обращения 24.04.2020.
8. Корнельский университет, INSEAD и WIPO (2019). Глобальный инновационный индекс 2019 года: создание здоровой жизни - будущее медицинских инноваций. Доступно по адресу <https://www.globalinnovationindex.org/userfiles/file/reportpdf/gii-full-report-2019.pdf>. Дата обращения 24.04.2020.
9. Разумовская, Ольга (2016). Беларусь превращается в Кремниевую долину Восточной Европы. Доступно по адресу <https://www.google.com/amp/s/www.wsj.com/amp/articles/belarus-is-emerging-as-the-silicon-valley-of-eastern-europe-1481032802>. Дата обращения 23.04.2020.

WOMEN IN POLITICS: GLOBAL AND KAZAKHSTAN TREND

ILANA DAUTOVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
JUNIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ЖЕНЩИНЫ В ПОЛИТИКЕ: МИРОВОЙ И КАЗАХСТАНСКИЙ ТРЕНД

Gender equality is one of the basic human rights, which means that men and women have the same and equal opportunities and potential to develop themselves in all spheres of life. For a long time, politics has been a field of males, while females were kept away from politics for centuries. There always existed a debate on whether females can be political leaders and occupy senior positions in politics. Governments thought that only men should be dominant in the political scene and the representation of women in power was quite poor due to the number of challenges that they faced in a male society. The major aspects, which significantly affect the political participation of females, include such factors as culture and gender inequality. Culture predominantly influences the role of females, as their status, role and behavior are dictated by society that excludes females from the political arena. Even so, at the present day the number of women in political positions of power have begun to increase.

In this day and age, women are holding senior government positions in many countries across the globe, particularly, in developed countries, which promote gender equality. An

**AN EFFECTIVE
DEMOCRATIC STATE
REQUIRES EQUAL
PARTICIPATION OF
MEN AND WOMEN IN
THE POLITICAL ARENA**

**ЭФФЕКТИВНОЕ
ДЕМОКРАТИЧЕСКОЕ
ГОСУДАРСТВО
ТРЕБУЕТ РАВНОГО
УЧАСТИЯ МУЖЧИН
И ЖЕНЩИН НА
ПОЛИТИЧЕСКОЙ
АРЕНЕ**

Гендерное равенство является одним из основных прав человека, которое предполагает, что мужчины и женщины имеют одинаковые и равные возможности и потенциал для развития во всех сферах жизни. В течение долгого времени политика была сферой мужчин, в то время как женщины на протяжении веков держались в стороне от политики. Всегда разгорались споры о том, могут ли женщины быть политическими лидерами и занимать руководящие посты в политике. Правительства считали, что на политической арене должны доминировать только мужчины, и представленность женщин во власти была довольно низкой из-за ряда проблем, с которыми они сталкивались в мужском обществе. Основными аспектами, которые существенно влияют на участие женщин в политической жизни, являются такие факторы, как культура и гендерное неравенство. Культура преимущественно влияет на роль женщин, так как их статус, роль и поведение диктуются обществом, которое исключает женщин из политической арены. Тем не менее, в настоящее время число женщин, занимающих политические должности, стало расти.

effective democratic state requires equal participation of men and women in the political arena. For this reason, the active, equal and efficient participation of women in politics is regarded as an inherent prerequisite for true democracy, as it helps to establish the principle of society for all, in which all citizens have an equal right to elect and stand for election and the government protects the interests of those citizens. The recognition of this principle is essential in ensuring universal human rights in all democratic states. The presence of women in high-ranking positions is a reality of our time. According to the Forbes magazine (2019), the world's top three most powerful women are politicians or political leaders. The most powerful woman in the world is the chancellor of Germany, Angela Merkel. Being the leader of the fifth largest economy in the world, Angela Merkel is the most well-known and powerful political figure. Dilma Rousseff, President of Brazil, and Tarja Halonen, President of Finland, are also representative examples of women in power [Time, 2019]. These authoritative women in power should be a prototype for other countries to promote equality.

This principle of equal gender rights in politics is also recognized in Kazakhstan. In

В наше время женщины занимают руководящие посты в правительстве во многих странах мира, особенно в развитых, которые продвигают гендерное равенство. Эффективное демократическое государство требует равного участия мужчин и женщин на политической арене. По этой причине активное и равное участие женщин в политике рассматривается как неотъемлемая предпосылка для настоящей демократии, поскольку такая демократия помогает установить принцип общества для всех, при котором все граждане имеют право избирать и участвовать в выборах и правительство защищает интересы граждан. Признание этого принципа необходимо для обеспечения прав человека во всех демократических государствах. Присутствие женщин на руководящих должностях – реальность нашего времени. Согласно журналу Форбс (2019), к тройке самых влиятельных женщин мира относятся политические лидеры. Самой влиятельной женщиной мира является канцлер Германии, Ангела Меркель. Ангела Меркель, будучи лидером пятой по величине экономики в мире, является самой известной и влиятельной политической фигурой. Дилму Руссефф, Президента

December 2012, First President of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev emphasized the importance of equal gender rights and opportunities in his address announcing the “Kazakhstan 2050” strategy [Akorda, 2012]. Kazakhstan is ranked 60th internationally for its proportion of women in the Parliament with 29 seats in the lower house, or the Mazhilis, and five seats in the upper house, or the Senate [Inter-Parliamentary Union, 2019; UN Women, 2019]. According to this indicator, our country is ranked higher than the USA, Canada, Japan and China. At the same time, in spite of international recognition of Kazakhstan’s achievements in the promotion of gender equality, the current situation shows that women are still poorly represented at the level of decision-making in the government and at high-paying professions in various areas of the economy. A woman in Kazakhstan is yet to become a full-fledged and influential participant in the political process. Nevertheless, there are some examples of successful careers of women in politics of Kazakhstan.

After Kazakhstan gained its independence, three women represented our country at the international level as extraordinary and authorized representatives of Kazakhstan to the United Nations – Akmaral Arystanbekova, Madina Dzharbusynova and Byrganym Aitimova [UN, 2019; OSCE, 2019, Kazinform, 2019]. Another illustrative example of woman in politics is Dariga Nazarbayeva, who was elected as Chairperson of the Senate of Kazakhstan [Tengrinews, 2019]. On March 28, 2020, Gulshara Abdykalikova was appointed as Akim (governor) of the Kyzylorda region, becoming the first female to head a region in Kazakhstan [Kazinform, 2020]. Moreover, according to the Agency for Civil Service Affairs, 260

**THE PRINCIPLE OF
EQUAL GENDER
RIGHTS IN POLITICS IS
ALSO RECOGNIZED IN
KAZAKHSTAN**

**ПРИНЦИП РАВНЫХ
ГЕНДЕРНЫХ ПРАВ
В ПОЛИТИКЕ
ПРИДЕРЖИВАЕТСЯ И
КАЗАХСТАН**

Бразилии, и Тарью Халонен, Президента Финляндии, также можно отнести к примерам женщин в политике [Тайм, 2019]. Эти авторитетные женщины-лидеры должны стать прототипом в других странах для продвижения равенства.

Этот принцип равных гендерных прав в политике придерживается и Казахстан. В декабре 2012 года Первый Президент Казахстана Нурсултан Назарбаев подчеркнул важность равных гендерных прав и возможностей в своем выступлении, объявляющем стратегию «Казахстан 2050» [Акорда, 2012]. Казахстан занимает 60-е место в мире по доле женщин в Парламенте с 29 местами в нижней палате или Мажилисе и 5 местами в верхней палате или Сенате [Межпарламентский Союз, 2019; ООН-Женщины, 2019]. По этому показателю наша страна стоит выше, чем США, Канада, Япония и Китай. В то же время, несмотря на международное признание достижений Казахстана в продвижении гендерного равенства, текущая ситуация показывает, что женщины по-прежнему недостаточно представлены на уровне принятия правительственных решений и высокооплачиваемых профессий в различных областях экономики. Женщина в Казахстане еще не стала полноценным и влиятельным участником политической арены. Тем не менее, есть несколько примеров успешной карьеры женщин в политике Казахстана.

После обретения Казахстаном независимости три представительницы прекрасного пола представляли нашу страну на международном уровне в качестве чрезвычайных и полномочных представителей Казахстана в Организации Объединенных Наций – Акмарал Арыстанбекова, Мадина Джарбусынова и Бырганым Айтимова [ООН, 2019;

women hold positions in akimats (local administrations) – 253 of them as akims of villages and rural districts and seven women as deputy akims of regions and cities [Abilmazhitova, 2020]. In September 2019, the Alliance of Female Power of Kazakhstan was founded and officially started its activity. The alliance includes 20 non-governmental organizations that address issues related to rights of women and children, gender inequality and the creation of equal opportunities for women in politics, economy and public activities [Zakon, 2019]. Thus, in order to promote democracy equally for all citizen regardless of gender, the Kazakhstani government improves the situation of gender inequality by encouraging the creation of women supporting organizations and appointing women to high-ranking positions in politics.

Females have a dramatic impact on international politics and the political culture of society. They take an active part in solving many issues that arise in the life of society. More-

ОБСЕ, 2019, КазИнформ, 2019]. Другой показательный пример женщины в политике – Дарига Назарбаева, которая была избрана Председателем Сената Казахстана [Тенгри Ньюс, 2019]. 28 марта 2020 года Гульшара Абдыкаликова была назначена акимом Кызылординской области, став первой женщиной, возглавившей регион в Казахстана [Казинформ, 2020]. Кроме того, по данным Агентства по делам государственной службы, 260 женщин занимают должности в акиматах: 253 из них – акимы сел и сельских округов, а 7 женщин – заместители акимов областей и городов [Абилмажитова, 2020]. В сентябре 2019 года был основан и начал свою деятельность Альянс женских сил Казахстана. В Альянс входят 20 неправительственных организаций, занимающихся вопросами прав женщин и детей, гендерного равенства и создания равных возможностей для женщин в политике, экономике и общественной деятельности [Закон, 2019]. Та-

over, the range of issues is not limited to purely gender issues, but covers practically any area of modern civilization. Females make up half of Kazakhstan's population and the problems, which females encounter, are of fundamental importance. In general, the policy of gender equality is a policy of justice, which takes into account the interests of both women and men equally and fairly. Women play a critical role in present-day society and participation of women in politics is no longer a matter of discussion. Females' struggle for their rights over centuries have demonstrated that the empowerment of women is a high priority. Therefore, governments of many countries around the world promote gender equality and ensure access of women to political power. Many experts share the opinion that the 21st century is a time of women in politics and gender democracy.

Kazakhstan should not waste one of its precious human resources – skilled and educated women, who are ready to use their profes-

ким образом, для продвижения демократии в равной степени для всех граждан вне зависимости от пола правительство Казахстана улучшает ситуацию гендерного неравенства, поощряя создание организаций по поддержке женщин и назначая женщин на высокопоставленные должности в политике.

Женщины оказывают огромное влияние на международную политику и политическую культуру общества. Они принимают активное участие в решении многих вопросов, возникающих в жизни общества. Более того, спектр вопросов не ограничивается только гендерными проблемами, а охватывает практически любую область современной цивилизации. Женщины составляют половину населения Казахстана, и проблемы, с которыми сталкиваются женщины, имеют фундаментальное значение. В целом, политика гендерного равенства – это политика справедливости, которая одинаково и справедливо учитывает интересы как женщин, так и мужчин.

sional knowledge and abilities for the benefit of the country and society. At the same time, females are still underrepresented in senior positions in political hierarchy. Women's participation in politics expands the democratic foundation of Kazakhstani society. Thus, society benefits from the use of female talents in solving complex problems and issues. It is also quite obvious that the wider presence of women in politics leads to the inclusion of new issues on the political agenda.

References:

1. Abilmazhitova, Aigerim (2020). How Many Women Akims Are in Kazakhstan? Retrieved from <https://tengrinews.kz/article/skolko-jenschin-akimov-v-kazahstane-1285/>. Accessed on 14.04.2020.
2. Akorda (2012). The Strategy for Development of the Republic of Kazakhstan. Retrieved from https://www.akorda.kz/en/official_documents/strategies_and_programs. Accessed on 14.04.2020.
3. Forbes (2019). The World's 100 Most Powerful Women. Retrieved from <https://www.forbes.com/power-women/list/#tab:overall>. Accessed on 15.04.2020.
4. Inter-Parliamentary Union (2019). Women in National Parliaments. Retrieved from <http://archive.ipu.org/wmn-e/classif.htm>. Accessed on 14.04.2020.
5. Kazinform (2019). Byrganym Aitimova Elected Deputy Chairman of the Council of Senators. Retrieved from https://www.inform.kz/ru/byrganym-aytimova-izbrana-zamestitelem-predsedatelya-soveta-senatorov_a3570940. Accessed on 15.04.2020.
6. Kazinform (2020). For the First Time a Woman was Appointed Akim of the Region of Kazakhstan. Retrieved from https://www.inform.kz/ru/vpervye-akimom-oblasti-v-kazahstane-naznachena-zhenschina_a3630400. Accessed on 14.04.2020.
7. Organization for Security and Co-operation in Europe (2019). Madina Dzharbusynova. Retrieved from <https://www.osce.org/ru/secretariat/340416?download=true>. Accessed on 15.04.2020.
8. Tengrinews (2019). Dariga Nazarbayeva Elected as Speaker of the Senate. Retrieved from https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/dariga-nazarbaeva-izbrana-spikerom-senata-378027/. Accessed on 14.04.2020.
9. Time (2019). Top Female Leaders Around the World. Retrieved from <http://content.time.com/time/specials/packages/complete/0,29569,2005455,00.html>. Ac-

THE KAZAKHSTANI GOVERNMENT IMPROVES THE SITUATION OF GENDER INEQUALITY BY ENCOURAGING THE CREATION OF WOMEN SUPPORTING ORGANIZATIONS AND APPOINTING WOMEN TO HIGH-RANKING POSITIONS IN POLITICS

ПРАВИТЕЛЬСТВО КАЗАХСТАНА УЛУЧШАЕТ СИТУАЦИЮ ГЕНДЕРНОГО НЕРАВЕНСТВА, ПООЩРЯЯ СОЗДАНИЕ ОРГАНИЗАЦИЙ ПО ПОДДЕРЖКЕ ЖЕНЩИН И НАЗНАЧАЯ ЖЕНЩИН НА ВЫСОКОПОСТАВЛЕННЫЕ ДОЛЖНОСТИ В ПОЛИТИКЕ

Женщины играют важную роль в современном обществе, и участие женщин в политике больше не является предметом обсуждения. Борьба женщин за свои права на протяжении веков показывают, что расширение прав и возможностей женщин является первоочередной задачей. Поэтому правительства стран мира способствуют гендерному равенству и обеспечивают доступ женщин к политической власти. Многие эксперты считают, что двадцать первый век – это время женщин в политике и гендерной демократии.

Казахстану не следует упускать один из своих ценных человеческих ресурсов – квалифицированных и образованных женщин, которые готовы использовать свои профессиональные знания и навыки на благо страны и общества. Наряду с этим женщины недостаточно представлены на руководящих должностях в политической иерархии. Участие женщин в политике расширяет демократические основы казахстанского общества. Из чего следует, что общество привлекает выгоду из использования женских талантов в решении сложных проблем и вопросов. Также совершенно очевидно, что присутствие женщин в политике ведет к включению новых вопросов в политическую повестку.

Источники:

1. Абилмажитова, Айгерим (2020). Сколько Женщин-Акимов в Казахстане? Доступен по адресу: <https://tengrinews.kz/article/skolko-jenschin-akimov-v-kazahstane-1285/>. Дата обращения: 14.04.2020.
2. Акорда (2012). Стратегии и Программы Республики Казахстан. Доступен по адресу: https://www.akorda.kz/en/official_documents/strategies_and_programs. Дата обращения 14.04.2020.
3. Закон (2019). Остановить Дегградацию – в Казахстане Предложили Повысить Роль Женщины. Доступен по адресу: <https://www.zakon.kz/4990422->

cessed on 15.04.2020.

10. UN (2019). Akmaral Arystanbekova. Retrieved from <https://www.un.org/ru/taxonomy/term/1212>. Accessed on 15.04.2020.
11. UN Women (2019). Women in Politics: 2019. Retrieved from <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2019/03/women-in-politics-2019-map>. Accessed on 14.04.2020.
12. Zakon (2019). Stop Degradation – It Is Proposed to Increase the Role of Women in Kazakhstan. Retrieved from <https://www.zakon.kz/4990422-ostanovit-degradatsiyu-v-kazahstane.html>. Accessed on 16.04.2020.

ostanovit-degradatsiyu-v-kazahstane.html. Дата обращения: 16.04.2020.

4. Казинформ (2019). Бырганым Айтимова Избрана Заместителем Председателя Совета Сенаторов. Доступен по адресу: https://www.inform.kz/ru/byrganym-aytimova-izbrana-zamestitelem-predsdatelya-soveta-senatorov_a3570940. Дата обращения: 15.04.2020.
5. Казинформ (2020). Впервые Акимом Области в Казахстане Назначена Женщина. Доступен по адресу: https://www.inform.kz/ru/vpervye-akimom-oblasti-v-kazahstane-naznachena-zhenschina_a3630400. Дата обращения: 14.04.2020.
6. Межпарламентский Союз (2019). Женщины в Национальных Парламентах.

WOMEN PLAY A CRITICAL ROLE IN PRESENT-DAY SOCIETY AND PARTICIPATION OF WOMEN IN POLITICS IS NO LONGER A MATTER OF DISCUSSION

ЖЕНЩИНЫ ИГРАЮТ ВАЖНУЮ РОЛЬ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ, И УЧАСТИЕ ЖЕНЩИН В ПОЛИТИКЕ БОЛЬШЕ НЕ ЯВЛЯЕТСЯ ПРЕДМЕТОМ ОБСУЖДЕНИЯ

Доступен по адресу: <http://archive.ipu.org/wmn-e/classif.htm>. Дата обращения: 14.04.2020.

7. Организация по Безопасности и Сотрудничеству в Европе (2019). Мадина Джарбусынова. Доступен по адресу: <https://www.osce.org/ru/secretariat/340416?download=true>. Дата обращения: 15.04.2020.
8. ООН (2019). Акмарал Арыстанбекова. Доступен по адресу: <https://www.un.org/ru/taxonomy/term/1212>. Дата обращения: 15.04.2020.
9. ООН-Женщины (2019). Женщины в Политике: 2019. Доступен по адресу: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2019/03/women-in-politics-2019-map>. Дата обращения: 14.04.2020.
10. Тенгри Ньюс (2019). Дарига Назарбаева Избрана Спикером Сената. Доступен по адресу: https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/dariga-nazarbaeva-izbrana-spikerom-senata-378027/. Дата обращения: 14.04.2020.
11. Тайм (2019). Лучшие Женщины-Лидеры во Всем Мире. Доступен по адресу: <http://content.time.com/time/specials/packages/completelist/0,29569,2005455,00.html>. Дата обращения: 15.04.2020.
12. Форбс (2019). 100 Самых Влиятельных Женщин Мира. Доступен по адресу: <https://www.forbes.com/power-women/list/#tab:overall>. Дата обращения: 15.04.2020.

TÜRKİSTAN BÖLGESİ'NİN ETNO-DEMOGRAFIK DURUMU, YÖNLERİ VE DÖNÜŞÜMÜ

DAULET ZHAILYBAYEV

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ,
UZMAN ARAŞTIRMACI

ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫ, АҒА ҒЫЛЫМИ ҚЫЗМЕТКЕР

ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫНЫҢ ЭТНО-
ДЕМОГРАФИЯЛЫҚ ЖАҒДАЙЫ
ЖӘНЕ ОНЫҢ БАҒЫТТАРЫ МЕН
ТРАНСФОРМАЦИЯСЫ

Türkistan'ın eyalet merkezi olması, bölgedeki ekonomik, kültürel ve demografik yapıdaki değişimleri de tetiklemiştir. Bu süreç, Kazakistan'ın güney bölgesindeki etno-demografik süreçlerin yönünü ve dönüşümünü etkilemektedir. Günümüz Türkistan eyaletindeki demografik durum, 20. yüzyılın başından beri çeşitli dinamikler sergilemiştir. Genel olarak bölgedeki nüfus son yüzyıl boyunca artış eğiliminde olmuştur. Bu eğilim, eyalet halkının geleneksel yaşam tarzı, yerleşim sistemi, iklim koşulları, göç süreçleri ve sosyo-ekonomik durumundan kaynaklanmaktadır. Bu süreçlerin tarihsel açıdan incelenebilmesi için farklı dönemlere ait bazı nüfus sayım sonuçlarının analiz edilmesinin yararlı olacağını düşünülmektedir.

1926 nüfus sayımına göre, Sırdarya ilinde toplam 1,157,188 kişi yaşamıştır. Bunların arasında Kazaklar 876,184; Ruslar 82,392; Almanlar 4,447; Ukraynalılar 43,241; Özbekler 124,650; Tatarlar 7,629; Beyaz Ruslar 1,951; Uygurlar 60; Azeriler 12 ve Koreliler 11 kişi olarak yer almıştır [SSCB Nüfus Sayımı, 1928]. 1939'daki nüfus sayımına baktığımızda ise, Güney Kazakistan eyaletinde toplamda 745,542 kişi yaşamıştır. Bunların içinde Kazakların %46,9'la 349,489 kişi, Rusların oranı %22,8'le 169,805 kişi olmuştur.

**GENEL İTİBARI İLE
BAKTIĞIMIZDA
1990'LI YILLARDAN
BU YANA TÜRKİSTAN
EYALETİ ÜLKENİN
ÇEŞİTLİ BÖLGELERİNİN
DEMOGRAFIK
YAPISINA OLUMLU
KATKILAR
SAĞLAMIŞTIR**

**ТӘУЕЛСІЗДІК АЛҒАН
ЖЫЛДАРДАН БАСТАП
ҚАЗІРГІ ТҮРКІСТАН
ОБЛЫСЫ ЕЛІМІЗДІҢ
КӨПТЕГЕН ОБЛЫСТА-
РЫНЫҢ ДЕМОГРАФИ-
ЯСЫНДА ДОНОРЛЫҚ
ҚЫЗМЕТ АТҚАРДЫ**

Türkistan қаласының облыс орталығы болып құрылуы өңірдегі экономикалық, мәдени және демографиялық жағдайдың өзгеруіне ықпал етуде. Бұл Қазақстанның оңтүстік өңіріндегі этнодемографиялық үрдістерінің бағыттары мен трансформациясына өзгерістер алып келуе. Қазіргі Türkistan облысының демографиялық жағдайы XX ғасырдың басынан бері әртүрлі көрсеткіштерге ие болды. Ерекшелігі, ғасыр бойы облыстың халық санының өсу динамикасы ілгерілеп отырған. Бұл облыс халқының дәстүрлі тұрмыс тіршілігі, қоныстану жүйесі, климаты, миграциялық үрдістері мен әлеуметтік-экономикалық жағдайына байланысты болды. Осы процестерді тарихи тұрғыдан талдау үшін әр түрлі жылдарда жасалған кейбір халық санағының нәтижелерін зерттеуді пайдалы болады деп ойлаймыз.

Бұл бағытта қаралған халық санағының алғашқысы 1926 жылғы санақта Сырдария губерниясында 1, 157,188 адам өмір сүріп, оның ішінде қазақтар – 876,184; орыстар – 82,392; немістер – 4,447; украиндар – 43,241; өзбектер – 124,650; татарлар – 7,629; белорусьтер – 1951; ұйғырлар – 60; әзербайжандар – 12; кәрістер – 11 адам болған

Diğer etnik gruplar arasında Almanlar 6,089; Ukraynalılar 57,519; Özbekler 100,770; Tatarlar 13,507; Belaruslar 3,284; Uygurlar 382; Azeriler 4,832; Koreliler 6,041 yer almaktadır [Kazakistan Nüfusu, 2009]. 1926-1939 dönemi için sayım verilerindeki değişikliklerde bir dizi faktörün dikkate alınması gerekmektedir. 1928'de Sırdarya ilinin idari bölümlerindeki değişiklikler bu süreçte etkili olmuştur. Ayrıca, 1937'de Kuzey Kafkasya'dan göç eden Müslüman halklar, bölgedeki etno-demografik yapıyı etkilemiştir. 1959 nüfus sayımı sonuçlarında Çimkent eyaletinin etno-demografik göstergelerinde de farklılıklar gözlemlenmiştir. Örneğin, toplam nüfusu 906,696 kişi olan eyaletin etnik yapısında Kazaklar 398,193; Ruslar 207,426; Almanlar 28,320; Ukraynalılar 40,344; Özbekler 116,159; Tatarlar 25,250; Beyaz Ruslar 2,873; Azeriler 11,510 kişi olmuştur [İstatistiksel Rapor, 1991]. Nüfus sayımında Azerilerin sayısındaki keskin artışın 1944'deki sürgünden kaynaklandığı belirtilmelidir. Bu dönemde Azeriler ile birlikte Ahıska Türkleri, Karaçaylar, Balkarlar ve diğer Türk halkları da bölgeye sürgün edilmiştir. Sonuç olarak, bölgedeki Türk halklarının sayısı ve nüfus içeriğindeki oranı artmaya başlamıştır.

1970'de ise Çimkent eyaletinin toplam nüfusu 1,284,859 kişiye ulaşmıştır. Bunların %47,1'ini Kazaklar, %22'sini ise Ruslar oluşturmaktaydı. Eyalet nüfusuna Slav ve Türk halkları olarak bakacak olursak, Türk halklarının bölgedeki

[Всесоюзная перепись., 1928]. Ал, 1939 жылғы санақ материалдарында Оңтүстік Қазақстан облысында жалпы 745,542 адам өмір сүрген. Оның құрамында қазақтардың үлесі 349,489 адамнан 46,9% құраған. Облыстағы орыстардың саны 169,805 адамды құрап, 22,8% құраған. Дәл сол сияқты, немістер – 6,089; украиндар – 57,519; өзбектер – 100,770; татарлар – 13,507; белорусьтер – 3,284; ұйғырлар – 382; әзербайжандар – 4,832; кәрістер – 6,041 адамды құраған [Население Казахстана., 2009]. 1926–1939 жж. санақ материалдарындағы халық санының өзгерістерінде бірқатар факторларды ескеруді қажет етеді. Оның ішінде Сырдария губерниясының 1928 жылы әкімшілік бөліністерінің әсері болды. Сонымен қатар, 1937 жылы Солтүстік Кавказдан қоныс аударған мұсылман халықтары облыстың этнодемографиялық үрдістеріне өз ықпалын тигізді. 1959 жылы жүргізілген санақтың көрсеткіштерінде Шымкент облысының этнодемографиялық көрсеткіштерінде де ерекшеліктер болды. Мысалы, жалпы халық саны 906,696 адамды құрап, оның ішінде қазақтар – 398,193; орыстар – 207,426; немістер – 28,320; украиндер – 40,344; өзбектер – 116,159; татарлар – 25,250; белорусьтер – 2,873; әзербайжандар – 11,510 адам болды [Статистический сборник, 1991]. Санақ мәліметтеріндегі әзірбайжандардың санының күрт өсуі 1944 жылғы депортацияның әсері болды. Облыс төңірегіне осы кезең-

payı %65,1 iken Slav halkların payı %25,2 olmuştur. 1970 нүfus sayımından itibaren нүfusun etno-demografik еңилімлерінде факрліклар сергіленмеге башламıştır. Örneğін, 1979 нүfus sayımında Kazakların oranı %51'e (1970'de %47,1) ve Özbeklerin oranı %14,5'e (1970'de %13,7) ulaşmıştır. Rusların oranı ise %19,2'e düşerek 1970 sonuçlarına göre %3 oranında azalmıştır. Ukraynalı ve Beyaz Rus нүfusunda da benzer azalmalar gözlemlenmiştir [SSCB нүfusunun sayısı ve yapısı, 1984].

Бағымсызлығын иланından сонраки ilk yıllарда яшанан sosyal ve ekonomik истікарсызлықлар, eyaletten göç oranlarında artış yaşanmasına neden olmuştur. Bu noktada Türkistan sakinlerinin çoғu iş arama nedeniyle dönemin başkenti olan Almatı'ya göç etmeye başladı. Onların bir çoғunun temelli olarak da Almatı'ya yerleştiklerini ifade edebiliriz. Buna ek olarak eğitim hayatlarını devam ettirmek için Almatı'ya gelip mezun olduktan sonra çalışmaya başlayanların arasında da Almatı'ya yerleşenlerde bulunmaktadır. Böylece ülkenin güneyindeki insanlar, Almatı şehrine yoğun olarak ikamet etmeye başlamıştır. Bu göç hareketleri, Almatı'nın sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan gelişiminde önemli rol oynamıştır. Örneğін, uzun süredir ticaretle uğрашан güney bölgesi sakinleri, piyasa ekonomisine geçiş sırasında Almatı'daki küçük girişimlerin ve aile şirketlerinin kurucuları haline geldiler. Genel itibariyle baktığımızda 1990'lı yıllardan bu yana Türkistan eyaleti ülkenin çeşitli bölgelerinin demografik yapısına olumlu katkılar sağlamıştır. Bunların arasında özellikle başkentin Akmola eyaletine taşınması genel olarak "güneylilerin" ülkenin kuzeyine göç etme eğiliminin hızlandırdı. Bu göç akını güney нүfusunun kuzeye göç etme eğiliminin ana aşamasını oluşturmuştur.

Türkistan eyaletinin нүfusundaki düzenli artış eyaletten göç etme eğiliminin sürekliliğini destekler nitelikte

**BU GÖÇ
HAREKETLİLİĞİ, DOĞAL
OLARAK EYALETİN
ETNO-DEMOGRAFIK
YAPISINDA ÇEŞİTLİ
DEĞİŞİMLERE NEDEN
OLMUŞTUR**

**ОБЛЫС ХАЛҚЫНЫҢ
МИГРАЦИЯЛЫҚ
ҮРДІСТЕРІНІҢ
ТРАНСФОРМА-
ЦИЯСЫНА ЕҢ
АЛДЫМЕН
ӘЛЕУМЕТТІК-
ЭКОНОМИКАЛЫҚ
ЖАҒДАЙ ӘСЕР ЕТТИ**

де әзербайжандармен қатар, ахыска түріктері, қарашай, балкар және т.б. түркі халықтары қоныс аударған болатын. Нәтижесінде облыс территориясында түркі халықтарының саны мен үлесі басымдыққа ие бола бастады.

1970 жылы Шымкент облысындағы халықтың жалпы саны – 1,284,859 адамды құрады. Оның ішінде 47,1% қазақтар, 22,0% орыстар болды. Облыс халқының құрамын славян және түркі халықтары ретінде бөліп қарайтын болсақ, түркі халықтарының облыс бойынша үлесі 65,1% құраса, славян халықтары 25,2% құраған. Осы жылғы санақ материалдарынан бастап, халықтың этнодемографиялық үрдістерінде ерекшеліктер байқала бастайды. Оның ішінде славян және басқа да тіл тобына жататын халықтың үлес салмағы азая бастады. Керісінше түркі халықтарының үлесі басым түскендігін көреміз. Мысалы, 1979 жылғы санақ материалында қазақтар 51% жеткен болса (1970 жылы 47,1%), өзбектер – 14,5% (1970 жылы 13,7%) құрады. Ал, орыстардың үлесі – 19,2% құрап, 1970 жылғы көрсеткішпен салыстырғанда 3% төмендеген. Дәл осындай азаю көрсеткіштері украиндар мен белорусытерде де байқалды [Численность и состав населения СССР, 1984]. Дегенмен халық ішіндегі бұл өзгерістерге қарамастан облыс халқының жалпы саны өсу динамикасын тоқтатпады.

Қазақстанның тәуелсіздік алғаннан кейін әлеуметтік-экономикалық жағдайдың тұрақсыз болуы облыс халқының миграциялық үрдістерде белсенділігін арттырды. Халықтың көпшілігі ел астанасы Алматы қаласына жұмыс істеу мақсатында қоныс аударды. Олардың көпшілігі тұрақты мекен жайын біржолата ауыстырғандар болып саналады. Сонымен қатар, Алматы қаласына оқуға келіп, жұмыс істеп қалып қойғандар да болды. Нәтижесінде оңтүстік өңір халқының Алматы қа-

гeliшmiшtir. İlk g    akını öncelikle güneydoğu güzergahından Almatı'ya doğru yönelmiş olup Astana'nın başkent olmasıyla bu g    n rotası, kuzeye   vrilmi  tir. Ülkenin kuzeyine gerçekleştirilen g    lerin içerisinde Kostanay, Petropavl ve Pavlodar   ehirleri de yer almaktadır. Türkistan'ın eyalet merkezi olması ile birlikte g    eğiliminde önemli bir değişiklik yaşanarak eyalete özellikle   imkent, Taraz, Almatı ve Kızılorda gibi güneyde yer alan diğer bölgelerden göç ederek yerleşenlerin olduğu gözlemlenmektedir. Türkistan eyaleti sakinlerinin g    sürecini etkileyen faktörlerin başında bölgenin değişmeye ba  layan sosyo-ekonomik durumu gelmektedir. Bu konuda eyalet merkezinin planlı bir şekilde büyümesinin ve i   imkanlarının artmasının önemli katkılar sağladığını belirtmek gerekir.

Bu g    hareketliliği, doğal olarak eyaletin etno-demografik yapısında çeşitli değişimlere neden olmuştur. Örneğin 1999-2009 nüfus sayımlarından da g  r  ld     üzere özellikle Slav etnik gruplarının sayısında bir azalma söz konusudur [Sayım Sonuçları, 2011]. Bunun nedenleri arasında ise bağımsızlığın ilk yıllarında eyalette bulunan madencilik sektöründeki üretim tesislerinin faaliyetlerinin azalması gösterilebilir. Bu, bölgedeki bazı k  -

lasında toptasıp ornalasuyına alıyp keldi. Qonys aударушылар Алматы қаласының   леуметтік ж  не м  дени   рдістерінде ма  ызды р  л ойнады. Мысалы, ежелден сауда-саттықпен айналысқан о  т  стік   лкенің т  рғындары нарықтың экономикаға к  шу барысында Алматыдағы шағын ж  не отбасылық к  сіпкерліктің негізін қалаушылардың біріне айналды. Жалпы, т  уелсіздік алған жылдардан бастап қазіргі Т  rkістан облысы еліміздің к  птеген облыстарының демографиясында донорлық қызмет атқарды. Соның ішінде, 1998 жылдан бастап ел ордасы Ақмолаға к  шуінде «о  т  стіктердің» к  ші   лкен   рдіс болды. Б  л о  т  стік халқының солт  стікке қоныс аударуының негізгі кезеңі болды.

Жалпы, облыс халқының   здіксіз   сіп отыруы миграциялық   рдістердің бірнеше бағытын қалыптастырды. Оның алғашқысы о  т  стік-шығыс бағыты – Алматы қаласына негізделді. Екіншісі, Астана бағыты – Астана қаласымен байланысты болды.   шіншісі, Солт  стік бағыт – Солт  стік Қазақстан, Қостанай, Петропавл, Павлодар облыстарына бағытталды. Т  ртінші бағыт – Т  rkістан қаласының облыс орталығы болып   згеруі болды. Алғашқы   ш бағыт-

çük kasabalardaki üretim tesislerinin geleceğine dair beklentileri olumsuz yönde etkilemiş olup çoğunluğunu Ruslar, Ukraynalılar, Beyaz Ruslar, Almanlar ve Yunanlar'ın oluşturduğu bölge sakinlerinin de başka yerlere göç etmelerine neden olmuştur.

Günümüzde Türkistan eyaletinde birçok etnik grup yaşamaktadır. Onların içinde sayısı 24'ü bulan Türk halkı da yer almaktadır. 2019'da Türkistan eyaletinin toplam nüfusu 1,983,967 kişidir. Bunların etno-demografik yapısını ele aldığımızda Kazaklar 1,508,219; Özbekler 336,645; Ruslar 35,523; Azeriler 18,539; Tacikler 36,831; Tatarlar 7,892; Türkler 16,438; Ukraynalılar 904 ve Almanlar 1,296 kişidir [Stat.gov.kz, 2019]. 2020'nin ilk döneminde paylaşılan bilgilere göre Türkistan eyaletinde toplam nüfus, 2,016,037 kişiye ulaşmıştır. Aynı şekilde etno-demografik yapısı incelendiğinde Kazaklar 1,531,716; Özbekler 344,937; Ruslar 34,968; Azeriler - 18,707; Tacikler - 37,640; Tatarlar - 7,817; Türkler - 16,638; Ukraynalılar 785 ve Almanlar 1.275 kişidir [Stat.gov.kz, 2020]. Verilen bu rakamları karşılaştırdığımızda Kazaklar, Özbekler ve Azerilerin sayısında bir artış yaşandığı fark edilirken diğer Rus, Ukraynalı ve Almanların sayısında ise bir azalış söz konusudur.

Türkistan eyaletinde etnik grupların yerleşim alanlarında da her bölgede kendine özgü bir tablo görülebilmektedir. Özbekler ve Tacikler Sairam, Tolebi, Maktaaral ilçesi, Kentau şehirlerinde yoğun olarak ikamet ederken Türkler ve Azeriler ise genelde Jetisay, Sairam ve Sarıagaş'a yerleşmişlerdir. Eyaletin Otrar, Suzak ve Şardara ilçelerinde ise nüfusun neredeyse tamamına yakınının Kazaklar'dan oluşması dikkat çekicidir. Otrar'da yaşayan 54,038 kişinin 53,861'i Kazak'tır, Şardara ise 78,832 kişinin 76,135'i Kazak'tır [Stat.gov.kz, 2020].

Özetle, Türkistan eyaletinin nüfusu 20. yüzyılın başından beri düzenli

**TÜRKİSTAN
EYALETİNİN NÜFUSU
20. YÜZYILIN
BAŞINDAN BERİ
DÜZENLİ OLARAK
ARTMAKTA
OLUP BÖLGEDE
YAŞAYANLARIN
ETNİK YAPISINDA DA
ÇEŞİTLİ DEĞİŞİKLİKLER
MEYDANA GELMİŞTİR**

**TÜRKİSTAN
OBLYASYNYŇ HALYQ
SANY XX ƑASYRDYŇ
BASYNAN BERİ
ÖSİP KELGENİMEN,
HALYQTYŇ QŪRAMY
ƏRTYRLİ ƏZGERİSTE
BOLDY**

тағы миграциялық үрдіске тек облыс халқы ғана қатысқан болса, төртінші бағытқа жалпы Оңтүстік өңір (Шымкент, Тараз, Алматы, Қызылорда облыстары) халықтары атсалысуда.

Облыс халқының миграциялық үрдістерінің трансформациясына ең алдымен әлеуметтік-экономикалық жағдай әсер етті. Бұл ретте Түркістан қаласының облыс орталығы болуы облыс халқының жергілікті мекендеріне қайта топтасуына және басқа да облыстардан халықтың қоныс аударуына негіз болып отыр. Бұған облыс орталығының жоспарлы түрде кеңейіп, жаңа жұмыс орындарының ашылуы ықпал етуде.

Аталмыш бағыттардың синтезінде облыстың этнодемографиялық үрдістерінде де ерекшеліктер байқалды. Мысалы, 1999–2009 жж. халық санағы материалдарында халық санының өсуінде негізгі басымдықтар көзге түседі [Итоги переписи, 2009]. Оның ішінде миграциялық үрдістердің нәтижесінде славяндық этностардың азаюы ерекше байқалады. Оған тәуелсіздіктің алғашқы жылдарындағы облыс төңірегіндегі тау-кен және өндіріс орындарының тұралап қалуы негіз болды. Бұл облыстағы кейбір шағын қалалардың түбегейлі болашағы жоқ екенін көрсетті. Ал, бұл өндірістік қалалардың тұрғындарының көпшілігі орыстар, украиндар, белорусытер, немістер және гректер болды.

Қазіргі уақытта Түркістан облысында көптеген этнос өкілдері тұрады. Оның ішінде 24 түркі халықтар өмір сүреді. Мысалы, 2019 жылы Түркістан облысында этнодемографиялық жағдайға қарайтын болсақ, облыс халқының жалпы саны 1,983,967 адамды құрады. Соның ішінде: қазақтар – 1,508,219; өзбектер – 336,645; орыстар – 35,523; әзербайжандар – 18,539; тәжіктер

оларак artmakta olup bölgede yaşıyanların etnik yapısında da çeşitli değişiklikler meydana gelmiştir. Bu noktada idari ve coğrafi değişimler nüfusun göstergelerini de etkilemiştir. Son istatistiki bilgiler, bölgedeki Türkçe konuşan halkların sayısının artmakta olduğunu bizlere göstermektedir. Buna ek olarak çeşitli etnik grupların farklı ekonomik yönelimler doğrultusunda farklı eğilimlere sahip olduğu söylenebilir. Buna bağlı olarak da etnik grupların yerleşim kararlarının da nasıl oluştuğunu görebilmekteyiz. Son olarak Türkistan'ın göç alan bir bölge olarak geliştiği dönemde yeni sosyal değişimlerin de gelecekte farklı etno-demografik değişikliklere yol açabileceğini belirtebiliriz.

Kaynaklar:

1. İstatistiksel Raporlar (1991). Tüm Sovyetler Birliği'nde 1939, 1959, 1970, 1979, 1989'daki Nüfus Sayımlarının Seçilmiş Göstergelerinin İstatistiksel Koleksiyonu s. 7-70.
2. Kazakistan Nüfus Sayımı (2009). Kazakistan'ın Sovyetler Birliği İçerisindeki 1939 Nüfus Sayımı. Cilt: 1 s. 134, Almatı, Aris Yayınevi.
3. Sayım Sonuçları (2011). Güney Kazakistan bölgesi. Kazakistan Cumhuriyeti 2009 Ulusal Sayımı Sonuçları. Cilt: 2 s. 150. İstatistiksel Özet, Astana.

**BUNA EK OLARAK,
ÇEŞİTLİ ETNİK
GRUPLARIN
FARKLI EKONOMİK
YÖNELİMLER
DOĞRULTUSUNDA
AYRIŞAN EĞİLİMLERE
SAHİP OLDUĞU
SÖYLENEBİLİR**

**ЭТНОСТАРДЫҢ
ОРНАЛАСУЫНДАҒЫ
ЕРЕКШЕЛІКТЕР
ӘР ЭТНОСТЫҢ
ШАРУАШЫЛЫҚ
БЕЙІМІН КӨРСЕТЕДІ**

– 36,831; татарлар – 7892; түріктер – 16,438; украиндер – 904; немістер – 1296 адамды құрайды [Stat.gov.kz, 2019]. Ал, 2020 жылдың басындағы көрсеткіштерде облыс халқының саны – 2,016,037 адамды құрады. Оның ішінде: қазақтар – 1,531,716; өзбектер – 344,937; орыстар – 34,968; әзербайжандар – 18,707; тәжіктер – 37,640; татарлар – 7,817; түріктер – 16,638; украиндер – 785; немістер – 1,275 адамды құрады [Stat.gov.kz, 2020]. Берілген көрсеткіштерден байқағанымыздай 2020 жылдың басымен 2019 жылдағы өзгерістер этностар арасындағы ерекшеліктерді көрсетеді. Мысалы, қазақтар мен өзбектердің арасында айтарлықтай халық саны өскендігі байқалады. Ал, орыс, украин, неміс және т.б. халықтардың саны керісінше төмендеген. Түркі тілдес халықтардың ішінде әзербайжандар мен түріктердің санында да өзгерістер байқалады.

Түркістан облысындағы этнодемографиялық өзгерістер облыс аудандары көлемінде ерекшеліктерге ие. Мысалы, өзбектердің көп

4. Sovyetler Birliğı Nüfus Sayımı (1984). Sovyetler Birliğı'nin 1979 yılı Nüfus Büyüklüğü ve Yapısı, s. 116-124.
5. Stat.gov.kz (2019). 2019'un İlk Dönemindeki Bireysel Etnik Gruplara Göre Türkistan Bölgesinin Nüfusu. Alınan yer: <https://stat.gov.kz/official/industry/61/statistic/7>. Erişim tarihi: 28.04.2020.
6. Stat.gov.kz (2020). 2020'nin İlk Dönemindeki Bireysel Etnik Gruplara Göre Türkistan Bölgesinin Nüfusu. Alınan yer: <https://stat.gov.kz/official/industry/61/statistic/5>. Erişim tarihi: 28.04.2020.
7. Tüm Sovyetler Birliğı Nüfus Sayımı (1928). Kazak ÖSSC'de 1926 Nüfus Sayımı, s. 15-46; 126-153.

шоғырланған аймақтары Түркісан қаласы, Сайрам, Төле би, Мақтаарал ауданы, Кентау қаласында тығыз қоныстанған. Сол сияқты тәжіктер Жетісай, Мақтаарал және Сарыағаш аудандарында тығыз орналасқан. Ал, түріктер мен әзірбайжандар Жетісай, Сайрам, Сарыағаш және Төле би аудандарында қоныс тепкен. Облысты аумағындағы Отырар және Созақ ауданының этнодемографиялық жағдайы қызықты көрініс береді. Мысалы, Отырар ауданында 54,038 халық тұрса, соның 53,861 қазақтар болып табылады. Дәл осындай жағдай Шардара ауданында да кездеседі. Аталмыш ауданның халық саны 78,832 адамнан тұрса, оның 76,135 қазақтар. Созақ ауданында да қазақтардың тығыз орналасқандығымен ерекшеленеді.

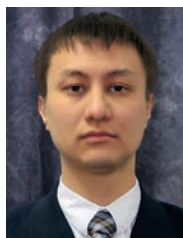
Қорытындылай келе, Түркістан облысының халық саны XX ғасырдың басынан бері өсіп келгенімен, халықтың құрамы әртүрлі өзгерісте болды. Соның ішінде облыстағы

әкімшілік және территориялық өзгерістер жергілікті халықтың көрсеткіштеріне әсер етпей қоймады. Соңғы статистикалық мәліметтердегі этнодемографиялық көрсеткіштер облыс территориясындағы түркі тілдес халықтардың санының өсіп келе жатқандығымен ерекшеленеді. Сонымен қатар, этностардың орналасуындағы ерекшеліктер әр этностың шаруашылық бейімін көрсетеді. Соған сәйкес этностардың орналасу жүйесі қалыптасып отыр. Алайда, Түркістан қаласындағы күрделі әлеуметтік өзгерістер келешекте жаңа этнодемографиялық өзгерістерді алып келетін болады.

Дереккөз:

1. Всесоюзная перепись населения 1926 г. Т. 8. Казахская АССР. – М., 1928. – 15-46; 126-153
2. Население Казахстана по Всесоюзной переписи населения 1939 года. В 5-ти томах. 1 том. – Алматы: Издательство «Арыс», 2009. – С. 134.
3. Статистический сборник по отдельным показателям всесоюзных переписей населения 1939, 1959, 1970, 1979, 1989 гг. – Алма-Ата, 1991. – С. 7-70
4. Численность и состав населения СССР по данным Всесоюзной переписи населения 1979 г. – М., 1984. – С. 116-124
5. Южно-Казахстанская область. Итоги Национальной переписи населения Республики Казахстан 2009 года. Том 2. Статистический сборник. – Астана, 2011. – 150 с.
6. Stat.gov.kz (2019). 2019 жыл басына Түркістан облысы халқының жекелеген этностар бойынша саны. Сілтеме: <https://stat.gov.kz/official/industry/61/statistic/7>. Қараған уақыты: 28.04.2020.
7. Stat.gov.kz (2020). 2020 жыл басына Түркістан облысы халқының жекелеген этностар бойынша саны. Сілтеме: <https://stat.gov.kz/official/industry/61/statistic/5>. Қараған уақыты: 28.04.2020.

FUTURE OF INTEGRATION IN POST-COVID-19 WORLD

ASSET ORDABAYEV

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
JUNIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

БУДУЩЕЕ ИНТЕГРАЦИИ В МИРЕ ПОСЛЕ COVID-19

The world, by all indications, is experiencing a moment that can be called a great crisis. We can assume that it will be a turning point in modern history. For several months since the advent of COVID-19, analysts have been discussing what the world will be like after the pandemic. Many argue that the world order will be fundamentally different from what exists now. Some believe that a new world order led by China will be formed [Huang, 2020], while others foresee a bipolar world divided between the equally strong United States and China [Niblett, 2020]. There are predictions that the pandemic will put an end to globalization, aggravate nationalism, undermine free trade, and provoke a change of regimes in some countries [Jukic, 2020]. However, some hope that a new era of global cooperation is about to begin. In this article, the author attempts to prove that integration has good chances to receive a new impetus in the post-COVID-19 world and state leaders will see new incentives for integration.

The world changed by the pandemic will most likely not be radically different from what it was before. The pandemic and response measures taken by states have revealed and confirmed fundamental characteristics

**THE WORLD CHANGED
BY THE PANDEMIC
WILL MOST LIKELY
NOT BE RADICALLY
DIFFERENT FROM
WHAT IT WAS BEFORE**

**МИР, ИЗМЕНЕННЫЙ
ПАНДЕМИЕЙ, СКОРЕЕ
ВСЕГО, НЕ БУДЕТ
КАРДИНАЛЬНО
ОТЛИЧАТЬСЯ ОТ ТОГО,
ЧТО БЫЛО РАНЬШЕ**

Мир, по всем стандартам, переживает момент, который можно назвать великим кризисом. Можно предположить, что это будет поворотный момент в современной истории. В течение нескольких месяцев после появления COVID-19 аналитики обсуждают, каким будет мир после пандемии. Многие утверждают, что мировой порядок будет принципиально отличаться от того, что существует сейчас. Некоторые считают, что новый мировой порядок будет сформирован во главе с Китаем [Huang, 2020], в то время как другие предвидят bipolarный мир, разделенный между одинаково сильными Соединенными Штатами и Китаем [Niblett, 2020]. Существуют прогнозы, что пандемия положит конец глобализации, обострит национализм, подорвет свободную торговлю и вызовет смену режимов в некоторых странах [Jukic, 2020]. Однако некоторые надеются, что новая эра глобального сотрудничества вот-вот начнется. В этой статье автор пытается доказать, что интеграция имеет хорошие шансы получить новый импульс в мире после COVID-19, а лидеры государств могут увидеть новые стимулы для интеграции.

Мир, измененный пандемией, скорее всего, не будет кардиналь-

that are explicable within the framework of the two major paradigms of the international relations theory – liberalism and realism. Based on these methodological paradigms, we can assume that the crisis will not be a turning point for the world order, but only an intermediate position before a final stop to which international policy has been moving over the past decades.

The current global system was formed after the collapse of the USSR, and it is characterized by the term "End of History" introduced by Francis Fukuyama to designate the victory of democracy and globalization. At the same time, in his article "The Clash of Civilizations", Samuel Huntington depicted the ideologically opposite world order characterized by the presence of mutually antagonistic "cultural-ideological centers". In the beginning, the concept of the "End of History" was dominant and everyone welcomed globalization. However, various local and global crises have led to the gradual growth of uncertainty in the world about the right path of development, and the position of "End of History" and

но отличаться от того, что было раньше. Пандемия и ответные меры, принятые государствами, выявили и подтвердили фундаментальные характеристики, которые можно объяснить в рамках двух основных парадигм теорий международных отношений – либерализма и реализма. Исходя из этих методологических парадигм, мы можем предположить, что кризис не станет поворотным моментом для мирового порядка, а станет лишь промежуточной позицией перед конечной остановкой, к которой движется международная политика в последние десятилетия.

Нынешняя глобальная система была сформирована после распада СССР, и для нее характерен термин «конец истории», введенный Фрэнсисом Фукуямой для обозначения победы демократии и глобализации. В то же время в своей статье «Столкновение цивилизаций» Самуэль Хантингтон описал идеологически противоположный мировой порядок, характеризующийся наличием взаимно антагонистических «культурно-идеологи-

globalization supporters weakened. This uncertainty spurred the political forces, which can notionally be called "new populists". They have publicly questioned the beneficial effects of globalization and interdependence. In recent years, "new populists" have risen to power in a number of countries. At the same time, populists are harshly criticized by the global intellectual community, which advocates further liberalization in politics and economy around the world.

The victories of "new populists" have gradually begun to change the world in the direction of more sovereignty, with the world divided to "Us and Them". According to the "new populist" argument, sovereignty is more efficient and secure for the countries compared with cooperation and interconnection. People are ready to vote for them because they agree that the solution to their basic problems should not depend on political and economic interdependence. At first glance, the pandemic has reinforced these trends, and security is dictating how to act. Hence, countries have closed land and air borders. The primacy of the state as an outlined territory have again become part of the discourse, and, from this perspective, deglobalization no longer seems an anomaly, but an irreversible process.

However, after a second look, we can consider interesting trends that give hope for cooperation. First of all, countries have not moved troops to borders and have not completely closed their territories from each other. On the contrary, countries are trying to find acceptable approaches for cooperation in the fight with COVID-19. For example, the leaders of the Central Asian states have regular telephone calls between each other. Even President of Tajikistan Emomali Rahmon, who did not want to discuss the pandemic issue, has

THE CENTRAL ASIAN STATES AND THEIR PARTNERS CONTINUED A DIALOG IN THE FRAMEWORK OF THE TURKIC COUNCIL AND HELD AN EXTRAORDINARY SUMMIT VIA VIDEOCONFERENCE TO DISCUSS COOPERATION IN THE FIGHT AGAINST CORONAVIRUS

ГОСУДАРСТВА ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ И ИХ ПАРТНЕРЫ ПРОДОЛЖАЛИ ДИАЛОГ В РАМКАХ ТЮРКСКОГО СОВЕТА И ПРОВЕЛИ ВНЕОЧЕРЕДНОЙ САММИТ ПО ВИДЕОКОНФЕРЕНЦИИ ДЛЯ ОБСУЖДЕНИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА В БОРЬБЕ С КОРОНАВИРУСОМ

ческих центров». В начале концепция «Конца истории» была доминирующей, и все приветствовали глобализацию. Однако различные локальные и глобальные кризисы привели к постепенному росту в мире неопределенности относительно правильного пути развития, и позиция сторонников «конца истории» и глобализации ослабла. Эта неопределенность подстегнула политические силы, которых условно можно назвать «новыми популистами». Они публично поставили под сомнение благотворные последствия глобализации и взаимозависимости. В последние годы «новые популисты» пришли к власти в ряде стран. При этом популисты подвергаются жесткой критике со стороны глобального интеллектуального сообщества, которое выступает за дальнейшую либерализацию политики и экономики во всем мире.

Победы «новых популистов» постепенно стали изменять мир в направлении большей суверенности и разделения мира на «нас и их». Согласно «новому популистскому» аргументу, суверенитет является более эффективным и безопасным для стран, чем сотрудничество и взаимосвязь. Люди готовы голосовать за них, потому что они согласны с тем, что решение их основных проблем не должно зависеть от политической и экономической взаимозависимости. На первый взгляд, пандемия усилила эти тенденции, и безопасность диктует, как действовать. Граждане готовы отдать свои голоса за них, потому что согласились, что решение основных проблем не должно зависеть от политической и экономической взаимозависимости. На первый взгляд, пандемия усилила эти тенденции, и безопасность диктует, как действовать. Поэтому страны закрыли сухопутные и воздушные границы - изоляция всех и каждо-

eventually introduced quarantine measures at the Tajik border after a series of telephone conversations with other Central Asian presidents [Sputnik, 2020]. Next, the Central Asian states and their partners continued a dialog in the framework of the Turkic Council and held an extraordinary summit meeting via videoconference to discuss cooperation in the fight against coronavirus [Turkic Council, 2020]. At the meeting, the parties showed a high level of understanding and agreed on practical measures, such as ensuring the free flow of goods across the Trans-Caspian Corridor and providing support to the citizens who remained in the territories of the Turkic Council member states by extending their stay beyond the permitted duration without any sanction [Turkic Council, 2020]. The EAEU Supreme Eurasian Economic Council also held an online summit meeting via videoconference [Eurasian Commission, 2020]. The union members discussed joint actions to prevent the spread of coronavirus and maintain economic stability on the EAEU space. At the same time, some Central Asia countries try to provide necessary assistance to their economically less prosperous neighbors: Kazakhstan and Uzbekistan has sent humanitarian aid to Kyrgyzstan and Tajiki-

го. Примат государства как обозначенной территории снова стал частью дискурса, и с этой точки зрения деглобализация больше не кажется аномалией, а необратимым процессом.

Однако при ином взгляде мы можем увидеть интересные тенденции, которые дают надежду на сотрудничество. Прежде всего, страны не перемещали войска к границам и не полностью закрыли свои территории. Наоборот, страны пытаются найти приемлемые подходы к сотрудничеству в борьбе с COVID-19. Например, лидеры центральноазиатских государств регулярно разговаривают друг с другом по телефону. Даже президент Таджикистана Эмомали Рахмон, который не хотел обсуждать проблему пандемии, в конечном итоге ввел карантинные меры на границе Таджикистана после серии телефонных разговоров с другими президентами Центральной Азии [Sputnik, 2020]. Далее государства Центральной Азии и их партнеры продолжили диалог в рамках Тюркского совета и провели внеочередную встречу на высшем уровне посредством видеоконференции для обсуждения сотрудничества в борьбе с коронавирусом [Turkic

stan, Uzbekistan has also sent aid to neighboring Afghanistan, while Turkmenistan has opened the border with Afghanistan, despite the confirmed cases of COVID-19 there, for the supply of food and fuel.

The pandemic has demonstrated certain effectiveness of some international institutions. The main authority in the fight against COVID-19 is the World Health Organization (WHO). In contrast to the WHO, the UN Security Council was not able to react to the pandemic situation efficiently and timely. This could be explained by the disagreements between the United States and China, which is the result of their tough informational confrontation [Lynch, 2020]. It should be noted that the UN Security Council had the experience of coordinating the fight against dangerous diseases. In particular, in 2018, the Security Council adopted a resolution to combat the Ebola epidemic. Perhaps, the WHO's effectiveness in the case of coronavirus is related to its structure. Unlike the UN Security Council, the WHO is managed by international officials. They have citizenship, but their appointment is based on their professionalism, and their governments cannot supervise or control their work. Their neutral status and professionalism create authority and trust on the part of the majority of national governments. Therefore, most countries listen to WHO recommendations one way or another, trying to implement medical protocols that the WHO sends. It is noteworthy in this regard that WHO Director-General Tedros Adhanom Ghebreyesus was invited to the summit meeting of the Turkic Council.

The WHO experience demonstrates the effectiveness of integration, joint struggle and combined efforts of all states. This independent international body tries to take into account the interests of all participants and seeks to

**THE PANDEMIC HAS
DEMONSTRATED
CERTAIN
EFFECTIVENESS OF
SOME INTERNATIONAL
INSTITUTIONS**

**ПАНДЕМИЯ
ПРОДЕМОНСТРИРОВАЛА
ОПРЕДЕЛЕННУЮ
ЭФФЕКТИВНОСТЬ
НЕКОТОРЫХ
МЕЖДУНАРОДНЫХ
ИНСТИТУТОВ**

Council, 2020]. На встрече стороны продемонстрировали высокий уровень понимания и согласовали практические меры, такие как обеспечение свободного перемещения товаров через Транскаспийский коридор и оказание поддержки гражданам, оставшимся на территориях государств-членов Тюркского Совета продление их пребывания сверх разрешенного срока без каких-либо санкций [Turkic Council, 2020]. Высший Евразийский экономический совет ЕАЭС также провел онлайн-саммит по видеоконференции [Eurasian Commission, 2020]. Члены союза обсудили совместные действия по предотвращению распространения коронавируса и поддержанию экономической стабильности на пространстве ЕАЭС. В то же время некоторые страны Центральной Азии пытаются оказать необходимую помощь своим экономически менее процветающим соседям: Казахстан и Узбекистан отправили гуманитарную помощь в Кыргызстан и Таджикистан, Узбекистан также отправил помощь в соседний Афганистан, в то время как Туркменистан открыл границу с Афганистаном, несмотря на подтвержденные там случаи COVID-19, для поставок продовольствия и топлива.

Пандемия продемонстрировала определенную эффективность некоторых международных институтов. Основным авторитетом в борьбе с COVID-19 является Всемирная организация здравоохранения (ВОЗ). В отличие от ВОЗ, Совет Безопасности ООН не смог эффективно и своевременно реагировать на ситуацию с пандемией. Это может быть объяснено разногласиями между Соединенными Штатами и Китаем, которые являются результатом их жесткой информационной конфронтации [Lynch, 2020]. Следует отметить, что Совет Безопасности ООН имел опыт координации

provide equal assistance. Therefore, in the future, we can expect an increase in the status of international institutes that will be guided by the interests of all members. In addition, the WHO demonstrates that international staff can act and make independent decisions and this does not threaten sovereignty of participating countries. Besides, it shows that joint struggle strengthens trust between participants. It is very important, for example, for Central Asia, where a lack of trust is a significant barrier to integration.

The final argument for integration after COVID-19 is history. The applied history methodology [Crowcroft, 2018] gives some hints about the post-coronavirus world. In the 20th century, after both world wars, human society tried to create a multilateral organization to prevent a crisis. The first attempt was not successful as the League of Nations could not prevent World War II, after which the UN was created. This global pandemic is the largest crisis since World War II, and, based on the past experience, we can assume that states will be ready for collective work and for creating international institutes to help prevent a new crisis. We could expect

борьбы с опасными заболеваниями. В частности 2018 году Совет Безопасности принял резолюцию по борьбе с эпидемией Эболы. Возможно, эффективность ВОЗ в случае коронавируса связана с его структурой. В отличие от Совета Безопасности, ВОЗ управляется международными чиновниками. У них есть гражданство, но их назначение основано на их профессионализме, и их правительства не могут руководить ими или контролировать их работу. Их нейтральный статус и профессионализм создают авторитет и доверие со стороны большинства государств. Поэтому большинство стран так или иначе прислушиваются к рекомендациям ВОЗ и пытаются реализовать медицинские протоколы, которые отправляет ВОЗ. В этой связи следует отметить, что на саммит Тюркского совета был приглашен Генеральный директор ВОЗ Тедрос Аданом Гебреисус.

Опыт ВОЗ демонстрирует эффективность интеграции, совместной борьбы и совместных усилий всех государств. Независимый международный орган старается учитывать интересы всех участников и

reform of the UN Security Council, or, perhaps, regional organizations will strengthen their positions.

In conclusion, it is clear that the “new populists” will not disappear, and in some countries they will even strengthen their power using their efforts to overcome the crisis as a platform for reelection. However, the world will be at the epicenter of a severe economic crisis, and economic recovery will depend on joint efforts. Therefore, globalization may slow down, but will not go away and may even become more powerful.

References:

1. Crowcroft, Robert (2018). The Case for Applied History. Retrieved from <https://www.historytoday.com/archive/feature/case-applied-history>. Accessed on 22.04.2020.
2. Eurasian Commission (2020) Results of the working meeting of members of the Supreme Eurasian Economic Council. Retrieved from <http://www.eurasiancommission.org/ru/nae/news/Pages/14-04-2020-2.aspx>. Accessed on 15.04.2020.

стремится оказывать равную помощь. Поэтому в будущем мы можем ожидать повышения статуса международных институтов, которые будут руководствоваться интересами всех членов. Кроме того, ВОЗ демонстрирует, что международный персонал может действовать и принимать независимые решения, и это не угрожает суверенитету участвующих стран. Это также показывает, что совместная борьба укрепляет доверие между участниками. Это очень важно, например, для Центральной Азии, где отсутствие доверия является серьезным препятствием для интеграции.

Последний аргумент для интеграции после COVID-19 - история. Методология прикладной истории [Crowcroft, 2018] дает некоторые подсказки о мире пост-коронавирусов. В 20-м веке, после обеих мировых войн, человеческое общество пыталось создать многостороннюю организацию, чтобы предотвратить кризис. Первая

3. Huang, Yanzhong (2020). Xi Jinping Won the Coronavirus Crisis. Retrieved from <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2020-04-13/xi-jinping-won-coronavirus-crisis>. Accessed on 11.04.2020.
4. Jukic, Luka Ivan (2020). World Order in the Time of Coronavirus. Retrieved from <https://www.insideover.com/nationalism/world-order-in-the-time-of-coronavirus.html>. Accessed on 14.04.2020.
5. Lynch, Colum (2020). U.N. Security Council Paralyzed as Contagion Rages. Retrieved from <https://foreignpolicy.com/2020/03/27/un-security-council-unsc-coronavirus-pandemic/>. Accessed on 14.04.2020.
6. Niblett, Robert (2020). How the World Will Look After the Coronavirus Pandemic. Retrieved from <https://foreignpolicy.com/2020/03/20/world-order-after-coronavirus-pandemic/>. Accessed on 13.04.2020.
7. Sputnik (2020). Tajikistan completely closed borders due to coronavirus. Retrieved from <https://tj.sputniknews.ru/country/20200410/1031045511/tajikistan-polnostyu-zakryl-granicy-koronavirus.html>. Accessed on 14.04.2020.
8. Turkic Council (2020). Leaders of the Turkic Council held an Extraordinary Summit on 10 April 2020 on Corona Virus Epidemic. Retrieved from https://www.turkkon.org/en/haberler/leaders-of-the-turkic-council-held-an-extraordinary-summit-on-10-april-2020-on-corona-virus-epidemy_1991. Accessed on 14.04.2020.

попытка не увенчалась успехом, так как Лига Наций не смогла предотвратить Вторую мировую войну, после которой была создана ООН. Эта глобальная пандемия является крупнейшим кризисом со времен Второй мировой войны, и, исходя из прошлого опыта, мы можем предположить, что государства будут готовы к коллективной работе и созданию международных институтов для предотвращения нового кризиса. Возможно, мы могли бы ожидать реформы в Совете Безопасности ООН, или, может быть, региональные организации укрепят свои позиции.

В заключение ясно, что «новые популисты» не исчезнут, а в некоторых странах они даже укрепят свою власть, используя свои усилия по преодолению кризиса в каче-

**THE WHO EXPERIENCE
DEMONSTRATES
THE EFFECTIVENESS
OF INTEGRATION,
JOINT STRUGGLE AND
COMBINED EFFORTS
OF ALL STATES**

**ОПЫТ ВОЗ
ДЕМОНСТРИРУЕТ
ЭФФЕКТИВНОСТЬ
ИНТЕГРАЦИИ,
СОВМЕСТНОЙ
БОРЬБЫ И
СОВМЕСТНЫХ
УСИЛИЙ ВСЕХ
ГОСУДАРСТВ**

стве платформы для переизбрания. Однако мир окажется в эпицентре серьезного экономического кризиса, и восстановление экономики будет зависеть от совместных усилий. Следовательно, глобализация может замедлиться, но не исчезнет и даже может стать более мощной.

Источники:

1. Евразийская комиссия (2020). Итоги рабочей встречи членов Высшего Евразийского экономического совета. Источник <http://www.eurasiancommission.org/ru/nae/news/Pages/14-04-2020-2.aspx>. Дата обращения 15.04.2020.
2. Йокич, Лука Иван (2020). Мировой порядок во времена коронавируса. Источник <https://www.insideover.com/nationalism/world-order-in-the-time-of-coronavirus.html>. Дата обращения 14.04.2020.
3. Кроукрофт, Роберт (2018). О прикладной истории. Источник <https://www.historytoday.com/archive/feature/case-applied-history>. Дата обращения 22.04.2020.
4. Линч, Колум (2020). Совет Безопасности США парализован инфекцией ярости. Источник <https://foreignpolicy.com/2020/03/27/un-security-council-unsc-coronavirus-pandemic/>. Дата обращения 14.04.2020.
5. Ниблетт, Роберт (2020). Как будет выглядеть мир после пандемии коронавируса. Источник <https://foreignpolicy.com/2020/03/20/world-order-after-coronavirus-pandemic/>. Дата обращения 13.04.2020.
6. Sputnik (2020). Таджикистан полностью закрыл границы из-за коронавируса. Источник <https://tj.sputniknews.ru/country/20200410/1031045511/tajikistan-polnostyu-zakryl-granicy-koronavirus.html>. Дата обращения 14.04.2020.
7. Хуан, Яньчжун (2020). Си Цзиньпин победил в коронавирусном кризисе. Источник <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2020-04-13/xi-jinping-won-coronavirus-crisis>. Дата обращения 11.04.2020.
8. Turkic Council (2020). Лидеры Тюркского совета провели 10 апреля 2020 года чрезвычайный саммит по эпидемии коронавируса. Источник https://www.turkkon.org/en/haberler/leaders-of-the-turkic-council-held-an-extraordinary-summit-on-10-april-2020-on-coronavirus-epidemy_1991. Дата обращения 14.04.2020.

ANNIVERSARY OF THE NUCLEAR NON-PROLIFERATION TREATY: 50 YEARS OF SUCCESS OR FAILURE?

DAUREN ABEN

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ЮБИЛЕЙ ДОГОВОРА О НЕРАСПРОСТРАНЕНИИ ЯДЕРНОГО ОРУЖИЯ: 50 ЛЕТ УСПЕХА ИЛИ ПРОВАЛА?

March 2020 marked 50 years since the entry into force of the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT), which is considered the cornerstone of the nuclear non-proliferation regime and one of the key elements of the international security system. For five decades, the NPT has played an invaluable role in preserving peace on the planet and using nuclear energy for peaceful purposes, but currently this most important multilateral legal instrument faces a number of risks and challenges that can significantly damage prospects of achieving a world free of nuclear weapons. To successfully contain the spread of nuclear weapons and further advance along the path of nuclear disarmament, the parties to the NPT, which include almost all states of the world, must continue compliance with the provisions of the treaty and active work to reduce the threat of a nuclear war.

The idea of concluding an international treaty that would become an effective mechanism in preventing an uncontrolled spread of nuclear weapons and solving problems of nuclear disarmament arose in the late 1950s – early 1960s. In the fall of 1966, af-

MARCH 2020 MARKED 50 YEARS SINCE THE ENTRY INTO FORCE OF THE TREATY ON THE NON-PROLIFERATION OF NUCLEAR WEAPONS – THE CORNERSTONE OF THE NUCLEAR NON-PROLIFERATION REGIME

В МАРТЕ 2020 ГОДА ИСПОЛНИЛОСЬ 50 ЛЕТ СО ДНЯ ВСТУПЛЕНИЯ В СИЛУ ДОГОВОРА О НЕРАСПРОСТРАНЕНИИ ЯДЕРНОГО ОРУЖИЯ – КРАЕУГОЛЬНОГО КАМНЯ РЕЖИМА ЯДЕРНОГО НЕРАСПРОСТРАНЕНИЯ

В марте 2020 года исполнилось 50 лет со дня вступления в силу Договора о нераспространении ядерного оружия (ДНЯО), который считается краеугольным камнем режима ядерного нераспространения и одним из ключевых элементов системы международной безопасности. На протяжении пяти десятилетий ДНЯО сыграл неоценимую роль в сохранении мира на планете и использовании ядерной энергии в мирных целях, но в настоящее время этот важнейший многосторонний правовой инструмент сталкивается с рядом рисков и вызовов, способных нанести значительный ущерб делу достижения мира, свободного от ядерного оружия. Для успешного сдерживания распространения ядерного оружия и дальнейшего продвижения по пути ядерного разоружения участники ДНЯО, а это почти все государства мира, должны продолжать соблюдение положений договора и активную работу по снижению угрозы ядерной войны.

Идея заключения международного договора, который стал бы эффективным механизмом в предотвращении бесконтрольного

ter several years of discussion at the UN and the Geneva Committee on Disarmament, as well as consultations on this issue between the USSR and the USA, direct work began on the preparation and approval of the text of the treaty in the framework of confidential Soviet-U.S. negotiations. On June 12, 1968, the UN General Assembly approved the NPT and on July 1, 1968 opened it for signature in London, Moscow and Washington – the capitals of the states that became depositories of the treaty. The NPT entered into force on March 5, 1970 after 43 countries, including the depository states, submitted their instruments of ratification [Timerbaev, 1999]. Starting from that time, conferences to review the operation of the NPT are held every five years, during which an assessment of the implementation of the treaty provisions is made and recommendations on measures for its further implementation are drafted. Initially, the NPT was concluded for a period

расползания ядерного оружия и решении проблем ядерного разоружения, возникла в конце 1950-х – начале 1960-х годов. Осенью 1966 года, после нескольких лет обсуждения в ООН и Женевском комитете по разоружению, а также консультаций по этому вопросу между СССР и США, началась непосредственная работа по подготовке и согласованию текста договора в рамках конфиденциальных советско-американских переговоров. 12 июня 1968 года Генеральная Ассамблея ООН одобрила ДНЯО и 1 июля 1968 г. открыла его для подписания в Лондоне, Москве и Вашингтоне – столицах государств, ставших депозитариями договора. ДНЯО вступил в силу 5 марта 1970 года после сдачи на хранение ратификационных грамот 43 странами, в том числе государствами-депозитариями [Тимербаев, 1999]. Начиная с этого времени, раз в пять лет проводятся конференции по рассмотрению действия

of 25 years, and at the 1995 Review Conference a decision was made to extend it indefinitely.

In subsequent years, the process of the treaty's implementation went on with varying success. In particular, at the 2000 Review Conference, the NPT member states adopted the so-called 13 practical steps towards nuclear disarmament, including an "unequivocal undertaking by the nuclear weapons states to accomplish the total elimination of their nuclear arsenals". At the 2005 Review Conference, due to disagreements between nuclear and non-nuclear states, no significant progress was achieved on any of the NPT provisions. The 2010 Review Conference, on the contrary, ended successfully: the parties adopted a final document in which the five nuclear states reaffirmed their determination to move forward on the path of destroying their nuclear armaments. An agreement was also reached on the process of creating a zone free of weapons of mass destruction and their means of delivery in the Middle East. However, the 2015 Review Conference ended without result, as the states parties to the NPT were not able to reach consensus and adopt an outcome document [UN, 2020]. The next review conference was originally planned to be held in New York in late April – early May 2020, but it was postponed to a later date due to the coronavirus pandemic. It is worth noting that because of the growing disagreements between the NPT member states, there were fears that the conference would end in complete failure, jeopardizing the very existence of the nuclear non-proliferation regime [Einhorn, 2020].

The main complaints of NPT critics are that it perpetuates inequality be-

**REVIEW
CONFERENCES ARE
HELD EVERY FIVE
YEARS, DURING
WHICH AN
ASSESSMENT OF THE
IMPLEMENTATION
OF THE NPT
PROVISIONS IS MADE
AND MEASURES
FOR ITS FURTHER
IMPLEMENTATION
ARE DRAFTED**

**РАЗ В ПЯТЬ ЛЕТ
ПРОВОДЯТСЯ
ОБЗОРНЫЕ
КОНФЕРЕНЦИИ,
В ХОДЕ КОТОРЫХ
ДАЕТСЯ ОЦЕНКА
ВЫПОЛНЕНИЯ
ПОЛОЖЕНИЙ ДНЯО
И ВЫРАБАТЫВАЮТСЯ
МЕРЫ ДЛЯ ЕГО
ДАЛЬНЕЙШЕЙ
РЕАЛИЗАЦИИ**

ДНЯО, в ходе которых дается оценка выполнения положений договора и вырабатываются рекомендации относительно мер для его дальнейшей реализации. Первоначально ДНЯО был заключен сроком на 25 лет, и на обзорной конференции 1995 года было принято решение о бессрочном продлении срока его действия.

В последующие годы процесс имплементации договора шел с переменным успехом. Так, на обзорной конференции 2000 года государства-участники ДНЯО приняли так называемые 13 практических шагов на пути к ядерному разоружению, в том числе «недвусмысленное обязательство государств, обладающих ядерным оружием, добиться полной ликвидации своих ядерных арсеналов». На обзорной конференции 2005 года из-за разногласий между ядерными и неядерными государствами достичь существенного прогресса ни по одному из положений ДНЯО не удалось. Обзорная конференция 2010 года, напротив, завершилась успешно: стороны приняли заключительный документ, в котором пять ядерных государств подтвердили решимость продвигаться по пути уничтожения своих ядерных вооружений. Была также достигнута договоренность относительно процесса создания на Ближнем Востоке зоны, свободной от оружия массового уничтожения и средств его доставки. Однако обзорная конференция 2015 года завершилась безрезультатно, поскольку государства-участники ДНЯО не смогли достичь консенсуса и принять итоговый документ [ООН, 2020]. Следующую обзорную конференцию первоначально планировалось провести в Нью-Йорке в конце апреля – начале мая 2020

tween states in the international arena, and has failed to ensure genuine universality, that is, universal membership, to prevent an increase in the number of states possessing nuclear weapons, and to promote the adoption of practical measures in the field of disarmament in accordance with Article 6 of the NPT. Nevertheless, in our opinion, the treaty remains the foundation of the international nuclear non-proliferation regime and is able to respond to present-day challenges and threats, despite the fact that it was created during the Cold War. It should be noted that during the years when the NPT was developed it was impossible to foresee all the difficulties that the nuclear non-proliferation regime would face, therefore, in order to maintain the effectiveness of the treaty, it is necessary, first of all, to improve its existing mechanisms, adapting them to an adequate solution to emerging problems, and not to seek a replacement for it in the form of new treaties and agreements.

года, но она была перенесена на более поздний срок в связи с пандемией коронавируса. Стоит отметить, что из-за обострившихся разногласий между государствами-участниками ДНЯО были опасения, что конференция закончится полным провалом, поставив под угрозу само существование режима нераспространения ядерного оружия [Айнхорн, 2020].

Основные претензии критиков ДНЯО заключаются в том, что он закрепляет неравноправие между государствами на международной арене и не сумел обеспечить подлинную универсальность, то есть всеобщее членство, предотвратить увеличение числа государств, обладающих ядерным оружием, и способствовать принятию практических мер в деле разоружения в соответствии со статьями VI ДНЯО. Тем не менее, по нашему мнению, договор остается фундаментом международного режима нераспространения

It must be acknowledged that by empowering only five states to legally possess nuclear weapons, the NPT was able to really stop the expansion of the “nuclear club”, although prior to the conclusion of the treaty, there were widespread fears that the number of nuclear states could reach several dozen. For instance, U.S. President John Kennedy suggested that as early as in the 1970s, there would be 20-25 states with nuclear weapons in the world [Allison, 2010]. At one time, Australia, Argentina, Brazil, Canada, Taiwan, Turkey, the Federal Republic of Germany, Switzerland, Sweden, South Korea and Japan took an active interest in possessing nuclear weapons [PIR Center, 2002], but thanks to the NPT, the “domino principle” in the proliferation of nuclear weapons was avoided. The resounding success of the treaty in the 1990s was the accession to it of two official nuclear powers – France and China, as well as South Africa and the “nuclear heirs” of the USSR – Belarus, Kazakhstan and Ukraine that voluntarily disposed of their nuclear arsenals.

Moreover, it was the NPT that intensified the process of creating nuclear-weapon-free zones in various regions of the world. In addition to the nuclear-free zone in Latin America and the Caribbean, proclaimed by the Tlatelolco Treaty in 1967, similar zones were created in the South Pacific (Treaty of Rarotonga of 1985), Southeast Asia (Bangkok Treaty of 1995), Africa (Pelindaba Treaty of 1996) and Central Asia (Semipalatinsk Treaty of 2006). Regarding universality, the NPT is the broadest in terms of membership and the most universal of the existing treaties in the field of international security and arms control. As of today, 191 states are parties to the NPT [UNODA, 2020], while India, Pakistan, Israel and South

**MAIN COMPLAINTS
OF NPT CRITICS ARE
THAT IT PERPETUATES
INEQUALITY BETWEEN
STATES AND DOES
NOT PROMOTE
THE CAUSE OF
DISARMAMENT**

**ОСНОВНЫЕ
ПРЕТЕНЗИИ
КРИТИКОВ ДНЯО
ЗАКЛЮЧАЮТСЯ
В ТОМ, ЧТО ОН
ЗАКРЕПЛЯЕТ
НЕРАВНОПРАВИЕ
МЕЖДУ ГОСУДАР-
СТВАМИ И НЕ
СПОСОБСТВУЕТ
ДЕЛУ
РАЗОРУЖЕНИЯ**

ядерного оружия и в состоянии отвечать на современные вызовы и угрозы, несмотря на то, что он создавался в период холодной войны. Следует отметить, что в годы разработки ДНЯО невозможно было предвидеть все трудности, с которыми столкнется режим ядерного нераспространения, поэтому для сохранения эффективности договора необходимо, прежде всего, совершенствовать его существующие механизмы, приспособлявая их к адекватному решению возникающих проблем, а не искать ему замены в виде новых договоров и соглашений.

Необходимо признать, что, наделив правом легально обладать ядерным оружием только пять государств, ДНЯО удалось реально остановить процесс расширения «ядерного клуба», хотя до заключения договора были распространены опасения, что число ядерных государств может достичь нескольких десятков. Так, например, президент США Джон Кеннеди предполагал, что уже в 1970-х годах в мире будет 20-25 государств, обладающих ядерным оружием [Эллисон, 2010]. В свое время активный интерес к обладанию ядерным оружием проявляли Австралия, Аргентина, Бразилия, Канада, Тайвань, Турция, ФРГ, Швейцария, Швеция, Южная Корея и Япония [ПИР-Центр, 2002], но благодаря ДНЯО удалось избежать «принципа домино» в распространении ядерного оружия. Несомненным успехом договора в 1990-х годах стало присоединение к нему двух официальных ядерных держав – Франции и Китая, а также ЮАР и «ядерных наследников» СССР – Беларуси, Казахстана и Украины, добровольно избавившихся от своих ядерных арсеналов.

Sudan remain outside the treaty. Although the DPRK initiated the process of withdrawing from the NPT in 1993 and announced the permanent withdrawal from the treaty in January 2003, many states believe that Pyongyang violated the necessary legal procedures [MFA of Russia, 2020]. In this regard, the UN Secretariat continues to consider the DPRK as a non-nuclear party to the NPT, although in reality North Korea is a state possessing nuclear weapons.

Speaking about the increase in the number of nuclear states during the existence of the NPT, one should not forget that de facto nuclear India and Pakistan have never been parties to the NPT, as well as Israel, which adheres to the so-called "nuclear uncertainty" policy, without confirming or refuting the claims that it possesses nuclear weapons. In other words, these states have not assumed any obligations under the NPT, and therefore we cannot state that they have violated the treaty. At the same time, under the cover of the NPT mem-

Более того, именно ДНЯО активизировал процесс создания зон, свободных от ядерного оружия, в различных регионах мира. В дополнение к безъядерной зоне в Латинской Америке и Карибском бассейне, провозглашенном договором Тлателолко в 1967 году, были созданы такие же зоны в южной части Тихого океана (договор Раротонга 1985 года), Юго-Восточной Азии (Бангкокский договор 1995 года), Африке (договор Пелиндаба 1996 года) и Центральной Азии (Семипалатинский договор 2006 года). Что касается универсальности, ДНЯО является самым широким по составу участников и наиболее универсальным из существующих договоров в сфере международной безопасности и ограничения вооружений. На сегодняшний день участниками ДНЯО являются 191 государство [УВР ООН, 2020], а вне договора остаются Индия, Пакистан, Израиль и Южный Судан. Хотя КНДР в 1993 году инициировала процесс выхода из ДНЯО и в январе 2003

bership, some of its participants attempted to change their non-nuclear status by conducting secret military nuclear programs (Iraq, Libya, the DPRK), or were suspected of diverting nuclear material from peaceful to military uses, while declaring a purely peaceful nature of their nuclear activities (Iran, Syria). At the same time, India, having created its own nuclear weapons, but not being a party to the NPT, pursued a responsible policy in the field of nuclear non-proliferation, while some representatives of Pakistan's ruling circles were involved in the proliferation of military nuclear technologies and materials to third countries.

Regarding claims about the lack of progress in nuclear disarmament, it must be borne in mind that at present the NPT is the only legally binding multilateral agreement in the field of nuclear arms control with the participation of all five officially recognized nuclear powers, which mandates the states parties to the treaty, both nuclear and non-nuclear, to take measures to achieve a nuclear-free world. It would have been difficult to assess a potential state of the nuclear disarmament sphere if the treaty had not limited the circle of states possessing nuclear weapons. Despite all the criticism, it is impossible not to note the progress achieved in this area during the NPT's existence. Recently, however, against the backdrop of the military-political confrontation between Russia and the United States, we are witnessing the collapse of the international strategic arms control system. Thus, the mutual accusations of Washington and Moscow of non-compliance with the obligations of the 1987 Treaty on the Elimination of Intermediate-Range and Shorter-Range Missiles led to its denunciation. There are fears that a possible

BY EMPOWERING ONLY FIVE STATES TO POSSESS NUCLEAR WEAPONS, THE NPT WAS ABLE TO STOP THE EXPANSION OF THE "NUCLEAR CLUB"

НАДЕЛИВ ПРАВОМ ОБЛАДАТЬ ЯДЕРНЫМ ОРУЖИЕМ ТОЛЬКО ПЯТЬ ГОСУДАРСТВ, ДНЯО УДАЛОСЬ ОСТАНОВИТЬ ПРОЦЕСС РАСШИРЕНИЯ «ЯДЕРНОГО КЛУБА»

года заявила об окончательном выходе из договора, многие государства считают, что Пхеньян нарушил необходимые юридические процедуры [МИД РФ, 2020]. В этой связи Секретариат ООН продолжает рассматривать КНДР как неядерную страну-участницу ДНЯО, хотя в реальности Северная Корея является государством, обладающим ядерным оружием.

Говоря об увеличении числа ядерных государств за время существования ДНЯО, не стоит забывать, что де-факто ядерные Индия и Пакистан никогда не являлись участниками ДНЯО, также как и Израиль, который придерживается так называемой политики «ядерной неопределенности», не подтверждая и не опровергая утверждений о наличии у себя ядерного оружия. Другими словами, эти государства не принимали на себя каких-либо обязательств в рамках ДНЯО, а, следовательно, вести речь о том, что они нарушили договор, нельзя. Вместе с тем, под покровом членства в ДНЯО отдельные его участники предпринимали попытки изменить свой неядерный статус, проводя секретные военные ядерные программы (Ирак, Ливия, КНДР), или же подозревались в переключении ядерного материала с мирных на военные нужды, заявляя о сугубо мирном характере своей ядерной деятельности (Иран, Сирия). При этом та же Индия, создав собственное ядерное оружие, но не являясь участником ДНЯО, проводила ответственную политику в сфере ядерного нераспространения, тогда как отдельные представители правящих кругов Пакистана были причастны к распространению военных ядерных технологий и материалов в третьи страны.

return to a Cold War style full-scale nuclear and missile arms race will inevitably involve China and other states with appropriate technological and military capabilities.

In this regard, the postponement of the 2020 NPT Review Conference can be seen as a positive development since the states parties to the treaty have received extra time to restore mutual trust and smooth out their contradictions. It is very important that key players in the international arena, primarily the United States, Russia and China, continue to consider the NPT as the main deterrent to the proliferation of nuclear weapons, their production technologies and delivery vehicles. Proposals to conclude a new treaty with a view to replacing the NPT are difficult to implement. The negotiation process on strategic disarmament issues is conducted by consensus, and it is quite difficult to agree a common position between all countries, which, to make it worse, have different interests and priorities. As shown by the case of the treaty banning the production of fissile material

Относительно утверждений об отсутствии прогресса в деле ядерного разоружения, необходимо иметь в виду, что на данный момент ДНЯО является единственным юридически обязывающим многосторонним соглашением в области контроля за ядерными вооружениями с участием всех пяти официально признанных ядерных держав, которое обязывает государства-участники договора, как ядерные, так и неядерные, предпринимать меры для достижения безъядерного мира. Было бы сложно оценить, в каком состоянии потенциально находилась бы сфера ядерного разоружения, если бы договор не ограничил круг государств-обладателей ядерного оружия. Несмотря на всю критику, нельзя не отметить прогресс, достигнутый в этой сфере за время действия ДНЯО. Однако в последнее время, на фоне военно-политической конфронтации между Россией и США, мы наблюдаем распад международной системы контроля над стратегическими вооружениями. Так, взаимные обвине-

for nuclear weapons, negotiations on which cannot start in the framework of the Conference on Disarmament in Geneva for more than 25 years, in current conditions a launch and successful completion of talks on a universally applicable and non-discriminatory agreement on arms control and disarmament is an almost impossible task. This is also confirmed by the fate of the Comprehensive Nuclear Test Ban Treaty, which successfully passed the negotiation stage and was open for signature in September 1996, but has not yet entered into force. With regard to the Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons (TPNW), adopted in 2017 by most UN member states, there are considerable doubts about its viability. The TPNW claims to become the first legally binding international instrument establishing a universal and comprehensive ban on nuclear weapons. However, all de jure and de facto nuclear states oppose the treaty, which makes the process of its implementation in case of entry into force problematic.

Despite the fact that the nuclear non-proliferation regime, based on the NPT, is going through difficult times, it must be recognized that the treaty remains a key element of the modern international security system and a necessary mechanism for cooperation, guaranteeing a certain level of stability and a balance of mutual obligations, given the realities of today. Instead of putting forward initiatives to revise the treaty, the international community should focus diplomatic efforts on strengthening the integrity and effectiveness of all three components of the NPT – non-proliferation, disarmament, and peaceful uses of nuclear energy. The key to achieving the goals of the NPT is to find ways to resolve existing and

INSTEAD OF PUTTING FORWARD INITIATIVES TO REVISE THE NPT, THE INTERNATIONAL COMMUNITY SHOULD FOCUS DIPLOMATIC EFFORTS ON STRENGTHENING ITS INTEGRITY AND EFFECTIVENESS

ВМЕСТО ВЫДВИЖЕНИЯ ИНИЦИАТИВ ПО РЕВИЗИИ ДНЯО МЕЖДУНАРОДНОМУ СООБЩЕСТВУ СЛЕДУЕТ СОСРЕДОТОЧИТЬ ДИПЛОМАТИЧЕСКИЕ УСИЛИЯ НА УКРЕПЛЕНИИ ЕГО ЦЕЛОСТНОСТИ И ЭФФЕКТИВНОСТИ

ния Вашингтона и Москвы в несоблюдении обязательств по Договору о ликвидации ракет средней и меньшей дальности 1987 года привели к его денонсации. Появились опасения, что возможный возврат к полномасштабной гонке ракетно-ядерных вооружений в духе холодной войны неизбежно вовлечет в нее Китай и другие государства, обладающие соответствующими технологическими и военными возможностями.

В этой связи перенос конференции 2020 года по рассмотрению действия ДНЯО можно рассматривать как положительный момент, поскольку государства-участники договора получили дополнительное время для восстановления взаимного доверия и сглаживания своих противоречий. Очень важно, чтобы ключевые игроки на международной арене, в первую очередь, США, Россия и Китай, продолжали рассматривать ДНЯО в качестве главного сдерживающего фактора на пути расползания ядерного оружия, технологий его производства и средств доставки. Предложения о заключении нового договора с целью замены ДНЯО трудновыполнимы. Переговорный процесс по вопросам стратегического разоружения ведется на основе консенсуса, и согласовать общую позицию между всеми странами, у которых, к тому же, разные интересы и приоритеты, весьма непросто. Как показывает пример договора о запрещении производства расщепляющегося материала для целей ядерного оружия, переговоры по которому в рамках Конференции по разоружению в Женеве не могут начаться уже больше 25 лет, в современных условиях запуск и успешное завершение переговоров по универсально применимо-

potential conflicts, which would help to remove the fundamental incentives to possess nuclear weapons.

As for Kazakhstan, its accession to the NPT in February 1994 was an important stage in shaping the country's foreign-policy course in the field of international security, disarmament and non-proliferation. Having become a party to the NPT, Kazakhstan strictly adhered to its obligations under the treaty, carrying out consistent work on the withdrawal of nuclear weapons from its territory, the elimination of its infrastructure and the conversion of former military facilities for civilian purposes [MFA of Kazakhstan, 2020]. Nevertheless, while being an active supporter of the NPT, Kazakhstan has repeatedly stated that the treaty does not meet the requirements of the time, which creates the need for a new agreement in the field of nuclear non-proliferation and disarmament. It was, perhaps, one of the reasons why Kazakhstan was the only post-Soviet country to support the TPNW. At the same time, it should be noted that, despite criticism of the NPT, Kazakhstan remains a strong supporter and active participant in the global process of reducing the nuclear threat. Pursuing a balanced, consistent and responsible policy in this area, Kazakhstan makes a significant contribution to the functioning of complex and interdependent mechanisms of the nuclear non-proliferation regime.

References:

1. Allison, Graham (2010). Nuclear Disorder: Surveying Atomic Threats. Foreign Affairs, Vol. 89, No. 1, pp. 74-85.
2. Einhorn, Robert (2020). COVID-19 has given the 2020 NPT Review Conference a reprieve. Let's take advantage of it. Retrieved from <https://thebulletin.org/2020/05/covid-19-has-given-the-2020-npt-review-conference-a-reprieve-lets-take-advantage-of-it/>. Accessed on 20.04.2020.
3. Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kazakhstan (2020). Statement on the 50th anniversary of the entry into force of the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons. Retrieved from <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa/press/news/details/zayavlenie-ministerstva-inostrannyh-del-rk-po-sluchayu-50-letiya-vstupleniya-v-silu-dogovora-o-nerasprostraneni-yadernogo-oruzhiya?lang=en>. Accessed on 20.04.2020.
4. Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation

му и недискриминационному соглашению в области контроля над вооружениями и разоружения, является практически невыполнимой задачей. Это подтверждает и судьба Договора о всеобъемлющем запрещении ядерных испытаний, который успешно прошел переговорную стадию и был открыт для подписания в сентябре 1996 года, но до сих пор не вступил в силу. Что касается принятого в 2017 году большинством государств-членов ООН Договора о запрещении ядерного оружия (ДЗЯО), то имеются большие сомнения в его жизнеспособности. ДЗЯО претендует на то, чтобы стать первым юридически обязательным международным документом, устанавливающим универсальный и всеобъемлющий запрет на ядерное оружие. Однако против договора выступают все де-юре и де-факто ядерные государства, что делает проблематичным процесс его имплементации в случае вступления в силу.

Несмотря на то, что режим ядерного нераспространения, основывающийся на ДНЯО, переживает непростые времена, необходимо признать, что договор остается ключевым элементом современной системы международной безопасности и необходимым механизмом сотрудничества, гарантирующим с учетом реалий сегодняшнего дня определенный уровень стабильности и баланса взаимных обязательств. Вместо выдвижения инициатив по ревизии договора международному сообществу следует сосредоточить дипломатические усилия на укреплении целостности и эффективности всех трех компонентов ДНЯО – нераспространения, разоружения и мирного использования атомной энергии. Ключ к достижению целей ДНЯО заключается в поиске путей по разрешению существующих и потенциальных конфликтов, что способствовало бы устранению основополагающих стимулов к обладанию ядерным оружием.

Что касается Казахстана, его присоединение к ДНЯО в феврале 1994 года стало

- (2020). Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT). Retrieved from https://www.mid.ru/adernoe-nerasprostranenie/-/asset_publisher/JrcRGi5UdnBO/content/id/1138817. Accessed on 20.04.2020.
5. UN (2020). NPT Review Conferences and Preparatory Committees. Retrieved from <https://www.un.org/disarmament/wmd/nuclear/npt-review-conferences/>. Accessed on 20.04.2020.
 6. PIR Center (2002). Nuclear Non-Proliferation. In 2 volumes. Vol. 1, pp. 84-91.
 7. Timerbaev, Roland (1999). Russia and Nuclear Non-Proliferation. 1945-1968.
 8. UNODA (2020). Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons: Status of the Treaty. Retrieved from <http://disarmament.un.org/treaties/t/npt>. Accessed on 20.04.2020.

важным этапом в формировании внешнеполитического курса страны в области международной безопасности, разоружения и нераспространения. Став участником ДНЯО, Казахстан строго придерживался своих обязательств в рамках договора, проводя последовательную работу по выводу ядерного оружия со своей территории, ликвидации его инфраструктуры и конверсии бывших военных производств на гражданские цели [МИД РК, 2020]. Будучи активным сторонником ДНЯО, Казахстан, тем не менее, не раз заявлял о несоответствии договора требованиям времени, что создает потребность в новом соглашении в сфере ядерного нераспространения и разоружения. Возможно, это было одной из причин, по которой Казахстан стал единственной постсоветской страной, которая поддержала ДЗЯО. В то же время необходимо отметить, что, несмотря на критику ДНЯО, Казахстан остается убежденным сторонником и активным участником глобального процесса снижения ядерной угрозы. Проводя сбалансированную, последовательную и ответственную политику в этой сфере, Казахстан вносит существенный вклад в функционирование сложных и взаимозависимых механизмов режима нераспространения ядерного оружия.

Источники:

1. Айнхорн, Роберт (2020). COVID-19 дал отсрочку Конференции по рассмотрению действия ДНЯО 2020 года. Давайте воспользуемся этим. Доступен по адресу: <https://thebulletin.org/2020/05/covid-19-has-given-the-2020-npt-review-conference-a-reprieve-lets-take-advantage-of-it/>. Дата обращения: 20.04.2020.
2. Министерство иностранных дел Республики Казахстан (2020). Заявление по случаю 50-летия вступления в силу Договора о нераспространении ядерного оружия. Доступен по адресу: <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa/press/news/details/zayavlenie-ministerstva-inostrannyh>

del-rk-po-sluchayu-50-letiya-vstupleniya-v-silu-dogovora-o-nerasprostraneni-yadernogo-oruzhiya?lang=ru. Дата обращения: 20.04.2020.

3. Министерство иностранных дел Российской Федерации (2020). Договор о нераспространении ядерного оружия (ДНЯО). Доступен по адресу: https://www.mid.ru/adernoe-nerasprostranenie/-/asset_publisher/JrcRGi5UdnBO/content/id/1138817. Дата обращения: 20.04.2020.
4. ООН (2020). Конференции по рассмотрению действия ДНЯО и подготовительные комитеты. Доступен по адресу: <https://www.un.org/disarmament/wmd/nuclear/npt-review-conferences/>. Дата обращения: 20.04.2020.

5. ПИР-Центр (2002). Ядерное нераспространение. В 2-х томах. Том 1, с. 84-91.
6. Тимербаев, Роланд (1999). Россия и ядерное нераспространение. 1945-1968.
7. УВР ООН (2020). Договор о нераспространении ядерного оружия: статус договора. Доступен по адресу: <http://disarmament.un.org/treaties/t/npt>. Дата обращения: 20.04.2020.
8. Эллисон, Грэм (2010). Ядерный беспорядок: обзор атомных угроз. Foreign Affairs, том 89, №1, с. 74-85.

ROLYQ QARÝSYZ ÁLEM JÁNE JAHANDYQ
IPSIZDIK ÚSHIN NAZARBAEV SYILYǴY

RBAYEV PRIZE FOR NUCLEAR WEAPON
FREE WORLD AND GLOBAL SECURITY

29 | TAMYZ | 2019
AUGUST
NUR-SULTAN

**9 NİSAN 2020 TARİHİNDE AVRASYA
ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ
DOÇ. DR. VAKUR SÜMER "COVID-19
SALGINI VE ORTA ASYA'YA ETKİLERİ"
KONULU SEMİNER VERDİ.**

2020 ЖЫЛҒЫ 9 СӘУІРДЕ ЕУРАЗИЯ
ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ
ДИРЕКТОРЫ ДОЦЕНТ, ДОКТОР ВАКУР
СҮМЕР «COVID-19 ІНДЕТІ ЖӘНЕ
ОНЫҢ ОРТАЛЫҚ АЗИЯҒА ӘСЕРІ»
ТАҚЫРЫБЫНДА СЕМИНАР ӨТКІЗДІ.

Доцент, доктор Вакур Сүмер семинарында Еуразия ғылыми-зерттеу институты тарапынан өткізілетін семинарлардың COVID-19 індеті салдарынан бұдан былай онлайн-семинарлар ретінде жалғасатынын атап өтті.

Доцент, доктор Вакур Сүмер 2020 жылдың басында Қытайда пайда болған COVID-19 індеті мұнай бағасының жаһандық деңгейде құлдырауының басты себептерінің бірі екенін айтып, Сауд Арабиясы мен Ресей арасындағы дау-дамайға байланысты мұнай бағасы соңғы 25 жылдағы ең төменгі деңгейіне түскенін мәлімдеді. Экономикасы мұнай мен газға тәуелді елдерге едәуір әсер еткен бұл індеттің экономикалық салдары Қазақстан үшін де ауыр болып, ұлттық валюта теңгенің шұғыл құлдырауына әкеп соқтырғанын сөз етті. Қазақстан экспортының 16 миллиардтан астам долларға аза-

Doç. Dr. Vakur Sümer seminerinde “COVID-19” salgınının nedeniyle Avrasya Araştırma Enstitüsü tarafından düzenlenen seminerlerin “Online seminerler” serisi şeklinde devam edeceğini açıkladı.

Doç. Dr. Vakur Sümer 2020 yılının başında Çin’de ortaya çıkan “COVID-19” salgınının petrol fiyatlarının küresel çapta düşüşünün sebeplerinden birisi olduğunu belirterek, Suudi Arabistan ve Rusya arasındaki bir anlaşmazlıktan dolayı petrol fiyatlarının son 25 yılın en düşük seviyelerine kadar indiğini belirtti. Petrol ve gazı dayalı ekonomileri etkileyen bu salgının yarattığı ekonomik sonuçların Kazakistan’ı da ciddi ölçüde etkileyerek, bu ülkenin para birimi tengenin hızla değer kaybetmesine sebep olduğunu ifade etti. Kazakistan’ın ihracatında 16 milyar dolardan fazla azalma beklediğini belirten Doç. Dr. Vakur Sümer, ülkenin ithalatının da 7,5 milyar dolar civarında azalacağını beklediğini dile getirdi.

Seminerin devamında Doç. Dr. Vakur Sümer Kazakistan’da “COVID-19” salgınına karşı alınan tedbirleri ana hatlarıyla açıklayarak, ülke çapındaki istatistikî bilgilere değindi. Salgının yarattığı etkilerle mücadele kapsamında Kazakistan’da pek çok alanda vergi muafiyetleri ve uygun faizli kredi imkanları getirildiğini belirten Doç. Dr. Vakur Sümer, bu sektörler için yapılacak vergi indirimleri ve kredilerdeki kolaylıklar hakkında detaylı bilgiler sundu. Sümer, bu tür kriz durumlarında kullanılmak üzere Kazakistan’da yeterli düzeyde resmi tasarrufun olduğunu dile getirdi. Salgın nedeniyle olumsuz yönde etkilenen ticari ilişkiler bağlamında, Orta Asya ülkelerinin ana ticaret ortakları olan Çin ve Rusya’nın ekonomilerinin de ciddi ölçüde etkilendiğine vurgu yapan Sümer, bunun Orta Asya ülkelerinin ekonomilerine de yansımalarının olacağını belirtti.

Seminerin sonunda Doç. Dr. Vakur Sümer, konu üzerinde çalışan uzmanlara göre yaşanan krizin,

juы күтілгенін атап өткен доцент, доктор Вакур Сүмер импорт көлемі де шамамен 7,5 миллиард долларға азаятынын тілге тиек етті.

Семинар жалғасында доцент, доктор Вакур Сүмер Қазақстанның COVID-19 індетіне қарсы күрес шаралары туралы баяндап, республика бойынша статистикалық ақпараттармен бөлісті. Доцент, доктор Вакур Сүмер пандемияның салдарына қарсы күрес шаралары аясында Қазақстанның көптеген салаларында салықтық жеңілдіктер мен қолайлы пайыздық несиелер мүмкіндіктері ұсынылғанын айтып, осы салалардағы салықтық жүктемені азайту және несиені өтеуге жеңілдіктер беру туралы толық ақпарат берді. Сүмер Қазақстанда мұндай дағдарыс жағдайларында пайдалануға болатын жеткілікті деңгейдегі ресми жинақ қаражаты бар екендігін мәлімдеді. Сүмер сондай-ақ, пандемияның салдарынан сауда қатынастары да айтарлықтай зардап шеккенін айтты. Жалаңдық індет Орталық Азия елдерінің негізгі сауда серіктестері болып табылатын Қытай мен Ресейдің экономикаларына кері әсерін тигізгенін айта келе, мұның Орталық Азия елдерінде де көрініс табатынын айтты.

Семинар соңында доцент, доктор Вакур Сүмер осы тақырыпты зерттейтін сарапшылардың пікіріне сүйене отырып, ағымдағы дағдарыс 2008 жылғы дүниежүзілік қаржы дағдарысынан гөрі әлдеқайда қиын болатынын және Орталық Азия елдеріне әртүрлі дәрежеде әсер ететінін мәлімдеді.

2008 дүниежүзілік қаржы дағдарысынан гөрі әлдеқайда қиын болатынын және Орталық Азия елдеріне әртүрлі дәрежеде әсер ететінін мәлімдеді.

**15 NİSAN 2020 TARİHİNDE
AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRÜ DOÇ. DR. VAKUR SÜMER
"10 NİSAN 2020 TÜRK KENEŞİ
OLAĞANÜSTÜ ZİRVESİ" KONULU
ONLINE SEMİNER VERDİ.**

2020 ЖЫЛДЫҢ 15 СӘУІРІНДЕ
ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫНЫҢ ДИРЕКТОРЫ
ДОЦЕНТ, ДОКТОР ВАКУР СҮМЕР
«2020 ЖЫЛДЫҢ 10 СӘУІРІНДЕ
ӨТКЕН ТҮРКІ КЕҢЕСІНІҢ ТӨТЕНШЕ
САММИТІ» ТАҚЫРЫБЫНДА ОНЛАЙН
СЕМИНАР ӨТКІЗДІ.

Doç. Dr. Vakur Sümer seminerinde, düzenlenen Zirve'nin, Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin İlk Olağanüstü Zirvesi olarak gerçekleştirildiğini altını çizerek, bunun sembolik bir anlamı olduğunu belirtti. Bilindiği üzere

Доцент, доктор Вакур Сүмер семинарында Түркітілдес мемлекеттердің ынтымақтастық кеңесінің бірінші төтенше саммиті өткенін атап өтіп, оның символдық мағынасы бар екенін айтты. Әзірбайжан Президенті Ильхам Әлиевтің бастамасымен шақырылған бұл Саммитке Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев, Қырғызстан Президенті Сооронбай Жээнбеков, Түркия Президенті Режеп Тайып Ердоған, Өзбекстан Президенті Шавкат Мирзиёев, Түрікменстан Президенті Гурбангулы Бердімұхамедов, Венгрия Премьер-министрі Виктор Орбан, Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының Бас директоры Тедрос Адханом Гебрейесус қатысқанын атап өтті.

2020 жылы 10 сәуірде өткен Түркі кеңесінің төтенше саммитінде Түркия Президенті Режеп Тайып Ердоған қозғаған мәселелерге тоқталған доцент, доктор Вакур Сүмер, Ердоғанның Каспий теңізі арқылы ортақ көлік дәлізін дағдарыс кезеңінде тез әрі ешқандай қиындықсыз пайдаланудың маңыздылығына назар аударғанын айтты. Сондай-ақ, Ердоғанның қазіргі уақытта Түркия, Әзірбайжан және Грузия арасында құрылған Баку-Тбилиси-Карс теміржол жобасын Орталық Азияға дейін кеңейту мәселесін де қарастырғанын атап өткен доцент, доктор

söz konusu Zirve, Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in çağırısıyla toplanan bu Zirve, Kazakistan Cumhurbaşkanı Kassym Comart Tokayev, Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sooronbay Ceenbekov Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevkat Mirziyoyev, Türkmenistan Cumhurbaşkanı Gurbanguli Berdimuhammedov, Macaristan Başbakanı Viktor Orban, Dünya Sağlık Örgütü Başkanı Tedros Adhanom Ghebreyesus'un katımlarıyla gerçekleşti.

Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 10 Nisan 2020 Türk Keneşi Olağanüstü Zirvesi'nde altını çizdiği noktalara değinen Doç. Dr. Vakur Sümer, Sayın Erdoğan'ın, Hazar Geçişli Orta Koridor'un kriz döneminde daha hızlı ve aksaklık yaşanmadan kullanılmasını öneminden bahsettiğini belirtti. Erdoğan'ın; halihazırda Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan arasında kurulan Bakü-Tiflis-Kars demiryolu projesinin Orta Asya'ya doğru uzatılması konusuna da değindiğini aktaran Doç. Dr. Vakur Sümer, bu hedefe ulaşmak için Hazar geçişinin hızlandırılmasının büyük önem taşıdığını bilgisinin altını çizdi. Kazakistan Cumhurbaşkanı Kassym Comart Tokayev'in de "Türk Geleceği 2040" programından bahsettiğini anlatan Doç. Dr. Vakur Sümer, Kazakistan Cumhurbaşkanı'nın, özellikle sağlık sektörünün program içine dahil edilmesi gereğini vurguladığını belirtti.

Seminerin devamında Doç. Dr. Vakur Sümer, Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin tarihsel geçmişine değinerek, Konsey'in Türkiye Cumhuriyeti inisiyatifleriyle başlayan "Türk Dili Konuşan Ülkelerin Cumhurbaşkanılarının Zirveleri" ile başlayan uzunca bir sürecin sonucunda kurulduğunu belirtti. Söz konusu Zirveler döneminde önemli atılımlar gerçekleştiğini belirten Doç. Dr. Vakur Sümer, 1992 Yılından 2009 Yılına kadar geçen sürecin, Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin kuruluşundan önceki, ve buna temel oluşturan bir dönem olarak kabul edilebileceğini dile getirdi. Sümer, Kazakistan Kurucu Cumhurbaşkanı Sayın Nursultan Nazarbayev'in inisiyatifleriyle imzalanan 2009 yılındaki Nahçıvan Antlaşması ile başlayan dönemin, 2018-2019 yıllarında yeni bir derinleşme ve genişleme dalgasına sahne olduğunu aktardı.

Вакур Сүмер осы мақсатқа жету үшін Каспий теңізі арқылы ортақ көлік дәлізін жеделдетудің маңызы зор екенін баяндады. Ал Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Түркі келешегі-2040» атты бағдарлама туралы сөз қозғағанын тілге тиек еткен доцент, доктор Вакур Сүмер Қазақстан Президентінің әсіресе денсаулық сақтау саласын бағдарламаға енгізу қажеттігін баса айтқанын жеткізді.

Семинар жалғасында доцент, доктор Вакур Сүмер Түркітілдес мемлекеттердің ынтымақтастық кеңесінің тарихына тоқталып, Кеңестің Түркия Республикасының бастамасымен өткізілген «Түркітілдес мемлекет басшыларының саммиттерінен» бастау алған ұзақ үдеріс нәтижесінде құрылғанын айтты. Аталған Саммиттер кезінде маңызды жетістіктерге қол жеткізілгенін айта келе, доцент, доктор Вакур Сүмер 1992-2009 жылдар аралығын Түркітілдес мемлекеттердің ынтымақтастық кеңесі құрылғанға дейінгі және оған негіз болған кезең ретінде қарастыруға болатынын тілге тиек етті. Сүмер Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті – Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың бастамасымен қол қойылған 2009 жылғы Нахчыван келісімінен бастау алған кезең 2018-2019 жылдары жаңа толқынмен дами бастағанын айтты.

Семинар соңында доцент, доктор Вакур Сүмер 2019 жылдан бастап Өзбекстанның да Түркі кеңесінің мүшелігіне өткенін атап өтіп, 2018 жылы басталған үдерісті қарастырған кезде Түркітілдес мемлекеттердің ынтымақтастық кеңесі одан әрі нығайып, күшті халықаралық ұйымға айналғанын баса айтты.

Seminerin sonunda Doç. Dr. Vakur Sümer 2019 Yılından itibaren Özbekistan'ın, Örgüt'ün yeni üyesi olarak kabul edildiğini dile getirerek, 2018 Yılından itibaren başlayan süreç incelendiğinde Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin giderek daha etkin ve güçlü bir uluslararası bir örgüte dönüştüğünün altını çizdi.

16 NISAN 2020 TARİHİNDE ARAŞTIRMACIMIZ KANAT MAKHANOV "1979'DAN BU YANA KAZAKİSTAN'DA DEMOGRAFİK DEĞİŞİMİN ALANSAL ANALİZİ" BAŞLIKLIL SEMİNER VERDİ.

2020 ЖЫЛЫ 16 СӘУІРДЕ ҒЫЛЫМИ
ҚЫЗМЕТКЕР ҚАНАТ МАХАНОВ «1979
ЖЫЛДАН БЕРІ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ
ДЕМОГРАФИЯЛЫҚ ӨЗГЕРІСТЕРДІ
КЕҢІСТІКТІК ТАЛДАУ» АТТЫ
ТАҚЫРЫПТА СЕМИНАР ӨТКІЗДІ.

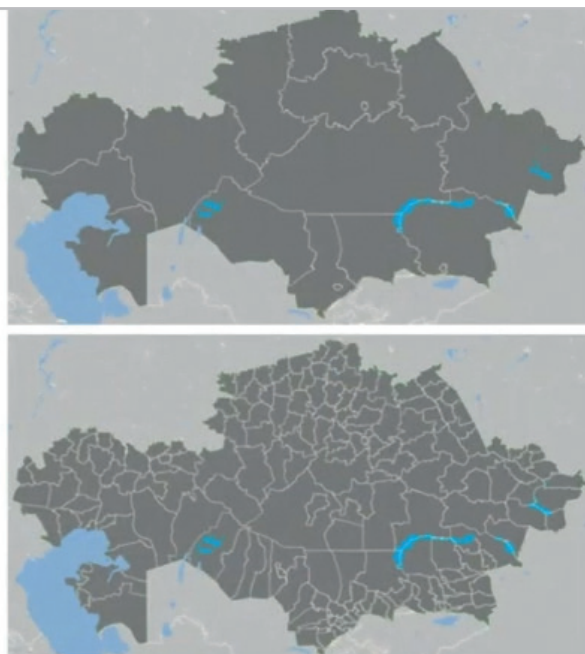
Kanat Makhanov seminerinde, 1999 ve 2009 yılları arasında Kazakistan'daki nüfus dağılımı meselesine değineceğini ve kullandığı verilerini, nüfus sayımları da dahil olmak üzere çeşitli kaynaklardan gelen açık kaynaklardan alındığını dile getirdi. İncelediği verilerin en önemli yönünün, Kazakistan nüfusu hakkında ilk defa bölge düzeyinde ve günlük coğrafi bilgi verilmesi olduğunu açıklayan Makhanov,

Қанат Маханов семинар барысында 1999-2009 жылдар аралығында Қазақстан халқының таралуына тоқталып, қолданылған деректер әртүрлі ашық дереккөздерден, соның ішінде халық санағынан алынғанын айтты. Маханов талдаған мәліметтердің ең маңызды тұсы ретінде алғаш рет Қазақстан халқы туралы аймақтық деңгейде күнделікті географиялық ақпараттың берілуін айтты. Ол деректердің 1979-2019 жылдар аралығын қамтыған 40 жылдық кезең ішінде қалыптасқанын айтты.

Семинар барысында Қанат Маханов 1979-1989 жылдар аралығында жүргізілген зерттеулердің деректері бойынша, бүкіл республика бойынша халық саны жылдам қарқынмен өскенін атап өтті. Алайда ол 1989 жылдан 1999 жылға дейінгі кезеңде халықтың жалпы санының 7%-ға төмендегеніне назар аударды. Қанат Маханов мұндай теріс үрдіс елдің көп бөлігінде орын алғанын айта келе, аталмыш кезеңде халықтың өсуі тек Қазақстанның оңтүстігінде, оңтүстік-шығысында және оңтүстік-батысында жалғасқанын сөз етті. Сондай-ақ, 1997 жылы Ақмола қаласы Қазақстанның жаңа астанасы болып жарияланғаннан кейін, бұл аймақ елдің солтүстігіндегі демографиялық өсу үрдісі жалғасқан жалғыз аймақ болғанын айтты. Ол 1989 жылдан 1999 жылға

Methodology

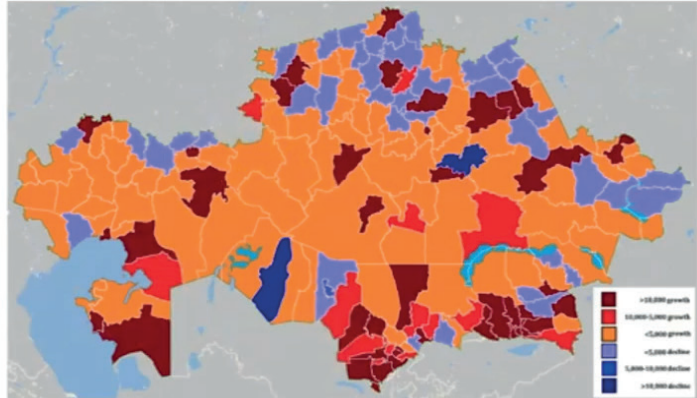
- The main contribution of this study – large amounts of district level data that was never analyzed deeply before
- Large amounts of data on NUTS-3 level territorial units (Kazakh: аудандар; Russian: районы)
- Statistical analysis in Excel and QGIS
- Available variables: population change, population density, some economic data, gender statistics, urbanization etc.

Main findings 1979-1989

- Over 10% population growth
- Overall growth in 173 districts out of 133
- More pronounced growth in urban areas suggesting migration
- Districts with population loss and decline are rather equally distributed

Absolute population change during 1979-1989

verilerin 1979'dan 2019'a kadar 40 yılda oluşturulduğunu belirtti.

Seminerin devamında Kanat Makhanov, 1979'dan 1989'a kadar yapılan çalışmaların verilerine göre, ülkenin, tüm coğrafi bölgeleri kapsayan şekilde, oldukça hızlı bir nüfus artışı yaşadığını belirtti. Ancak 1989'dan 1999'a kadar toplam nüfusta %7'lik bir düşüş gerçekleştiğini dile getirdi. Bu olumsuz durumun ülkenin büyük bir kısmını kapsadığını belirten Kanat Makhanov, söz konusu süreçte nüfusun büyümesinin sadece güney, güney-doğu ve güney-batı Kazakistan'da devam ettiğini dile getirdi. Aynı zamanda, 1997 yılından itibaren Akmola şehrine taşınan yeni başkentin, ülkenin kuzeyinde demografik büyüme gösteren tek bölge olmaya devam ettiğinin altını çizdi. 1989 ve 1999 yılları arasında genel nüfustaki düşüşün, göç ve derin bir ekonomik krizin sonucu olduğunu vurguladı.

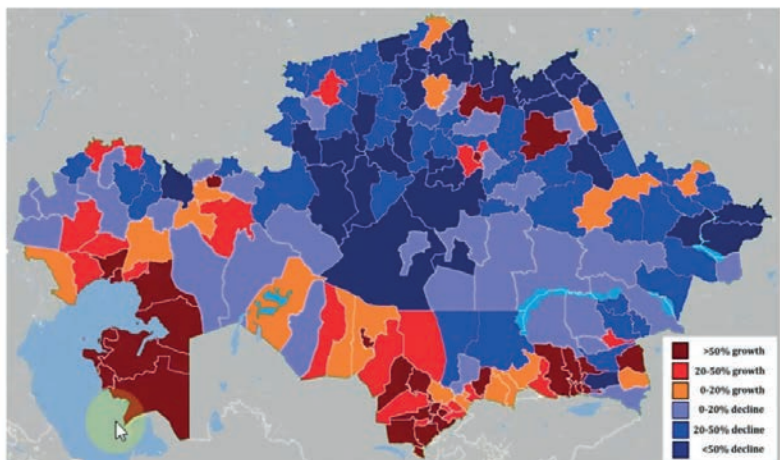
Seminerin sonunda Kanat Makhanov 1999'dan sonra, nüfus değişimlerinde bir iyileşme görüldüğü dile getirdi. Demografik büyümenin bu dönemde özellikle ülkenin güney-batı ve güney-doğu kısmında gerçekleştiğini belirten Kanat Makhanov, genel olarak ülkenin belirli noktalarındaki nüfus artışının ülke genelinde nüfusun dengeli

дейінгі кезеңде халықтың жалпы санының азаюына көші-қон мен терең экономикалық дағдарыс себеп болғанын атап өтті.

Семинар соңында Қанат Маханов 1999 жылдан кейін халық санының динамикасы жақсара бастағанын тілге тиек етті. Қанат Маханов бұл кезеңде демографиялық өсім, әсіресе, елдің оңтүстік-батыс және оңтүстік-шығыс бөліктерінде орын алғанын айта келе, республиканың жекелеген аймақтарында халық санының өсуі бүкіл республика бойынша халықтың теңгерімді таралуының төмендегенін білдіреді деп қорытындылады.

дағılımında bir azalmaya işaret ettiğine dikkat çekerek sözlerine tamamladı.

Main findings 1979-2019 (relative population change)

**AVRASYA ARAŞTIRMA
ENSTİTÜSÜ'NDEN PROF. DR.
GÜLNAR NADİROVA, 23 NİSAN
2020 TARİHİNDE "DİN VE DEVLET:
SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN İLK ON
YILI" BAŞLIKLİ BİR SEMİNER VERDİ.**

2020 ЖЫЛДЫҢ 23 СӘУІРІНДЕ
ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫНЫҢ АҒА ҒЫЛЫМИ
ҚЫЗМЕТКЕРІ ПРОФЕССОР, ДОКТОР
ГҮЛНАР НАДИРОВА «ДІН ЖӘНЕ
МЕМЛЕКЕТ: КЕҢЕС БИЛІГІНІҢ
АЛҒАШҚЫ ОНЖЫЛДЫҒЫ» АТТЫ
СЕМИНАР ӨТКІЗДІ.

Prof. Dr. Gülnar Nadirova seminerinde, Sovyetler Birliği'nde din ve devlet arasındaki ilişkinin gelişimi hakkında bilgiler verdi. Nadirova'ya göre din ve devlet arasındaki ilişkinin tarihi hakkındaki bilgimiz, yakın zamanda arşiv belgelerinin ortaya çıkması sonucu bazı değişikliklere uğramıştır. Yeni bilgileri tarihsel olaylarla mukayeseleyerek bu konuda yeni bir resim oluşturabiliriz. 1918 yılında Sovyet Halk Komiserleri'nin ilk kararnamesi uyarınca, dev-

Профессор, доктор Гүлнар Надирова семинарында Кеңес Одағы кезіндегі дін мен мемлекет арасындағы қатынастардың дамуы туралы мағлұмат берді. Надированың айтуынша, дін-мемлекет қатынастарының тарихына қатысты түсінігіміз жақында мұрағат құжаттарының пайда болуының нәтижесінде бірқатар өзгерістерге ұшырады. Жаңа деректерді тарихи оқиғалармен салыстыра отырып, осы тақырып бойынша жаңа көрініс қалыптастыра аламыз. 1918 жылы КСРО Халық комиссариатының алғашқы жарлығына сәйкес мемлекет пен діннің қарым-қатынасы толығымен жойылғанын атап өткен профессор, доктор Гүлнар Надирова сонымен қатар мемлекет тарапынан дінді қаржыландыру және мемлекеттік оқу орындарында діни сабақтарды оқыту тоқтатылғанын мәлімдеді.

Семинар жалғасында профессор, доктор Гүлнар Надирова КСРО құрылғаннан бері біртіндеп дінге қарсы дұшпандық саясат жүргізіле бастағанын, ғибадат орындары жабылып, дін қызметкерлері қудалана бастағанын айтты. Надирова бұл саясаттың ауқымы, әсіресе 1937-1938 жылдары едәуір күшейгенін және мыңдаған дін қызметкерлеріне қысым жасалғанын атап өтті. Надирова мемлекеттік исламға қатысты саясаты христиан дініне қарағанда жұмсағырақ болғанын, себебі үкімет исламды КСРО-ның мұсылман аймақтарын бақылауға алу құралы ретінде қолданғанын айтты.

The volatile nature of the religious policy of the Soviet government was characterized by variability and voluntarism, depended on the tasks and interests of a particular "historical stage".

On January 23, 1918, a decree of the Council of People's Commissars "On the Separation of the Church from the State and the School from the Church" was published. According to this decree, all religions were equalized in their rights, and none of them could take advantage of the support of state power and the maintenance of funds belonging to the whole people.

ОТДЕЛЕНИЕ ЦЕРКВИ ОТ ГОСУДАРСТВА.

В. Ленин, председатель Совета Народных Комиссаров, издал постановление о отделении церкви от государства и школы от церкви.

1918 г. 23 января, 1918 г. 23 января, 1918 г. 23 января.

В. Ленин, председатель Совета Народных Комиссаров, издал постановление о отделении церкви от государства и школы от церкви.

1918 г. 23 января, 1918 г. 23 января, 1918 г. 23 января.

В. Ленин, председатель Совета Народных Комиссаров, издал постановление о отделении церкви от государства и школы от церкви.

1918 г. 23 января, 1918 г. 23 января, 1918 г. 23 января.

В. Ленин, председатель Совета Народных Комиссаров, издал постановление о отделении церкви от государства и школы от церкви.

1918 г. 23 января, 1918 г. 23 января, 1918 г. 23 января.

В. Ленин, председатель Совета Народных Комиссаров, издал постановление о отделении церкви от государства и школы от церкви.

1918 г. 23 января, 1918 г. 23 января, 1918 г. 23 января.

В. Ленин, председатель Совета Народных Комиссаров, издал постановление о отделении церкви от государства и школы от церкви.

1918 г. 23 января, 1918 г. 23 января, 1918 г. 23 января.

В. Ленин, председатель Совета Народных Комиссаров, издал постановление о отделении церкви от государства и школы от церкви.

1918 г. 23 января, 1918 г. 23 января, 1918 г. 23 января.

В. Ленин, председатель Совета Народных Комиссаров, издал постановление о отделении церкви от государства и школы от церкви.

1918 г. 23 января, 1918 г. 23 января, 1918 г. 23 января.

В. Ленин, председатель Совета Народных Комиссаров, издал постановление о отделении церкви от государства и школы от церкви.

1918 г. 23 января, 1918 г. 23 января, 1918 г. 23 января.

В. Ленин, председатель Совета Народных Комиссаров, издал постановление о отделении церкви от государства и школы от церкви.

1918 г. 23 января, 1918 г. 23 января, 1918 г. 23 января.

В. Ленин, председатель Совета Народных Комиссаров, издал постановление о отделении церкви от государства и школы от церкви.

1918 г. 23 января, 1918 г. 23 января, 1918 г. 23 января.

В. Ленин, председатель Совета Народных Комиссаров, издал постановление о отделении церкви от государства и школы от церкви.

1918 г. 23 января, 1918 г. 23 января, 1918 г. 23 января.

В. Ленин, председатель Совета Народных Комиссаров, издал постановление о отделении церкви от государства и школы от церкви.

1918 г. 23 января, 1918 г. 23 января, 1918 г. 23 января.

В. Ленин, председатель Совета Народных Комиссаров, издал постановление о отделении церкви от государства и школы от церкви.

1918 г. 23 января, 1918 г. 23 января, 1918 г. 23 января.

In reality it meant that in the era of militant atheism of the 30s, during the Stalinist repressions of 1936-1937, tens of thousands of clergy were arrested and executed as representatives of a hostile ideology. The country's leadership initially believed that when the church was deprived of power, religion would die quickly.

let ve din arasındaki ilişkinin tamamen yok edildiğini anlatan Prof. Dr. Gülnar Nadirova, aynı zamanda dinin devlet tarafından finanse edilmesi ve kamusal eğitim kurumlarında din dersinin öğretilmesinin durdurulduğunu belirtti.

Seminerin devamında Prof. Dr. Gülnar Nadirova, SSCB'nin kuruluşundan itibaren giderek dine karşı daha fazla düşmanca bir politika izlemeye, ibadethaneleri kapatmaya ve din adamlarına zulmetmeye başladığını belirtti. Nadirova, bu politikanın özellikle 1937 ve 1938 yıllarında çok ciddi boyutlara ulaştığını, binlerce din adamının baskı altına alındığını aktardı. Devletin İslam'a karşı tutumunun, Hristiyanlığa kıyasla nispeten daha yumuşak olduğunu belirten Nadirova, bunun nedenlerinden biri olarak, İslam'ın hükümet tarafından SSCB'nin Müslüman bölgelerinde kontrolü kazanmak için bir araç olarak kullanılması hususunu dile getirdi.

Prof. Gülnar Nadirova, genel olarak SSCB'deki İslam'ı, 'resmî' ve 'gayri resmî' İslam olarak iki kısmıda anlamamız gerektiğini anlattı. Buna göre, resmî İslam, devletin kontrolü altındaki İslam'ı ifade ederken; gayri resmî İslam ise, Sovyet hükümetinin desteklemediği her türlü dini tezahürü kapsamaktaydı. Prof. Dr. Gülnar Nadirova, sunmakta oldu-

Профессор, доктор Гүлнар Надирова жалпы КСРО-дағы ислам дінін «ресми» және «бейресми» ислам деп екіге бөліп қарастыруға болатынын тілге тиек етті. Бұған сәйкес, ресми ислам мемлекеттің бақылауындағы исламды білдірсе, бейресми ислам Кеңес үкіметі тарапынан қолдау таппаған кез келген діни көріністерді қамтыды. Профессор, доктор Гүлнар Надирова баяндаманы дайындау үшін мұрағат құжаттарын, сондай-ақ, дін қайраткерлерімен жүргізілген түрлі сұхбаттарды пайдаланғанын атап өтіп, өз семинарын аяқтады.

ğu çalışmanın hazırlanması için arşivden belge kullandığını ve aynı zamanda dini figürlerle yapılan çeşitli röportajlardan faydalandığını da dile getirerek seminerini sonlandırdı.

In relation to Islam and Muslims, government policy had some specific features. In the first years of Soviet power, religious freedom seemed to be promised by the new government along with other freedoms and rights to all working people of the East. The government supported certain initiatives of the clergy, and the clergy, in turn, declared their loyalty to state structures and politics.

**30 NISAN 2020 TARİHİNDE
AVRASYA ARAŞTIRMA
ENSTİTÜSÜ'NÜN ARAŞTIRMACISI
ASSET ORDABAYEV "PANDEMİ
DÖNEMİNDE ULUSLARARASI
İŞBİRLİĞİ" KONULU SEMİNER
VERDİ.**

2020 ЖЫЛДЫҢ 30 СӘУІРІНДЕ
ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫНЫҢ ҒЫЛЫМИ
ҚЫЗМЕТКЕРІ ӘСЕТ ОРДАБАЕВ
«ПАНДЕМИЯ КЕЗІНДЕГІ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ»
ТАҚЫРЫБЫНДА СЕМИНАР ӨТКІЗДІ.

Asset Ordabayev seminerinde, "Covid-19" vi-rüsünü kısaca açıklayarak, bu salgının dünya

Әсет Ордабаев семинарында COVID-19 ви-
русы туралы қысқаша мағлұмат беріп, бұл
індет бүкіл әлемдегі саяси жүйелер үшін үл-
кен сынақ болғанын мәлімдеді. Ол жаһанда-
ну жағдайында өте жоғары жылдамдықпен
әрі қауіпті ауқымда таралып жатқан індетке
қарсы күресте әлем елдерінің өздігінен әре-
кет етуді жөн көргендерін айтты. Әсет Ор-
дабаев кейбір халықаралық ұйымдардың
бүкіл әлем бойынша індетке қарсы тиімді
күресе алмағандықтарына назар аударып,
алдағы уақытта бұл ұйымдардың құрылы-
мында түрлі өзгерістер болуы мүмкін деген
пікір білдірді.

Семинар жалғасында Әсет Ордабаев ең
алдымен COVID-19 індетіне қарсы меди-
циналық күрес жүргізілетінін, содан кейін
жаһандық деңгейде экономикалық дағда-
рыс болатынын, әсіресе, денсаулық сақтау
жүйесінде маңызды өзгерістер болуы мүм-
кін екенін айтты. Бұл елдердің аймақтық
және жаһандық ауқымдағы экономикалық
және саяси интеграциялық саясаттарында

çapındaki siyasi sistemler için büyük bir test olduğunu dile getirdi. Küreselleşen dünyada bu denli bir hızla yayılan salgın karşı mücadelede ülkelerin kendi başlarına hareket etmeyi tercih ettiklerinin görüldüğünü ifade etti. Bu noktada bazı uluslararası kuruluşların salgınla mücadelede dünya çapında pek etkili bir çaba gösterememelerine değinerek önümüzdeki dönemde bununla ilgili bu kuruluşların yapılarında çeşitli değişimlerin yaşanabileceği görüşünü aktardı.

Seminerin devamında Asset Ordabayev öncelikli olarak COVID-19 salgınıyla tıbbi mücadelenin yaşanacağını, ardından ise küresel boyutta bir ekonomik daralmanın beklendiğini ve buna ek olarak özellikle sağlık sistemlerinde önemli değişimlere gidilebileceğini ifade etti. Bunun da ülkelerin bölgesel ve küresel çaptakendi ekonomik ve politik entegrasyon politikalarında da yansıtacağını belirtti. Salgının yayılma hızının azaltılması amacıyla durdurulan veya azaltılan ülkeler arası işbirliklerinin, korkulunun aksine, tam anlamıyla izolasyon boyutuna ulaşmadan belirli bir düzeyde korunmasının umut vaat edici bir husus olduğunu vurguladı.

Seminerin sonunda Aset Ordabayev, COVID-19 salgını sürecinde görüldüğü gibi, kriz anlarındaki küresel işbirliklerinin yerini bölgesel ve ulusal çabaların aldığını ifade ederek küreselleşme ideolojisinin de süreçten etkilenerek güç kaybettiğini dile getirdi. Lakin bu salgının önümüzdeki dönemde dünya çapında kontrol

da көрініс табатынын сөз етті. Әсет Ордабаев індет қарқынын төмендету мақсатында елдер арасындағы ынтымақтастықтардың тоқтатылғанын немесе қысқартылғанын атап өтті. Тура мағынада оқшаулану деңгейіне жеткізбей, ынтымақтастықтың белгілі бір деңгейін сақтап тұру маңызды екенін баса айтты.

Семинар соңында Әсет Ордабаев COVID-19 пандемиясы кезінде байқалғандай, дағдарыс аясында жаһандық ынтымақтастықтың орнына аймақтық және ұлттық деңгейдегі шаралар қабылданғанын және бұл үдеріс жаһандану идеологиясына да әсер етпей қоймағанын жеткізді. Алайда алдағы уақытта бұл індет бүкіл әлемде бақылауға алынса, жаһандану мен елдер арасындағы ынтымақтастық қайта жанданатынын білдірді. Ол осы індет салдарынан туындаған дағдарысты елдер мен халықаралық ұйымдар арасындағы ынтымақтастықты нығайтып, бірлесіп жұмыс жасау арқылы еңсеруге болатындығын айтты.

altına alınması ile beraber küreselleşme ve ülkeler arası işbirliklerinin yeniden canlanarak devam edeceğinin düşünüldüğünü ifade etti. Bu salgının yol açtığı krizden ancak, ülkeler ve uluslararası kuruluşlar arasında işbirliğinin güçlendirilmesi ve birlikte çalışılması ile en yakın sürede çıkılabileceğini sözlerine ekledi.

ERI Infographic No.28

Орталық Азиядағы денсаулық сақтау | Orta Asya'da Sağlık Health in Central Asia

Source: www.who.int/data/ghowww.data.worldbank.org

How to Cite: Eurasian Research Institute, (2020). Health in Central Asia. ERI Infographics No. 28

Asya Avrupa / Азия Еуропа
(Haber – Yorum) / (Ақпараттық сараптама)

Avrasya Araştırma Enstitüsü Yayınıdır
Еуразия ғылыми-зерттеу институты басылымы

Mayıs 2020 Sayı: 51
Мамыр 2020 жыл №51